

Tikkala, Heikki

Olevaisen yöpuoli : Vaimosniemen kummitus ja 50 muuta poltergeistia / Heikki Tikkala. - Kuopio : H.

Tikkala, 1993. - 205 s.

ISBN 952-90-4679-0 (nid.)

Kansi: Aimo Vuorinen

Heikki Tikkala:

Olevaisen yöpuoli

Ensimmäinen kokonaiskuvaus suomalaisesta poltergeistista. Suomen tunnetuimmat mellastustapaukset Alajärven kummituksesta 1764 Lahden kummitukseen 1974 silminnäkijäin kuvaamina.

- **Esineitä liikuttavat kummitukset**
- **Koputtajakummitukset**
- **Kiviä heittelevät kummitukset**
- **Tulipaloja sytyttävät kummitukset**
- **Ihmisiä kiusaavat kummitukset**
- **Ääniä matkivat kummitukset**
- **Viheltävät kummitukset**
- **Puhuvat kummitukset**

Tässä nautittavaksesi Suomen parhaat kummitusjutut. Teksti on melkein sama kuin Olevaisen yöpuoli - kirjassa (melkein koska olen kadottanut kirjapainoon menneen version). Kirjaa on vielä muutama kymmen jäljellä. Jos haluat (miksi haluaisit, kun jutut ovat tässä?), voit tilata kirjan sähköpostitse [heikki.tikkala@pp.inet.fi] postiennakolla hintaan 15 euroa. Samaan osoitteeseen toivon myös kommentteja jutuista ja tietoja tässä mainitsemattomista poltergeisteista.

Sisällys

Esipuhe	6
Johdatus	8
 Kangasniemen Vaimosniemen kummitus 1947	8
Poltergeistin tunnusmerkit	10
Poltergeistkirjallisuus	12
Suomalainen poltergeistperinne	15
Vanhimmat mellastajat	18
 Alajärven Saukon talon "lintu"	18
 Tyrvään Mustanojan röppä	21
 Kuhmoisten Koskelan ja Hoppulan tonttu	23
 Lopen Kylmänojan paara	25
 Pulkkilan Kankaanpään piru	29
1800-luvun lopun poltergeistit	31
 Saarijärven Pohjoismäen piru	31
 Sumiaisten Pyykinmäen piru	34
 Haapaveden Härösen pirut	35
 Parkanon Hemmilän piru	39
 Laukaan Nikkarin pirut	44
 Nousiaisten Väriveräjän kummitus	46
 Pihlajaveden Raison pirut	49
 Ylöjärven Martinin piru	51
 Karstulan Luksanniemen piru	58
 Parikkalan Maironiemen piru	61

 Sortavalan Kuokkaniemen piru	65
 Toivakan Riita-ahon piru	67
 Säkkijärven Kallolan kummitus	70
 Kälviän Ojalan kummitus	72
 Pusulan Takalan kummitus	73

1900-luvun alun poltergeistit 75

 Muhoksen kummitus	75
 Jaakkiman Kesvalahden kummitus	75
 Lumijoen kummitus	76
 Pomarkun Haapalan kummitus	76
 Suistamon Uuksujärven "raaputtaja"	77
 Ilmajoen Könnin pirut	77
 Inarin Salkko-Niilan pirut	79
 Heinjoen Kopralan piru	84
 Hämeenkyrön Turvan piru	87
 Leppävirran Kuhamäen piru	90
 Saarijärven Mikkolanahon piru	96
 Leppävirran Nikkilänmäen kivisade	98
 Mynämäen Salmisen rienaaja	99
 Koiviston Myllymäen kummitus	101
 Isonjoen Hautalan kummitus	103
 Lehtimäen Pellomaan piru	107
 Mäntyharjun Kiesin kummitus	112
 Ristijärven Loson piru	115
 Uudenkirkon Halolan piru	117
 Isonjoen Mäkisalons kummitus	120

Uusimmat poltergeisttapaukset 126

 Ylistaron Kitinojan kummitus	126
 Pitäjänmäen Mäkkylän kummitus	128
 Kuivaniemen Oijärven koulun kummitus	131
 Jyväskylän hautakiviveistämön kummitus	139
 Lahden kummitus	146

Kummituksen kokokuva 155

Poltergeistin yleisyys	155
Poltergeist-ilmiöiden luokittelu	157
Perusmellastus	158
Ääni-ilmiöt	161
Esineiden liikkuminen	163
Kivien heittäminen	165
Tulenteko	166
Teleportaatio	167
Kommunikaatio	171
Telepatia, selvänäköisyys	174
Poltergeistin persoonallisuus	174
Poltergeistin keskushenkilö	176

Totta vai tarua 179

Hallusinaatioteoria	179
Petosteoria	179
Luonnonilmiöiden väärintulkinta	182
Vaikuttavimmat suomalaiset poltergeistit	183

Parapsykologiset poltergeistteoriat 185

Henkiolento vai psykokinesia	186
Poltergeist - villiintynyt holoni	189

Yliluonnollisen psykologiaa	194
Vaimosniemen kummituksen kesyttäminen	194
Tiede ja parapsykologia	200
Myyttinen dissosiaatio	203
Tieteen paradoksi	206
Uuteen ihmiskuvaan	211
Viittaukset	214

Esipuhe

Tämän kirjan synty palautuu kansanrunoustieteen ja uskontotieteen opintoihini Helsingin yliopistossa 1970-luvun alussa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran äänitearkistoon oli tuolloin saatu nauhoitettuja haastatteluja leppävirtalaisesta mellastavasta kummituksesta eli poltergeististä, "Kuhamäen pirusta". Tein seminaariesitelmän, jossa vertailin kummituksesta kerrottujen kertomusten muuntumista siirryttäessä ajallisesti ja paikallisesti kauemmas mellastuspaikalta. Myöhemmin täydensin työtä ottamalla mukaan itse keräämäni aineiston Kangasniemen "Vaimosniemen kummituksesta".

Kansanrunousarkiston uskomustarinakortistoa penkoessani huomasin, että mellastavien kummitusten luokassa oli kymmenittäin silminnäkijäkertomuksia, joiden syntyä luennoilla esitetyt teoriat "uskomusperinteen aktuaalistumisesta" eivät tyydyttävästi selittäneet. Riiehenhaltijan vilahtaminen väsyneen riihenlämmittäjän silmänurkassa voitiin kyllä luontevasti tulkita hallusinaatioksi, mutten millään saanut perinnetieteen käsitteistöä puremaan seuraavan kaltaisiin kertomuksiin:

"Oli vuosi 1920. Kohta vuoden alussa minun nykyiseen asuntooni tähän Haapalaan ilmestyi outo kiusan tekijä. Se oli näkymätön, mutta joka päivä se sitä kiusaa teki. Kun lapsista joku puki aamulla päällensä vaatteita, niin näkymätön käsi vei milloin lakin sänkyn alle, milloin lusikan pöydältä juur edestä, kun piti syömähän ruveta. Jos vaikka mitä työtä olis pitänyt tehdä, niin työkalu katos edestä, kun ei vaan kiinni pitänyt. Kyllä ne sitte pitkän hakemisen jälkeen löydettiin, mutta aikaa se vei. Sitä kesti koko vuoden. Pyydän kysyä, mistä se johtui."

Perinnetieteilijöitä tietysti kiinnosti enemmän kansankertomusten rakenne ja niissä ilmenevä usko yliluonnollisiin olentoihin kuin niiden suhde todellisuuteen. Mutta hallusinaatioita ja luonnollisten ilmiöiden väärintulkintaa tarjottiin kuitenkin kaikkien yliluonnollisten kokemusten selitykseksi; jos kokijoita oli useita, kuten poltergeisttapauksissa tapaa olla, puhuttiin joukkosuggestiosta tai massahypnoosista. Maalaispoikana en oikein voinut hyväksyä sitä, että kokonaiset kyläkunnat luokiteltiin idiooteiksi, jotka eivät osanneet erottaa todellisuutta kansanperinteestä.

Mielessäni alkoi kehittyä kapinallinen ajatus, että selityksen tarpeessa oli pikemmin perinteentutkijain itsensä kuin kansanhimisten käyttäytyminen.

Tarkoitukseni ei ole esitellä vanhaa kansanuskoa, jota toki liittyy poltergeistiin ylenmäärin. Kansankertomukset kiinnostavat minua vain sikäli, kuin niiden voi ajatella kuvailevan todella tapahtunutta. Kansanrunousarkiston silminnäkökertomukset näyttävät osoittavan, että Suomessakin on sattunut kymmenittäin tapauksia, joissa tunnetut luonnonlait ovat järkkyneet. Pyrin vyöryttämään esille tämän kulttuuriperintömme torjutun osan, osoittamaan, että jotain olennaista puuttuu vallitsevasta tieteellisestä maailmanhahmotuksesta.

Kirjan alkuosassa esittelen aikajärjestyksessä suomalaiset poltergeistit viimeisten 200:n vuoden ajalta. Tapaukset tarjoavat ylenmääräisen annoksen erilaisia paranormaaleja ilmiöitä. Aineistona ovat arkistokertomukset, kirjallisuus ja lehtiartikkelit sekä itse kokoamani haastattelut. "Kummituksen kokokuva-" ja "Poltergeistin syntyteoriat" - luvuissa vertaan suomalaisia kummituksia ulkomaisiin ja pohdin, mitä sanottavaa parapsykologisella tutkimuksella on poltergeististä. Viimeinen "Yliluonnollisen psykologiaa" -jakso yrittää löytää selityksen sille, etteivät kymmenet suomalaiset poltergeistitapaukset, muista paranormaaleista ilmiöistä puhumattakaan, ole päässeet vaikuttamaan maailmankuvaamme, vaan ovat kansanuskon kummallisuuksina hautautuneet arkistoihin.

Kiitän dosentti Matti Luomaa, hall.kand. Raimo Tuomaista ja professori Leea Virtasta, jotka ovat lukeneet teoksen käsikirjoituksen tai osia siitä. Olen kiitoksen velkaa myös dipl. ins. Olavi Kiviniemelle, joka antoi käyttööni nauhoittamansa poltergeist-silminnäkökertomukset, ehkä parhaat lajissaan Suomessa. Poikaani Juhoa kiitän käsikirjoituksen atk-mylllytyksestä.

Omistan tämän kirjan viimeisimmän suomalaisen poltergeistin kokijoille, pääkaupunkiseudun perheelle, joka pari vuotta sitten joutui täysimittaisen mellastustapauksen todistajiksi, mutta onnistui pitämään kummituksensa poissa julkisuudesta. Heillä oli onnea! Jos seuraavilla sivuilla esiteltyt tapaukset jotain todistavat, niin sen, että julkisuuden mukaan tulo avaa poltergeistitapauksen kehitykselle vain huonoja vaihtoehtoja.

Johdatus

Vaimosniemen kummitus

Mikkeliläinen Länsi-Savo lehti kirjoitti 20. elokuuta 1947:

"Kolkuttelevan kummituksen mysteeriota Kangasniemen Vaimosniemellä ei kyetä selittämään luonnollisella tavalla.

Kangasniemen Vaimosniemellä on viime aikoina herättäneet suurta huomiota mv. Otto Pulkkisen aitasta kuuluvat milloin kovemmat milloin hiljaisemmat koputukset. N. kolmisen viikkoa sitten kuuli aitassa nukkunut talonväki koputuksia ensi kertaa ja vähitellen ne karkottivat nukkujat aitasta kokonaan. Nyttemmin on asia tullut myös "suuren yleisön" tietoon ja uteliaita käy suurin joukoin kuuntelemassa kummitusta. Suurta ihmetystä on herättänyt se, että koputuksia kuullaan vain silloin, kun talon Markku-poika on lähistöllä. Mitään varsinaista osuutta tapahtumiin ei pojalla kuitenkaan ole, sillä hän on ollut vanhempien ihmisten sylissä koputuksia kuultaessa. Tapaus on järkyttänyt poikaa itseäänkin kovasti. Mitään luonnollista selitystä ei asialle ole voitu löytää."

Haastattelin 1974 Otto Pulkkisen poikaa, tämän Liisa-tytärtä (Markku oli tapaturmaisesti kuollut) sekä useita kummittelua seuraamassa käyneitä. Haastatteluista muodostui seuraavanlainen kuva Vaimosniemen poltergeististä:

Elokuun alussa vuonna 1947 alkoi maanviljelijä Otto Pulkkisen aitassa kuulua selittämätöntä koputusta. Tähän aikaan talossa asui vanha isäntä Otto vaimoineen (hän oli vastikään mennyt uudestaan naimisiin), Oton poika Evald Pulkkinen vaimoineen sekä heidän kaksi lastaan, 18-vuotias Liisa ja noin kymmenvuotias Markku. Kesävieraana talossa oli helsinkiläinen perhetuttu tyttärineen.

Koputus alkoi kuulua sunnuntain vastaisena yönä Markun palattua partioleiriltä. Kolme lasta nukkuivat aitassa. Tytöt kuuluivat jonkun

koputtavan aitan seinään ja kertoivat siitä aikuisille. Aluksi koputusta pidettiin lasten kuvitteluna, mutta seuraavina iltoina sitä kuuluivat aikuisetkin: äänestä koputusta kahden aitan välisestä seinästä. Koputus kuului selvästi aitan ulkopuolelle ja tuntui värinästä seinässä, jos piti kättään ovenkarmilla. Välillä koputtaja lyödy jyräytti kovan lekamaisen lyönnin aitan permantoon, niin että viereisessä aitassa astiat helisivät. Lapset oppivat pian, että koputusta saattoi jonkin verran ohjailla. Käskettäessä koputtaja löi yksittäisen kovemman lyönnin tai tietyn määrän koputuksia. Joskus Liisan sängyn laidasta kuului hankaava ääni "niiku sika ois kylkeesä hangannu..."

Koputusta kuului iltaisin parin tunnin ajan, mutta vain silloin, kun kumpikin Pulkkinen lapsista oli aitassa. Aitta tutkittiin tarkoin. Se mm. tyhjennettiin moneen kertaan ja Liisan vuoteen yläpuolelta seinästä poistettiin levy, johon koputus tuntui paikallistuvan. Aitan alusta sekä aittojen väli tutkittiin. Lapsia pidettiin käsistä ja jaloista kiinni, jotteivät he mitenkään pääsisi salaa koputtamaan.

Viikon verran tapaus onnistuttiin pitämään perhepiirissä. Sitten helsinkiläinen kesävieras kotiin palatessaan kertoi linja-autossa koputuksesta, ja uteliaita alkoi virrata paikalle. Ilmiöt jatkuivat kuitenkin vasta kun Markku, joka myös oli matkustanut Helsinkiin, viikon kuluttua palasi. Uudelleen vironnut kummittelu houkutteli paikalle linja-autolasteittain uteliaita Kangasniemeltä ja lähipitäjistä. Parhaimpina iltoina satakunta henkeä oli kokoontunut Pulkkinen aitan ympärille koputusta kuuntelemaan. Lopulta Evald Pulkkinen ihmispaljouteen tuskastuneena veti taloon vievät tiet piikkilangalla umpeen.

Elokuun 20:n päivän tienoilla taloon tuli uskovaiseksi tiedetty kiertävä räätäli Otto Kuusjärvi. Talonväen mukaan häntä ei ollut pyydetty taloon kummittelun johdosta vaan ompelutöihin. Otto nukkui yön kummitusaitassa ja kuului supisseen jotain itsekseen. Tähän koputukset loppuivat.

Kukaan kummittelua seurannut ei pystynyt paljastamaan sen aiheuttajaa, mutta talonväkeä tietysti epäiltiin. Markun leski mainitsi minulle, että hänen miehensä oli tunnustanut itse aiheuttaneensa kummittelun. Evald Pulkkinen kuitenkin kiisti jyrkästi, että poika olisi mitenkään voinut aiheuttaa koputukset: tätä oli epäilty jo ilmiöiden kestäessä ja kaikkiin

kuviteltavissa oleviin varotoimiin oli ryhdytty mahdollisen petoksen paljastamiseksi.

Poltergeistin tunnusmerkit

Vaimosniemen kummitus on tyypillinen poltergeistitapaus. Samaa kaavaa noudattavat lähes kaikki suomalaiset mellastukset.

1. Poltergeist on harvinainen ilmiö

Kansanperinnettä tutkiessaan huomaa, miten tavattoman yleisiä erilaiset kummittelut ennen vanhaan olivat. Milloin kävi mummovainaan haamu vieraisilla, milloin vilahti haltia iltapuhdettaan valvovan vieraana. Kummitusjutut olivatkin pitkien iltojen mieluisinta viihdytystä. Mutta täysimittaista poltergeistitapausta harva kohtasi useammin kuin kerran elämässään. Kansanrunousarkistosta löytyy poltergeistkertomuksia tuhatkunta, mutta ne kertovat varsin harvalukuisesta mellastajajoukosta, kaikkiaan noin viidestäkymmenestä tapauksesta. Kangasniemelläkään ei tiedetty aiemmin tapahtuneen mitään Vaimosniemen kummitukseen verrattavaa.

2. Mellastus alkaa ja loppuu odottamatta.

Koputus yllätti Pulkkisen talonväen keskellä arkiaskareita. Talolla ei ollut minkäänlaista kummitustalon mainetta ennestään. Tässä suhteessa poltergeist eroaa selvästi paremman väen kartanokummituksista, joille vuosikymmenien mittaan vakiintuu pysyvä maine ja vakiintuneet käytöskaavat. Poltergeist tulee tuntemattomasta ja katoaa tuntemattomaan eikä sen ilmestymisellä ja katoamisella useinkaan ole näkyvää yhteyttä ihmisten käyttäytymiseen. Tosin kansankertomukset säännöllisesti hahmottavat mellastuksen jonkin dramaattisen tapahtuman - lapsenmurhan, tietäjän vihoittamisen tai muun - seuraukseksi, mutta yleensä selitykset on jäljestäpäin keksitty eikä niillä ole todellisuuspohjaa.

3. Kummittelu on kenen tahansa paikalla olijan havaittavissa.

Tässäkin perinteinen ujo kartanokummitus jää toiseksi. Poltergeist ei vaadi yksinäistä keskiyön hetkeä tai pimeää metsätietä näyttämökseen: se mellastaa, kerran alkuun päästyään, vaikka keskellä päivää, ja ilmiöt -

koputukset ja esineiden liikkuminen - ovat sen luonteisia, että kaikki paikalla olijat vaivatta voivat ne havaita. Kartanon kalvokkaasta päättömästä immestä kertojaa voidaan helposti epäillä olemattomien näkijäksi, mutta poltergeistin mellastusta kukaan ei epäile. Ilmiöt ovat **fysikaalisia**, todella tapahtuvia, ainoastaan niiden aiheuttajasta voi syntyä erimielisyyttä. Monen viime aikojen poltergeistin koputus on tallennettu ääninauhalle ja esineiden selittämätön liikkuminen on filmattu tai videoitu.

4. Kummittelu kestää parista päivästä useisiin kuukausiin

Kesto on hyvä poltergeistin tunnusmerkki. Se erottaa poltergeistin toisaalta yhden yönseudun kummittelijoista, jotka pelkkää hätäisyyttään nopeasti häipyvät ihmisten muistista, ja toisaalta varsinaisista kummitustaloista, joissa outoja ilmiöitä havaitaan usein sukupolvien ajan. Poltergeistin mellastus ei kuitenkaan ole jatkuvaa: se saattaa pitää päivien ja viikkojen taukoja ja rymytä sitten taas. Poltergeist vierailee parahiksi niin pitkään, että skandaali on valmis.

5. Ilmiöt keskittyvät jonkun henkilön ympärille

Vaimosniemellä kummittelu lakkasi, kun Markku-poika välillä matkusti Helsinkiin. Tällainen henkilökeskeisyys on poltergeistin erottamaton piirre. Kun tapauksia tarkemmin tutkitaan, löytyy lähes aina henkilö, jota ilman mellastus ei lähde käyntiin. Keskushenkilö on usein nuori, ehkä useammin tyttö kuin poika.

6. Mellastus ei ole täysin sattumanvaraista: siinä on enemmän tai vähemmän "älykkyyttä"

Poltergeistitapaukset tuntuvat pitkittyessään kääntyvän aina vain järjestyneemmiksi. Mellastajan tavat opitaan tuntemaan ja sen kanssa yritetään päästä vuorovaikutukseen. Joskus harvoin päädytään suorastaan puheyhteyteen (Parkanon Hemmilän pirut on tästä suomalaisen aineiston kuuluisin esimerkki). Huomattavan usein mellastajaan saadaan epäsuora yhteys: se vastaa kysymyksiin koputtamalla tietyllä tavoin tai ilmaisee mielipiteensä ihmisten käyttäytymisestä esineitä heittelemällä.

Poltergeistin uhreiksi joutuneet yrittävät toisaalta kommunikoimalla selvittää tunkeilijan todellisen luonteen; toisaalta he yrittävät kaikin tavoin

karkottaa kutsumattoman vieraansa. Poltergeistnäytelmän vakituisia rooleja esittävät maalliset ja hengelliset auktoriteetit, jotka auttavat talonväkeä mellastuksen lopettamisyrytyksissä. Poliisi, pappi tai tietäjä - usein kaikki kolme - on käynyt lähes kaikkia suomalaisia poltergeisteja rauhoittamassa, ja kansankertomukset ottavat kaiken irti karkotusyrytyksien huvittavista sattumuksista. Ja yleisön ja statistien osia esittää näytelmässä lukuisa kylänmiesten joukko, joka illasta iltaan saapuu kummittelua seuraamaan.

7. Poltergeisttapaus herättää laajalti huomiota

Kummittelun fysikaalinen luonne ja pitkäkö kesto aiheuttavat sen, että sitä ei helposti voi leimata taikauskoisten houreeksi. Niin moni epäilijä ennättää käydä paikalla, että tapaus suorastaan vaatii joukkotiedotuksenkin huomiota. Huomattava osa jäljempänä esiteltävistä tapauksista on aikanaan päässyt sanomalehtien palstoille, jotkut sitten paikallishistorioihinkin eräänlaisina seudun "kansalliskummituksina"; ja kun Lahden kummitus vuonna 1974 mellasti, yleisradion Tänäin iltpäivällä -lähetys kiirehti vakuuttamaan, ettei kansalaisilla ollut pelon aihetta: tilanne oli poliisin hallinnassa.

8. Kaikille poltergeisteille löytyy selitys

Koska poltergeist herättää huomiota usein viranomaisia myöten, on psykologisesti mahdotonta, että se voisi jäädä selittämättömäksi, niin yliluonnollisen tuntuista ilmiöistä kuin onkin kysymys. Kaikille suomalaisille poltergeisteille on löytynyt selitys - sekä luonnollinen että yliluonnollinen! Ellei selitystä löydy kummituspaikalla, se muovataan myöhemmin kollektiivisen pohdiskelun tuloksena. Ne jotka vakuuttuvat ilmiöiden yliluonnollisuudesta, sorvaavat tuonpuoleisen maailman lainalaisuuksiin pohjautuvan selityksen; epäilijät puolestaan löytävät pian talonväestä epäilyttävästi käyttäytyvän henkilön ja hänelle uskottavan petkusmotiivin.

Poltergeistkirjallisuus

Poltergeist on otollinen tutkimuskohde sen takia, että tutkijat ennättävät usein itse paikan päälle tarkkailemaan pitkään jatkuvia ilmiöitä. Ja jos näin ei käykään, he voivat haastatella luotettavina pitämiään silminnäkijöitä.

Spontaaneista paranormaaleista ilmiöistä poltergeist lieneekin parhaiten todennettu.

Poltergeistin tunnusmerkit täyttäviä kummitteluja on sattunut vuosisatojen ajan (Hereward Carringtonin 375 tapauksen luettelossa vanhin tapaus on vuodelta 355 jKr.(1)), mutta vasta 1848 Catherine Crowe ensimmäisenä erotti poltergeistin muista kummittelutapauksista.(2) 1800-luvun poltergeistitutkijoista tunnetuin oli kulttuuriantropologi Andrew Lang, joka osoitti ilmiön esiintyvän muissakin kulttuureissa, mm. eskimoilla, kiinalaisilla ja intiaaneilla.(3) Hän ei suorastaan sitoutunut uskomaan poltergeistin yliluonnollisuuteen, mutta kysyi vakavasti, miten on mahdollista, että toisistaan erillään olevat kulttuurit pystyvät tuottamaan niin samanlaisena toistuvan ilmiön.

Oman vuosisatamme poltergeistitutkijoita ovat Hereward Carrington, Nandor Fodor, Sacheverell Sitwell, A.R.G. Owen, Hans Bender ja William Roll. Carrington, Sitwell ja Owen esittelevät kirjoissaan viime vuosisatojen kuuluisimmat poltergeistit. Esittely painottuu luonnollisesti anglosaksiseen maailmaan. Usein toistuvia nimiä ovat mm."Masconin paholainen" vuodelta 1612, "Tidworthin paholaisrummuttaja" vuodelta 1661, Epworthin pappilan poltergeist 1716 ja "Suuri Armherstin mysteeri" 1878.

Masconin paholainen oli varsin monipuolinen veitikka: läsnä olleet kertovat sen koputtelun ja esineiden heittelyn lisäksi myös viheltäneen ja lopulta suorastaan puhuneen käheällä äänellä, joka tuntui kuuluvan ilmasta neljän viiden askeleen päästä kuulijoista. Se lauloi renkutuksia ja antoi sanan sanasta pilkkaajilleen.(4) Epworthin tapaus on siitä mielenkiintoinen, että se sattui tunnetun hengenmiehen, metodismin perustajan John Wesley'n kodissa; tapauksesta on säilynyt Wesley'n itsensä muistiin merkitsemä kuvaus. (5)

Viime aikojen tapauksista meillä on tietysti paljon tarkempia tietoja kuin menneiden vuosisatojen sinänsä mielenkiintoisista mellastuksista.

A.R.G. Owen, joka on laatinut tähän saakka perusteellisimman selvityksen poltergeistista väittää, että eräs hänen tutkimansa tapaus, Sauchien poltergeist, riittää osoittamaan todeksi sen, että nykytieteelle selittämätöntä koputusta ja esineiden liikkumista esiintyy.(6)

Sauchie on pikkukylä Skotlannissa. Siellä, James ja Annie Campbellin kotona, alkoivat kummalliset ilmiöt marraskuun loppupuolella 1960; ne keskittyivät Campbellien yksitoistavuotiaan tyttären Virginian ympärille. Virginian makuuhuoneessa kuului jyskytystä, olohuoneessa pöytä liikkui itsestään irti seinästä ja taas takaisin paikoilleen. Koulussa Virginian takana oleva tyhjä pulpetti nousi itsestään ilmaan. Kun hän tuli opettajan luo neuvoa kysymään, pöydällä maannut karttakeppi alkoi täristä ja hypähteli pöydän reunan yli lattialle. Tapaus pääsi BBC:n valtakunnalliseen radiolähetykseen, kun toimittajat onnistuivat äänittämään koputuksia ja muita ääniä Virginian kotona.

Tohtori Owen haastatteli tapauksen silminnäkijöitä alkuvuodesta 1961. Heidän joukossaan oli pappi, kaksi lääkäriä ja Virginian opettaja. Johtopäätöksensä Owen sanoo: "Tapauksesta esitetyt todistajanlausunnot osoittavat mielestäni vastaansanomattoman selvästi kahdenlaisten paranormaalisten ilmiöiden - selittämättömien äänien ja esineiden liikkumisen - objektiivisen todellisuuden."

Freiburgin yliopiston parapsykologian professori Hans Bender apulaisineen on tutkinut 23 lähinnä 1960-luvun saksalaista tapausta.(7) Neljää tapausta tutkijat ehtivät seuraamaan ilmiöiden vielä jatkuessa. Seuratessaan kuuluisaa Rosenheimin mellastusta vuonna 1967 tutkijat tarkkailivat henkilökohtaisesti ilmiöitä, joita kuvataan kansankertomuksissa. Kuului outoa naputusta ja paukahduksia. Taulut tippuivat seiniltä tai heiluivat kiinnikkeidensä varassa.

"Eräs tällainen noin 120 asteen heilahdus onnistuttiin filmaamaan. Professori Büchelin nähden kirjoituspöydän työntölaatikot avautuivat itsestään; lopulta 150 kilon painoinen asiakirjakaappi työntyi kaksi kertaa noin 30 cm irti seinästä. Vähintään 40 henkilöä, jotka kuuluivat useisiin ammattiryhmiin, osui todistamaan ilmiöitä tai niiden seurauksia: teknikoita, poliiseja, lääkäreitä, fyysikkoja, psykologeja, toimiston asiakkaita, toimistohenkilökuntaa ja muita."(8)

Toinen vaikuttava tapaus, jota tutkijat ehättivät seuraamaan, sattui Miamissa eräessä matkamuistoliikkeessä joulukuussa 1966. William Roll ja J. G. Pratt olivat kaikkiaan 44:n selittämättömän ilmiön todistajina: esineitä lenteli ja särkyi ilman havaittavaa syytä ja kuului outoja ääniä.(9)

Enfieldin poltergeist Englannissa 1977 kannattaa mainita, koska tapahtumat kirjattiin muistiin harvinaisen seikkaperäisesti. Kirjailija Guy Lyon Playfair ja "Society for Psychical Research" -seuran tutkija Maurice Grosse olivat viikkomäärin Harperin perheen vieraina. Heidän ja ulkopuolisten todistajain läsnäollessa sattui lähes kaikkia tapauksia, joita koskaan on poltergeistiin yhdistetty. Esineiden heittelyn ja koputtelun lisäksi Harperien tytär Janet, joka oli ilmiöiden keskipisteenä, levitoi eli leijaili ilmassa makuuhuoneessaan (valokuvia levitaatiosta nähtiin BBC:n välityksellä Suomenkin televisiossa). Varsin pian mellastajaan saatiin kommunikaatioyhteys koputusten välityksellä; se mm. kykeni varsin mutkikkaisiin laskutehtäviin. Lopulta mellastaja oppi suoraan puhumaan. Ääni oli möreä vanhan miehen ääni ja se väitti olevansa Bill, talossa vuosikymmeniä sitten kuollut vanhus. Muutaman kerran sattui **teleportaatiota**, esineiden selittämätöntä tunkeutumista suljettuun tilaan tai ulos suljetusta tilasta. Janetin kirja siirtyi nähtävästi suoraan tiiliseinän läpi viereiseen huoneistoon. Kerran hän heitti tyynyn suljetun ikkunan läpi katolle. Ikkuna pysyi ehyenä, tyyny pysyi ehyenä, mutta kahden todistajan mukaan se oli siirtynyt suljetusta huoneesta ulkokatolle. Ja kuin täydellisyyden vuoksi tapaukseen liittyi myös pikku tulipalojen syttyminen itsestään.(10)

Suomalaisista tapauksista ei kansainväliseen kirjallisuuteen ole päässyt kuin Ylöjärven Martinin talon poltergeist vuodelta 1885. Ylöjärven tapauksen todistusarvo onkin varsin korkea kummitteluun liittyneen oikeusjutun vuoksi.

Suomalainen poltergeistperinne

Koska aineisto, jonka perusteella poltergeisteja käsittelen, on valtaosin kansankertomuksia, on hyvä tietää jotain sen erikoisluonteesta. Ainakin yksi ongelma - toden erottaminen tarusta - tulee vastaan tuon tuostakin.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralla on kautta Suomen verkosto perinteenkerääjiä, jotka tuntevat paikkakuntansa perinteentaitajat ja lähettävät heiltä saadut kaskut, tarinat, sadut jne. kansanrunousarkistoon.

Kun yritetään selvittää, mitä Suomen kummitustaloissa todella on tapahtunut, silminnäkijäkertomukset ovat tietysti arvokkain lähde. Näitä kertomuksia on aineistossani kahdenlaisia: sellaisia, joissa SKS:n kerääjä

on itse nähnyt yliluonnollisia ja sellaisia, joissa hän kirjaa silminnäkiältä kuulemansa. Yliluonnollisen ilmiön silminnäkiäkuvausta nimitetään perinteentutkimuksessa **memoraatiksi**. Memoraateiksi luetaan myös toisen käden tiedot, joissa kertoja kuvaa silminnäkiältä kuulemaansa tapausta.

Memoraattien voi kuvitella tarkemmin kuvastelevan historiallista todellisuutta kuin erilaisten tarinoiden, jotka ovat pikemminkin kansan kertomataidon näytteitä ja ajanvietettä kuin vakavasti otettavia todellisuuden kuvauksia. Tarinoissa mellastus on liitetty osaksi perinteistä kansanuskoa ja sitä on koristeltu ja dramatisoitu.

Memoraatti:

"Sirosen Jussi oli siihen aikaan Mikkolanaholla renkinä. Hän kertoi, että kun hän kerran ajoi sontaa tallista, tuli isäntä ovelle katsomaan. Silloin rupesi tallissa sanko itsekseen liikkumaan. Se kiersi pitkin tallin lattiaa ja nousi lopuksi kattoon. Jussi oli sanonut: 'Sinä olet aina kieltänyt, ettei täällä kummittele, jokos nyt uskot?' Ei ollut isäntä puhunut mitään. Oli vain vihellellyt ja mennyt pois."(11)

Tarina:

"Mikkolanahosta oli eräs mies ostanut silppuja. Maksaessaan ei hänellä ollut parasta rahaa, vaan isännän piti antaa hänelle vastaan. Mutta isäntä ei antanutkaan, vaan väitti, ettei hän ollut saanut muuta kuin parhaan rahan. Mies suuttui ja lupasi kostaa. Pian ilmestyikin Mikkolanahoon piru, joka piti kauhun vallassa koko taloa. Miesten mentyä saunaan upotti se kaikki heidän vaatteensa vesikorvoon, valjasti hevosen takaperin ja köytti siat saporosta karsinaan, ja aina kuuli jokainen sen hokevan 'liika pois, liika pois'. Lopuksi täytyi Mikkolanahon isännän sopia lunnaiden kera. Mies saatuaan omansa pois kutsui pirunkin pois."(12)

Saarijärven Mikkolanahon poltergeististä kertovassa tarinassa on oikeastaan kaikki "täydellisen" poltergeistnäytelmän osaset. Siinä kuvataan mellastuksen syy, mellastajan saapuminen kummitustaloon, kommunikaatio mellastajan kanssa ja lopuksi kummittelun syyn poistaminen ja mellastuksen lakkaaminen. Näin tapaus asettuu ihmisten

mielissä osaksi hyväksytyä uskomusperinnettä: se on ratkaistu mysteeriö. Eri asia sitten on, missä määrin kertomus vastaa todella tapahtunutta. Luultavasti Mikkolanahossa ei tarinassa kuvattua pikkupetosta koskaan tapahtunut; mutta kummittelua siellä kyllä tapahtui ja se vaati selityksen.

Kun käyn tarkemmin esittelemään suomalaisia poltergeisteja, tärkeimpänä lähteenä ovat kansanrunousarkiston memoraatit. En kuvittelekaan, että ne voisivat epäilijälle todistaa poltergeistin olemassaolon. Mielestäni aiemmin kuvatut ulkomaiset tapaukset (ja ehkä oma Ylöjärven poltergeistimme) ovat riittävä todiste siitä, että poltergeist on aito paranormaali ilmiö. En kylläkään tarkoita sitä, että kaikki esittelemäni poltergeistit olisivat paranormaalialkuperäisiä, mutta tosiasiaksi jää, että lähimenneisyydestämme löytyy kymmeniä poltergeistitapauksia, joita kymmenet ja sadat silminnäkiäjät eivät ole kyenneet osoittamaan petokseksi. Uskomusperinteen eli "taikauskon" niihin tuomat lisät voidaan helposti havaita, mutta itse ilmiöt eivät selity uskomusperinteellä. On aika luetella suomalaiset poltergeistit alusta loppuun, jotta selviäisi, miten paljon tätä torjuttua kulttuuriperintöä sentään on. Opetelkaamme elämään kummitustemme kanssa. Ne ehken onnistuvat koputtamaan auki jonkin tietoisuutemme liiaksi luutuneen suojarakennelman.

Vanhimmat mellastajat

Arkistoaineiston kannalta vanhimmat poltergeistit muodostavat sikäli yhtenäisen ryhmän, että mellastuskuvausten lisäksi niihin on tarttunut kaikenlaista kertomusainesta. Monen tarinan yhdistää alkuperäiseen poltergeistiin enää pelkkä nimi. Tarinat ovat kylläkin mielenkiintoisia kansanperinteen kannalta, mutta poltergeistista ne antavat niukalti tietoa.

Esittelen tässä ne poltergeistit, joiden mellastuksesta on säilynyt mielenkiintoisia yksityiskohtia. Maininnalle jäävät sellaiset tunnetut kansanperinteen hahmot kuin Rantasalmen Tuusmäen juutas, Alastaron Viikin pirut ("Jylläävät kuin Viikin pahat"), Vimpelin Poikkijoen piru ja Kuortaneen Kaatialan lörpöttävä piru.

Saukon talon "lintu"

Tapahtumapaikka: Alajärvi, Kurejoki, Saukon talo

Tapahtuma-aika: 1764-1765

Kesto: Mikkelinpäivästä laskiaisen edellisviikolle, n. viisi kuukautta

Keskushenkilö: joku talon lapsista?

Ilmiöt: koputuksia, raapivaa ääntä; esineiden lentelyä; iskuja talonväen kasvoihin ja vartaloon

Kommunikaatio: vastasi koputtamalla ja esineitä heittämällä

Arkistokertomuksia: ei ole

Silminnäkijäkertomukset: H.H. Aspegren

Muut lähteet: Aspegren, Hans Henrik: Försök til en historisk, geometrisk och physico-oeconomisk beskrifning öfwer Pedersöre sokn i Österbotn. 1766.

Luukko, F.A.: Kummitus ja kalkinpoltto. Kotiseutu 1935, s. 132-134.

Vaasan koulun rehtori ja sittemmin Pietarsaaren kirkkoherra Hans Henrik Aspegren kuvaa väitöskirjansa alaviitteessä merkillistä tapausta, joka sattui Saukon talossa Alajärven ja Vimpelin rajamailla:

"Tässä yhteydessä en voi olla mainitsematta seuraavaa erikoista tapausta, jota hyvin tiedän osan valistuneista lukijoista pilkaton

silmäilevän, mutta kun se kerran on todella tapahtunut, minkä varsin moni todistaja minut mukaan lukien voi todistaa, en ole voinut olla esittämättä sitä yleisölle - hyvin tietäen, että osa aikamme vähemmän harkitsevaisesta väestä johtaa kaikki vastaavanlaiset tapaukset luonnollisista syistä ja seurauksista, aivan kuten tiettyinä aikoina luultiin useimpien niistä olevan yliluonnollisia. Ihminen voi harvoin pysähtyä puolitiehen. Pahan toimia ei kukaan oikea kristitty ja harkitseva kiellä.

Vuonna 1764 ja vuoden 1765 alussa vaikutti tämän pitäjän (Pietarsaaren) Alajärven kappelissa, Kurejoen kylän Saukon talossa eriskummallinen henki, jota suomalaiset nimittivät linnuksi. Mikkelin päivän aikoihin alkoivat mainitun talon asukkaat kuulla asuinhuoneensa välikatolta, penkeiltä ja permannolta tavatonta meteliä lainkaan näkemättä sen aiheuttajaa. Meteli koostui kovemmista ja vaimeammista iskuista sekä äänestä, joka oli kuin vahvojen kynsien raapimisesta. Tämä meteli kiihtyi niin, että asukkaiden oli Tuomaanmessun yönä jätettävä nukkumasijansa. Kun he muuttivat toiseen huoneeseen, sängyt liikkuivat kuin jonkun työntäminä. Väen oli pakko penkeillä maaten odottaa aamua.

Tästä alkaen jatkui rauhattomuus aina laskiaisen edellisviikolle. Henki muutti asukkaiden perässä huoneesta toiseen. Välttääkseni muiden yhtä lailla luotettavien todistajien todistusta siitä erikoisesta ja vaikeasta tilasta, johon tämä talo oli joutunut, esitän seikkaperäisesti vain seuraavan huomion: Matkalla tänne helmikuun lopussa olin sanotussa talossa useiden vieraiden miesten läsnäollessa, jotka talonväkeä lohduttaakseen tulivat tänne vuorotellen läheisistä taloista ja kylistä. Näin kauhukseni tilanteen täällä olevan juuri kuten kerrottiin kulkupuheissa, joita olin kuullut, mutta joihin en koskaan ollut uskonut.

Mitä enemmän asiaa tutkittiin, sitä enemmän löytyi näitä tekoja, joita ei ollenkaan voitu osoittaa ihmisten tekemiksi. Päivisin ja öisin kuultiin silloin tällöin iskuja talon tiettyihin paikkoihin eikä ketään näkynyt. Tilaisuuden tullen sai talonväki, erityisesti lapset, iskuja kasvoihinsa tai kehoonsa tietämättä mistä. Jos kysyttiin paljonko kello oli, kuului niin monta iskua lattiaan kuin se suunnilleen oli. Joskus sai itselleen sen, mitä halusi toiselta puolelta huonetta voimatta nähdä

ketään sitä kuljettamassa; vain sen näki, kuinka haluttu esine heitettiin tai tuli ulottuville ilman halki. Soraa heitettiin usein uunista. Heittäjää ei näkynyt, mutta se näkyi hyvin, mistä sora heitettiin jne. Ihmisten tekoja tämä ei mitenkään voinut olla: tässä oli kyseessä teeskentelykyky ja taito, jota kukaan kuolevainen ei voi saavuttaa. Erään karjasuojan välikatto ja vesikatto irtautuivat eräänä aamuna katto-orsiin vaikuttavan voiman ansiosta, mutta päästettiin takaisin; ja tästä siirrosta on vielä jälkiä näkyvissä. Iskuja ja ryskettä kuultiin tietyissä paikoissa ilman, että siellä mitään näkyi, ja iskuilla ilmoitettiin kysyttäessä monen ikä ym. Tällaista voivat useat sadat henkilöt todistaa tapahtuneen, eikä se vaikuttanut joistakuista tänne kokoontuneista niinkään oudolta; nämä kun nimittivät ilmiöiden aiheuttajaa tyhmäksi hengeksi, ja talon lapset pelkäsivät enemmän tänne saapunutta matkalaista kuin näitä merkillisiä iskuja.

Kukaan ei tätä henkeä nähnyt, mutta monet sen tietyissä tilanteissa tulivat tuntemaan. Tarkempia kuvauksia tästä tapauksesta voi saada kaikilta läsnä olleilta ja nämä voivat todistaa valalla, jos niin vaadittaisiin."

Aspegrenin kertomuksesta paljastuu useita poltergeistille tyypillisiä piirteitä. Selittämättömät koputukset yhdistyvät selittämättömään esineiden liikkumiseen. Kumpikaan ilmiöryhmä ei ole täysin sattumanvarainen: koputukset voivat olla järkeviä vastauksia kysymyksiin ja esineet saattavat lentäen saapua pyynnöstä. Tyypillistä on myös se, että ilmiöt ovat pikemminkin henkilö- kuin paikkasidonnaisia, ne kun seuraavat talon asukkaita huoneesta toiseen. Lapset näyttävät tässä Saukon talon kummittelussakin olevan ilmiöiden keskipisteenä. Aspegrenin tietojen perusteella ei kuitenkaan ole mahdollista selvään osoittaa ketään keskushenkilöksi tai ilmiöiden todennäköiseksi aiheuttajaksi.

Tyypillistä on sekin, että Saukon talossa näkyy aika ajoin vallinneen melkoinen karnevaalitunnelma, jossa kummittelijaa on haukuttu milloin miksikin ("tyhmä henki" lienee ollut lievimpiä ilmauksia). Huumori on tärkein psykologinen suojamekanismi selittämätöntä vastaan. Mitä emme ymmärrä, sen lyömme leikiksi.

F.A. Luukko, jonka artikkelista olen saanut viitteen Aspegreniin, esittää Saukon talon ilmiöille selityksen: talon uuni oli ilmeisesti rakennettu

kalkkikivestä, jota niillä seuduin yleisesti esiintyy, ja kuumetessaan piisi sitten paukahteli. Kalkkikiven hajotessa saattoi hyvinkin soraa lentää lattialle. Teoriaansa Luukko tukee vastaavanlaisella tapauksella 1800-luvun Vimpelistä: muutamassa talossa oli piisi alkanut hajota, ja kun talonväki oli luullut, että sen oli tietäjä pilannut, haettiin Lappajärven kirkkoherra rovasti Fellman apuun. Hän totesi paukahtelun johtuvan kalkkikivestä - ja käytännön miehenä perusti Alajärven Vesterpakkaan ensimmäisen kalkkiuunin. Luukko pahoittelee, ettei Aspegren ollut Fellmanin tapainen käytännön mies, vaan meni kansan mukana uskomaan ylikuonnolliseen.

Luukon selitys on Aspegrenin kertomuksen valossa epätydyttävä, uskoipa aitoon poltergeistiin tai ei. Se selittää vain yhden kuvatuista ilmiöistä, soran lentelyn uunista. Miten kalkkikiviteoria selittää sen, että kummitus lattiaan koputtamalla kertoi kysyjän iän? Miten se valaisee hallitusti lentävien esineiden ongelmaa? Miten tällä tavoin selittyvät lapsien saamat ei-kenenkään-lyömät iskut ja kummittelun siirtyminen väen mukana huoneesta toiseen?

Saukon talon kummittelu on monella tapaa merkittävä: se on Suomen ensimmäinen muistiin merkitty poltergeist, ilmiöt ovat monipuolisia ja vaikuttavia ja silminnäkijä on sivistyneistön edustaja, jota ei yhtä helposti kuin kansanmiestä voi syyttää kritiikittömästä uskosta ylikuonnolliseen.

Mustanojan röppä

Tapahtumapaikka: Tyrvää, Sammaljoki, Mustanmetsän tai Mustanojan talo

Tapahtuma-aika: 1800-luvun alkupuolella

Kesto: useita vuosia

Keskushenkilö: talon tytär

Ilmiöt: liikutti esineitä; sotki ruuat; päästi lehmät irti

Kommunikaatio: puhui, vain talon tyttärelle

Arkistokertomuksia: 20 kpl

Silminnäkijäkertomuksia: ei ole

Muut lähteet: Mustanmetsän Röppä. Kotikunnahilta, s. 10-15. Vammala 1925.

Vaikka Mustanojan poltergeist on paljolti hautautunut yleiseen pirutarinastoon, joistakin memoraateistavoi päätellä tapauksen seurailleen yleistä poltergeistin kaavaa. Nuoren tytön asema keskushenkilönä on erityisen korostunut:

"Minun muorini Miina Lundan kertoi, että hän jo nuorena oli tullut uskoon ja oli joutunut palvelukseen Tyrvään Mustanojaan. Silloin sanoi röppä Mustanojan tyttärelle: "Älä vierastele sitä ihmistä, se on uskovainen Jumalan lapsi." Kun Miina Lundan meni Mustanojaan, niin hänellä oli hyvä, vahva, kaunis villasaarli hartioilla. Hän lasi sen pirtin penkille ja meni kamariin. Kun hän tuli kamarista, niin koko villasaarli oli revitty rikki ja siitä tulevat säikeet oli kiedottu oven vedikkeeseen. Silloin Mustanojan tytär sanoi, että röppä lausui minulle, että sinä olet uskovainen ja Jumalan lapsi ja että hän tappaa sinut, mutta tappaa se ei voinut sinua, mutta hyvän villasaarlisi hän siis repeili rikki. Tämän kertoi minun hurskas äitini Siina Kaunisto o.s. Lundan, joka kuoli vuonna 1942 ja oli silloin 81 vuotta vanha."(11)

"Äitini oli Mustanojalla palvelustyttönä vähän senjälkeen, kun Räppä oli torpasta hävinnyt. Ja hänelle oli kerrottu, sekä torpan väki että naapurit, Röpän tekoja. Räppä oli ollut torpassa monta vuotta ja teki se hyvää ja pahaa. Joskus se lasi karjan irti ulos pakkaseen ja rikkoi astioita y.m., joskus taas kun torpan omistajat oli jossain kylässä ja ovet lukossa, niin Räppä oli tehnyt pannukakkuja kaikki leipälaudat täyteen, että väki sai syödä kun tulivat kotiin. Ja hyviä ja hyvin tehtyjä ne oli ollut, munia ja voita se oli sisältänyt paljon, vaikka torpassa ei ollut edes kanoja. Torpan jauhoja se oli kuitenkin käyttänyt, koska jauholaarissa nähtiin sormenjäljet, jotka olivat suuria kuin käsikiven väännintapit. Se oli ilmestynyt torppaan tyttären syntymäaikaan, ja se tytär sitten sen usein näki, ja se jutteli tytölle usein. Määräili mitä torpassa olisi tehtävä ja mitä ei tehtävä. Muun muassa se kielsi tytön menemästä naimisiin. Oli sanonut, että jos menet naimisiin niin hän tappaa sen sun miehes."(12)

Tyrvääläinen Frans Törmä muistaa kertomuksen papin käynnistä röppää karkottamassa:

"Silloin oli kirkkoherrana Tyrväässä Johan Maknus Limon, s. 1764, k.

1833. Hänen tyttärensä rouva Brita Palmen, s. 1798, oli isäni ensimmäisen vaimon äiti ja oli Törmällä vanhana emäntänä. Hän oli isälleni ja toisille väille kertonut, että isänsä kävi röppää manaamassa, ja torpassa oli nuori tyttö, jolle röppä oli näyttääntynyt ja puhunut. Niin tyttö oli sanonut: "Nyt se pitelee rovastin piippua. "Antaa hänen nyt pidellä", oli rovasti sanonut, mutta samassa tyttö rupes kovin kirkuun. Hän arveli, että röppä rutisteli sitä, ja hänen teki niin huanoo, kun ei hän voinut sille mitään.

Kun rovasti oli ollut torpassa yötä eikä ollut kai mieleistensä sänkyä, niin vietiin rovastin reki pirttiin ja tehtiin rovastille sija rekeen; mutta röppä oli yöllä repinyt tai leikannut rovastin tukkaa. Kerrottiin, että röppä haukku pappia muurin päältä ja heitti lehmän paskaa ja kysy "söiskö pappi pannukakkoo". Ja oli tytölle puhunu, ettei hän Limoonia pelkää, "sielä minä seison kirkon saarnatuolissa Limonin takana."(13)

Tämä kertomus tarjonnee ratkaisun monen puhuvan pirun arvoitukseen. Puhetta onkin kuullut vain yksi ihminen, tapauksen keskushenkilö, jonka aiheuttamia pirun temput muutenkin ovat. Myöhemmistä kertomuksista tämä välittäjän osuus on sitten jutun parantamiseksi jätetty pois.

Frans Törmällä on vielä muistissaan kummitustorpan tyttären myöhemmät kohtalot:

"Kun jo ennen mainittu torpan tytär Anna meni naimisiin Rautaniemen torppaan, oli röppä muuttanut sinne ja siellä vielä joskus näyttäytynyt. Eräs kerta kun mainitussa torpassa jouluaattoiltana puhuttiin kirkkoon menosta, että kuka vaan ensimmäiseksi herää, niin herättää muutkin ja lähdetään aikaisin, että ennätetään kirkkoon. Vaan yöllä oli röppä vienytkin kellon."(14)

Hoppulan ja Koskelan yhteinen tonttu

Tapahtumapaikka: Kuhmoinen, Pihlajakoski, Hoppulan ja Koskelan talot

Tapahtuma-aika: 1850-luvulla

Kesto: ei käy ilmi

Keskushenkilö: palvelustyttö

Ilmiöt: heitteli kiviä, liikutelti esineitä; kiusasi tyttöä

Kommunikaatio: ei selvää mainintaa

Arkistokertomuksia: 17 kpl

Silminnäkijäkertomukset: ei ole

Muut lähteet: ei ole

"Tekee pahaa kuin Hoppulan tonttu", sanoo vanha kansa Kuhmoisissa. Koskelan ja Hoppulan tontun luonteesta ei ole epäselvyyttä: se oli tyypillinen poltergeist.

"Tarina kertoo, kun muinaisina aikoina pahahenki liikkui kahdessa talossa, Koskelassa ja Hoppulassa. Se repi siellä kaikki vaatteet ja heitteli uunin takaa kiviä ihmisten päälle. Se paha henki tuli riidasta. Sinne tuli eräs palvelustyttö ja otti sen talon pojan puolisoiksi, mutta pojan isä ja äiti vastustivat, ja paha henki tuli heidän puolelleen. Kun he pitivät häitä, niin paha henki repi sen hääpuvun. Ja se tyttö muutti siihen toiseen taloon, ja paha henki meni mukana Koskelasta Hoppulaan. Mutta eräs kuhmalainen pappi kävi ajamassa sen pois."(1)

Suomalaisessa kansanuskossa tonttu eli haltia on talon hyvän onnen ja varallisuuden vaaliija. Se on myös moraalinvartija, joka ei huonoa elämää siedä. Toinen selitys Koskelan ja Hoppulan tontulle olikin, että talon tytär oli hukuttanut aviottoman lapsensa ja täten pahoittanut tontun mielen.

Tontulla näyttää olleen kaksi mielitemppua: se heitteli kiviä ja kiusasi palvelustyttöä. Kiviä mainitaan heitetyn sekä ulkona että sisällä:

"Koskelas ol tonttuja. Leikkuuväk ol pellolla ja rupes tuleen kiviä nii, että ilma sakiin ol. Sirpistä kappaleet lentel vaa. Täyty leikkuu jättää ja lähtee pelloilta pois."(2)

"Koskelan tonttu tek semmosta, että vei, sitte kun miähet ol saunassa ja panivat paitansa lauteer reunalle, jäisiä kiviä niiten pajan sissään."(3)

"Talossa rupesi ilmenemään semmoinen henkinen voima. Se kantoi koskesta kiviä ja viskeli niitä yöllä lattialle. Palvelustyttöä se kiusasi myös öisin, se nai sitä niin, että tyttö meni vallan luuksi nahaksi.

Talossa oli Hilsperi- niminen vanhapoika seppä. Tämä otti tytön viereensä ja siellä sai tyttö olla rauhassa."(4)

Tarkkaan ei kerrota, miten kiusaaminen tapahtui, mutta tyttö reppana lienee saanut kärsiä paitsi tontun lähentelystä myös ympäristön suhtautumisesta: "Yhen piijan kanssa sil ol semmoset kaupat, että tontun ämmäks sitä sanottiin".

Ainuttakaan silminnäkökertomusta Koskelan ja Hoppulan poltergeistista ei ole säilynyt. Tarinoille ei voi antaa vakavaa todistusarvoa. Selvää kuitenkin on, että tapaus aikanaan herätti valtavasti huomiota. Selittämättömällä kivisateella on monia vastineita paremmin tunnetuissa ulkomaisissa ja suomalaisissakin tapauksissa. Ilmiöillä oli tyypillisesti keskushenkilönä nuori tyttö, jota - yhtä tyypillisesti - kummitus kiusasi.

Kylmänojan paara

Tapahtumapaikka: Loppi, Salon kartanon Kylmänojan torppa

Tapahtuma-aika: 1850-luku

Kesto: noin vuosi

Keskushenkilö: talon tytär

Ilmiöt: heitti ruokiin lantaa ja tuhkaa; paiskoi esineitä; heitti kiviä kaivoon

Kommunikaatio: mahdollisesti osasi puhua

Arkistokertomuksia: 42 kpl

Silminnäkökertomuksia: ei ole

Muut lähteet: Haavio, Martti: Aleksis Kiven suomalainen mytologia.

Pilvilaiva, s. 107-110. 1947.

Haavio, Martti: Suomalaiset kodinhaltijat, s.152. 1942.

Havumäki, Urho: Kylmänojan paara. Loppelainen paikallistarina.

Hämeen sanomat 1950: 136, 137.

Pälsi, Sakari: Työtä ja juhlaa hämäläiskylässä, s. 154-158. 1940.

Saarimaa, E.A.: Selityksiä Aleksis Kiven teoksiin, s. 56-57. 1929.

Simonsuuri, Lauri: Piru mellastaa talossa. Kansa tarinoi, s. 44-45. 1950.

Tarkiainen, V.: "Kylmänojan lörpöttävä paara". Kirj. V.T. Virittäjä 1926:5, s. 157.

Kylmänojan paara on varmistanut kuolemattomuutensa pääsemällä suomalaiseseen kansalliskirjallisuuteen. "Seitsemässä veljeksessä" nimittäin Juhani tukkii Eeron suun komentamalla: "Kitas kiinni sinä Lopen pahalainen, Kylmän-ojan lörpöittävä paara".

Kivi kirjoitti veljeksistään 1860-luvun Nurmijärvellä. Suurta osaa Suomea puhuttanut Kylmänojan poltergeist mellasti ehkä joskus 1850-luvulla Lopella Salon kartanon torpassa. Arkistokertomuksilla mitattuna tämä Lopen piru on Suomen tunnetuin. Valitettavasti vain yhtään silminnäkiäkuvausta ei niiden joukossa ole. Ilman niitäkin on selvää, että Kylmänojan torpassa toistuivat samat ilmiöt kuin useissa muissakin poltergeisttapauksissa: esineitä ja kiviä lenteli ja ruuat pilattiin heittämällä niihin sontaa tai soraa. Tämä ruokien pilaaminen lienee ollut mellastajalle niin tunnusomaista, että se on liitetty kummittelun selitykseenkin:

"Kylmänojan talossa emäntä leipo leipää. Tuli silloin vieras tupaan ja pyysi jakkaraa. Emäntä antoi sille jakkaran. Sitten vieras pyysi leipää. Mutta emäntä suuttui ja sanoa tokaisi: "Paskaa minä tässä iänkaiken annan!" "Paskaa tästä vielä saatte", sanoi vieras ja katosi. Tämän jälkeen tuli taloon piru ja teki paljon paha. Aina tuli soppapataan paskaa. Kerran pirut toivat kuolleen miehenkin soppapataan. Toisinaan piru kieri lankakeränä talon tytön edellä, kun tämä kävi koulua, ja lopulta tyttö oli otettava pois koulusta. Kerran piru teki hyvääkin. Renki oli menossa ruista viskaamaan ja hän kuuli viereltään sanat: "Kyllä minä tulen auttaan" ja rukiin viskaaminen meni nopeasti vaikkei renki nähnyt auttajaansa. Paha se sentään enimmäkseen teki. Joskus se tanssitti leipiä katossa niin että ne meni ympäri vartaassa."(5)

Kylmänojan mellastajaan on tarttunut melkoinen määrä yleistä piruperinnettä. Se seikkailee kylillä tihutyöntekijöitä auttamassa tai markkinoilla hevoshuijareiden seurassa. Karkottamaan tulevat papit se nolaa luettelemalla näiden salaiset synnit. Poltergeistista kertomuksissa muistuttaa mellastuksen lisäksi se, että talon tytär näyttää olevan ilmiöiden keskipiste. Jotain sellaista hänen käytöksessään on ollut, että hänet on osattu yhdistää mellastajaan. Miksi tyttö piti ottaa pois koulusta? Vuonna 1816 syntynyt loppilainen Johan Top, jonka kertomus pirusta on ehdottomasti laajin ja vanhin, kertoo merkillisiä Kylmänojan tyttären rippikoulumatkasta:

"Sitten taas tuli aika että tyttären piti lähteä rippikouluun, niinkun lähtikin. Vaan paara kun kaikki tiesi, oli jo erellä. Miina oli tyttären nimi. Ei sitä ollenkaan huomannut, että paara niin Miinan petti, sillä paara ilmestyi koirana, juoksi aina tytön rinnalla ja vaati jotain niinkuin muutamilla koirilla on tapana kun juoksevat rinnalla. Miina aukaisi konttinsa, joka oli evästä täynnä ja alko antaa koiran suuhun pala palalta. Jollei antanut niin ei koira laskenut astumaan yhtään eteenpäin. Ja näin Miina jako kaikki mitä oli evästä eikä tietänyt, että tämä oli paara. - - Sitten tuli niin paljon sumua, ettei tyttö nähnyt yhtään mitään eteensä, ja koira ei ollut missään. Sitten selkisi sama polku, että osasi kulkea takasin kotiinsa."(6)

Samasta asiasta herastuomari K.S.Waltzer huomauttaa:"Kun talon tytär kävi rippikoulua, niin niin kauan kuin talossa maata riitti, niin ripsi tytön jalkoja vitsalla.(7)

On tietysti ihan perinteen mukaista, ettei piru katso hyvällä silmällä suojattinsa rippikouluun menoa. Mutta toisenkin pirun ja tytön suhteeseen liittyvän seikan Top kertoo: kun piru uunin päällä rymysi ja siltä kysyttiin, kuka se oli, piru vastasi: "Minä olen kolmentoista vanha likka".

Tytön ja poltergeistin suhde on selvästi läheinen. Selvyttä asiaan saamme Martti Haaviolta, joka kirjassaan "Suomalaiset kodinhaltijat" lainaa Suomettaressa 1857 julkaistua kertomusta.

"Usiampia vuosia takaperin juteltiin ympäri Suomenmaata kuuluisasta "Lopen pirusta", joka Salon Säterin torpassa oli tehnyt monta ihmetyötä: se oli ajanut tuhkaa ruokapataan, Jouluyönäkin laskenut lehmät ulos navetasta j.n. e. Kerran oli kaksi miestä viina-päissä joutunut samaan torppaan. Nämä pyysivät torpan vaimoa keittämään itsellensä ruokaa; mutta vaimo valitti, että heillä on semmoinen piru, joka sokasee ruokapadatkin. "Älkää siitä huoliko", sanoivat miehet, "kyllä me katsomme itse perään". Sen he tekivät, mutta yks'kaks' oli tervatut saappaat padassa. Tätä pirua oli moni ihmetellyt, mutta ei saatu selvää, mikä se oli; kaikki saivat siltä haukkumisia suut silmät täyteen. Vihdoin viimein meni kartanon herrakin sitä katsomaan, mikä se piti oleman. Ehtoolla kaikkein maata pantua, piru rupesi kiukaalla rapistelemaan, haukkumaan ja heittelemään kiviä pitkin huonetta. Herra hiipi hiljaa kohden kiuasta ja saakin pirun liepeestä kiinni ja

huutaa torpan ukolle, "ota valkeaa, sillä minä sain pirun kiinni". Sitte kun valkea otettiin, niin ei se ollutkaan muu piru, kuin torpan oma tytär!"

V.Tarkiainen on julkaissut merenkulkuneuvos A.V.Lindbergin kertomuksen, jossa mahdollisesti kuvataan samaa tapausta. "Muutamit sen ajan kavaljeerit" olivat päättäneet paljastaa kummittelijan. He huomasivat torpassa yöpyessään, että tytär oli kummittelun takana. Kunnon selkäsauna lopetti mellastuksen, joka oli pitkään pysynyt tavalliselle kansalle mysteerinä.

Petokseksi todistettu tapaus siis tämä Kylmänojan paara? Eli Lauri Simonsuuren sanomana: "Koko kummitteluhan oli hysteerisen torpan tyttären epäilemättä sairaalloisen huomion tavoittelun aiheuttama." Näin yksioikoiseen tulkintaan haluaisin tehdä varauksen. Yllä olevien kuvausten perusteella ei voi olla varma siitä, että mitään petosta suoraan havaittiin. Se että petosta paljastamaan lähtenyt kavaljeerijoukko myös löysi petoksen ei ole ihmeellistä, kummittelun aitouteen uskomisen kun asettaisi kavaljeerin samaan kastiin taikauskoksen kansan kanssa...

Vielä jää mielenkiintoinen kysymys: osasiko "Kylmänojan lörpöittävä paara" todella puhua? Useimmat sen suuhun pannut repliikit paljastuvat suoraan tarina-aihelmiksi, jotka on tapaukseen myöhemmin liitetty. Mutta sitten on kuvauksia, joissa voisi olla muistumia todella tapahtuneesta, pirun väite "minä olen kolmentoista vanha likka" esimerkiksi. Tai seuraava Nestori Pajusen muistelmä:

"Kukaan ei pirua koskaan nähnyt, mutta äänensä kuultiin usein, milloin lattialta kynnyksen vierestä, milloin uunin takaa, milloin mistäkin. Mutta kyllä hän sitten tiesikin kaikki mitä torpassa tapahtui, tiesi päivällä kertoa vielä sellaistaikin, mikä jo yöllä oli tapahtunut. Ei suuttunut pienistä loukkauksistakaan. Kun torpassa oli suutari ja hän siinä työn lomassa veteli savuja piipustaan ja piru pyysi myöskin saada vetää pari sauhua, sanoi suunsa olevan niin vetisen kuin minkäkin, niin suutari sanoi, ettei hän sellaiselle piippuaan anna, jolla ei suutakaan ole näkyvissä."(8)

Parkanon Hemmilän tapaus todistaa, että suomalainenkin poltergeist kyllä on osannut puhua. Onko ääni sitten saatu aikaan taitavalla

vatsastapuhumisella vai muuten, se on eri asia. Toisaalta kartanon kavaljeerit eivät mainitse mitään puhuvasta pirusta. Kylmänojan poltergeistin tarkat yksityiskohdat jäävät tässäkin auttamatta vuosien hämärään.

Kankaanpään piru

Tapahtumapaikka: Pulkkila, Kankaanpään talo

Tapahtuma-aika: 1800-luvun keskivaiheilla

Kesto: ei tarkkaa tietoa

Keskushenkilö: ei selvää keskushenkilöä

Ilmiöt: heitteli esineitä; kaatoi maitoastiat; sytytti tulia; koputteli

Kommunikaatio: heitteli pilkkaajia esineillä; vastasi naputtamalla kysymyksiin

Arkistokertomuksia: 28 kpl

Silminnäkijäkertomuksia: ei ole

Muut lähteet: ei ole

Vaikka Kankaanpään piru on pohjoisen Suomen tunnetuimpia poltergeisteja, sen tarkka tapahtuma-aika ei arkistokertomuksista selviä. Memoraateiksi luonnehdittavia luotettavan tuntuksia kuvauksia siitä on vain muutama.

"Kertojan isän ja erään toisen isäntämiehen on tuomari haastanut valan velvoituksella todistamaan Kankaanpään talossa nähdystä kummituksista. Todistajat kertoivat, että he ovat olleet usein talossa varomassa, ettei vihollinen saanut kaataa maitoastiaa. Lypsyaikana näkymätön on kivittänyt lypsäjiä, nakannut lehmän läjiä maidon sekaan, sytyttänyt orrella olevat pärekuvot tuleen. Ja kerran sitte kertojan isä kumppaninsa kanssa oli nostanut vesisaavin pirtin lakalle syystä kun vihtahousu touhusi tulen kanssa, että on vettä varalle tulipalon sattuessa. Kun he laskeutuivat portaita alas, niin Vanha Eero hurautti sen vesisaavin sisällön heidän niskaansa." (9)

"Kankaanpäässä Pulkkilassa pirut mellastaneet. Hänen isänsä kertonut. Nimismies määrännyt taloon vahdit, että ei pirut polta taloa. Römppäaikana ollut mainittu Kären isäukko siellä, ollut muitakin,

jotka päissään räyhänneet. Tullut iso puukko ja lentänyt erään miehen korvan juureen seinään niin voimakkaasti, että puukko oli vapissut. Oli leivän puolikkaalla jotain paiskannut, että meni naamassa nahka rikki. Oli elämöitsiä aluksi siten ilmaantunut, että kun naiset röntöllä kantoivat maitoa tullessaan lypsyltä, oli hakovitsalla lyönyt naisia käsille ja maitopönttö kaatui. Sytyttänyt sängyssä olet palamaan ja muutenkin tulen kanssa värkännyt."(10)

Räyhääjän heittäminen puukolla ja leipäkyrsällä, tulien sytyttely ja maitoastioiden kaataminen toistuvat muissakin kertomuksissa, joten ne perustunevat todella tapahtuneeseen. Ilmiöistä tulenteko on mielenkiintoisin. Tulella leikkiminen ei poltergeisttapauksissa ole ainutlaatuista, mutta vain muutamissa suomalaistapauksissa siitä on luotettavia tietoja. Nähtävästi tapaus on tosiaan otettu vakavasti, sillä monet kertojat väittävät, että nimismies oli käynyt paikalla ja että talonväki lopulta joutui lähtemään talosta kummitusta pako.

1800-luvun lopun poltergeistit

Moni kuuluisakin viime vuosisadan lopun kummitus täytyy jättää sivuun, koska yksityiskohtaisia tietoja kummittelun kulusta ei ole saatavilla. Johanneksen Hörkön piru, Pusulan Mankoolin piru, Karstulan Ahoin torpan kummitus, Iitin Kuoppaniemen piru, Vihdin Visterin piru, Ähtärin Kiviahon piru ovat olleet aikansa sensaatioita, mutta kansanrunousarkistoon ei ole kertynyt niistä seikkaperäistä tietoa. Erityisen ikävää luotettavan tiedon puute on Pielaveden Pienenmäen pirun kohdalla, sillä se oli eräs Suomen harvoista tulia sytyttelevistä poltergeisteista. Olisi hauska saada lisää tietoa myös Ristiinan Kosoniemen hovin kummituksesta, joka kuuluu totelleen piikatyttyä.

Esiteltävää jää kuitenkin yllin kyllin. Arkistoaineiston perusteella suomalaisen poltergeistin kulta-aika osui 1800-luvun loppuun. Muutaman vuoden välein sattui kummitteluja, joiden laisista emme nyky-Suomessa ole kuulleet vuosikymmeniin. Ainakin poltergeistille "vanhat hyvät ajat" tosiaan olivat nykyistä parempia.

"Outappas", sanoi Pohjoismäen piru

Tapahtumapaikka: Saarijärvi, Lannevesi, Pohjoismäen talo

Tapahtuma-aika: noin vuonna 1870

Kesto: pari viikkoa

Keskushenkilö: talon lapset

Ilmiöt: heitteli esineitä; päästi lehmät irti; valjasti hevosen takaperin

Kommunikaatio: ei selvää mainintaa

Arkistokertomuksia: 26 kpl

Silminnäkijäkertomuksia: 1 kpl

Muut lähteet: ei ole

Keski-Suomi on monen tunnetun poltergeistin kotiseutu, ja Saarijärvelle on siunautunut kaksi todellista raskaan sarjan mellastajaa: Pohjoismäen piru ja Mikkolanahon piru.

Pohjoismäen piru lienee tunnetuista keskisuomalaisista poltergeisteista

vanhin. Monet siitä kerrotut tarinat on yhdistetty myöhempiinkin tapauksiin.

Kummittelu tapahtui Lanneveden kylän Pohjoismäen talossa. Isännän nimeksi mainitaan kirkonkirjoissa Jakob Johansson; hän oli, samoin kuin vaimonsakin, hiukan päälle neljäkymmenen ikäinen. Lapsia heillä oli kolme: tyttäret Erika ja Johanna ja poika Herman.

Yleinen mielipide oli, että kummittelu aiheutui mustalaisista:

"Pohjoismäen isäntä oli ajanut mustalaiset eräänä kylmänä pakkasyönä ulos eikä ottanut heitä yöksi. Mustalaiset suuttuivat siitä niin, että taikoivat sinne Mustalais-Taneli-vainaan haamun. Se teki siellä kaikkea mahdollista pahaa. Sitä ei nähnyt kukaan muu, kuin rippikoulua käymätön tyttö."(1)

Pohjoismäen poltergeist on sikäli harvinainen, että siitä on käytettävissä keskushenkilön itsensä kertomus:

"Emäntä Eriika Hänninen, synt. 1857 Pohjoismäen tyttärenä, kertoili piruista seuraavasti:

Lähettivät minut toisen samanikäisen tytön kanssa kauppias Savolaisessa käymään Uuraisten kirkolla (johon on 5 kilometrin matka). Kävelimme maantietä kotia kohti mejän ison haan sivulla, kun sieltä haasta astui maantielle kaksi hirvittävän rumaa miestä. Pelästyimme kovin ja aloimme juosta kotia kohti. Miehet seurasivat kuin varjot muutaman askeleen päässä takana, kunnes maantieltä poikettuamme kotiin Pohjoismäen rinteessä katosivat.

Illalla meidän miehet palasivat töistä. Iso-Juho astui tupaan hevosvaljaat käsivarrella. Samassa oven avauksessa puikahtivat päivälliset rumat ukotkin Juhon kainalon alate tupaan. Ukkoja ei aikuiset ihmiset nähneet. Mutta ripillä käymättömät vain näki. Samalla ukot kuitenkin muuttuivat yökköä (yölepakkoa) muistuttaviksi ja lensivät rataorren ja laipionlautojen väliin.

Siitä illasta alkoi kaikenlaisten ilkeyksien ja koltosten teko tuvassa ja varsinkin navetassa. Koko karja oli yöllä päästetty irti. Eläinten rehut

oli sotkettu lannalla.

Iso-Juho Hakkaraiselle (varsin vakava, harras uskovainen mies) pirut tekivät lystikkäitä kepposia. Niinpä eräänäkin aamuna Juho valjasti oman ajokkinsa reen eteen ja meni sitten ottamaan tuvasta rukkasensa. Ei muuta kuin käväisi vain tuvassa. Sillä aikaa hevonen oli käännetty pää rekeen päin. Valjaat hevosen selässä oli käännetty länget takapäähän ja koko hevonen valjastettu takapää eteenpäin. "Senkin nahkasiipi, tuon se nyt tek", murahti Juho ja valjasti taas hevosen oikeinpäin. Mutta rukkaset kun valjastaessaan heitti käsistään maahan, niitä ei ollut missään. Niin sitten huomasi ne pistettynä ruunan korviin pystyyn.

Me rippikoulun käymättömät vain näimme pirut milloin rumina akkoina, milloin nahkasiipi-yökköinä.

Viimein hommattiin meijä toloppar Kaisalaj Jussi pyssyllä ampumaan piruja. Kaisalan Jussi (sittemmin tunnettu Saarijärven suntio Johan Stenman) ampui piruja. Me lapset neuvoimme, että ne männöö tuolla ja tuolla. Viimein pirut alkoivat painua Pohjoismäen rinnettä alas. Kaisalan Jussi ampui vielä perään ja kysyi: "tuletko takaisin?" "Outappas", vastasi piru. Siitä oli sanonta: "Outappas", sano Pohjoismäen piru."(2)

Erika Hännisen kertomus valaisee mainiosti keskushenkilön osuutta poltergeisttapauksen kehittämisessä. Hän toimi, yhdessä muiden lasten kanssa, välittäjänä yliluonnollisen maailman ja arkimaailman kohdatessa. Tapauksen liittäminen mustalaisiin saattaa olla tätä perua: ehkä talossa tosiaan oli käynyt mustalaisia, joihin lasten näkemät "hirvittävän rumat miehet" sitten yhdistettiin. Lapset ohjasivat tapauksen kulkua kertomalla aikuisille, missä pirut milloinkin oleilivat. Pirujen ulkomuoto on kuin suoraan lapsen painajaisesta: uhkaava, epämääräinen, muotoa vaihtava. Kansanperinteen selkeätä piruhahmoa kaviojalkoineen ei tässä tunnista. Kuitenkin lapset ovat muokanneet tapauksesta johdonmukaisen poltergeistnäytelmän, joka alkaa yliluonnollisten tunkeilijoiden saapumisesta ja päättyy näiden karkotukseen.

Täysin selvää ei ole, kuka oli Pohjoismäen ilmiöiden varsinainen aiheuttaja. Erika oli kummittelun aikaan noin 13-vuotias, mikä on sopiva

ikä keskushenkilölle. Hänen veljensä Herman oli viidentoista, pikkusisko Johanna alle kymmenvuotias. Alle kahdenkymmenen ikäistä palvelusväkeä talossa oli runsaasti.

Pyykinmäen pirtti

Tapahtumapaikka: Sumiainen, Pyykinmäen talo

Tapahtuma-aika: noin vuonna 1870

Kesto: ei tietoa

Keskushenkilö: talon lapset

Ilmiöt: sotki ruuat; melskasi navetassa

Kommunikaatio: puhui lapsille

Arkistokertomuksia: 14 kpl

Silminnäkökertomuksia: ei ole

Muut lähteet: ei ole

Pyykinmäen kummittelija muistuttaa aika lailla Pohjoismäen pirttiä. Tapaukset sattuivat suunnilleen samaan aikaan, ja kummassakin lapsilla oli keskeisin asema. Pyykinmäeltä ei ole yhtä tarkkoja kuvauksia kuin Pohjoismäestä. Vanhin kertomus on vuodelta 1887:

"Kerran oli tuossa lähes pari vuosikymmentä takaperin Sumiaisissa Kivipyykinmäissä kyöpelit pitäneet oikein asuntoa. Siinä olivat sotkeneet kevätvoita kesävoin sekaan ja myivät sitte kesävoina ostajille. Ostajat eivät heti huomanneet petosta, vaan jälkeinpäin kun het tulivat sen tietämään, niin manasivat het ja sanoivat: "Kyllä siinä kylässä pitää paskaa vastakin olla." Niinpä tulikin siihen kirkon kyöpeliä, jotka tekivät kaikkea pahaa minkä ennättivät. Muut ei niitä nähneet kuin kaksi lasta, toinen kaheksan-, toinen kaksitoistavuotias. Kyöpelit kantoivat jyvät sikain eteen, solmeilivat lehmät hännistään yhteen ja muuttivat ruuvat lehmiltä etupuolta takapuolelle ja kantoivat sontaa eteen. Kerrankin oli joku niistä navetassa mellastamassa, niin lapset neuvoivat, minkä pilttuun päällä se istuu. Mies ampui sitä kohten. Lapset sanoivat: "Kyllähän reikä läpi näkyy, vaan irvistelee se sittenkin."

Ihmistenki ruokaan het kantoivat kaikkea roskaa, taikinaa korvoon,

porova keittoon, rikkoja porova ja mitä vain saivat. Jos joku vieras tuli taloon ja pani hevosensa vaikka kuinka lujasti kiinni, niin päästivät irti ja ajoivat että hevonen useinkin oli ihan vaahossa. Mutta muutama vieras kerran solmitessaan riimuva siunasi. Siinä oli äijät tehneet työtä turhaan. Lapset näkivät, kuinka ne kaikin voimin koittivat avata, vaan eivät voineet."(3)

Härösen pirut

Tapahtumapaikka: Haapavesi, Ojakylä tai Leskelä, Härösen talo

Tapahtuma-aika: noin vuonna 1873

Kesto: ei tietoa

Keskushenkilö: talon tytär

Ilmiöt: repi tyttöä; sytytti tulia; raapivaa ääntä; heitteli esineitä

Kommunikaatio: matki ilvehtijöitä

Arkistokertomuksia: 10 kpl

Silminnäkijäkertomuksia: 4 kpl

Muut lähteet: Merikallio, Lauri: Hätämaan tietäjä. Jouko 2, s. 95-126. 1914

Härösen taloa asui 1870-luvulla Aaro Niemimäki vaimoineen ja Tiina-tyttärineen. Heidän kummituksellaan oli kaikki klassisen poltergeistin tunnusmerkit: se mellasti ja sotki tavaroita kuin mikä tahansa muukin piru. Sen erikoispiirre oli kuitenkin mieltymys tulentekoon. Lauri Merikallio kertoo, että Härösen talossa tuon tuosta syttyi tulipaloja. Vihdoin kevättalvella tuli syttyi yhtäkkiä kaikissa seitsemässä huoneessa ja Härösen talo paloi maan tasalle.

Kaikkien kertojien merkille panema seikka on myös se, että piru keskittyi kiusaamaan talon tytärtä. Kolmas tiuhaan mainittu seikka on, että itse Hätämaan kuuluisa tietäjä kävi ajamassa pirua pois. Juho Aaponpoika Luomajoki oli syntynyt 1843 Haapaveden Ojakylässä. Piippolan takamailta hän osti itselleen Hätämaan kruununtorpan, missä maanviljelyksen ohessa harrasti parantajan tointa. 1870-luvulla hän oli jo maakunnallinen kuuluisuus, jonka apuun turvauduttiin, kun lääkärit eivät antaneet toivoa. Kun sitten Härösen pirusta paisui lähipitäjiä kuohuttava sensaatio, oli Hätämaa itseoikeutettu sitä pois ajamaan. Lauri Merikallio

kertoo Hätämaan löytäneen Härösen talon uunin perustuksista taikakalun, pitkähiuksisen mustalaisnaisen päänahan, joka oli mellastuksen aiheuttanut.

Vanhaksi tapaukseksi Härösen poltergeist on poikkeuksellisen hyvin dokumentoitu. Siitä on säilynyt luotettavan tuntuksia memoraatteja. J.R. Ritola aloittaa:

"Haapaveen Paskojan eli Ojakylän ja Leskelän kylän välimailloilla on entinen talon paikka, Härönen nimeltä, jossa tämä piru on asunut ja vaikuttanut. Siitä on minulle kertonut kaksikin omin silmin näkijää: mainijon Hätämään tietäjän veli Jaako Luomajoki, samoin kuuluisan Aappo Luomajoen veli. Siinä oli ollut sellainen loppupuolella toistakymmentä oleva tyttö, jota se oli kiusannut ja repiny. Tämä äskensainittu J.L. sano, ettei se Jussia pelännyt senkään vertaa kuin minua. Tarkotti velimiestään Hätämaata. Sanoi, että kun Jussi koitti ruveta sen tytön viereen, niin repi vain, vaan kun hän meni niin tyttö sai rauhan. Se sano se Jaako, että kun hän nytkin muistaa sen monen kymmenen vuoden päästä, niin hänen vieläkin kylmät väreet karsii pitkin selkärankaan. Se sanoi, että hänellä oli pyssy, suusta laahattava rihlakko, niin laahasi sen ja pani hänen päälle, että hän ampuu sitä, niin oli pyöräyttänyt nallin pois nallitapista. Niin hän sano, että on minulla toinen, ja pani toisen nallin, niin tyttö oli sanonut, että pyssyn piipun päällä kävelee. Ja sitte hän kysyi, että missäs nyt on, niin oli sanonut että uunilla. Niin hän ampuu sinne uunille ja kysyi työltä, että missäs nyt on, niin oli sanonut, että savuna ympäri tuppaa.

Sitte oli toinen mies viereisestä Leskelän kylästä, joka kertoi toisen jutun samasta asukkaasta, oman kokemansa ja näkemänsä, ja vakuutti toin olevan. Oli ollut eräs pyhäilta, jolloin oli keräynty suuri lauma nuoria miehiä siihen Härösen tupaan kahtomaan sen iliveitä. Vain se oli kohta tullu ja alakanu orsilla ensin ilivehtiä, niin yksi mies oli pannu niin hullunkurisesti kun suinkin oli osannu ja sanonut, että etpä ossaa niin panna, niin se oli pannu justiisa samalla tavalla.

Ja sitte se tyttö oli istunut sen ison tuvan peripenkillä, niin se oli mennyt taas siihen tyttöön ja alkanu kyöhätä sen tytön hartijoita seinään. Niin yksi mies oli noussu seisomaan ja ottanut tyttävä olokapäästä kiinni ja lykänyt seinää vasten. Vain se ei ollut herennyt,

niin toiset miehet oli noussu kaikki seisomaan ja kaikki lykänny minkä jaksaneet ja kaikki koko rivi oli vain kyökänny samalla lailla."(4)

Luotettavimmat kertomukset sisältävät kovin vähän varsinaisia mellastuskuvauksia. Dramaattisinta näyttää olleen talon tyttären kiusaaminen, sillä siihen kertojat keskittyvät. E. Keränen on kirjoittanut kokemuksistaan Härösen talossa vain kymmenen vuotta mellastuksen jälkeen. Hänkään ei puhu muusta mellastuksesta kuin tulipaloista. "Peikko" oli polttanut Härösiltä useita huoneita ja pakottanut heidät muuttamaan. Uudessakin asuinpaikassa tulipalot jatkuivat: tällä kertaa paloivat ladosta heinät, mutta itse lato jäi ehyeksi. Peikon ilkteoista selvän saadakseen Keränen kävi itsekin Härösessä:

"Sillä ajalla kuin peikko tyttöä vaivasi, kävi kokoojakin vartavasten katsomassa, onko peikkojutussa totta. Samalla ajalla sattui siellä myös olemaan useampia kymmeniä henkijä kummaa kuulemassa. Sillä kerralla ei kuitenkaan muuta kuulunut, vaikka joukko oli kokonaisen vuorokauden paikalla, kuin että jos tyttö päivällä istu penkillä, raapi näkymätön olento penkkiä tytön kohdalta kuin kissa eli niin isosti, kuin kartat kartattaessa äänen antavat. Tai jos tyttö rupesi maata, repi olento samalla lailla hänen allaan joko penkkiä eli päänalusta. Yöllä taas koetettiin häntä pitää tarkastusretkeläisten keskuksä, että hän rauhaa saisi. Mutta siitä ei ollut apua, sillä tyttö oli yhä levoton, ja peikko raapi vain hänen kohdallaan lattian alla niin suuresti, että jokainen tarkastaja tuli täysin vakuutetuksi, että henkinen olento voipi äänen antaa. (Jos (Suomalaisen kirjallisuuden) seura tahtoisii saada asiaa todistavia todisteita, niin luulisii niitä saavan luotettavia valtiöpäivämies Haanpäältä mainitusta seurakunnasta ja kylästä, vaikka muitakin henkilöitä niin Haapaveden kuin Pulkkilan kunnissa on, jotka peikon ovat itse kuulleet.)"(5)

Härösen poltergeist näyttää tehneen Keräseen, SKS:n uskolliseen kirjeenvaihtajaan, niin suuren vaikutuksen, että hän lipesi perinteenkerääjän roolistaan ja ehdotti, että kunnianarvoisa seura ottaisii tapauksen todesta. Mutta eipä hätää: seuraa kiinnosti enemmän kertomuksesta ilmenevä usko vuorenpeikkoihin. Kertomus kopioitiin luokkaan M 51 (vuorenpeikko mellastaa talossa) ja valtiöpäivämies Haanpää jätettiin muiden haapavetisten kanssa ihmettelemään, mikä

Härösessä luonnonlait oli sekoittanut.

Lauri Merikallion Hätämaa-muistelmassa on myös mainio silminnäkiäkuvaus siitä, miten piru kohteli Tiina Niemimäkeä:

"Tyttöä, Tiinaa, se seurasi ja vainosi. Tyttö yksin näki kuvatuksen, mutta muutkin kuulivat äänen.

Kerran Tiina lähti tätilään Leskelän kylään. Naapurista, jossa asui toinen pirun elämän kuvaajistamme, otettiin selvää, onko piru matkassa. Ei ollut. Mutta illalla jo lennätettiin sana, että jo tuli sekin. Kun kertojamme, silloin vielä poikanen, tuli tupaan, oli siellä näytelmää. Talon poika paraikaa löi näppiä sanoen pirulle, että etpä sinä tätä taida. Mutta orsiltapa kuuluikin samanlainen napse. Muutakin kujetta pidettiin vieraan kanssa.

Sitten seurasi hiljaisuus. Sen lopetti piru alkaen röhisten mutta näkymättömänä laukkailla huoneessa kuin innoissaan oleva sian porsas. Orsilla se myös temusi. Päreet siellä alkoivat kuvioiksi muodostua ja taas hajota.

Vihdoin paha kävi käsiksi Tiinaan, joka siihen saakka oli saanut rauhan. Jos tyttö ei istunut penkillä selkä nojassa, niin se hypitti häntä koholle, vaan jos istui, niin silloin nyökäytti häntä eteenpäin. Kun katsojat panivat kätensä penkille tytön alle, ei hypittänyt, tai seinää vasten, ei nyökäyttänyt. Muusta ei ollut apua. Koitti vaikka tuhannen miestä tyttöä pönkittää yhteen kohti, niin turha vaiva, piru voitti. Eikä pönkitys juuri tyttöäkään rasittanut.

Pantiin niin joukolla nukkumaan, poikasemme tytön viereen. Elkeensä pirulla oli nytkin. Se hyppäytti Tiina-parkaa pari kolme tuumaa kohoksi vuoteesta. Silloin tyttö sai levon, kun vieraan käsi alla oli. Yön hiljaisuudessa kuului tuhinaa pääpatjasta. Kun koski siihen, oli kuin pikku elikko olisi poistunut.

Moinen meno oli tietysti monelle murheeksi. Hengen aseinsa siis seuraavana aamuna tarttui pari kylän urheata uskonnollista emäntää ja kolmen kesken ollen he koittivat "jumalansanan" avulla pahat tytön päältä poistaa. Raamattua luettiin, tyttöä istutettiin kirjalla, mutta apua

ei siitä ollut. Semmoisena kuin oli tullutkin Tiina palasi kylästä Heiskariin."

Merikallion kuvaus muistuttaa koko lailla J.R. Ritolan kertomuksessa olevaa. On hyvinkin mahdollista, että tiedot ovat samalta kertojalta peräisin tai että kohteena ovat saman illan tapahtumat.

Aikansa mellastettuaan piru katosi, joko Hätämaan Jussin avustuksella tai omia aikojaan. Sama kertoja, joka oli todistamassa Tiinan tätilän-retkeä, muistaa kuitenkin, että paljon myöhemmin sielunvihollinen yritti palata.

"Kerran toistakymmentä vuotta myöhemmin tämä vanha tuttava kävi Tiinaa vielä tervehtimässä. - Tytöstä on nyt paisunut perheenemäntä. Hän on juuri kantamassa kuumaa haudetta kodasta navettaan. Tien varrella on irtonainen kivi. Sekös ihmeitä tekemään, häjyläinen! Lähtee omia aikojaan liikkeelle ja hypätä polskahtaa Tiinan kiuluun, jotta kuumaa haudevettä kädelle pärskähtää. Tiinalle hätä. Kertojamme äiti oli pikku parantajia. Sen luo nyt Tiina-emäntä kättä hoidattamaan. Pelkää vielä, että joko tuo tuli uudelleen vastuksiksi.

Turha oli Tiinan pelko. Piru käväisi vain pikavierailulla. Omia aikojaan oitis poistui. Ei tarvittu Hätämaita, ei muita..."

Tämä muistelus vahvistaa, että Härösen pirun alkujuuria on etsittävä ei Pohjois-Pohjanmaan uskomusperinteestä vaan Tiina Niemimäen epätavallisista henkisistä kyvyistä.

Hemmilän puhuva piru

Tapahtumapaikka: Parkano, Nerkoo, Hemmilän talo

Tapahtuma-aika: 1875

Kesto: useita kuukausia

Keskushenkilö: talon piikatyttö

Ilmiöt: heitteli esineitä; päästi lehmät irti

Kommunikaatio: puhui paikalla olijoille

Arkistokertomuksia: 12 kpl.

Silminnäkijäkertomuksia: 1 kpl.

Muut lähteet: Laaksonen, Pekka: Parkanon seudun kertomusperinnettä. Parkanon ja Kihniön kirja, s. 402-407. 1971.

Hemmilän piru on kahdella tapaa merkittävä poltergeist. Ensiksi siitä on useita seikkaperäisiä kertomuksia; toiseksi se epäilemättä osasi puhua.

Perimätiedon mukaan pirun toi taloon Kustaa Korsberg, Maalari-Kustaa, tunnettu parkanolainen tietäjä ja parantaja. Hemmilän isäntä ei muka ollut kylmänä talviyönä päästänyt Kustaata sisään lämmittelemään, ja Kustaa oli siitä suivaantunut. Toisen version mukaan Kustaa oli ollut talossa yöjalassa. Kenkensä hän oli jättänyt ulos pakkaseen, ja isäntä oli piruuttaan pissannut niihin.

Jussi Rakennus, jonka isä ja äiti olivat käyneet tapausta seuraamassa, tietää kertoa, miten kummittelu Hemmilässä alkoi:

"Eräänä iltana kun ulkotyöt Hemmilän talossa oli päättyneet, talon naisväki oli mennyt navettaan ilta-askareilleen ja talossa työssä ollut vanhempi mies (hänen nimeään ei kertoja muistanut) veisteli tuvassa jotain puhdetöikseen. Talon lapset leikkivät takan lähellä, jossa oli hernerokkapata kiehumassa. Mies oli selin lapsiin, joten hän ei nähnyt mitä ne puuhailivat. Silloin rokkapata lensi yhtäkkiä liedeltä hänen viereensä lastukasaan kumolleen.

Mies luuli, että lapset olivat heittäneet padan nurin leikkiessään, ja alkoi torua heitä, että mitäs te sillä oikein meinasitte, kun tuon padan tuohon kaasitte. Ja teidän on nyt syötävä siitä joka riponen. Lapset selittivät, ettei he ole pataan koskeneet. Mutta mies ei tätä uskonut vaan jatkoi harmistuneena. Silloin irtaantui takan ottasta tiilikivi ja lensi suoraan hänen päähänsä, johon tuli iso reikä ja verta vuoti kovasti.

Nyt mies sanoi, että nyt ei asiat ole Hemmilässä oikein, ja aikoi lähteä navettaan kertomaan mitä tuvassa tapahtui. Kun samassa naiset tulivat tupaan ja kertoivat, että lehmät ovat navetassa kauhean levottomia ja huutavat kovasti, niin että ei niitä saa lypsettyä ja pyysivät häntä tulemaan apuun. Mutta ennen kun he ehtivät lähteä tuvasta, niin kaikki lehmät olivat päässeet navetasta irti ja menivät häntä pystyssä kovasti huutaen niin lujaa kuin vain pääsivät ikkunan alitse kylään

päin."(6)

Vilho Lahdentausta tunsu useita Hemmilän kummitustalossa käyneitä:

"Tää Huhtalam pappa muummuassa kerto tapaukse, jok-oli aika huvittavaki. Hän ku oli siellä talossa, niin yhtenä iltana ku oli syöty, häm meni, meni tuota nukkumaan ylissänkyyn ja oli pikkasen aikaa ollu siellä, sano että hän ei juuri ehtiny nukkuu, niin heiteltiin lehmärreisi, palvattu lehmärreisi sinne sänkyyn. Hän kiitti siitä vähäse vaij ja. Ja tuota oli pieni aika kulunu, ni heitettiin tupakkahuhmari, sellainem missä, missä tuota vanhat miehet tupakkaa survo. Hän sano, että hyvänäpä täällä piretäänkin, kun saa ensinnä ruokaa sänkyympäi ja sittev vielä tupakkaa. Ja hän sano ettei ollu kun pieni aika, ku tuli jäinev vesisaavi ni että helähti sinnej ja, sano että silloin häm paatu, hyppäs sieltä tasakäpälää alas ja, tuota tempas uunim pellit auki ja sano, että "mee nyp perkele tuosta jo ulos ettet täällä aina jyllää".

Ja olpa siinä muutaki sellasia, hauskoja tapauksia. Esimerkiks ku oli paljo niitä, sen eresottamuksia seuraamas ihmisiä nin, tuli taas yö ja, tää piru rupes asetteleen kuinka niiten täyty kunkin nukkuum mennä. Oli muummuassa Linnankylästä joku mies sitte ja sittel lähitalon tyttäriä niin, käski ne vierekkäin nukkuun, taikka laitto. Ja tää mies kertoili jäläkiimpäin, että se piru anto kyllä rauhallisesti siinä nukkuu, mutta jos vain vähänki rupes koperoitteen käsi, niin silloin käsi lenti vähä äkäsesti pois, ettei tuo (nauraa) siinä saanu mitää hullunaikasia ruveta vehkeilee."(7)

Hemmilässä näyttää vallinneen monelle poltergeisttapaukselle tyypillinen vähän hysteerinen ilonpito. Tilanteen teki tavallista uskomattommaksi se, että piru osasi puhua. Se puhui hiljaisella mutta kaikkien kuultavalla äänellä. Kun sitä pyydettiin puhumaan kovempaa, se kuuluu vastanneen: "Em minä voi kun en ole muuta ku tomua ja tuhkaa."(8)

Paikalla käyneen Justiina Iivarin kertomus antaa hyvän kuvan pirun puheista:

"Siitä on nyt jo nuon viisneljättä vuotta, ku sielä Hemmiläs kehuttiin koko syyskorvan olleen jotaki kummallista. Sitte talaven tulles

ruvettiin puhuun, että sielä on piru, joka puhuu ja tekee jokalajia paha. Ku sitä aina puhuttiin, niin lähälimme meki sitä kattoon.

Ku me sitte tuumme sinne Hemmilään, on teelä ihmisiä niinku markkinoilla, huoneet täynnä. Oli jo ehtoo pimiä. Ja sanottiinki, ettei se puhu muutaku pimiäs. Sitte sammutettiin valakia ja kysyttiin, minkä tähäle hän teelä on, niin eipäh tietookaa, ku pöylän alta kuulu hyvin vaikia eeni: "Maalari käski tulla." Sitte kysyttiin, minkä tähäle maalari sun tänne käski, se taas samalla lailla sano että: "Sen jalaat paleli."

Sitte ihmiset kyselivät siltä tulevaista tilaansa, niin kyllä pahuus tiesi. Tuo H:n Tiinakin kysy, että mihkä hän joutuu, niin se sano että: "Sinä teit maalarin kas semmosen testamentin Mäntylän pikkuaitas, että se pitee." Minä sanon sitte Tiinalle että: "Enkö minä sulle sanonu, että älä mene sen maalarin kas komplottiin!" Sitte kysyttiin, että kuka tuo oli, joka nyt puhu, niin kohta ilman arvelemata sano: "Ivarin Tiina", niim pitkähän. Kyllä tunsi.

Sitte A-niemi kysy, ku sen tervat peestettiin silloin kesälä maahan, että kuka ne peesti, mutta sitä ei sanonu sem paremmin muuta että: "Se on niin likinen sukulaises, ettet luulekaa." Sitte se tahto veisaahan ja sano, että hänen on palio parempi olla sillon, ku veisataan. Ku sammutettiin valakia, niin se sano virren numeron. Tuota virttä "Kaikk' kuin maa päälläns' kantaa" se parahasta veisuutti (vanha virsikirja 374)."(9)

Piru näyttää olleen varsin paha suustaan. Taloon tulijan se saattoi nolata viittaamalla tämän heikkouksiin. Soinin isännälle se kuuluu lattian alta sanoneen: "Mitä sinä täällä käyt juovuksissa ryskäämässä ja vielä pyhäpäivänä."(10)

Piru oli paitsi ajatustenlukija myös ennustaja. Vilho Lahden- tausta muistaa sen ennustaneen Savelan isännän kuoleman. Piru oli etukäteen puhunut, että Nerkoossa pian mies kuolee puun alle. Sitten eräänä päivänä se oli sanonut, että nyt on Savelan isäntä jäänyt puun alle ja pian se sinne kuolee; vaimo sen löytää, muttei jaksa nostaa puuta pois. Juuri näin osoittautui käyneen. (11)

Toteutunut ennustus liittyy myös kertomukseen kummittelun loppumisesta. Kalle Urhon isä oli vallesmannin kanssa lähtenyt pirua katsomaan. Piru oli ennalta tiennyt heidän saapumisensa. Perillä talo oli täynnä kansaa, joka oli kuullut pirun hokevan: "Kruununkoirat tulee, kruununkoirat tulee."

"Sitten ku isäni meni sinne, nimismiehen kaanh, ja palavelija oli siel sitten niitä kaffeetellu ja kulukenu sitte, tuonu tupahan kahvit... ja ääni oli kuulunu. Ja s-oli kuulunu aina sem mukaan ku se palavelija... Ja isäni oli huomannu sen, että se kuuluuki sen sisältä, että minne se liikku, siellä päin ääni. S-oli täältä permannon alta kuulunu väliin katosta ja... Ja sitte isäukko ottanu yhtäkkiä sen tietämätä, sen tytön tietämätä, takaapäin siihen kainaloi alt kiinni ja lyöny sel lujaa ja sanonu sanak kai jokkii... Lyöny permantoon ja kiroten että tuolta se kuuluu, että tuon sisällä se om paha henki. Pirut lähti. Ja ne on ainaiseks menny. Ne lähti."(12)

Pekka Laaksonen, joka on perusteellisesti tutkinut Hemmilän tapauksen, olettaa, että kummittelu sattui vuonna 1875. Tuolloin kummitustalossa oli isäntänä vuonna 1844 syntynyt Heikki Hemmilä, jolla oli neljä poikaa ja kaksi tyttäretä. Talon piian, Maria Hermannintyttären, tiedettiin olleen tekemisissä Maalari-Kustaan kanssa. Laaksonen epäilee, että Kustaan loukkaantunut morsian, piika Maria, järjesti niin esineiden liikkumisen kuin pirun puheenkin. Hän tukeutuu Kalle Urhon kertomukseen ja tietoihin, joiden mukaan vallesmannikin oli epäillyt Maria-piikaa vatsastapuhumisesta, piru kun totteli tyttöä ja lisäksi usein kävi isäntään käsiksi. Tai sitten:

"Ellemme tahdo ilman muuta langettaa alkusyytä kyseisen piian niskoille tai uskoa asian yliluonnollisuuteen, voimme olla suhteellisen varmoja siitä, että Hemmilän aivan samoin kuin muidenkin mellastavista piruista kertovien tarinoiden alkusyynä on joku, joka on tahtonut herättää muiden huomiota. Tapahtumien kulku on joka kerran ollut sama: aluksi jotkut tavallisuudesta poikkeavat ilmiöt on tulkittu yliluonnollisiksi, pirujen aiheuttamiksi, sen jälkeen tieto tapahtuneista on levinnyt kyläläisten keskuuteen ja kertomuksia on täydennetty aiemmin tiedossa olleiden tarinoiden aihelmilla. Kummittelupaikalle rientänyt joukko on epäilemättä jonkinlaisen massapsykoosin vallassa kokenut tai vähintäänkin tulkinnut - mahdollisesti kummittelun

alkuunpanijan aiheuttamat - uudet sattumukset pirun teoiksi ja näin paikalla olleet ovat voineet kertoa asiaa edelleen ja vanha tarina on saanut siivet alleen".

Laaksosella on tyypillinen perinteentutkijan suhtautuminen kummittelun alkuperään. Hänen mielestään uskomusperinne ohjaa niin vahvasti tavallisen kansan maailmanhahmotusta, ettei kertomuksia yliluonnollisista tapahtumista tarvitse ihmetellä: ne ovat todeksi muuttunutta perinnettä. Monen yliluonnollisen kokemuksen kohdalla varmasti näin onkin. Mielestäni "jonkinlainen massapsykoosi" on kuitenkin turhan helppo ratkaisu Hemmilän talon mysteeriin. Tosiasiaksi jää - jälleen kerran - ettei rahvas sen paremmin kuin "kruununkoiratkaan" pystynyt selittämään Hemmilässä koettuja ilmiöitä luonnollisella tavalla. Epäilyksiä esitettiin, mutta niitä ei pystytty todentamaan. Näyttää siltä, että jopa Kalle Urhon isä, joka kerskaili saaneensa kummittelun loppumaan, ei välttämättä uskonut piian petkuttavan: hän tosin huomasi, että pirun ääni kuului piian suunnasta, mutta sittenkin väliin katosta, väliin lattiasta. Nähtävästi hän ajatteli, että tytössä oli paha henki, joten tapaus ei loppunut syyllisen paljastumiseen vaan riivaajan karkottamiseen (tosin joidenkin tietojen mukaan mellastus jatkui vielä silloinkin, kun Hemmilät muuttivat läheiseen Koivuniemen taloon asumaan, ja loppui vasta Hemmilän isännän muutettua tyttärensä luokse Virtain Kurjen kylään).

Nikkarin torpan pirut

Tapahtumapaikka: Laukaa, Nurmijärvi, Nikkarin torppa

Tapahtuma-aika: noin v. 1880

Kesto: muutama kuukausi

Keskushenkilö: torpan lapset

Ilmiöt: sotki lehmien rehut; kiusasi lapsia

Kommunikaatio: ei mainintaa

Arkistokertomuksia: 5 kpl

Silminnäkijäkertomuksia: 1 kpl

Muut lähteet: ei ole

Pirun kerrotaan tulleen Nikkarin torppaan petoksen palkaksi. Nikkarin vanha ukko Eero Pietiläinen oli tehnyt kirstun Maija-Liisa Venäläiselle ja

saanut siitä maksun. Pietiläinen oli kuitenkin alkanut vaatia kirstusta lisämaksuksi mustaa pässiä. Maija-Liisa Venäläisen tytär Maija-Liisa Pietiläinen oli pässin antanut, mutta antaessaan huomauttanut: "Se on kallis pässi." Sillä Maija-Liisa Pietiläinen oli noita.

"Sen jälkeen Nikkarin pienet lapset näkivät kotonaan piruja. Heidän näkemänsä pirut olivat pukin, vuohen y.m. näköisiä. Toiset pirut olivat mustia, toiset punaisia, kolmannet kirjavia. Useimmat olivat sarvipäisiä.

Kun vanhemmat ihmiset, jotka eivät niitä nähneet, kysyivät esim. navetassa lapsilta: "missä piruja näkyy?" vastasivat nämä: "Tuolla orsien päällä ja seinänraossa niitä istuu ja katsoo."

Pirut tekivät Nikkarissa kaikenlaista paha, mutta eivät näkyneet aikuisille ihmisille. Mm. ne mättivät lehmien edestä ruoat navetan lattialle lehmien takapuolelle. Naapurit kävivät tätä kummaa katsomassa ja ihmettelemässä. Salmen isäntä Eerikki Sorri puhui varmana totena mm. seuraavaa: "Olin Nikkarissa. Veimme kokeilutarkoituksessa ruoat, olkia tai heiniä, lehmien eteen. Menimme sitten tupaan. Vähän ajan kuluttua lähdimme navettaan lehmiä katsomaan. Silloin olivat kaikki ruoat mätetyt lehmien edestä niiden taakse navetan lattialle. Ihmistä ei sinä aikana, jolloin ruoat muutettiin lehmien edestä niiden taa, ollut käynyt eikä ollut navetassa."

Nikkari-torpan kaksi nuorta lasta kävi pirujen kiusanteon tähden, vaikka he eivät piruja lainkaan pelänneet, niin rauhattomiksi, että he eivät voineet nukkua öisin eikä päivin. Ja nämä pirut pilasivat kahden lapsen, Eeron ja Miinan, puheen niin, että he vielä nykyäänkin puhuvat "kakattamalla", vaikka he ennen noiden pirujen tuloa heidän kotiinsa olivat puhuneet aivan puhtaasti kuten muutkin terveesti puhuvat suomalaiset.

Todennäköisesti pirut olisivat pilanneet pahemminkin noita lapsia, jollei heitä olisi siirretty pois kodistaan Nikkarista. Mutta kaiken varalta heidät siirrettiin lähellä olevaan Salmen taloon, johon noita ei ollut piruja lähettänyt. Mutta lasten mukana seurasi piruja sinnekin ja ne koettivat tehdä sielläkin kiusaa mainituille lapsille, näiden nukkuessa Salmen isännän ja emännän keskelläkin."(13)

Silloin, jatkuu kertomus, kutsuttiin Jyväskylän Taulumäeltä apuun kuuluisa noita Heikki Manninen. Hän käski palauttaa pässin sen oikealle omistajalle ja sitten sopi kollegansa Maija-Liisa Pietiläisen kanssa rauhasta. Maija-Liisa oli tuonut Nikkariin taikapussin, ja kun se vietiin hautausmaalle, kaikkosivat pirutkin.

Väliveräjän torpan kummitus

Tapahtumapaikka: Nousiainen, Santamalan tai Koljolan kylä, Väliveräjän torppa

Tapahtuma-aika: 1883

Kesto: 3 viikkoa

Keskushenkilö: torpan lapset

Ilmiöt: heitteli esineitä; särki savupiipun; poltti talon

Kommunikaatio: ei mainintaa

Arkistokertomuksia: 1 kpl

Silminnäkijäkertomuksia: 1 kpl

Muut lähteet: ei ole

Mynämäkeläisen valokuvaajan Frans Leivon kertomus Väliveräjän torpan poltergeististä osoittaa, etteivät yksioikoiset petosteoriat läheskään aina riitä poltergeistin selitykseksi. Näemme, että poltergeistin keskushenkilö useimmiten on yhtä tietämätön mellastuksen alkuperästä kuin muutkin.

"V. 1883 Kolminaisuuden lauantaina ilmestyi Nousiaisten pitäjän Santamalan ja Koljolan kylän rajalla olevan Väliveräjän torpan pihalle hirveän pitkä mustanaamainen mies suuri puukko kädessä uhaten torpan 15-vuotiasta poikaa, joka oli pihalta puita noutamassa. Hän rupesi apua huutamaan, jonka asunnossa sisällä oliat kuulivat, samoin aidan vitsoja hakemasta kotiin menevä Nikkilän renki (Lönnin Kalle, jättiläisvoimistaan kuuluisa). Hän juoksi maantieltä takaisin kysyen: "Mikä on hätänä?" Sillä välillä oli mustanaamainen mies häipynyt olemattomiin eikä löydetty vaikka olisi kuinka etsitty. Kalle vartioi siellä torpan väen kanssa koko yön. mutta mitään ei kuulunut.

Seuraavana päivänä näki sen taas sama poika ja hänen nuorempi veljensä: suhteettoman pitkä, kasvot mustat ja sen juostessa korvat

leptahtelivat niinkuin n.k. lattakorvaisen koiran. Seuraavan yön olivat kyläläiset pyssyineen y.m. aseineen taas vahtimassa, mutta mitään ei ilmennyt.

Seuraavana päivänä kuului n.k. vanhasta tuvasta hirveä helähdys väen aamiaisella ollessa. Juostiin katsomaan, oli tuvan akkuna kokonaan reväisty ja edellä mainitut pojat näkivät saman mustan miehen lyövän pellolla lähellä olevaan kiveen akkunan säpäleiksi. Vanhempi väki ei nähnyt, vaan heläyksen kuulivat ja akkunan näkivät ilmassa kohoavan ja kiveen sattuvan, mutta eivät sen liikuttajaa nähneet.

Iltapäivällä taas samassa tuvassa kuului ryskettä. Sinne meni miehiä kirveineen y.m. aseineen, mutta ei mitään näkynyt paitsi mainitut pojat näkivät sen saman mustan miehen akkunan ulkopuolella, kädet akkunan alushirrellä, pää sisälle kumartuneena, vaikka miehet kirveillä ja kärköillä löivät siihen, missä pojat sen näkivät olevan. Mutta ei yksikään lyönti osunut vaan pää oli aina toisella puolella akkunaa, siis aina yläpuolella. Miehet kehottivat vanhempaa poikaa lyömään kirveellä, kun hän näki missä se oli, mutta ei poika uskaltanut lyödä.

Tuvan akkuna lyötiin lautaa täyteen, mutta seuraavana yönä kuului asuntotuvan vinniltä ryskettä. Aamulla tavattiin kaikki vintillä säilytetyt vaatteet y. m. lähellä olevassa metsänlaidassa puun oksilla. Ne vietiin takaisin, mutta sama uudistui kolmena yönä peräkkäin. Sitten kolmena yönä peräkkäin otettiin kaksi seinähirttä toisesta päästä pois nurkkasalvoksesta ja vedettiin 60-70 senttiä seinästä ulos. Aamulla viputtiin seinä ylös ja asetettiin hirret paikoilleen ja lyötiin pystypuut suurilla nauloilla kiinni joka hirteen, mutta aamulla olivat kaikki poissa ja hirret samoin vedettynä ulos salvoksesta.

Kaikenmoisia kureja ja pahoja se teki. Tuvan savupiipun se repäsi halki. Kaksi sivua jäi pystyyn ja kahden sivun tiilet se kaasi kaikki savupellin päälle, että vintin osa savupiipusta oli tiiliä täynnä. Kolmen viikon ajan sitä jatkui joka päivä. Vanhempi väki ei nähnyt muuta kuin pahat työt ja kuuli melun, mutta pojat näkivät aina sen mustan ja luonnottoman pitkän miehen riippuvine korvineen. Kuppar-Eeva, joka on Pekan Kaisan nimellä mainittu Suom. Kirj. Seuralle lähettämässäni vuorokeskusteluissa, ennusti, että se tietää tulipaloa, kun se niitä

esineitä metsään kantaa ja että täytyy siltä kysyä. Hän tuli useana yönä sitä varten, että piti kysymän, mutta ei mitään tapahtunut niin kauan kun Eeva siellä oli. Kesäkuun 28. p:nä se paloi, eikä missään tultakaan viljelty siihen aikaan, että kipinä olisi päässyt olkikatolle lentämään, sillä katolta se alkoi palaa.

Niin kummalliselta ja valheelliselta se tuntui, että vastoin tahtoani itsekin olen pakoitettu sen todeksi uskomaan. Mutta täytyy silmiäni ja korviani uskoa, kun olin itse pikku poikana toinen näkiöistä. Olen paljon sellaisista kirjoittanut, mutta tästä en ole kuin sivumennen maininnut, mutta nyt kirjoitan, että tiedemiehet saavat arvostella, miten se on selvitettävissä. Minä en osaa sanoa siihen mitään, mutta valan velvoituksella vakuutan, että se on tosi."(14)

Todistuksena nuoruudessa koetun kummittelun vaikuttavuudesta voi pitää sitä, että Leivo jo 1912 oli kirjoittanut kaunokirjallisen kuvauksen tapauksesta tamperelaiselle kustantajalle Isak Julinille. Jostain syystä septe jäi Julinille lähettämättä ja päätyi kansanrunousarkistoon.(15) Muistiinpanojen väliä on 24 vuotta, mutta tapauksen yksityiskohdat on kuvattu samalla tavoin. Kuitenkin vasta 1936-vuoden versiossa Leivo myöntää itse olleensa tapauksen keskushenkilö.

Väliveräjän mellastuksesta lukiessa tulee etsimättä mieleen Saarijärven Pohjoismaen poltergeist. Kummassakin tapauksessa keskushenkilöinä ovat lapset, ja kumpikin tapaus alkaa siten, että he näkevät oudon, pelottavannäköisen ihmishahmon tunkeutuvan ennen turvalliseen kotipiiriin. Yliluonnolliset olennot eivät ole stereotyyppisiä perinnehahmoja vaan selvästikin lapsen mielikuvituksen tuotetta. Lapset ohjaavat karkotusyrityksiä ja kertovat vanhemmille niiden tuloksista. He elävät tapahtumat läpi hyvässä uskossa aavistamatta ollenkaan, että heillä ja yliluonnollisella olennolla olisi jotain yhteyttä. Vanhempien reaktiot vain vahvistavat heidän käsitystään, että kysymyksessä on yliluonnollisen voiman tunkeutuminen kotipiiriin.

Kertomuksessa Väliveräjän torpan kummittelusta on niin vahva aitouden tuntu, että viimeistään nyt, viidenkymmenen vuoden kuluttua Leivon vetoomuksesta, tiedemiesten on aika "arvostella, miten se on selvitettävissä".

Raision pirut

Tapahtumapaikka: Pihlajavesi. Raision torppa

Tapahtuma-aika: 1883

Kesto: ei mainintaa

Keskushenkilö: torpan tyttö

Ilmiöt: koputteli, heitteli esineitä

Kommunikaatio: puhuva piru

Arkistokertomuksia: 2 kpl

Silminnäkökertomuksia: 1 kpl

Muut lähteet: ei ole

Kuten edellisestä Väriveräjän torpan kummittelusta, niin tästä Raision torpan poltergeististakin on vain yksi silminnäkökertomus. Raision piru kuitenkin ansaitsee päästä julkisuuteen, sillä se on yksi harvoista puhuvista poltergeisteistamme.

"53 vuotta takaperin oli nyt vielä elävän silminnäkökertomuksen mukaan nähty Pihlajavedellä Raisio-nimisessä torpassa, jossa oli vielä savutupa, seuraavaa, ja kertoja vakuuttaa, että ei mikään ole totta jollei tämä. Näkijä on nyt 83 v. ikäinen. Hän oli käynyt kymmeniä kertoja vartavasten paikanpäällä asiaa tarkastamassa. Kummitusta itseään ei kertoja nähnyt eikä muutenkaan kuin mökin toisellakymmenellä oleva tyttö. Kun kertoja oli kerran kysynyt, miksi vain tuolle tytölle näyttäytyvät etkä muille, niin oli siihen vastannut, ettei hän siltä pääse piiloon, kun se on hänen kummilapsensa. Kertoja ja kaikki muutkin paikalla olijat kuulivat kyllä kummituksen puheet ja muut kolinat.

Mainittakoon tässä, että näkijä sanoi kummittelijan olevan naapurin edellisenä syksynä kuolleen emännän ja oli sillä ollut aina miehensä jalkavaimon kuollut lapsi sylissä ja oli kummitus sanonut etsivänsä kynsiänsä ja silmäripsiänsä, jotka hänen miehensä oli hänen kuoltuaan leikannut. Samoin juuri miehensä oli käsenyt hänet naapuriin räiskämään. Kummitus muuten vastaili kaikkiin kertojan kysymyksiin, ja oli hän kysynyt monenmoista, jota ei enää muistakaan. Kun kertoja kysyi, miksi et pysy siellä missä kuolleet ovat, niin vastasi se, etteivät anna hänen olla siellä.

Kerran sitä joku mies oli ampunut, kun mainittu tyttö osoitti, missä se on, ja siitä pitäen oli kummitus ruvennut puhumaan.

Kerran kertoja meni yöksi torppaan ja kokosi torpan lapset luoksensa sänkyyn. Kohta oli ruvennut sängyn pohjaa raapimaan ja sitten kaatamaan sänkyä. Ikkunalla oli ollut kovasin. Kertoja ajatteli, että jos se heittää sillä, ja kohta oli kovasin tullut syliin, mutta erittäin keveästi. Toisinaan se oli heiteltyt kertojaa lesteillä ja perunoilla y.m. Äsken mainittuna yönä sitten näkijätyttö oli sanonut sen istuvan kiukaalla. Silloin kertoja sanoi heittäneensä yöastian sisällyksen kiukaalle. Tyttö oli sanonut: "Se meni ihan sen syliin." Mutta samalla oli ruvennut kertojan päälle tulemaan multaa niin että oli silmät soeta. Vihdoin sai hän valon ja sitten se asettui.

Joskus taas kertoja luetti kummitusta. Luetti mm. isämeidän. Selvään oli lukenut. Jeesuksen Kristuksen oli sanonut epäselvästi.

Pihlajaveden pappi oli myös käynyt kummitusta katsomassa, mutta ei nähnyt eikä kuullut mitään. Sen jälkeen oli kertoja kysynyt kummitukselta, että miksi et papille ilmaissut itseäsi. Siihen oli vastannut, että en minä papille voinut esiintyä, olin silloin korvessa.

Kertoja oli hyvin tuntenut mainitun emäntävainaan ja sanoo kummituksella olleen juuri hänen äänensä." (16)

Kertomuksessa paljastuvat tyypilliset poltergeistin piirteet: koputukset, esineiden hallittu lentely, keskushenkilönä keskenkasvuinen tyttö. Kummituksen puhelajahjat vetävät hyvin vertoja Hemmilän kuuluisalle pirulle. Tapauksen todistusvoimaa kuitenkin vähentää puolen vuosisadan väli tapahtumien ja niiden muistiin kirjaamisen välillä sekä se, ettei siitä ole useampia kertomuksia. Kyllä Raision tapaustakin on vahvasti epäilty petokseksi. Toinen kertoja, v. 1908 syntynyt Toivo Simpsiö, väittää suoraan, että talon tyttö se mellastuksen aiheutti ja lopulta jäi kiinni kepposistaan. (17)

Martinin piru - ensimmäinen vertaistensa joukossa

Tapahtumapaikka: Ylöjärvi, Keijärvi, Martinin talo

Tapahtuma-aika: 12.1. - 27.1.1885

Kesto: 16 vrk

Keskushenkilö: palvelustyttö

Ilmiöt: heitteli esineitä; ääni-ilmiöitä; teleportaatiota

Kommunikaatio: ei mainintaa

Arkistokertomuksia: 36 kpl

Silminnäkijäkertomuksia: 15 kpl

Muut lähteet: (18)

Martinin torpan poltergeist ei tapauksen laadun suhteen ole poikkeuksellinen - samanlaisia ilmiöitä on sattunut useimmissa muissakin suomalaissa mellastustapauksissa. Martinin poltergeistin tekee erityisen huomion arvoiseksi siihen liittynyt oikeusjuttu, jonka yhteydessä merkittiin muistiin 15 valaehtoista todistajanlausuntoa. Todistusten painoarvo on kansainvälisestäikin ottaen merkittävä.

Oikeudenkäynnin todistajanlausunnot on esitetty lukuisissa kirjoituksissa, viimeksi Jarl Fahlerin "Parapsykologia"-kirjassa. Siksi en tässä enää kertaakaan niitä täydellisesti. Tapausta kuvatessani turvaudun paljolti Matti Sepän perusteelliseen selvitykseen, jossa käydään läpi lähes kaikki tapauksesta tiedetty.

Mitä Martinin torpassa tapahtui

Tammikuun 12. vuonna 1885 alkoi Ylöjärven kuntakokouksen puheenjohtajan, entisen opettajan Efraim Martinin torpassa kummitella. Torpan kolme asukasta, Efraim, hänen vaimonsa Eva ja 13-vuotias piikatyttö Emma Lindroos, huomasivat, että esineet liikkuvat selittämättömästi. Ovi ei tahtonut pysyä kiinni, suljetusta kirjoituspöydän laatikosta lennähtivät paperit lattialle, lattialle karisi seinästä rappausta kymmeniä litroja. Ilmiöt tuntuivat keskittyvän kuolemansairaahan Emman ympärille. Kummittelu jatkui reilut kaksi viikkoa 27. tammikuuta saakka ja loppui sitten yhtä odottamatta kuin oli alkanutkin. Tamperelaisten sanomalehtien kirjoittelu

houkutteli paikalle niin paljon väkeä, että Efraim-isäntä katsoi parhaaksi muuttaa pariaksi päiväksi Tampereelle uteliaita pakoon. Monet paikalle tulijat olivat melkoisissa huviretkitunnelmissa ja rankasti juovuksissa, mikä osaltaan lienee aiheuttanut Martineille haasteen käräjille.

Huhujen hälyttämänä nimismies Kasimir Liljestrand kävi paikalla ja lähetti 24.1. Hämeen läänin kuveröörille kirjeen, jossa selvitteli tapahtunutta. Vastauksessaan kuvernööri käski nostaa syytteen Martineja vastaan noituudesta ja laittomasta väkijuomien myynnistä.

Martinin juttu käsiteltiin Ylöjärven talvikäräjillä 24. maaliskuuta. Syytteet todettiin perusteettomiksi, mutta mielenkiintoisinta oikeusjutussa olivat tietysti kummittelun silminnäkijöiden lausunnot. Viidestätoista todistajaksi haastetusta vain yksi ilmoitti, ettei ollut havainnut mitään yliluonnollista. Muut kuvasivat kaikkiaan 87 selittämätöntä ilmiötä. Monet vaikuttavimmista löytyvät Efraim Eerolan todistuksesta:

"Aina tammikuun 14 p:stä alkaen koko kysymyksessä olevana aikana oli todistaja joka päivä käynyt Martinin torpassa. Ensimmäisen kerran käydessään - - huomasi hän asuntohuoneen akkunaruuudut savella sohratuiksi, samoin huoneen permannon ja huonekalut. Hän ei kuitenkaan huomannut mitään nähtävää vahinkoa seinärappauksessa. Akkunaruuutuja tarkastettuaan näyttivät ne saippualla tahratuiksi, ei kuitenkaan ihmiskäden siveltämänä. Todistajan läsnäollessa murskautunut savi kokoontui näkymättömällä tavalla permannelle, kenenkään koskematta ja huomaamatta mistä ja miten se tuli. Saven murskaa keräytyi kokonaista kolme korillista. - - Savea ilmestyi kaksi kertaa lattialle ja kumpaisellakin kerralla laastiin se tarkoin pois.

Erityisesti kysyttynä selitti todistaja, että huoneen välikatto oli joksikin hatara ja suurirakoinen, mutta valansa nojalla voi hän vakuuttaa, ettei savi tullut katon kautta permannelle, koskapa sellaisen savipaljouden kulkeminen ilman kautta pudotessaan olisi kyllä näkynyt. Edelleen havaitsi todistaja eräänä päivänä suuren puukon kuusi kertaa perätysten suhahtaneen ilmassa hänen kasvojensa editse, kuitenkin sattumatta. Hän otaksui veitsen singahtaneen ensikerran lähimmäisestä huoneesta ja sittemmin selittämättömän voiman vaikutuksesta liikkuneen edestakaisin.

Tauottuaan tupakoimasta ja pantuaan piippunsa pöydälle singahti se ilmaan, miten myöskin kivet ja kovasimet liikkuvat ilmassa näkymättömän voiman vaikutuksesta. Eräänä päivänä näki todistaja lukitusta ja ennen samanlaisten tapahtumain johdosta lujalla nuoralla kiinnisidotusta pöytälaatikosta viskautuvan kaikenlaisia esineitä ja kirjoja laatikon vähääkään aukeamatta. Eräänä aamuna sanottiin hänelle, miten navetassa lammasten jalat olivat sidotut, ja hän meni päästämään ne vapaaksi ja tuli ulos navetasta, jolloin oven linkku pyöri ympäri selittämättömällä tavalla. Kun hän meni asuntopuoleeseen, löydettiin pöydän alta kummallisia kiviä sekä Efraim Martinin silmälasit, jotka pöytälaatikosta olivat sinne viskautuneet tietämättä miten. Silmälasien sangat olivat osittain katkenneet ja ikäänkuin palaneet. Kaikkia tällaisia ja paljon muitakin tapahtumia näki todistaja joka päivä, vaikka ei nyt yksityiskohdissaan voinut enää muistaa, vakuuttaen valansa nojalla, ettei ne tapahtuneet ihmisten vaan henkien tahi muiden todistajalla tuntemattomain voimain vaikutuksesta.

- - Todistaja Eerola lisäsi vielä, että hän eräänä päivänä ollessaan torpan leipomatuovassa huomasi tuntemattomalla tavalla kerääntyvän pöydälle suuren kasan rohtopulloja, joista muutamat sisälsivät salpietarihappoa, muutamat suolahappoa sekä muita yksityisiä aineita. Pullot rupesivat itsestään hyppimään, joten sisällys läikkyi pöydälle, jossa se rupesi kiehumaan ja kuohumaan. Todistaja oli myöskin läsnä kummitusajan loppupuolella, kun kauhoja, sankoja ynnä muita talouskapineita ilmestyi uuniin ja syttyivät siellä tuleen. Todistaja vakuutti myöskin, ettei Martinin asunnon alla löytynyt mitään kellaria, joten ei mitään sellaisia kompeita sinne voinut kätkeä, koskapa huone seisoi kovalla kalliolla, sekä ettei todistaja milloinkaan tarkastanut, josko huoneen lakkaan joku vieras henkilö olisi kätkeytynyt."(19)

Yleisimmin todistaja näkivät esineiden liikkuvan ilman syytä. Muun muassa avain, kattila, halkosaha, kengät, kynttilänjalka, tiiliskivi, virsikirja, tulitikkulaatikko, jakkara hyppelivät tai suorastaan lensivät ilmassa vaikkei kukaan niitä liikuttanut. Kynttilänjalka näytti olleen suosituin kohde:

"Gustaf Hellen istuutui pöydän päähän. Silloin pöydällä seisovasta kynttilänjalasta irtautui noin kananmunan kokoinen kappale, joka

käsittämättömällä tavalla singahti Emma Lindroosin pään päälle, kääntyi kulmikkaasti ja putosi todistajan jalkoihin, teki vielä lattialla käännöksen ja vierähti monin kynttilöin valaistun huoneen nurkkaan."(20)

"Karl Lindholm näki kynttilänjalan kahdesti singahtavan kohti ovea ja kolmannella kerralla huoneen perälle. Todistaja ei päässyt selville, mistä jalka lennähti, mutta uskoi, ettei sitä millään ihmiskeinoilla ollut singottu, sillä jalka liikkui pyörien kuin näkymättömän voiman kannattamana. Kynttilänjalka oli liikkunut hiljaa mutkitellen, aina yläsalaisin kääntyneenä. Samanaikaisesti pöydän alta kuului jotain kalinaa. - Helena Punala oli yksinään istunut pöydän ääressä kynttilänjalan singahtaessa siltä, joten kukaan ihminen ei ollut voinut jalkaa heittää."(21)

Leipävartaat olivat toinen mellastuksen suosikkikohte, niihin liittyi kolme tapausta. Erään kerran neljä henkilöä oli todistamassa niiden liikkumista:

"Gerhard Grönfors oli 18.1. käynyt keskellä päivää Martineilla. Tällöin huoneessa, jossa ei ollut sen paremmin Martinin pariskuntaa kuin Emma Lindroosia, alkoivat päreet uuninurkassa hyppiä ja pyöriä toistensa ympäri. Myös kaksi leipävarrasta nurkassa tanssi ja löi yhteen. Eva Martin tuli tässä vaiheessa sisään, otti toisen vartaista käteensä ja paiskasi sen kolmesti lattiaan virkkaen: "Etkös ole koreesti." Todistaja tutki tarkoin nurkan, missä vartaat olivat seisoneet löytämättä mitään epäilyttävää. Alku Eerola vahvisti Grönforsin kuvauksen ja selitti myös tutkineensa nurkan. Edellisten lausuntoon yhtyivät lisäksi Gustaf Hellen ja Henrik Asuntila."(22)

Kuuluisin yksittäinen ilmiö Martinin mellastelussa oli puukon suhahtaminen kuusi kertaa peräkkäin Efraim Eerolan kasvojen editse; siitä kerrotaan paitsi Eerolan todistajanlausunnossa, myös tapauksesta sepitetyssä arkkiveisussa. Poltergeistille tyypillinen esineiden lentäminen luonnottoman hitaasti tai mutkitellen näkyy näissä todistuksissa selvästi. Tosin yleisimmin esineiden liike oli yksinkertaista lennähtelyä.

Teleportaatiosta eli esineiden selittämättömästä ilmestymisestä on joitakin todistuksia. Rappauksen kertymistä lattialle lienee pidettävä teleportaationa, sillä Efraim Eerolan todistuksen mukaan kukaan ei

pystynyt selittämään, mistä se ilmestyi. Teleportaatioksi on luettava myös Efraim Martinin papereiden tuiskahtaminen lattialle narulla sidotusta pöytälaatikosta sidoksen avautumatta, mistä myös Alku Eerola kertoo todistajanlausunnossaan.

Ääni-ilmiöitä Martinin poltergeistiin ei juuri liittynyt. Muutaman kerran todistajat mainitsevat selittämättömästä kalinasta tai rytinästä. Selvin tapaus liittyy lukkari Lindellin käyntiin. Lukkari oli tullut torppaan väsäämään lehtijuttua, mutta tuvan rauhattomuuden vuoksi siirtynyt piharakennukseen.

"Melun hälyttämä lukkari Lindell kiiruhti takaisin tupaan. Siellä hän näki kaksilevyisen ruokapöydän levyjen hakkaavan pöydän jalkoja vasten. Kun todistaja polvellaan painoi toista levyä, toinen löi sitäkin kovemmin. Siksi pöydän sivut sidottiin ja varmuuden vuoksi vielä kiilattiin köysillä. Nyt levyt pysyivät liikkumattomina, mutta niiden välistä kuului puhkuvaa ääntä. Pöytä hypähti itsestään pari kolme kertaa noin tuuman korkeuteen lattiasta. Mitään luokkuja, irrallisia lankkuja tai salaisia naruja lukkari ei huomannut eikä sen vuoksi ollut katsonut aiheelliseksi tutkia huoneen muita osia." (23)

Esineiden liikkuminen ja teleportaatio ovat Martinin torpan ilmiöistä vahvimmin todistettuja. Oma mielenkiintonsa on lukkari Lindellin todistuksella, että kummitus kietoi Emma Lindroosin käysiin tämän maatessa vuoteessaan. Sen sijaan Jarl Fahlerin kirjassa mainitun Eva Martinin käsien syttymisen tuleen Matti Seppä osoittaa käännösvirheeksi: todistaja on tarkoittanut, etteivät kynttilät pysyneet Eva Martinin käsissä.

Martinin torpan tapausten tutkimus perustuu lähes yksinomaan oikeudenkäyntiasiakirjoihin. Kansankertomuksista ei löydy ainuttakaan silminnäkijää. Mielenkiintoisen lisän tapaukseen tuo kuitenkin paroni Schrenck-Notzigin selonteko kummittelusta. Hän oli saanut tamperelaiselta lääkärikollegaltaan Yrjö Kulovedeltä oikeudenkäyntipöytäkirjojen saksannoksen sekä joitakin lisätietoja.

Kulovesi oli 1921 Tampereella haastatellut Efraim Martinin silloin 79-vuotiasta poikaa Berndt Erland Martinia. Berndt Martin ei ollut kotosalla kummittelun tapahtuessa. Ainut silminnäkijä, jonka Kulovesi tapasi, oli aitolahtelainen isäntä Emil Keso. Hän oli käynyt Martineilla yhdessä

aitolahtelaisen Simo Laalahden ja oikeuden pöytäkirjoissa mainitun Efraim Eerolan kanssa.

"Kolmen ja neljän välillä iltapäivällä vieraat saapuivat. Tuvassa oli vielä valoisaa. Kun he istuutuivat, heitettiin Laalahden kinnas Keson puolelle penkkiä. Silloin Keso sanoi: "Mitäs temppuilet, mehän juuri päätimme välttää tuollaista kujeilua." Silloin lensivät tiehensä hänenkin kintaansa. Laalahti väitti, ettei hän ollut kintaita heittänyt. Tarkatakseen tilannetta mahdollisimman hyvin miehet istahtivat tuoleille keskelle tupaa. Äkkiä alkoivat päreet orsilta tippua Keson jalkojen eteen. Ne lensivät yksitellen tiukasti vieretysten, kuin näkymättömän voiman yhteen sitomina, ja kun ne tippuivat hänen jalkoihinsa, ne eivät ollenkaan liukuneet lattialla siihen suuntaan, mihin olisi odottanut, vaan jäivät liikkumatta paikalleen kuin salaperäisen voiman vangitsemina. Kaikkiaan tippui noin kymmenen pärettä. Silloin huoneessa olivat Eva Martin, Efraim Eerola ja molemmat isännät. Keso ei muistanut, oliko Emma Lindroos myös paikalla. Samalla kertaa heitettiin nurkasta suutarintyökaluja Laalahden jalkoihin." (24)

Petos vai poltergeist?

Martinin kummittelulle on tarjottu kahdenlaisia selityksiä: joko tapaus oli taitavaa petosta tai sitten aito paranormaali poltergeist. Kummassakin tapauksessa keskeinen henkilö on Emma Lindroos. Matti Sepän laskujen mukaan hän oli paikalla 23:ssa todistajien kuvailemassa tapauksessa; näistä kahdeksassa hän olisi hyvin voinut tahallaan aiheuttaa ilmiöt. Martinit olivat läsnä ainakin 18:ssa tilanteessa. Eva Martinia voisi epäillä seitsemän tapauksen aiheuttamisesta, Efraimia yhden.

Selvää kuitenkin on, että paikalla kävijät myös ensiksi epäilivät talonväkeä ja kiinnittivät huomionsa siihen, olisivatko nämä voineet petoksella aiheuttaa ilmiöt. Oikeudessa todistajat menivät valalle, ettei Martinin väki ollut voinut ainakaan kaikkia ilmiöitä aiheuttaa. Tosin myönnettiin Emma Lindroosin yhdessä vieraiden kanssa pilailleen heittelemällä hämärissä esineitä lattialle ja huutelemalla: "Kas tuossa taas piru on." Mutta tätä leikkiä ei kukaan todistajista yhdistänyt varsinaiseen kummitteluun.

Oikeus tuntuu tieteen paneutuneen kysymykseen, olisiko ilmiöt voitu

aiheuttaa luonnollisin keinoin. Niinpä todistajanlausuntoja lukiessa tuntuu mahdottomalta, että kukaan olisi voinut huomaamatta järjestää kummittelun. Esineiden lennättäminen mutkitellen, pöydän tärisyttäminen, suuren rappauskeon karisuttaminen lattialle jne. olisi vaatinut melkoisia teknisiä apuneuvoja ja talonväen yhteisen salaliiton. Mikä olisi tällaisen salaliiton motiivi, kun kummittelusta Martineille oli pelkkää haittaa? Isäntä Martin oli yleisesti arvostettu henkilö Ylöjärvellä. Hän oli vuosina 1847-1876 toiminut kirkkoväärtinä ja kummittelun aikoihin hän hoiti kiertokoulun opettajan ja kuntakokouksen puheenjohtajan toimia. Kirkonkokouksessa 1860 jopa päätettiin anoa hänelle kuvernööriltä jotain sopivaa kunniamerkkiä. Kummittelu tahrasi hänen aiemmin hyvän maineensa ja tuotti hänelle suorastaan taloudellisia menetyksiä, hän kun oli rahvaalle laatinut kaikenlaisia asiakirjoja ja kummittelu tykkänään katkaisi tämän toimen. Vaikea on myös epäillä Martinia viinanmyynnistä kummittelun yleisölle, kun tietää hänen jo vuosikymmenen taistelleen tamperelaisten maaseudulle kohdistamia juopotteluretkiä vastaan.

Todistajien muisti- tai havaintovirheet ovat myös epätodennäköinen selitys: kuvattuja ylikuonnollisia ilmiöitä on paljon ja monesta on kahden, jopa kolmenkin todistajan keskenään ristiriidaton kertomus.

Tutkimuksessaan Ylöjärven pirusta Matti Seppä pohtii sitäkin mahdollisuutta, että todistajat olisivat liittoutuneet puhumaan tapauksen ylikuonnollisuuden puolesta Martinin mainetta suojellakseen -- olisihan petoksesta kiinni joutuneen Martinin häpeä ollut kaikkien ylöjärveläisten häpeä. Salaliittoteoriaa tukevaksi seikaksi voisi katsoa sen, että todistajina oli kolme Eerolaa, joiden maalla Martinin torppa sijaitsi. Tapauksen uskottavuus on paljolti Efraim Eerolan, Gerhard Grönforsin, Alku Eerolan, Gustav Hellenin, Henrik Asuntilan ja Karl Davidinpojan todistusten varassa. Nämä miehet olivat usein samaan aikaan kummittelua seuraamassa, joten heitä voisi epäillä kummittelun tietoisesta järjestämisestä. Kuitenkin myös lukkari K.F. Lindell vaimoineen kuului avaintodistajiin ja heillä ei näytä olleen yhteyttä tähän miesryhmään.

Jos suomalaisista tapauksista etsitään ehdotonta todistusta poltergeist-ilmiöiden aitoudesta, Martinin kummittelu on ainut kysymykseen tuleva. Martinin kummittelun silminnäkijäkertomukset ovat niin todistusvoimaisia, että ne voi ohittaa vain, jos kerta kaikkiaan kieltää poltergeist-ilmiöiden mahdollisuuden. Juuri tästä syystä ne on

meikäläisessä kulttuurikeskustelussa ohitettukin. Helpoiten tämän tekee Pekka Laaksonen toteamalla: "Martinin pirujen aiheuttajaksi tai paremminkin Pirkkalan seudun pirutarinoiden aktuaalistajaksi todettiin sairaalloyinen, huomionkipeä tyttö." (25) Myönteisemmin paranormaalisiin suhtautuvassa kulttuurissa Martinin poltergeist löytyisi pölyntyneiden perinneviikkosten sijasta peruskoulun oppikirjoista esimerkkinä aidosta paranormaalista tapauksesta.

"Luksanniemen pirusta, joka ihmeellisellä tavalla kujeili"

Tapahtumapaikka: Karstula, Pääjärven kylä, Luksanniemen tai Luksanmäen talo

Tapahtuma-aika: pääsiäisen tienoilla 1886

Kesto: ei mainittu

Keskushenkilö: talon ottotytär

Ilmiöt: päästi lehmät irti; kiusasi tyttöä

Kommunikaatio: puhui tytölle

Arkistokertomuksia: 12 kpl

Silminnäkijäkertomuksia: ei ole

Muut lähteet: Tamminen, Jaakko J.: Luksanniemen pirusta, joka ihmeellisellä tavalla kujeili. Lauluja 1887, 58 (HYK:n arkkiveisukokoelma).

Luksanniemen pirusta kerrotut kansankertomukset toistelevat kuvauksia, jotka löytyvät Jaakko Tammisen, "Jokapaikan Jaakkoon", 1887 kirjoittamasta arkkiveisusta. Tamminen lienee joltisenkin hyvin tuntenut tapauksen ja tapausympäristön. Talonväen ja todistajansa hän mainitsee nimeltä:

*"Yhdeksästoista sata on kulunut loppulle
Ja kahdeksankymmentä ja kuus kun vuosi alkoi se.*

*Tääll' pitäjässä Karstulan etäällä kirkosta
Talo on Luksan nimellä lähellä torppiaan.*

Yks' torppa hiljan rakettu on aivan lähellä,

Sen siivo työmies omistaa, Kustaa on nimensä.

*Ja Liisa häll' on emäntä, en muista lapsiaan,
Kuitenkin tässä talossa on nähnyt monijan.*

*Siell' rumahenki alkanut on liikkua hiljalleen
Jonka mä tässä ilmoittaa nyt aivon kaikillen.*

- - -

*Se oli piinaviikolla, päivänä kalliina,
Kun haettiin sinne väkeä katsomaan temppujaan.*

*Puuseppä Kummun torpasta todeksi todistaa
Ett' itse piru silloin oli siinä torpassa.*

*Kun kello pantiin lehmän kaulaan niin se siinä soi.
Sen piru muutti toiselle ja mitenkähän voi.*

*Se pani kellon seipääseen ja lehmät pihalle,
Niin navetassa yhtenään nyt soipi kello se.*

*Hän päästi lehmät pihalle jo kertaa kahdeksan,
Jota ei saatu estymään suurella joukolla.*

- - -

*Vaan tyttö häntä nuhteli: sä olet likainen,
Rikki on sun nuttusi, jalassa töppöset.*

*Navetan lakkaan puikahti paikkaamaan turkkiaan
Ja saappaat pani jalkaansa pitkät ja mahtavat.*

*Taas tyttö menee kaikille nämät näin kertoen,
Niin uudestaan he opettaa temppuja tytöllen.*

*Kuokan he käteen asettaa nyt kaksihaaraisen,
Käsketään lasta navettaan pirun kanssa tappeleen.*

*Nyt tyttö paiskas kuokkansa silmästä sisälleen,
Josta vuotaa rapa suoranaan häijyläisen kasvoille,*

Mi surkiasti uikutti: silmäni puhkasit,

Voi, voi, voi, sieltä kuuluu, kuin minun haavoitit."

Tammisen veisu kuvaa aika tavallista keskisuomalaista poltergeistia. Keskisuomalaisissa tapauksissa mellastus näyttää usein keskittyvän navettaan eikä asuinrakennukseen; niin tässäkin. Ja lähes kaikissa keskisuomalaissa tapauksissa vain lapset näkevät pirun ja puhelevat sen kanssa.

Luksanniemen poltergeistista ei ole silminnäkiäkertomuksia, mutta saarijärveläisen Otto Harjun tallentama memoraatti osoittaa, että Tammisen arkkiveisussa kuvatulla nuoren tytön ja pirun kanssakäymisellä on todellisuuspohjaa:

"Kun me asuimme Pylkönmäellä, niin meillä asui viisi vuotta nainen, joka oli ollut Luksanmäessä kasvattityttönä silloin, kun piru siellä hääri. Hän kertoi, että talon entisten asukkaiden tyttären - vanhanpiian - ja talonväen välillä oli kolmen markan riita lehmänruokosta. Vanhapiika oli uhannut kostaa, ja sen jälkeen Luksanmäessä oli alkanut kummitella. Aikuiset eivät liikaa (kummituista) nähneet, ainoastaan ottotytär, joka oli silloin neljännellätoista. Jos hän meni ulos yksin, niin hätyytti liika häntä. Navetan ylisten aukossa irvisteli se usein, samoin oli se usein navetassa sontakasan päällä. Vaikka tyttö kuinka neuvoi, eivät muut sitä nähneet.

Kummituinen oli ison miehen näköinen. Sillä oli yksi silmä keskellä otsaa ja turkki nurin päällä. Asuinrakennukseen se ei tullut sisälle, mutta sitä enempi se touhusi navetassa. Kun ihmisiä oli siellä, saivat lehmät olla rauhassa, mutta niin pian kuin ihmiset poistuivat, alkoi se elämöidä. Se päästi talon lehmät irti kytkeystä ja ajoi ne ulos. Vaikka oveen laittoi pönkäksi minkälaisen hirren, niin se heitti sen menemään ihan kevyesti. Kerrankin lehmä pantiin kiinni viisisyliseen köyteen ja köysi tehtiin solmuja täyteen, mutta siinä siunaamassa olivat solmut auki ja lehmä pihalla."(26)

Tässäkin tapauksessa pirun ulkomuoto on pikemminkin lapsen painajaisesta kuin kansanperinteestä. Otto Harjun toinen haastateltava Toivo Sironen kertoo isänsä jutelleen Luksanniemessä käyneiden kanssa. Näistä Riiveikön isäntä oli vahvistanut, että vain tyttö näki pirun. Kerrankin piru oli navetan lakassa paikannut turkkiaan. Neulan suihkeen

kaikki kuulivat, mutta tyttö vain näki pirun. Ihmiset olivat houkutelleet tytön lyömään pirua kuokalla. Tyttö teki niin, mutta tästä suuttuneena piru vaivasi tyttöä niin, että tämä oli kuolla. (27)

Maironiemen piru

Tapahtumapaikka: Parikkala, Maironiemi, Laurinmäen talo

Tapahtuma-aika: 1888

Kesto: loppiaisesta pitkäperjantaihin, noin kolme kuukautta

Keskushenkilö: ei selvää keskushenkilöä

Ilmiöt: koputteli; heitteli esineitä; teleportaatiota

Kommunikaatio: ei luotettavaa mainintaa

Arkistokertomuksia: 37 kpl

Silminnäkijäkertomuksia: 1 kpl

Muut lähteet: Juutilainen, Kari: Maironiemen piru ei pelottanut Erkkiä (Erkki Paakkisen haastattelu). Etelä-Saimaa 28.11.1981.

Paakkinen, Erkki: Pirum meuhkeet. Näytelmä ihmisten epäluuloista, pelkotiloista ja taikauskosta. 1985.

Simonsuuri, Lauri: Piru mellastaa talossa. Kansa tarinoi, s. 45-46. 1950.

Tikkala, Heikki: Maironiemen piru. Etelä-Saimaa 26.2.1980.

Vilksa, M.: Parikkalan historia, s. 241. 2.p. 1969.

Maironiemen piru, Etelä-Karjalan kuuluisin kummitus, melskasi vuonna 1888 silloisen Suur-Parikkalan, nykyisen Saaren pitäjän Maironiemen kylässä Laurinmäki-nimisessä talossa. Talon isäntä oli nimeltään Olli Tiainen, hänellä vaimo Leena ja lapsia Mikko, Anna-Eeva ja Loviisa. Perusteellisimmat tiedot tapauksesta on v. 1952 koonnut kirjailija Veikko Haakana. Eräs hänen haastateltavistaan oli kummitustalon isännän siskontytär Hilma Tiitta, jonka kertomukseen jäljempänä esitettävä kummittelun kuvaus suurelta osin perustuu.

Piru aloitti mellastuksensa tahvananiltana, kertoo Hilma Tiitta. Pirun ensimmäinen uhri oli renki Albin Lötjönen, jota heitettiin tuvan uunilta pärepulikalla polveen. Esineiden lentely ja selittämätön kolina ja naputus jatkuivat arkeen päästyäkin monena iltana. Sana mellastuksesta levisi, ja väkeä kerääntyi runsaasti pirun töitä katsomaan. Erään kerran Pärttyli ja

Jussi Kokkonen Pääsiäisvaaralta istuskelivat tuvassa. Toiselle näkymätön mellastaja viskasi syliin mittakapan, toiselle pellavavihon.

Erityisesti piru oli kiinnostunut tuvassa säilytettävästä pärepuukosta. Se heitti talon Mikko-poikaa puukolla otsaan. Puukko koetettiin piilottaa tuvan kaappiin, mutta pian se ilmestyi entiselle paikalleen seinärakoon. Silloin puukko vietiin aittaan raudoitettuun arkkuun, suljettiin arkku lukolla ja aitan ovikin varoiksi lukittiin. Mutta eivät olleet puukonpiilottajat vielä takaisin ehtineet, kun puukko jo löytyi tutulta paikaltaan seinänraosta.

Näkymättömään vieraaseen tuskastuneena talonväki muutti läheiseen sukulaistaloon, mutta piru seurasi mukana. Kerran se heitti elävän kissan ruokapöytään tuotuun paistinruukkuun. Piti muuttaa takaisin. Kotona ilmiöt jatkuivat entistä kiivaampina. Kun talonväki muutamana iltana palasi kotiin naapurista, vesi kiehui tuvan ovenpielessä olevassa saavissa "kuin rokkapata". Tuvan lattialle ilmestyi noin viiden litran vetoinen lasipullo, josta oli kaula poikki. Ruvettiin kyselemään, kenenkähän pullo mahtaisi olla. Sen tunsu omakseen paikalla ollut naapuri, Karviisen ukko. Pullo oli heillä virattomana nostettu tuvan vinnille.

Edellä esitetyt tapaukset Hilma Tiitta oli kuullut paikalla käyneiltä. Hän joutui itsekin seuraamaan mellastusta, kun sisarensa ja tätinsä kanssa vei lehmän Laurinmäkeen astutettavaksi.

"Lehmäntuojien tultua tupaan ja emännän alkaessa keittää kahvia sukulaistytöille, heitti piru sikuripötkön lieden luo emännän jalkoihin.

Seuraava temppu sinä iltana oli, että piru heitti suurella perunalla talon tytärtä Anna Eevaa päähän. Kohta heitti piru katekismuksella samaa tytärtä, joka istui sängyn laidalla.

Piti ruveta syömään ja ruoka oli jo pöydässä, mutta syöntivälineet puuttuivat. Emäntä lähti niitä hakemaan kaapilta, mutta hänen ollessaan keskilattialla heitti piru talon kaikki veitset pöydälle sikin sokin ja kovalla helinällä.

Ennen pöytään käymistä riisui kertojan sisar päällystakkinsa pois ja aikoi panna sen naulaan ikkunan vieressä. Silloin tuli pärepuukko

ilmojen halki ja sattui ikkunaan rikkoen ruudun. Nyt pelästyivät tytöt todenteolla. Haastateltu kertoo menneensä toiseen taloon yöksi.”(28)

Mielenkiintoisinta Hilma Tiitan kertomuksessa ovat teleportaatiokuvaukset: puukon ilmestyminen tupaan kahden lukon takaa ja pullon kilometrin päästä naapurista. Tosin nämä kumpikin ovat toisen käden tietoja. Toisen Veikko Haakanan haastattelun, Olli Haakanan, isä oli viettänyt yönsä Laurinmäessä ja kokenut samanlaisia ilmiöitä:

"Mainitun Antti Haakanan viettäessä yötä Laurinmäellä tapahtui, että valojen sammuttua alkoi piru syytää uunin päällä kuivumassa olleita päreitä yli kurkihirren lattialle.

Myöskin kuului pimeässä tuvassa kerran jysähdys lattialla. Sytytettiin valot - ja lattialla oli kolmen litran öljypullo, jota tavallisesti säilytettiin eteisessä. Huomattavaa oli, että tuvan ovi oli säpissä.

Pantiin öljypullo tuvan nurkkaan ja sammutettiin lamput taas. Jälleen kuului jysäys. Nyt oli lattialle ilmestynyt kolme paatta, kolme suurehkoa kiveä. Miehet ottivat ne, kantoivat ulos ja hautasivat noin puolen metrin syvyyteen. Tulivat tupaan, sammuttivat valot ja kävivät nukkumaan. Jälleen jysähdys ja samat kivet olivat ilmestyneet lattialle läpi säpissä olevien ovien.”(29)

Maironiemen piru oli aikanaan tavaton sensaatio. Siitä on kansanrunousarkistoon koottu tietoja ainakin Parikkalasta, Saarelta, Terijoelta, Jaakkimasta, Kurkijoelta, Rautjärveltä, Säamingistä, Kerimäeltä, Punkaharjulta, Savonlinnasta, Rantasalmelta, Liperistä. Lähes kaikilla kertojilla on varma käsitys siitä mikä kummittelun aiheutti: isäntä Olli Tiainen oli pettänyt hevoskaupoissa. Tämä selitys on jo Olli Haakanalla ja se toistuu Savonlinnasta muistiin merkityssä arkkiveisussa:

*"Maironiemi pirustansa
kuuluisaks tul aivan,
sillä heille siitä oli
koko talon vaiva.*

*Tämä tuli sillä lailla
Maironiemen taloon,*

*jossa sitten itsens saattoi
oikeen huonoon valoon.*

*Isäntä ol markkinoilla
hevosvaihdon tehnyt,
kiittel siellä hevostansa
jottei virheit nähty.*

*Vaihtaja tul puijatuksi,
josta tämä suuttui.
Senpä tähden rupesi hän
ja tositoimiin puuttui.*

*Kun isäntä sit ajeli
hyvillä mielin kotiin,
niinpä hänen kannoillansa
piru tul jo mukiin."*

Laulu kuvaa tarkasti pirun urotyöt Olli-isännän talossa. Lopulta isännän on alistuttava:

*"Viimein lähti isäntämme
hevoslangon luokse,
teki koko pitkän matkan
tämän assiin vuoksi.*

*Paljon piti rahaa maksaa
asiasta tästä,
ennen kuin tämä kauppalanko
päästi pätkähästä."(30)*

Tiaisen perhepiirissä tapaukselle oli kyllä toinen selitys. Hilma Tiitan sisko ja äiti olivat jääneet kummitustaloon yöksi, ja yöllä talon tytär oli unessa nähnyt, että taloon oli sijoitettu kolme taikapussia: yksi rappukiven alle, toinen tuvan naulatuolin taakse ja kolmas savupiipun juurelle vinnille. Tytön ohjeiden mukaan pussit löytyivätkin. Kun ne vietiin läheiselle Vaaranmäelle ja poltettiin, pääsi Laurinmäki kummituksestaan.

Maironiemen poltergeistilla ei ollut selvää keskushenkilöä. Joku Tiaisen

perheestä ilmiöt kuitenkin aiheutti, koska ne seurasivat heitä toiseen taloon. Pieni vihje tyttärien suuntaan on se, että toinen heistä näki unen, jonka perusteella ilmiöt saatiin loppumaan. Olisiko samainen tyttö myös kätkenyt taikapussit löytäjiä odottamaan...? Myöskin Hilma Tiitan silminnäkijäkertomuksessa ilmiöt keskittyvät Anna Eevan ympärille.

Kaikkienensa Maironiemen piru on vaikuttava poltergeist ja ansaitsee hyvin maineensa. Siitä tosin on vain yksi silminnäkijäkuvaus, mutta sen lisäksi ainakin viisi seikkaperäistä toisen käden tietoa. Veikko Haakana olisi vielä 1950-luvun alussa voinut haastatella talon elossa olevia lapsia Mikkoa ja Anna Eevaa, mutta toteaa: "Edellämainituista henkilöitä ei ole haastateltu, koska tietämän mukaan he eivät koskaan ole suostuneet antamaan kellekään mitään tietoja pirun esiintymisestä entisessä kotitalossaan. On kerrottu heidän suhtautuvan suorastaan vihamielisesti tällaisten asioiden kyselijään, mistä syystä allekirjoittanut ei ole nähnyt tarpeelliseksi tai soveliaaksi heitä kyselyillä vaivata." Pirun melskaamisen jälkeen Tiaisen väki oli merkitty loppuiäkseen. Heitä pidettiin joko paholaisen liittolaisina, synnintekijöinä tai petkuttajina. Kovin paljon parempi ei poltergeistin uhreiksi joutuneiden tilanne ole vielääkään.

"Kunnoton kuin Kuokkaniemen piru"

Tapahtumapaikka: Sortavala, Kuokkaniemi, Koipään talo

Tapahtuma-aika: 1893-1895

Kesto: noin kolme vuotta

Keskushenkilö: kummitustalon isäntä

Ilmiöt: heitteli esineitä; sotki ruuat; kiusasi isäntää

Kommunikaatio: ei mainintaa

Arkistokertomuksia: 41 kpl

Silminnäkijäkertomuksia: 1 kpl

Muut lähteet: Laatokka 20.3.1895

Tikkala, Heikki: Kuokkaniemen piru. Karjala 8.1.1987

Viipuri 20.3.1895.

Laatokan-Karjalaa puhutti 1890-luvun keskivaiheilla kaksi asiaa: Viipurin-Sortavalan radan valmistuminen ja Sortavalan Kuokkaniemen kylän Koipään talon kummittelu.

Laatokka-lehti julkaisi 20.3.1895 lyhyen uutisen tapauksesta:

"Kuokkaniemen paholainen kuuluu yhä vielä jyskävän entiseen tapaansa. Pahalla päällä ollessaan kuuluu se isäntää ja emäntää selkäänkin rökittävä. Muitakin piloja kuuluu tekevän: hyyssää teille tietymättömille heinää, ruumenta ja kaikenlaista kampsua, rekiäkin viepi valjaineen, vaan luontokappaleita ei toki sentään liikuttele. "Viipurin" kirjeenvaihtaja sanoo itse nähneensä, kuin paholainen viskasi tupakkahakkurin uunin päältä keskelle tuvan lattiaa. Eiköhän Kuokkaniemellä löydy miestä, joka ottaisi tuon paholaisen sarvista kiinni ja antaisi sille asianomaisen selkäsaunan."

Viipuri-lehden kirjeenvaihtaja lienee tosiaan käynyt kummittelua seuraamassa, sillä sama uutinen hiukan eri muodossa on myös Viipurin kaksi- ja kolmipäiväisessä painoksessa 20. maaliskuuta.

Kahden lehden lyhyt maininta on ainut "virallinen" tieto, jonka olen saanut esiin kaivettua; muutoin tiedot kummittelusta perustuvat kansanrunousarkiston kertomuksiin. Kertomuksissa kummittelulle tarjotaan useitakin selityksiä.

Sortavalalaisen Juho Simpasen mukaan Karjalan radan valmistumisen aikoihin Koipäässä piti kortteeria joukko ratatöissä olevia jätkiä. Talon isäntä riitaantui jätkien kanssa raha-asioista ja joukossa ollut tietäjämies pani pirun isäntää kiusaamaan.(31) Ratatöissä itekin ollut kuopiolainen Abel Kukkonen esittää toisen syyn: ratajätkä oli pitänyt viinaa kaupan, ja Koipään isäntä antoi hänet ilmi nimismiehelle.(32) Maria Rädyn versio ei liity ratatöihin ollenkaan:

"Koipään isäntä petkutti hevoskaupoissa, niin myöjä sanoi: "Kyllähän nyt hevosen viet, mutta et sillä itsekään aja." Milloin isäntä vaan rupesikin hevosta valjastamaan, niin aina kääntyi hevonen takaperin."(33)

Mellastajan työt Koipäässä olivat moninaiset. Se oli näkymätön, mutta sai aikaan monenlaista pientä pahaa. Ruuat se sotki tuhkalla tai sonnalla. Vieraalta se saattoi viedä kellon taskusta. Eräs kylämies pani rukkasensa takapuolen alle, ettei piru niitä veisi; kun hän kuitenkin erehtyi nousemaan penkiltä kahvipöytään, porskahtivat rukkaset ja lakki tiskitiinuun.(34)

Kuokkaniemen Koipään taloon liittyy monia kertomuksia, joista perinnettä tunteva voi heti sanoa, ettei niillä ole varsinaista todellisuuspohjaa. Esimerkiksi kaikki pirun suuhun pannut vitsikkäät sanomukset ovat kulkutarinoita, jotka on liitetty kymmeniin suomalaisiin kummitustaloihin. Ne ovat eläneet sattuvuutensa ansiosta, mutta tuskin kertojatkaan kovin vakavasti niiden todenperäisyyteen ovat uskoneet.

Kummitus lienee mellastanut Kuokkaniemellä pitkähkön ajan. Viipurin-
Sortavalan rata valmistui 1893, ja vielä 1895 kummittelusta kerrottiin lehdissä. Miten yliluonnollisen vierailu päättyi, siitä kansankertomukset ovat montaa mieltä. Abel Kukkoson mukaan piru oli "sijaton sielu", kastamattomana tapettu lapsi, joka kansantiedon mukaan ei saa rauhaa ennen kuin hänelle aiottu elinikä on kulunut. Niinpä Kuokkaniemeltäkin piru siirtyi muuante häiriöntekoaan jatkamaan. Toiset kertojat väittävät pirun tulleen taloon kostoksi isännän pahuudesta ja mellastaneen hänen kuolemaansa saakka.

Arkistoaineistolla mitattuna Kuokkaniemen piru on Suomen tunnetuimpia poltergeisteja. Jostain syystä arkistoon asti onkuitenkin päässyt vain muutama joltisenkin luotettava kertomus. Ehkä SKS:n kerääjäkaartissa oli Sortavalan kohdalla aukko. Toinen selitys voisi olla, etteivät kuokkaniemeläiset halunneet puhua tapauksesta. Moni poltergeist on yritetty painaa piiloon, ja jos kummitustalo on ollut "paremman väen" asuma, tässä on saatettu aika pitkälle onnistuakin. Pirutaloksi Koipää kuitenkin leimautui, sillä vielä 1920-luvulla Koipään poikia koulutiellä haukuttiin "Koipiän piruiksi".

Riita-ahon piru

Tapahtumapaikka: Toivakka, Palosenkylä, Riita-ahon torppa

Tapahtuma-aika: 1894

Kesto: ei mainintaa

Keskushenkilö: torpan tytär

Ilmiöt: kiusasi tyttöä; koputteli; viskoi esineitä

Kommunikaatio: vastasi koputuksilla kysymyksiin

Arkistokertomuksia: 5 kpl

Silminnäkijäkertomuksia: 1 kpl

Muut lähteet: Toivakan pitäjäseuran haastattelut

Riita-ahon piru palauttaa meidät taas tuttuun kummittelun kaavaan. Torpan tyttöä kiusataan, esineitä lentelee, ja vain tyttö näkee mellastajan.

Toivakan pitäjäseura on koonnut luotettavimmat kuvaukset kummajaisesta:

"Riita-ahon torpassa Toivakan Palosenkylässä asui noin 100 vuotta sitten muonamiehenä hyvin erikoislaatuinen mieshenkilö. Eero Soimaharju kertoi isänsä kertoneen, että mies kesällä kuljetteli taskussaan kyykäärmeitä, joilla sitten säikytteli ihmisiä. Naapurien kalanpyydykset eivät saaneet olla mieheltä rauhassa. Niinpä eräs mies, joka huomasi, että mies oli ottanut kalat hänen verkoistaan, kirosi hänet.

Kirous sattui muonamiehen 12-vuotiaaseen tyttöön. Varastetuista kaloista oli keitetty kalakeittoa, jota tämä tyttö oli ensimmäisenä syönyt.

Kalle Autio kertoi, että hänen isänsä oli asunut samassa talossa. Tapahtumat alkoivat siitä, kun kartanolla kuului kumea jysähdys, niin että karsta tippui katosta. Tyttö meni aamulla pihalle ja alkoi huutaa, että musta koira syö hänet. Kummitus ilmestyi hänelle aina mustana koirana, mutta toiset eivät sitä nähneet.

Eero Soimaharju kertoi isänsä käynnistä Riita-ahon tuvassa eräänä lauantai-iltana. Tupa oli täynnä ihmisiä kummituista odottelemassa. Tavallisesti se alkoi liikehtiä ennen puoltayötä. Tapahtumat alkoivat siitä, kun ulkoa kuului ääntä, kuin hevosella olisi ajettu pihaan. Soimaharju otti tytön syliinsä ja antoi tälle Uuden Testamentin käteen, mutta se riipaisi sen niin lujasti pois tytön kädestä, ettei hän uskaltanut pidättää sitä, muuten tytön käsistä olisivat luut katkenneet. Kummitukselta kysyttiin, montako henkeä oli tuvassa, ja se koputti niin monta kertaa kuin ihmisiä oli. Sitten miehet kysyivät, että menetkö aamulla kirkkoon, mutta siihen ei vastausta tullut.

Anja Lumpoffin mummo oli kertonut tuoneensa tytön kotiinsa ja laittaneensa hänet vierastuvan sänkyyn isäntäväen keskelle

nukkumaan. Ensin oli aivan hiljaista, mutta sitten alkoi kuulua kuin pehmeitten tassujen ääntä ja sängyn päälautaan lyötiin niin lujaa, että heidän oli kiireesti paettava väentupaan, jossa he valvoivat aamuun asti ja rukoilivat. Aamulla he veivät tytön takaisin kotiin.

Mäen talon emäntä oli kinkereillä ottanut tytön syliinsä, mutta hänen turkkinsa kauluksesta olivat karvat alkaneet lentää niin kovalla voimalla, että hän kiireesti laski tytön sylistään pois.

Leivonmäen rovasti oli vienyt tytön pappilaan ja aikoi Raamatun ja rukouksen avulla poistaa pahan voiman työstä, mutta kummajainen alkoi riehua niin kovasti - repien mm. pitsiverhot pappilan salin ikkunoista - , että rovastin oli kiireesti lähetettävä tyttö kotiin.

Pohjanmaalta tuli mies, joka paransi tytön viiden markan maksua vastaan. Anja Lumpoff kertoi, että tytön isä jätti maksun maksamatta. Mies sanoi, että voi hän sen takaisinkin toimittaa, mutta hän sääli tyttöä niin, että jätti tämän terveeksi.

Tyttö parantui täydellisesti kummajaisen jätettyä hänet, meni myöhemmin naimisiin ja vietti aivan normaalia elämää."(35)

Riita-ahon tyttö lienee ollut kummittelun kestäessä lähes psykoottisessa tilassa. Tapauksen ainoassa silminnäkijäkertomuksessa ei kuvata poltergeist-ilmiöitä vaan keskushenkilön poikkeavaa käytöstä: piru meni tyttöön ja kuljetti hänet jäälle avannon reunalle eikä tyttöä vartioinut miesjoukko mahtanut pirun voimalle mitään.(36)

Ne vähät kertomukset, joita arkistossa Riita-ahon pirusta on, ovat kaikki memoraatteja ja kuvailevat tapausta varsin tarkasti. Tapaus on näkijätyttöineen samantapainen kuin muut keskisuomalaiset kummitukset, Pohjoismäen piru, Pyykinmäen piru, Luksanniemen piru ja Nikkarin torpan piru. Mutta ehkä tässä vielä selvemmin näkyy poltergeist keskushenkilön henkisen häiriötilan oireena.

Kallolan kuriton siltapalkki

Tapahtumapaikka: Säkkijärvi. Kallolan kylä.

Tapahtuma-aika: 1896

Kesto: kaksi kuukautta

Keskushenkilö: talon tyttäret?

Ilmiöt: nosteli siltapalkkia

Kommunikaatio: ei ole

Arkistokertomuksia: ei ole

Silminnäkijäkertomuksia: ei ole

Muut lähteet: H.H.: Tarinoita: Kallolan siltapalkki. Säkkijärvi 1946: 7, s. 4

Törmäsin kertomukseen Kalvolan kylän kurittomasta siltapalkista aivan sattumalta selaillessani luovutetun Karjalan pitäjänlehtiä. Ensi lukemalta epäröin, oliko kyseessä ollenkaan poltergeist, sillä Kallolan kummitus osasi tosiaan vain yhden tempun, lattiapalkin kohottamisen. Mutta tätä tempuaan se esitti vaihtelevalle yleisölle kunnioitettavat kaksi kuukautta, täyden poltergeistin mitan. Nimimerkki H.H.:n (nähtävästi Säkkijärvi-lehden silloisen päätoimittajan Heikki Hovin) kertomus on eleetön ja luotettavan tuntuinen; siinä on lisäksi vihjeitä, että kummittelu olisi keskittynyt talon tyttärien ympärille.

"Taidettiin leikata vuosiluku 1896, kun Kallolan kylästä alkoi kummia kuulua. Siellä henkimaa ilma rupesi rikeeraamaan. Mutta kerronpa asian, niinkuin silloin paikan päällä käyneiltä kuulin ja mikäli ne kertomukset ovat muistini lokeroissa säilyneet.

Joulun jälkeen sanottuna vuonna olivat erään talon tyttäret illan hämärissä kotipirtissään kehräämässä. Vanhempi väki oli mennyt naapuriin "iltaa istumaan" ja talon eläkevanhus sängystään "myriäisiä" piti.

Eipä ollakaan kun toisen neitosen rukki ei tahtonut pysyä paikallaan, vaan liikahdelti hiljalleen silloin tällöin. "Mitä sie miun rukista tyrkit?", sanoi hän sisarelleen. Tämä ihmettelemään, että mitähän sisar tarkoittaa, kun hän ei ole edes sormellaankaan siskonsa rukkia

koskenut.

Kehräisivät taas jonkun aikaa, mutta rukin liikkuminen jatkui. Nyt tytöt tarkemmin asiaa tähyttyään havaitsivat lyhyen siltapalkin, jonka päällä rukin jalka oli, hiljalleen aika-ajoin kohoavan jonkun tuuman sijaltaan ja taas jälleen painuvan takaisin paikalleen.

Tytöt kertoivat tapauksen vanhemmilleen, jotka pitivät sitä jonninjoutavana juttuna. Ja siihen asia jäi sinä iltana.

Mutta kun elettiin seuraavaan iltapuhteeseen, niin suunnilleen samalla kellonlyönnillä, siinä 4 aikoina alkoi siltapalkki taas osoittaa elonmerkkejä kohoamalla noin 10 senttimetriä ylös ja heti taas lojahaen putosi paikalleen. Tuvassa sattui olemaan pari naapuria talon väen lisäksi ja ihmetellen ja vähän niinkuin peloissaan oudosta ilmestyksestä he katselivat siltapalkin liikettä, joka aika-ajoin jatkui parin tunnin aikana.

Tieto tästä oudosta tapauksesta levisi nopeasti ympäri kylää ja naapurikyliinkin, niin että joka ilta talon tupa täyttyi katselijoista ja pihamaa oli täynnä kauempaa pitäjältä tulleiden hevosia.

Siltapalkki aloitti hyppäämisensä aina iltaisin siinä klo 4 aikoina ensi alussa, mutta myöhemmin aika viivästyi, joskus klo 6-7 saakka. Hyppäämisaika kesti kerrallaan noin 2 tuntia. Monasti se pettikin uteliaat katsojat jättämällä konstit näyttämättä. Se näet ei joka ilta hypännytkään, vaan oli kauniisti paikallaan.

Talon väkikin siirtyi yön ajaksi naapuritaloon nukkumaan. Ainoastaan eläkevaari nukkui tuvassa sängyssään. Hän varasi yön ajaksi kirveen sänkynsä viereen jos niin kuin olisi mikä tullut häntä ahdistamaan. Mutta rauhassa hän sai yönsä nukkua. Hän yritti asettaa palkin hyppäämistä lyömällä sen molemmista päistä nauloilla kiinni alushirsiin, mutta kun hyppäämisaika tuli, niin eivät naulat pitäneet, vaan palkki hyppäsi kuten ennenkin. Pantiin palkin päälle raskaita painoja, mutta sen ylemmäksi se kohosi. Noin 40-50 sm oli korkein kohouma joskus, mutta tavallisesti vain 20-30 sm.

Edellä kerrottua ihmettä kävivät oppineetkin ja pitäjän vallasväki sekä

tutkimassa että ihmettelemässä, mutta tyydyttävää selitystä ei kukaan voinut antaa. Arveltiin joskus aikoinaan ehkä rikoksen sillä paikalla tapahtuneen ja että vainajien henget nyt rauhattomina hakivat tällä tavoin rauhaa itselleen. Toiset sanoivat sen olevan "vanhan kehnon" konsteja.

Siltapalkin hyppääminen jatkui noin 2 kuukauden ajan, aina maaliskuun alkupuolelle. Tällöin eräänä päivänä muudan naapurikylän isäntä, joka oli "sanaa" viljelevä ja raamattua tutkinut mies, meni vielä kerran taloon, jossa oli jo useamman kerran käynyt ihmettä katsomassa. Hän nosti siltapalkin pois paikaltaan ja meni sillan alle. Siellä hän sanan voimalla ja veisaamalla toivoi saavansa rauhan rauhattomille hengille. Ja niin tapahtuikin, ettei palkki enää sen päivän jälkeen hypännytkään.

Näin päättyi Kallolan ihme, joka sen talvikauden oli paikkakunnalla pitänyt mielet jännityksessä. Niitä, jotka edellä kerrotun ihmeen ovat nähneet, on monta vielä elossa ja voivat asian todistaa todeksi."

Vaikka Kallolan kummitus on huippuunsa erikoistunut, se on selvästi poltergeist: selvärajainen, pitkäkestoinen, nähtävästi nuorten tyttöjen läheisyyteen keskittynyt tapaus. Kertojalla on tapauksesta mukavan yksityiskohtaisia tietoja. Epäselväksi kuitenkin jää, kohoiliko palkki silloinkin, kun talon tyttäret eivät olleet paikalla.

Ojalan kummitus

Tapahtumapaikka: Kälviä, Passoja, Ojalan talo

Tapahtuma-aika: 1897

Kesto: kuukauden ajan

Keskushenkilö: piikatytöt

Ilmiöt: koputti seinään

Kommunikaatio: ei ole

Arkistokertomuksia: 2 kpl.

Silminnäkijäkertomuksia: ei ole

Muut lähteet: ei ole

Ojalan tapauksen arvoa vähentää se, ettei kumpikaan kahdesta kertojasta mainitse tiedonlähteitään. Vanhempi kertomus on kuitenkin tallennettu jo 1912 ja kertojalla, Jooseppi Nissillä, tuntuu olevan tarkkoja tietoja kummittelusta:

"Siellä oli kummallinen kolkuttaja, joka rupesi joka ilta kolkuttamaan, kun tulet sammutettiin. Tätä kolkutusta kesti klo 12:een yöllä vaan ei koskaan enempi aikaa. Kun otettiin valkea, niin se lakkas, vaan kun sammutettiin, alkoi kolkutus uudestaan. Talossa oli siihen aikaan kaksi palvelustyttöä, ja niiden kamarin puolella aina kolkutus alkoi. Vaan sitten kun palvelustyöt muuttivat tupaan, alkoi kolkutuskin olla enempi tuvan puolella.

Tarkastusta pidettiin, jos on ihmisiä ulkona tai sisällä joka kolkutuksen synnyttäisi, vaan ei mitään näkynyt. Sillä se oli toisinaan niin kovaa, että koko huone tärisi ja kaikki huonekalut ja astiat olivat liikkuneet."(37)

Toinenkin kertoja korostaa, että koputus seurasi palvelustyttöjä, ja täydentää Nissin kuvausta mainitsemalla, että kummitus tapasi nykäistä tyynyn palvelustytön pään alta lattialle.(38) Ei ihme, että kansa nivoi tytön mukaan myös kummittelun syytä pohtiessaan: yleisen käsityksen mukaan hän oli loukannut taloon saapunutta tietäjänäistä, joka sitten järjesti koputtajan muistuttamaan hyvän käytöksen tärkeydestä.

Takalan kummitus

Tapahtumapaikka: Pusula, Hyönölä, Takalan talo

Tapahtuma-aika: 1800-luvun loppuvuodet

Kesto: "koko talven"

Keskushenkilö: talon emäntä

Ilmiöt: liikutti esineitä; löi ikkunaan ja oveen

Kommunikaatio: ei mainintoja

Arkistokertomuksia: 11 kpl

Silminnäkijäkertomuksia: 1 kpl

Muut lähteet: ei ole

"Täs Hyönölän Takalas oli se piru koko talven. Mää olin työssä siin talos ja tierän kaik siit niin tarkalleen. Kevääl vapun aikaan se tuli niin pahaks, et kun siel oli kolme ovee, niin vasara, hohtimet ja veitsi, vaik ne vei min hyvään, niin aina ne tuli niiren kolmen oven läpi sen kamarin oven alle, mis ne vanhukset nukku. Arveltiin, et jos niil olis jotain pahaa tehty, kun juur ne vasara, hohtimet ja veitti sen kammarin oven alle tulivat.

Ei se Takalan piru tehny ihmisil pahaa. Se rikko akkunat ja lamppuja. Alko ain rytmään keittiön ikkunaan lyömällä. Ovet oli ain auki, ei pysyny yhtään kiinni. Väliin oli kuin olis miesvoimin kankil yritetty vääntää hirsii ylös. Kerranki oli kuin olis hevoslauma potkinu kavioillaan seiniin. Se tuli sit sisään, kun emäntä käski sen tulla.

Se täti oli raaka ihminen, kiroi ja rytysti kaiket yöt siel.

Yhteen aikaan se Takalan piru oli siin ällis, ettei valon aikana tullu kolistaan, mut heti kun valot sammutettiin. Papei ja kaikkii siel Takalan talos kulki sit piruu pois manaamassa. Taukos, kun emäntä kävi Helsinkis. Sanovat sen käyneen jonkun piritistin luona. Se taukoili ain kun se emäntä meni kylään.

Olis tarvinnu kysyy silt mitä se hakee, mut en sillon viel tienny, et ne vastaa kysyttäissä. Siltä olis ollu hyvä kysyy, sekin kun aina koputti ensin oveen."(39)

Janne Venhon kertomus Takalan talon kummittelusta toistaa samoja ilmiöitä kuin muutkin edellä kuvatut poltergeistkertomukset. "Takalan täti", vuonna 1854 syntynyt Amanda Henriksson, myöhemmin Takala, ei kuitenkaan ikänsä puolesta ole tyypillinen keskushenkilö. Hänen ympärilleen tapahtumat kuitenkin keskittyivät, ja kansalla oli selityskin valmiina: Amandan poikapuoli edellisestä avioliitosta, 1895 4-vuotiaana kuollut Kaarle, oli suuren perinnön toivossa surmattu ja pyrki nyt paljastamaan murhaajansa.

Kirkonkirjat kyllä väittävät, että Kaarle oli Amandan lihallinen poika. Äsken sattunut kuolemantapaus oli nähtävästi kuitenkin liian herkullinen selitys pois heitettäväksi. Eihän piru tyhjän päiten kolaja...

1900-luvun alun poltergeistit

Omalle vuosisadallemme siirryttäessä poltergeistit saavat yhä lisää yksityiskohtia, kuvaukset luotettavuutta. Sellaista täysosumaa - ainakin parapsykologisen tutkimuksen kannalta - kuin Martinin kummitus emme kuitenkaan tapaa.

Esittelen tässä tarkemmin 15 poltergeistia. Kansanrunousarkistossa on lisäksi joitain 1900-luvun alun kummitusjuttuja, joista selvästi voi tunnistaa poltergeistin, mutta jotka laajemman vertailuaineiston puuttuessa jäävät kuuluisampien tapausten varjoon. Nämä kertomukset viittaavat mahdollisuuteen, että poltergeist olisi huomattavasti yleisempi ilmiö kuin mitä 15:n tunnetun tapauksen perusteella voisi päätellä. Kaikissa näissä kertomuksissa on tietty aitouden tuntu: tapahtumia kuvataan asiallisesti ja uskomuksellinen aines jää taustalle.

Muhoksen kummitus

"Muhoksella eräässä talossa asui lapsi, jota riivasi joku paha henki. Ei tuvassakaan lapsen kulkiessa pysynyt mikään esine paikoillaan, vaan lapsen tieltä putosivat tavarat hyllyiltä ja penkit kaatuivat.

Teoskoopit puhuttelivat henkeä ja lapsi vapautui siitä."(1)

Jaakkiman Kesvalahden kummitus

"Nuon 35 vuotta takasi ku meil asu asukas, ni sitä ei nytkiä viel tiijetä, mikä se ol. Joka yö se seinäs tako niinko puuvasaral. Ku ammuttii siihe kohtua, mis se tako, ni rupes se sen kiirempiä hokkua. Rukkaset ja hatut se kiäntel ain nuri ja visko kons mihinki. Välist nost voki uunil ja keträs. Toisinai siit nähtii, ku heiniä tul tallii nii jot iha soimet täytee, mut ei nähty puottajua. Samal taval nähtii kaik ne ilat, mitä se tek, mut tekijä ei vua nähty. Seki nähtii, ku uunil keträs jot vokki oikei pyöri, mut ei vua nähty pyörittäjii."(2)

Lumijoen kummitus 1916

"Maanmittausinsinööri A. Blomberg Oulusta kertoi olleensa maanmittaustöissä Lumijoella tai Oulunjoella 1916. Siellä oli eräässä torpassa kummitellut pitkän aikaa. Oli kuulunut kummallista koputusta, ääniä, liikehtimistä yms. Kummittelu herätti paikkakunnalla suurta huomiota. Sitä kävi katsomassa useita oppineitakin.

Torpassa oli keskenkasvuinen tytär, joka oli hyvin kalpea ja heikkonäköinen. Pitäjän kirkkoherra huomasi, että tytöllä ja yliluonnollisilla ilmiöillä oli jotain yhteyttä. Hän otti tytön pappilaan. Silloin rupesi siellä kummittelemaan samalla tavalla kuin torpassa oli kummitellut. Torpassa sitävastoin kummittelu lakkasi. Kun tyttö nukkui ja valo sammutettiin hänen huoneestaan, alkoi sieltä kuulua kummallista kolinaa ja liikehtimistä, mutta kun otti valon, niin lakkasi kaikki.

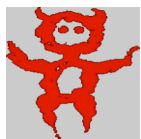
Kerran pappi hiipi pimeässä tytön vuoteen luo. Kun hän äkkiä valaisi tyttöä, näki hän, että tyttö nukkuessaan käsillään haroi ilmaa aivan kuin uidessa. Kirkkoherra herätti tytön ja kysyi, minkälaista unta hän oli nähnyt. Tyttö selitti, että häntä unessa vainosivat monenlaiset hirveät olennot. Pappilassa ruvettiin tyttöä kovasti syöttämään ja huomattiin silloin, että mitä enemmän tyttö vahvistui, sitä heikommiksi kävivät yliluonnolliset liikehtimiset ja äänet. Lopulta ne kokonaan lakkasivat."(3)

Pomarkun Haapalan kummitus 1920

"Oli vuosi 1920. Kohta vuoden alussa minun nykyiseen asuntooni tähän Haapalaan ilmestyi outo kiusan tekijä. Se oli näkymätön, mutta joka päivä se sitä kiusaa teki. Kun lapsista joku puki aamulla päälensä vaatteita, niin näkymätön käsi vei milloin lakin sänkyn alle, milloin lusikan pöydältä juur edestä kun piti syömähän ruveta. Jos vaikka mitä työtä olis pitänyt tehdä, niin työkalu katos edestä, kun ei vaan kiini

pitäny. Kyllä ne sitte pitkän hakemisen jälkeen löydettiin, mutta aikaa se vei. Sitä kesti koko vuoden. Pyydän kysyä, mistä se johtui."(4)

Suistamon Uuksujärven "raaputtaja"

"Pari vuotta takaperin oli sanomalehdissä kasku Suistamon Uuksujärvellä olevasta ihmeellisestä kummituksesta eli "raaputtajasta". Nyt ollessani paikan päällä olen kuullut kerrottavan seuraavaa. Eräs pikku tyttö kun kävi nukkumaan, alkoi kuulua heti ihmeellistä raaputusta aivan kuin lattiaa olisi raaputettu tytön kohdalta. Tämä uudistui joka kerta kun tyttö vain meni peitteen alle, olipa se yö tai päivä. Kun peitettä nostettiin, ei kuulunut mitään, kun taas laskettiin tytön päälle, alkoi kuulua sama raaputus. Kyläläiset kävivät katsomassa kuin ihmettä saamatta selville, mikä se oli ja mistä se ääni tuli. Sitten joku keksi sen, että tyttönen raaputtaa sormillaan lattiaa, ja niin se oli lehdessäkin perästä päin selvitetty, mutta äiti ja muutamat kylän vaimot eivät usko sitä. He sanovat pahan hengen olleen työssä. Eräänä iltana oli taas pari vaimoa ollut kuuntelemassa ihmeellistä raaputusta. Sitten he olivat laittaneet ristin tytön kaulaan ja panneet Raamatun pääpohjiin ja muuan vaimo oli vielä sanonut: "Tules nyt pahahenki, vieläkö on valtaa sinulla?" Tämän jälkeen katosi ihmeellinen raaputus aivan itsestään. Kyläläiset uskovat todella pahan hengen olleen lapsessa."(5)

Kuinka Könniin pirut tuli

Tapahtumapaikka: Ilmajoki, Ala-Könnin talo

Tapahtuma-aika: 1900

Kesto: joulusta kevääseen

Keskushenkilö: palvelustyttö

Ilmiöt: heitteli esineitä; kiusasi piikaa

Kommunikaatio: ei mainita

Arkistokertomuksia: 18 kpl

Silminnäkijäkertomuksia: 1 kpl

Muut lähteet: Alamäki, Hessa: Könnim pirut ja Poika-Juusee. Asiota

Ilimajoelta, s. 5-14. 1932

Alanen, Aulis J.: Ilmajoki vuoden 1809 jälkeen, s. 386-387. 1953

Yhtään todella luotettavaa silminnäkiäkuvausta Könnin piruista ei ole. Ihmisiä näyttää eniten kiinnostaneen mellastuksen syy, joka liittyi Ylä- ja Ala-Könnin väliseen epäsopeuteen. Lähimpää tapauksen on nähnyt Maija Lemponen, mutta haastattelijan pyrkimys kaunokirjalliseen vaikuttavuuteen vähentää hänenkin kertomuksensa painoarvoa - aina ei tiedä, mitä hän on itse nähnyt, mitä muilta kuullut.

"Ala-Könnin talossa alkoi kuulua ja näkyä kummia sinä talvena, kun minä olin 18-vuotias ja olin juuri mennyt Könnille navettapiiksi. Niin, minä olen nyt (1939) 58-vuotias. Silloin ensimmäisenä syksynä se alkoi, vähän ennen joulua, ja kesti kevääseen saakka, jolloin Ilmajoen pappi Ilmanen tuli ja karkotti ne. Olivathan ne luvanneet tulla uudestaan, jos rikosta ei soviteta. Niin, mikäkö rikos? Jaa, eikös vieras ole kuullut? Kun sen Ylä-Könnin isännän Juhon kuoltua Ala-Könnin Erkki Malmberg meni pesää selvittämään ja huutokaupasta osti itselleen romuraudalla peitetyn hopeanelikon. Sen sanottiin olleen täynnä kahden markan hopearahoja. Kaipa pesä oli laiha, koska silloin etelässä ollut Franssi-poika (Frans Malmberg) puheiden mukaan oli lähettänyt kaksi noita-akkaa Ala-Könniin. Siitä se sitten kaikki alkoi.

Yksi piika oli nähnyt nämä kaksi akkaa navetassa, muttei hän ollut niille mitään puhunut eikä ne hänelle. Ne oli vähän ajan päästä lähteneet tielle eikä heitä sen koommin ole näkynyt. Mutta niin sanoivat isännän piruja karkottamaan kutsumat noidat, että ei tiedä mitä olisikaan tapahtunut, jos piika ei häirinnyt näitä akkoja noitatemppeja tehdessään.

Niin, mitkö tapahtui? Eipä sitä enää näin pitkän ajan kuluttua tahdo niitä kaikkia muistaakaan, mutta sitä piikaa ne erityisesti vihasivat. Kerran ne heittivät sitä piikaa halolla päähän ja ottivat keskellä pihaa hänen hameeseensa niin lujasti kiinni, ettei hän päässyt irti ennen kuin rengit ehättivät apuun kuultuaan piian huudot. Sitten vasta näkymätön käsi hellitti otteensa. Sitten ne vetivät pöytäliinan isännän ja emännän kahvipöydältä että kahvipannut ja kupit olivat lentäneet lattialle. Halkoja heitettiin ikkunoista sisään. Navetastakin lyötiin seitsemän ikkunaruuutua rikki yhdellä kertaa.

Sitten erään kerran sen piian lutin avain hukkui. Se meni navettaan ja sanoi piruille, että hän antaa niille viinaryypyn, jos tuovat sen avaimen takaisin. Seuraavana päivänä lensi avain ikkunasta sisään. Piika vei tuopilla viinaa navettaan ja jätti sinne. Mutta kun hän kääntyi pois päin, heitettiin koko tuoppi viinoineen päivineen hänen niskaansa. - - Niin, sitten ne pirut heittivät sen piian takkaan niin kovasti että. Siltä paloi kasvot ja se meni yhden noita-akan luokse ja pyysi sitä karkoittamaan valkeavihat hänen kasvoistaan. Sittenhän se piika lähtikin talosta ja meni naimisiin. Vielä kun se oli lutista noutamassa tavaroitaan ja oli juuri laskeutunut alas, heitettiin aivan sen kinttuihin lutin ovea vastapäätä ollut kalkkipunkka. "(6)

Myöhemmin kertomuksessaan Lemponen mainitsee, että piru navetassa heitti isännän niskaan kissojen ja kanojen maitoastian ja pahoinpiteli reen kaidepuulla renkiä, joka sitä pilkkasi. Eiköhän tässä piikatytö yliluonnollisen avulla hankkinut korvausta sorretulle asemalleen...

Houkutus yhdistää poltergeist-ilmiot ja Könnin kuuluisan kelloseppäsuvun tekninen taitavuus on ollut suuri. Joku kertojista epäileekin, että kummitustalon naapurin Ylä-Könnin veljekset kokeilivat sähköllä.(7) Aulis J. Alanen puolestaan arvelee, että Könnin ilkikuriset oppilaat mekaanisiin asioihin perehtyneinä olisivat järjestäneet kummittelun. Hyvää arvausta vankempia nämä hypoteesit eivät kuitenkaan perusteluiltaan ole. Selvittämättä tämäkin tapaus asianosaisilta jäi, ja ulkopuoliset paremmintietäjät saivat aiheen herkulliseen lisäykseen Könnin mahtisuvun vaiheisiin.

Salkko-Niilan pirut

Tapahtumapaikka:Inari, Lisma, Niila Länsmanin talo

Tapahtuma-aika:1900-1902

Kesto:pari vuotta

Keskushenkilö:talon Elli-tytär

Ilmiöt:liikutti esineitä; matki ääniä; koputteli; valoilmioita

Kommunikaatio:teki mitä pyydettiin

Arkistokertomuksia:25 kpl

Silminnäkijäkertomuksia:6 kpl

Muut lähteet:Paulaharju, Samuli: Lapin muisteluksia, s. 148-156.
1922

Salkko-Niilan piru on varmaan Suomen eksoottisin poltergeist. Rikkaan poroisännän talossa sattunut kummittelu on samalla osoitus siitä, ettei poltergeist ole kulttuurisidonnainen ilmiö vaan sillä on juurensa ihmisluonnossa itsessään.

Samuli Paulaharju, joka on kerännyt suuren osan kansanrunousarkiston Salkko- Niila -kertomuksista, antaa kirjassaan "Lapin muisteluksia" värikkään kuvan Niila Länsmanista, 1822 syntyneestä lapinäijästä ja legendaarisen rikkaasta pororuhkinaasta - joka kuoli rutiköyhänä vuonna 1911. Niilalla kuuluu parhaina päivinään olleen lähes 10000:een nouseva porotokka. Ei ihme, että kadehtijat epäilivät yliluonnollisilla voimilla olleen osuutta Niilan menestykseen:

*Salkko-Niila
nun nun nun nuu
palvelee pirua,
jotta porotokka suureksi tulisi.*

Varmojen kertomusten mukaan Niilan pirtissä piti oleman rahaa kasoittain; ukko kuului jopa piilotelleen liikaa omaisuuttaan pitkin kiveä. Mutta tauti iski Niilan luvuttomaan poroeloon ja mitä se ei kaatanut, sen veivät rosvot. Kun sitten kolkkaäijä alkoi jyskää Niilan pirtissä, selitystä ei tarvinnut kaukaa hakea: jumalat, joille Niila vaurautensa päivinä oli uhrannut, suuttuivat nyt, kun mitään uhrattavaa ei enää ollut.

Näin Paulaharju. Mutta arkistokertomusten mukaan Lapin väki tiesi toisenkin selityksen kummittelulle. Poromiehiä ei hämännyt Niilan vastaus koputusten ihmettelijöille: "I lee ku stuorra saaphan" (eihän se ole kuin suuri hiiri). Väki tiesi taiten, että kummituksen oli nostanut pettynyt kosija. Maakka Kutturin pojan nimittäin olisi pitänyt naida Niilan vanhin tytär, mutta tämä menikin Kitti Uulalle.(8) Kutturin ukko lähti tietäjiin ja toimitti pirun Salkko-Niilan pirttiin.

SKS:n kerääjät ovat tavoittaneet tapauksen silminnäkijöistä kuusi. Poromies Antti Nuorgamin kuvaus on eleettömyydessään luotettavan

tuntuinen:

"Kaksikymmentä vuotta sitten olin usein Salkko-Niilan talossa. Asuin peninkulman päässä siitä ja usein satuin sinne yöksi. Monenlaista siellä kuului. Ukon sängyn alta kuului rahojen helinä. Takalta kuului padan kolinaa. Joskus käskimme, että kovemmin pitää kolistaa ja silloin se alkoi niin kovin, että luuli astiainkin putoavan pöydältä alas. Joskus näkyi, kuin olisivat silmät kiiluneet pimeässä. Elli-tytärtä se usein seurasi. Ukko siitä ei huolinut mitään. Ihmisille vain sanoi: "Heittäkää pois tyhjän kanssa taajoomasta." Kolkkaajapojaksi sitä kutsuttiin, kun sen niin kolisi. Mutta kun sen käski olla hiljaa, niin se oli hiljempää."(9)

Nuorgam vihjaa omituisiin valoilmiöihin. Kulkuäijä Henrikki Ylikyrön huomattavasti dramaattisemmassa kertomuksessa valot myös mainitaan:

"Rimpsun Erkki, lappalainen, meni vieraaksi Salkon pirttiin. Se miekin menin sinne äijän vanhaan pirttiin, menin sanomia kysymään vieraalta. Äijä kuorsas ja ämmä kans ja Erkki muisteli minulle sanomia. Mutta sitten lähti pois se vieras Mikkala, Salkon vävy, lähti myös. Silloin kolkka löi seinään että lasit tärisi. Mie ajattelin heti, että mie siunaan ja ajan heti pois sen kolkkaäjän. Vähän aikaa oli hiljaa ja taas alkoi. Mie menin ulos, tein veittellä ristiä seinään ja sanoin: "Jeesus ajaa pois perkelhet lekiuunasta. Se on jättänyt ihmiselle saman voiman. Menkää pois nimhen Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen." Kaksi kertaa kiersin sen talon sillä lailla.

Muori ja tyttö tulit kattomhaan, mitä mie tehen. Muistelit sen äijälle ja silloin äijä tuli pyytämhään takaisin ne pirut. Vuoli äijä puukolla ristit pois seinästä. - - Yöllä tuli se kolkkaaja, jota mie yritin pois ajaa, takaisin Salkon pirttiin korsteenista ja poltti viheriää valkiaa piisissä ja vettä alinomaa noppasi lattialle. Mie nousin kathon, ei ollu mithän lattialla. Aamulla mie kysyin äijältä: "Kuulittako kuka teitä herättää yöllä. " Siihen äijä sanoi: "Sie oot hullu lantalainen, ei se oo kuin iso hiiri, valkea hiiri."(10)

Salkko-Niilan pirun toinen erikoispiirre oli matkiminen. Se pystyi matkimaan ääniä niin erehdyttävästi, että pimeässä usein luultiin niiden asioiden tosiaan tapahtuneen, joihin äänet viittasivat. Poromies Niila Kitti

asui Lismassa Salkon naapurissa. Hänkin mainitsee Salkon tuvassa näkyneestä oudosta vihertävästä valosta, mutta mainiota hänen kertomuksessaan on pirun matkijantaidon kuvaus:

"Kerran minä käskin pirun hakea vettä. Kuuliainen se oli, kuulin selvästi, kuinka se otti saavin nurkasta ja lähti vettä hakemaan. Se viipyi hetkisen ja sitten kuului askeleet ja ääni, joka syntyy, kun täysinäinen vesisaavi asetetaan portaille. Ihmettelin, miksei se tuonut saavia entiselle paikalleen ja karjaisin: "Mitäs ujostelet, tuo sisälle asti!" Ja piru totteli, otti saavista kiinni ja raahasi sen porstuaan, kuulin sen selvästi näillä korvillani. Sitten käskin sen mennä hakkaamaan pihalla kasvavan männyn haloiksi. Ja jälleen piru totteli. Kuului sahaamista, puun kaatuminen ja halkojen pilkkominen ja halkaiseminen. - -

Sitten minä sanoin sille pirulle, että kävisi kuuden vaaran takana, koska halusin rauhassa nukkua, ja tottelevaisena poikana piru lähti. Minä nukuin pitkän tovin, mutta heräsin äkisti valtavaan jysähdykseen - tuntui aivan kuin kirveellä olisi lyöty seinään. Piru se ilmoitti tulleensa takaisin. Me teimme tulen takaan, ja niin lakkasi pirukin tömistämästä. Mutta vaikka kuinka olisimme tirkistelleet pihalle, siellä seisojia mänty entisellä paikallaan ja saavikin eteisen nurkassa oli tyhjänä paikoillaan."(11)

Ales Lompolon kortinpeluu pirun kanssa lienee vaikuttavin esimerkki Salkko- Niilan poltergeistin taidoista - ellei se sitten jo mene yli uskottavuuden rajojen. Ikimuistoisesta pelistä kertovat muutkin,(12)mutta Ales itse tuntee tapauksen tietysti parhaiten.

"Mie menin Salkko-Niilhan. Menin siihen Salkhon. Yön taajoima (=leikimme) sen kans. Tyär nukku pesälaattialla. Se alko sen kyljen alla poukuttamhan. Tyär alko tulitikkuja heiluttamhan. Se siirty laattiaparren alle ja jyskytti että kattila vinkassa hyppi. Äijä heräs ja huusi, että jo sie jalla Perkala (=hullu piru) mieher ruihtun (=kattilan) särjet. Niin se asettu taas sillä kerralla siihen.

Minulla oli korttipakka taskussa. Mie haastoin korttile. Se näppäs korttipakan ja alko lukemhan viis korttia kummalekki. Mie sanoin, että mutta rahhaa se pittää ollak kansa. Se pani rahhaa kourala

laattiale. Mie vähästyin tietenki. Sillon soli ninko vesisankon olis hopiarahoja kaatanu laattiale.

Mie sanon kortin. Se pistää aina. Ku mie sanon ison, sillon se pistää hiljain. Mie sanoin, että milläpä sie piru pistät tuom pataässänkhän. Se pisti hiljain kortil laattiale. Se ei ottanu rahoja.

Ko mie hävesin, nin sillonko se roppas kahen kouran kans rahat että hääv voitti. Se voitti sillor rahat. Monta rupeammaa met tehimmä sitä.

Kortit oli koko ajan pakassa. Mie vain sanoin aina. Se löi kortin aina laattiihan ko pisti, mutta ko mie pistin, nil laski hiljain.

Mie sanoin, että reistaappa sahata, mie olen kans hyvä sahhaaja. Se teki kaikki, mitä mie tahoin tekemhän.”(13)

Lompolon mehevästä lapinmurteesta en oikein saa selville, heittikö piru tosiaan rahaa lattialle vai matkiko se vain siitä syntyvää ääntä. Rahojen helinän matkiminen joka tapauksessa oli pirun mielitemppu, josta muutkin paikalla olleet kertovat.(14)Mutta kortteja jakamaan se kai kuitenkin pystyi... Muutkin nimittäin puhuvat kortinpeluusta täytenä totena. "Ales Lompolo pani kortit sinne pirtissä, mistä piru kuului, ja meni itte toiseen päähän pirttiä. Näkymätön löi korttia, kun Ales käski, ja rahat lopuksi roopasi", muistelee Pekka Koskenniska.(15)

Elli-tytär osoitetaan useissa kertomuksissa tapahtumien keskushenkilöksi. Häntä kuvataan "kaatumatautiseksi"ja "heikoksi ja hyvin kalpeaksi". Piru kuuluu kuljettaneen tytön väliin ulos tuvasta talon taakse.(16) "Hetä kun tyttö tuli, oli niinkuin olisi raapaissut porstuassa kynsillään lattiaa", kuvailee eräs kertoja ilmiöitä tytön ympärillä.(17) "Se kulki sittep piru sev vieressä muttei näkyny. Siihej jos meni joku sev vierhenki sitte nim piiras niinku puukolla laattiihan sen tyttären ympäri", tarkentaa toinen.(18) Pari vuotta piru Elliä kiusasi ja lähti vasta, kun Norjasta haettiin tietäjä. Ja kun Salkko-Niilasta piru lähti, kuoli Kuttura, joka pirun oli nostanut, tietää Lapin vanha kansa.

Kopralan viheltävä piru

Tapahtumapaikka:Heinjoki, Koprala, Taposen talo

Tapahtuma-aika:1901

Kesto:elokuusta marraskuuhun

Keskushenkilö:ei selvää keskushenkilöä

Ilmiöt:vihelteli; heitteli esineitä ja kiviä; kuljetti vaatteita lukitusta aitasta

Kommunikaatio:matki vihellystä

Arkistokertomuksia:31 kpl

Silminnäkijäkertomuksia:3 kpl

Muut lähteet:"Kopralan kummitus". Heinjoki: kertomuksia ja kuvia Heinjoen pitäjästä, s. 471-472. 1955

Näkymätön vihollinen. Henkimaailman salaisuuksia I, s. 12-15. 1904

Ruuttu, Maija: Kansantapoja ja -uskomuksia Karjalan kannaksen itäosissa, s. 20. 1931

Tikkala, Heikki ja Anneli: Kopralan piru. Karjala 1984:3

Kopralan piru on Sortavalan Kuokkaniemen pirun ja Johanneksen Hörkön pirun ohella luovutetun Etelä-Karjalan kansanperinteen tunnetuimpia hahmoja.

Taposen perheen isännöimä Ämmäahon tila sijaitsi Karjalan kannaksen keskiosissa Heinjoen pitäjän Kopralan kylässä. 1900-luvun alussa talossa asui vanha isäntä Tahvo Taponen sekä hänen kolme poikaansa, Pietari, Juhana ja Antti perheineen.

Antti Taponen oli paikallinen merkkimies, joka kehitti viljelyksistään mallitilan ja mm. pani alulle Kopralan rukoushuoneen rakennushankkeen. Vakaaseen kristilliseen elämänmenoon tottuneelle talonväelle lienee ollut ankara isku selittämättömien ilmiöiden alkaminen talossa 1901-vuoden syksyllä.

"Henkimaailman salaisuuksia" -kirjassa on Antti-isännän itsensä kirjallinen kuvaus tapahtumista. Julkaisija väittää hänen kirjoittaneen kuvauksensa nimeltä mainitsemattomille viipurilaisille.

"Ensi kerran ilmestyi kummitus keskipäivällä elonleikkuun aikana ruispellolla, heittelemällä puupalikoita ja nyrkinkokoisia kiviä pellolla olijoiden läheisyyteen, heihin kumminkaan osaamatta. Tätä jatkui vielä seuraavanakin päivänä, jolloin asiata tarkoin tutkittuamme tulimme siihen päätökseen, että se on joku yliluonnollinen ilmiö. Luulimme sitten sen jo kadonneen, koska tämän seuraavan päivän kuluttua emme enää kuulleet emmekä nähneet mitään erinomaisempaa, mutta lokakuun puolivälissä ilmestyi se uudelleen, heitellen ensin kiviä kartanolla ja sitten siirtyen puuhailemaan vaateaittaan. Kaksi eri kertaa kuljetti se pitovaatteita lukitusta huoneesta noin viiden metrin päähän. Sitten alkoi se liikkua muissakin huoneissa ja viimein siirtyi tupaan, jossa heitteli avaimia, puukkoja, saippuapaloja y.m. Karjakyökissä ja navetassa nähtiin sen myöskin liikkuvan. Karjakyökissä lentelivät maitoastiat ja vesikapat paikasta toiseen ja navetassa sinkoili lehmänlantaa lehmiä vaalimassa olleiden naisten päälle. Navetassa ja potaattikuopassa kuultiin sen pitävän outoa ääntäkin, vaan potaattien mättämisessä ei se kilpailut. Ruokahuoneessa kummitus teki myös tekojaan, niinpä sekoitti se lehmänlantaa maitoastioihin ja turmeli muitakin ruoka-aineita. Vielä kuulimme sen matkivan virsikirjan ja Sionin kanteleen nuotteja, joita virsiä talon naisväki lauleskeli ollessaan navetassa lehmiä hoitamassa. Minäkin olin kerran karjakyökissä kuulemassa kun se vihelteli Sionin kanteleen 167 virren nuottia ja samassa nuhtelin häntä Vapahtajan sanoilla: Mene pois sinä saatana, sillä kirjoitettu on...j.n.e. Tämän jälkeen emme ole kuulleet emmekä nähneet mitään erinomaisempaa. Seurakuntamme kirkkoherralle olemme kaiken kyllä ilmoittaneet."

Muitakin Taposen perheen todistajanlausuntoja on käytettävissä. Mauri Taponen äänitti 1968 serkusten Anna ja Alina Taposen (synt. 1897 ja 1893) muisteluksia kummittelusta. He muistivat nähneensä lasten kengän lentävän ilmassa ja toisen viereen oli lentänyt saippuapala. Unin reunukselta lennähti avain, ja iso puukko iskeytyi itsestään seinään kymmenen sentin päähän Alinan päästä. Tyynyjäkin piru heitteli. Koskaan ei nähty esineiden lähtevän liikkeelle, mutta itse liikkuminen oli kaikkien havaittavissa.

Saunareissulta serkukset muistavat tapauksen, jolloin piru äkkiä alkoi pommittaa kivillä saunan seinää. Naisten ja lasten tultua saunasta menivät vuorostaan miehet kylpyyn. Kun vanha isäntä Tahvo kurkisti saunan

ovesta, piru paiskasi suuren kiven seinään. Toinen kivi lensi isännän jalkoihin. Tahvo oli säikähtänyt ja tullut juosten tupaan.

Aitan ovi oli lukossa, mutta aitasta kuului kummaa suhinaa. Kun ovi avattiin, nähtiin että orrelta oli vedetty saali lattialle; saalin päälle oli ladottu vaatteita ja kulmat solmittu nyytiksi. Senkin kertojat muistavat, että keväällä kuolleen Helena Taposen turkki, jota myös säilytettiin aitassa, oli viety läheiselle sillalle.

Taposen serkusten mieleen on jäänyt, että maakellarista kuului omituista ääntä. Tytöt menivät piian kanssa hakemaan perunoita, ja silloin kellarista kuului kuin karhun murinaa. Kerran taas perhe oli kokoontunut tuvan pöydän ympärille päivällistä syömään, kun pöytä läksikin liikkeelle. Hiljaa se kulki, ja syöjien täytyi siirtyä mukana.

Anna ja Alina vahvistavat myös pirun hämmästyttävän vihellystaidon. Anna oli kuullut pirun viheltävän Sionin kanteleen virttä, ja kun nuotti oli tuttu, hän oli alkanut laulaa säestyksen mukana. Alina muistaa, että piru vihelsi myös maallisia ralleja.

Kopralan pirulla on kaikki muut poltergeistin tuntomerkit paitsi ei selvää keskushenkilöä. Talossa asui paljon nuorisoa, sekä palkollisia että isäntäväkeä. Paikalla olijat eivät nähtävästi havainneet, että ilmiöt olisivat keskittyneet kenenkään läheisyyteen.

Joitakin vihjeitä keskushenkilöstä kertomuksista kuitenkin löytyy. Ensimmäinen on omituinen tapaus, joka liittyy talon tuolloin 19-vuotiaaseen tyttäreeseen Eeva Stiinaan. Kerrotaan, että kun hänen sulhasensa oli käymässä talossa, niin pois hän ei päässytäkään: miehen ympärille kasvoi ikäänkuin rauta-aita eikä hän päässyt eteenpäin yrittäpä mihin suuntaan tahansa.⁽¹⁹⁾Tämän ei välttämättä tarvitse suoraan liittyä kummitteluun. Mutta sitten on vielä Heikki Rämön muistelu: "Halikka Pekka riijas sitä tyttöä, ni paha ol tult häne kammarihhee silittelemmää heijä päätä."⁽²⁰⁾Selittyisivätkö nämä kokemukset sillä, että poltergeistin aiheuttaja olisikin ollut Eeva Stiina? Varmaa tämä ei ole: yhtä lailla voi olla niin, että Eeva Stiina kummitustalon tyttärenä sai kontolleen muitakin kummallisia tapahtumia.

Aivan toiseen suuntaan vie K. Teräsvuoren Kaavista 1911 tallentama

kertomus. Siinä lampuoti Paavo Miettinen väittää, että talossa oli ollut palvelijatar, joka oli 100 markan maksusta luvannut ajaa pirun pois. Rahat saatuaan piika oli lähtenyt talosta ja piru hänen mukanaan. Mutta piian seuraavassa työpaikassa oli alkanut samanlainen kummittelu.(21) Mistä tämä tieto on peräisin, sitä Miettinen ei mainitse.

Kopralan poltergeistin aiheuttaja jäänee selvittämättä. Tästä huolimatta Ämmäahon talon viheltävä piru on mielenkiintoinen tuttavuus, koska tapauksen kulku on kiitos Taposen väen kertomusten varsin hyvin tiedossa. Varsinkin Antti Taposen kuvaus on arvokas, sillä se on tallennettu vain pari vuotta mellastuksen lakkaamisen jälkeen.

Turvan piru

Tapahtumapaikka:Hämeenkyrö, Mahnala, Turvan torppa

Tapahtuma-aika:1903-1904

Kesto:talvikauden

Keskushenkilö:torpan poika

Ilmiöt:jyskytti; heitteli esineitä

Kommunikaatio:ei mainintoja

Arkistokertomuksia:17 kpl

Silminnäkijäkertomuksia:1 kpl

Muut lähteet:ei ole

Hämeenkyrön Turvan tai Turvalan torpan kummittelu vuosisatamme alkuvuosina herätti Tampereen seudulla lähes yhtä paljon huomiota kuin Martinin piru neljännesvuosisata aikaisemmin. Kansan muistissa tapaukset jopa sekoittuivat niin, että väitettiin Turvan pirujen siirtyneen Martinille.(22)

Kertomukset Turvan pirusta keskittyvät paljolti kahteen dramaattiseen tapahtumaan: ratamestari Härkösen ja mylläri Kustaa Vinolan vierailuun kummitustorpassa.

"Turvan pirusta puhuttiin paljon. Minäkin lähin ratamestari Härkösen kanssa sitä vartavasten kattoon. Asuin silloin Siurossa. Frans Toivonen lähti meitä hevosella kyytiin. Ratamestari Härkösellä oli

konjakkia mukana. Rohkaisuryyppyjä oli otettu jo matkalla, mutta toinen pullo oli avaamaton ja se oli hänen povitaskussaan.

Kun sitten oltiin sisällä Turvan pirtissä, sanoi Härkönen: "Otin konjakkipullon varokseni, vieköhän se piru sen?" Samassa kuulu kohaus taskusta. Ja kun hän katto, oli konjakkipullo tyhjä. Härkönen sano silloin: "Katto tota hylkyä, kun vei meitin konjakkimme." Samalla kertaa näimme, kun sänkyn alta perunat rupes sinkoomaan pitkin pirttiä, siksi että kappi oli tyhjä. Turvan oma väki asui silloin vielä pirtissä.

Silloin oli tammikuu, se oli noin v. 1900. Kevätpuolella levottomuus siellä paheni, niin että torpan väen piti muuttaa sieltä pois."(23)

Härkösen konjakkipullon kohtaloa pohditaan monessa kertomuksessa. Kaksikin kertojaa on kuullut Kustaa Vinolalta tämän yöpymisestä Turvan torpassa. Torpan naapurista kotoisin oleva Oskari Lehtimäki muistaa tapauksen tarkasti:

"Grönforssin mylläri Kustaa Vinola kertoi tämän minulle.

Kalle Grönfors ja Äkkösen isäntä lähtivät myllystä meneen Turvaan. Oli ehtoopuhre talvella. Turvan pirtissä ei ollut valkeeta. He istuivat sänkyn lairalle. Siinä oli vahva ripa sängyn lairassa. Siinä istuessaan he pian saivat kuulla, kuinka välikatossa joku käveli että jytisi. Sitä kesti hetken aikaa. Se piruhan siellä jytisti. Äkkösen isäntä rupes nyt Jumalan sanan kautta sitä nuhtelevaan, että se poistuis pois siitä asumuksesta. Mutta kun se oli sitä nuhdellu, se tuli alas pirttiin, vaikka ei he sitä nähny. Se kiepas sängyn lairasta ripan irti että rätisi ja löi sen permantoon rikki. Sitten se kulki ympäri pirttiä pitkin seinän varauksia että kynnet vaan krapisi, niinkuin koira olis kulkenu. Kun se oli aikansa kulkenu pitkin seinän varauksia, se tuli alas laattialle ja kieppas tuhkaämpärin penkin alta ja heitti tuhkan miehiä kohti, jotka istu sängynlairalla. Sitte se meni taas välikattoon, josta rupes kuulumaan askeleita.

Äkkönen ehdotti nyt emännälle, että sänky vietäs pihalle ja poltettas. Emäntä anto luvan. Vaatteet vaan jätettiin siitä pirttiin, mutta oljet jäi sänkyyn. Sänky vietiin ulos ja pantiin palaan. Kun se oli palanu ja oli

kekäleillä, niin se paholainen tuli siihen sänkyn paikalle ja heitti kekäleet meneen pitkin peltoa. Tämän nähtyään eivät miehet enää menneet sisälle.

Tuvassa asui silloin leskivaimo lapsineen. Vanhin poika oli Fransi, sitten oli vielä Oskari ja Iivari. Tyttöjen nimiä en muista.

Mylläri Kustaa Vinola meni ittekin kattoon sitä Turvan pirua, vaikka hän olikin aina sanonut, ettei hän siihen uskonu. Hän meni yksin. Emäntä oli lapsineen yksin kotona. Ja hän sano Vinolaa: "Olkaa tekin ny täällä vähän aikaa meitin hauskuutenamme." Oli ehtoopuhre. Hän oikas siihen sänkyyn ja poika tuli viereen. Hän oli itte seinän puolella. Mutta ei se paholainen antanu yhtään rauhaa pojalle, nipisteli sitä yhtämittaa ja kiusas ja poika sano: "En minä ole täällä, ei täällä saa rauhaa."

He nousivat pois sänkystä ja istuivat tuolille. Katosta rupes kuulumaan askeleita ja hetken kuluttua se taas käveli pitkin seinän varauksia. Mutta ei se sillä kertaa tehnyt mitään sen kummempia."(24)

Kansan komiikan tajua lienee kutkuttanut Vinolan kääntyminen epäilijästä piruun uskojaksi. Ainakin Vinolan torpassa saama kohtelu usein kuvataan Lehtimäen muistamaa dramaattisemmaksi.

"Vinola Pinsiön myllystä oli sanonut, ettei hän usko olemattomiin, mutta oli sitte sanonut menevänsä kattoon. Hän meni sinne yöksi, mutta ei saanut nukuttua siellä. Hänet krapsattiin sänkystä laattialle ja sänkyoljet päälle. Mutta hän meni toisen kerran ja taas sama peli. Sitten hän jo usko, että siellä on jotain ja lähti pois.

Tämän olen Vinolalta itteltään kuullu."(25)

Vinolan kertoman perusteella voisi olettaa, että torpan poika oli kummittelun keskushenkilö. Selvästi piru kiusasi poikaa, mutta aiheuttiko poika kummittelun? Hänet yhdistetään suoraan mellastukseen vain yhdessä kertomuksessa:

"Kangasniemen Kalle sano Turvan poikaa: "Sinäkö se iso saatana olet, jota täällä koko maailma on käyny kattomassa." Kangasniemi oli

nähnyt pojan muurin takaa heittävän santaa päin seiniä."(26)

Ehkä ainakin osittain Turvan piru oli torpan pojan petoksella aiheuttama. Miten pitkälle tapaus oli petosta, sitä ei arkistokertomusten perusteella voi sanoa. Voi olla niinkin, että poika oli Martinin Emma Lindroosin tavoin innostunut pilailemaan pirun kustannuksella tarkoittamattakaan pilaansa vakavasti otettavaksi. Täydestä tapaus ainakin valtaosaan paikalla käyneistä on mennyt - ja talonväkeen myös, koska se joutui pariaksi kuukaudeksi muuttamaan torpasta pirua pakoon!

Kuhamäen kiviä heittelevä piru

Tapahutumapaikka:Leppävirta, Kuhamäki, Pekkalan talo

Tapahutuma-aika:1907 tai 1908

Kesto:kaksi viikkoa

Keskushenkilö:ei selvää keskushenkilöä

Ilmiöt:heitteli kiviä; koputuksia; laittoi vuoteet

Kommunikaatio:jyskytti käskettäessä

Arkistokertomuksia:70 kpl

Silminnäkijäkertomuksia:10 kpl

Muut lähteet:Simonsuuri, Lauri: Kansa tarinoi, s. 47. 1950 Tikkala, Anneli ja Heikki: Kuhamäen piru. Soisalon seutu 12.6.1984, n:o 46 Tikkala, Heikki: Kuhamäen piru. Esitelmä suomalaisen ja vertailevan kansanrunoudentutkimuksen proseminaarissa 11.12.1973. Helsingin yliopisto

Tikkala, Heikki: Poltergeist kognitiivisen dissonanssin aiheuttajana. Tutkimus Vaimosniemen kummituksesta ja Kuhamäen pirusta.

Uskontotieteen pro gradu 1976. Helsingin yliopisto

1930-luvulla kerätyn arkistoaineiston lisäksi SKS:n äänitearkistoon on kertynyt nelisenkymmentä nauhoitettua Kuhamäki-muisteloa, jotka Annikki Kaivola ja Ulla Kauhanen leppävirtalaista uskomusperinnettä taltioidessaan 1967 olivat koonneet. Heille Kuhamäen piru oli hyvä haastattelujen lähtökohta, lähes kaikki kun siitä ainakin jotain tiesivät. Vielä 60:n vuoden jälkeen tapaus oli kuitenkin Pekkalan talon asukkaille niin arka, etteivät he suostuneet siitä kertomaan. Naapurit sen sijaan muistelivat sitäkin innokkaammin.

Tehokas keruu on tuonut Kansanrunousarkistoon kaikkiaan kymmenen silminnäkijäkertomusta Kuhamäen pirusta. Parhaan yleiskuvan tapauksesta saa Anna Koistiselta, joka kummittelun aikaan oli Pekkalassa piikana.

"Eräänä syksyisenä lauantaipäivänä oli isäntä ja emäntä lähteneet Vehmersalmeen, jolloin emäntä oli sanonut kertojalle, että hoitaa nyt emännän tehtäviä nuoren miniän kanssa. Kaikki oli mennyt hyvästi iltaan asti. Saunan oli kertoja lämmittänyt ja ollut juuri iltasruokia pöydältä korjaamassa, kun Pekka-niminen nuori-isäntä oli juossut alastomana saunasta tupaan ja ottaen haulikon seinältä ladannut sen ja kutsunut koiraa mukaansa. Mutta koira ei lähtenyt, se oli vikissyt ja raahunut vastaan, kun Pekka sitä niskasta yritti jaakata ulos. "Pelekeetkö sinnäi pirua?" oli Pekka sanonut koiralle ja jättänyt sen sikseen. Mutta ulkoa ei löytynyt mitään. Kun Pekka palasi tupaan, kertoi hän, että hänen kylpiessään alkoi tupsahdella kiviä saunan uuniin ja ovi, aina kun hän pani sen kiinni, lompsahti auki.

Kun sitten talonväki rupesi nukkumaan ja kertoja sammutti tulen, alkoi kuulua kuin vasaran lyöntejä Pulkkilan talon puoleiseen päätyseinään. Isäntä Taavetti, joka nukkui nuoren vaimonsa kanssa kamarissa, oli tullut tupaan, jolloin tuli taas tehtiin lamppuun. Se auttoi. Mutta heti kun se sammutettiin, alkoi jyske taas. Koko yönä ei saatu unta. Seuraavana päivänä tuli Pekka Iivanainen käymään ja Ville-isäntä kyseli häneltä, oliko hän käynyt tyttöjen luona ja heitellyt kiviä. Pekka kielsi jyrkästi. Kun muutamia toisiakin vieraita kävi, levisi tieto pian, ja illalla oli jo parikymmentä vierasta kuulostamassa jyskämistä. Ja heti kun tuli sammutettiin alkoi pauke kuulua.

Kolmantena iltana oli väkeä noin 50 henkeä, joukossa Hackmanin metsänlukijoita. Tällöin eräs vehmersalmelainen Arne Staven rupesi vehkeilemään pirun kanssa. Hän otti taskustaan pelikortit ja lyöden pataässän rappukivelle huuti: "Tuleppas setä kortille äläkä tyhjää jyskä."

Mutta silloin oli tupsahtanut kivi Stavenin eteen. Tämä oli siepannut sen ja heittänyt menemään. Samassa tuli jo toinenkin ja Staven heitti senkin takaisin. Ja tätä peliään oli Staven pitänyt, mutta kun tuli suuri noin miehen pään kokoinen kivi, ei Staven enää jaksanut heittää.

Miesten riekuessa tuvassa kuului useita peräkkäisiä lyöntejä. Nyt miehet aikoivat tehdä tulen lamppuun, ja iskut kiihtyivät. Kun tulen saivat lamppuun, loppuivat iskut. Mutta noin yhdeksän jälkeen takoi piru vaikka olisi ollut tulikin. Kun vieraita oli paljon, istui osa miehistä päätyseinää vasten penkille vierviereensä ja toiset muodostivat ulkopuolelle seinää tiheän ketjun seisoen seinää vasten. Ja siitäkin huolimatta löi piru seinään kuitenkin ketään vahingoittamatta.

Seuraavana iltana tuli konstaapeli Lehtolainen, joka tarkasti kaikki paikat. Kun piru takoi, sanoi Lehtolainen: "Poekasjpa panit lyömään." Mutta silloin kun piru iski, niin konstaapeli hyppäsi kuin palli penkiltä ilmaan ja siirtyi äänetönnä toiselle puolelle tupaa.

Viidentenä iltana kävivät isännät hakemassa "tohtorj" Matti Kauhasen, joka oli kuuluisa turja asuen Keinälänmäellä Heikki Kolehmaisessa. Kun Matti tuli, oli vieraita vain muutamia. Matilla oli kalmapussi mukanaan ja hän pisti sen nurkkaan penkille heittäytyen pöydän päähän penkille nukkumaan pussi päänsä alusena. Piru alkoi jyskää ja iski kerran kovemmin. "Iskeppä vielä kerran", sanoi Matti. Ja samassa kuului hirveä jysäys, joka tärisytti koko rakennusta ja helisytti ikkunoita. Silloin hypähti Matti ylös ja meni ulos kalmapussi kainalossa. Sen jälkeen kuului kaksi pientä iskua ja se jytinä loppui."(27)

Koistisen kertomuksesta ei käy tarkkaan selville, mitä hän on omin silmin nähnyt ja mitä kuullut muilta. Onneksi toiset voivat vahvistaa monia hänen kertomuksensa yksityiskohtia. Koistisen mainitsemaa Pekka Iivanaista on haastateltu, ja Iivanainen on ollut paikalla myös konstaapeli Lehtolaisen käydessä:

"Eräänä syksyisenä sunnuntaipäivänä oli kertoja mennyt käymään Pekkalassa, jolloin Ville oli kysynyt: "Kävitkö sinä männä yönä tyttöjen luona?" "En", oli kertoja vastannut, "mitä sitten?" Nyt oli Ville kertonut, että eilen illalla viskeltiin kiviä seinään ja luultiin, että yöjalkalaiset tekivät ilkojaan heitellen lastuja ja puunkalikoita tallin eteen. - -

Kertoja oli mennyt muutamana iltana uudelleen, sillä piru kummitteli

talossa noin viikon päivät, jona aikana talon joukot eivät saaneet lainkaan unta. Silloin kun kertoja meni, oli viimeistä edellinen ilta. Väkeä ei ollut paljon seuraamassa jyräköintiä, mutta kuitenkin kymmenkunta henkeä. Poliisikonstaapeli Lehtolainen oli juuri ehtinyt tulla, kun kertojakin meni tupaan, missä talonväki oli syömässä. Heti illallisen jälkeen oli sammutettu tuli lampusta, jolloin oli jyske alkanut. Lehtolainen oli sanonut: "Lähetäänpä kahtomaan ulos."

Useita miehiä oli seurannut konstaapelia, joka paljasti miekkansa ja se oikeassa ja sähkölamppu vasemmassa kädessä oli rynnännyt ulos talon päätyseinän puolelle, missä piru jyskytti. Mutta siitä huolimatta oli seinään jysähdellyt, kun suuria kiviä lensi kohti. Konstaapeli Lehtolainen oli sähkölampullaan tarkastanut kiveä, joka jysähti seinään ja seinää siltä kohden, mihin sen äänestä päättäen oli kuultu käyvän, mutta pienintäkään rosoa ei seinästä löytynyt. Ja kuitenkin oli kivi noin miehen pään kokoinen. Pienempiä kiviä tuli vähän väliä, mistä - sitä ei kertoja tiennyt. Ne vain napsahtivat seinään, putosivat maahan ja jonkin ajan kuluttua katosivat olemattomiin uusien sataessa.

Miehet olivat tämän jälkeen menneet takaisin tupaan ja tehneet lamppuun tulen. Mutta juuri ruvettaessa tekemään tulta oli jyske kiihtynyt ja valon syttyessä heti lakannut. Kun tuli oli vain sammutettu, oli pauke alkanut.

Konstaapeli Lehtolainen oli istunut peräseinäpenkillä, jota piru pommitti, nojaten seinään. Kun iskut olivat hiljaisia, kiihdytti yksi ja toinen, jolloin lyönnit olivat kiihtyneet. Silloin konstaapeli Lehtolainen oli sanonut: "Poekasjpa panit lyömään", jolloin kaikki olivat rähähtäneet nauramaan. Mutta samassa kun oli piru jyräyttänyt, niin jokaisen naama oli mennyt totiseksi eikä kukaan pyytänyt lisää. Isku oli niin ankara, että kaikki rakennuksen ikkunat helisivät ja seinät huojahtivat. Kertoja vertaa iskua suureen timperien käyttämään moukariin, kuin sillä lyötäisiin seinään.

Niin ikään piru aukoi aittojen ovet vaikka niissä oli lukot. Sitten oli laitettu poikkikarttu ja remmillä ovi siihen kiinni, mutta kävipäs piru tekemässä valmiiksi piikojen tilat."(28)

Vehmersalmelaista Aarne Staveniakin on 1930-luvulla haastateltu. Dramaattisimpia Anna Koistisen mainitsemissa tapahtumia hän ei ainakaan tässä haastattelussa mainitse:

"Satuain olemaan talossa, kun yhtäkkiä seinät alkoivat paukahdella ja usein löi 60:kin kertaa aivan yhteen tiukkaan. Naisväki ei uskaltanut olla saunassa, jos ei miehiä ollut vahdissa saunan ulkopuolella. Soitin eräänä iltana huuliharppua, kun muut olivat saunassa. Mutta kyllä silloin jyry alkoi, seinät paukkoivat kauheasti, uunilta viskattiin kaikki, mitä siellä oli pitkin lattiaa.

Olisin katsonut, mikä siitä lopuksi tulee, mutta isäntä pelkäsi sen hajottavan koko kartanon, vaikka kartano oli aivan uusi. Kun herkesin soittamasta, helpotti jyrinäkin. Emäntä sieppasi aina leipälapion ja lähti sillä huitelemaan pitkin pihoja. Eihän siellä kukaan mitään nähnyt. Kivet, jotka saunaan heitettiin, oli niinkuin uunissa poltettuja kivensiruja."(29)

Muut silminnäkijät eivät tuo uusia piirteitä kummitteluun, kiintoisia yksityiskohtia kylläkin. Antti Karvosen nauhoitettu haastattelu tuo kummittelun huomattavasti lähemmäksi kuin 1930-luvun kerääjien muistiinpanot:

"Tuppaan tullessa vististä siin ol pitkä penkki... Minä rupesin siihen istumaan ja tuota, sillo ol lampussa tul. Se ei silloin tuota jyskännä niiv voemakkaasti. Mutta kun nyt sammutettiin tulet poekkeen, niin se ol jo jyskettä oekeen. Sitä luul että lasit tippuu seiniltä poekkeen... Minä olin siinä ovem poskessa, niin se oekeen täräs se seinä siinä ja toeset sano että lasit tulloo allaa.

Siellä kuleksittii ympär ku niät siinä tuvam puolimmaisessa piässä se paoke kuluki. Ja tuota siinä piäseinän lasin alla, se siihen löe. Siin ol miehiä ja ne sano, että se löe tuohon, läppiisä tuohon. Se paokku kuulu siinä kuppeella. Ja kun pani siihe kätesä se voe lyyvä siinä jossae toesessa paekassa. Ja se paokku kuulu...

No sem minä vuan kuulin ja tännäep päevänä vaekka paan näppin kirjam piälle, ni sittennii tuota asian täytyy olla sillä tavalla..."(30)

Niin kivien heitolla kuin Kuhamäen poltergeist onkin kerännyt mainetta, silminnäkijöistä vain Pekka Iivanainen kuvailee heittelyä yksityiskohtaisesti. Pekka Sikanen väittää olleensa monta kertaa kummittelua todistamassa, mutta hänkin vain yleisesti huomauttaa, että piru heitteli kiviä ja halkoja; heitetyt kivet olivat olleet niin kuumia, että ne olivat sihahtaneet vesiastiaan pudotessaan.(31) Juho Iivanainen kertoo olleensa paikalla peräti koko kummittelun ajan. Hänen mukaansa kiviä lenteli ikkunapokiin, mutta ruutuihin ne eivät sattuneet. Konstaapeli Lehtolaisenkin hän sanoo säikkyneen kohdalleen ikkunapokaan heitettyä suurta kiveä.(32) Pekka Iivanaisen mainitseman tilojen tekemisen palvelijattarien aittaan Juho kertoo tarkemmin: Palvelijatar Annin aitta oli joka yö tehty vuode hänen vaatteistaan. Kun hän aamusella laittoi vaatteensa orrelle, oli niistä seuraavana aamuna tehty vuode lattialle. Hiipii mieleen epäily, että kyseessä olisi Anna Koistinen, joka omassa kertomuksessaan jättää tilojen teon häveliäästi mainitsematta...

Kuka aiheutti Kuhamäen mellastuksen? Vaikka kertomuksia Kuhamäen pirusta on paljon, mikään niistä ei aseta jotakuta talonväestä erityisasemaan ilmiöiden suhteen. Isäntäväestä ei juuri kukaan ollut sopivassa "poltergeist-iässä". Taavetti-isännän vaimo Hellin oli aikuisväestä nuorin, 24-vuotias; lapsista vanhin oli Ville-isännän poika Erkki, mutta hänkin oli vasta kolmivuotinen.

Epäily kohdistuu siis palvelusväkeen, mutta Karvosen tuolloisista palkollisista ei ole tietoa. Ainut nimeltä mainittu on Anna Koistinen, mutta häntä Leppävirran kirkonkirjat eivät mainitse Karvosen kohdalla. Ainoa vihje Koistisen suuntaan ovat "palvelijatar Annin" aittaan tehdyt tilat.

Jos keskushenkilö jääkin arvoitukseksi, muuten Kuhamäen piru on vaikuttava poltergeistitapaus, todellinen suomalainen perusmellastaja. Kovin eksoottisia ilmiöitä tapaukseen ei liity, mutta kivien lentely ja varsinkin koputtelu ovat vahvasti todennettuja. Petosta on vaikea uskoa ilmiöiden syyksi. Jos kerran jämerä konstaapeli Lehtolainenkin, Krimin sodan sankari, joutui myöntämään tapauksen yliluonnolliseksi, niin miksi emme mekin?

"Liika pois", sanoi Mikkolanahon piru

Tapahtumapaikka:Saarijärvi, Kalmari, Mikkolanahon talo

Tapahtuma-aika:1911

Kesto:talvikauden

Keskushenkilö:talon renki

Ilmiöt:päästi lehmät irti; matki ääniä

Kommunikaatio:matki pyydetessä

Arkistokertomuksia:28 kpl

Silminnäkökertomuksia:ei ole

Muut lähteet:Haavio, Heikki: Saarijärven kansantietoutta. Keski-Suomi I, s. 140. 1935

Mikkolanahon kummitus on esimerkki siitä, miten poltergeist-ilmiöt pikemminkin yritetään viimeiseen asti salata kuin tuoda julkisuuteen. Saarijärveläisen Mikkolanahon ökytalon isännälle Vihtori Iso-Aholalle oli äärimmäisen kiusallista, että piru hänen navetassaan päästeli lehmät irti ja tuvan uunin päällä kolisteli ja matki rengin käskystä melkein mitä vain. Niin tarkkaan isäntä sai talonsa julkisuudelta varjelluksi, että vaikka Mikkolanahon pirusta sukeutui maakunnallinen kuuluisuus, siitä ei ole käytettävissä yhtään silminnäkökertomusta. Korvaukseksi siitä, ettei päässyt samaan tupaan pirun kanssa, rahvas sepitti kummittelulle ilkeän syntytarinan: isäntä oli muka silppukaupassa pettänyt multialaista tietäjää, joka pani pirun Mikkolanahoon vaatimaan "liikaa pois".

Mikkolanahon tapahtumat keskittyivät talon rengin, 18-vuotiaan Johannes Sirosen ympärille. Sirosta lienee kovin loukannut se, että hänen epäiltiin petoksella aiheuttaneen kummittelun. Parikin kertojaa on Sirosen Jussilta itseltään kuullut tapahtuneesta; kummallekin Jussi oli kovasti vakuuttanut viattomuuttaan ja tapauksen yliluonnollisuutta.

"Sirosen Jussi oli siihen aikaan Mikkolanaholla renkinä. Hän kertoi, että kun hän kerran ajoi sontaa tallista, niin tuli isäntä ovelle katsomaan. Silloin rupesi tallissa sanko itseksensä liikkumaan. Se kiersi pitkin tallin lattiaa ja nousi lopuksi kattoon. Jussi oli sanonut: "Sinä olet aina kieltänyt, ettei täällä kummittele, jokos nyt uskot?" Ei ollut isäntä puhunut mitään. Oli vain vihellellyt ja mennyt pois."(33)

Nahanostaja Aukusti Jokinen oli kohta kummittelun päätyttyä kierrellyt Kalmarinkylällä. Mikkolanahon isännän sukulaiset olivat väittäneet tapausta perättömäksi, mutta muut olivat tienneet, että kummittelu oli aitoa eikä suinkaan rengin työtä kuten isäntä uskotteli. Vuonna 1917 Jokinen Kalmarissa venäläisten linnoitustöissä ollessaan tapasi Jussi Siroksen ja uteli häneltä tarkan selon tapauksesta. Vieläkin Jussi oli suuttunut muistellessaan, miten häntä, viatonta miestä, syytettiin kummittelun aiheuttamisesta. Sironen oli kertonut, miten hän sai pirun tekemään melkein mitä vain.

"Uteliaita nuoria tuli kerran sinne, ja kun isäntä ei silloin sattunna olemaan kotona, sano renki: "Soita viululla." Silloin alko uunin päältä kuulumaan hyvä viulunsoitto, ja nuoret tanssi. Sitten sano renki: "Soita harmoonilla." Silloin alko piru vetämään pitkään tahtiin haitarilla. Nuoret herkes tanssimasta pelon väre niijen selässä. Renki sano: "Soitappas urulla." Silloin piru alko soittamaan urulla, että uunin päälys ja seinät vapis. Sen jälkeen renki käski, että lerkutappas kyrpeäs. Silloin alko piru letkuttamaan kyrpeäsä, nii kuin ois kumiletkua lyönyt seinästä seinää. Renki tahtoi tämän näyttää, ettei hän pelaa eikä piika, vaan se on piru."(34)

Jokisen kertomus ei kaikilta osin vaikuta luotettavalta, siihen kun on sekoittunut myös tarinanomaista ainesta. Siroksen käskyvallasta piruun ei kuitenkaan liene epäilystä, sillä muutkin kertojat mainitsevat siitä. Eedla Tiilikainen oli Mikkolanahon silloiselta piialta kuullut, että renki sai pirun soittamaan pyytämiään kappaleita.(35) Vihtori Tiilikaiselle oli puolestaan Ahoin lautamies Karstulan Vastingilta kertonut, että hänen yöpyessään kummitustalossa rengin läheltä seinästä oli kuulunut ääntä kuin joku olisi kynnellään rapsuttanut. Ääni oli kiertänyt seinää, ja sitten renki oli nähnyt pirun menevän ovesta ulos vaikkei vieras ollut nähnyt mitään.(36)

Ehkä mielenkiintoisinta Mikkolanahon mellastuksessa on isännän ja rengin taistelu ilmiöiden oikeasta tulkinnasta. Piru nähtävästi jakoi ympäristön mielipiteet - tulevaa luokkataistelua ennakoiden? - siten, että "parempi väki" piti renkiä syyllisenä, kun taas pieneläjät olivat vakuuttuneita siitä, että tässä Mikkolanahon kiero isäntä sai henkivalloilta rangaistuksen pimeydentöistään. Sama asetelma löytyy hiukan vaihdellen kaikista suomalaisista poltergeisttapauksista. Jokainen kummitus on yritetty tulkita kansan hupaisaksi taikauskoksi. Vaikeinta tämä on ollut,

kuten Mikkolanahon poltergeist osoittaa, silloin kun tapahtumapaikkana onkin salotöllin sijasta ollut vauras rintamaiden talo.

Nikkilänmäen kivisade

Tapahtumapaikka:Leppävirta, Nikkilänmäki, Itkolan talo

Tapahtuma-aika:noin vuonna 1914

Kesto:kaksi viikkoa

Keskushenkilö:ei tiedossa

Ilmiöt:kivien lentely

Kommunikaatio:ei kommunikaatiota

Arkistokertomuksia:7 kpl

Silminnäkijäkertomuksia:ei ole

Muut lähteet:ei ole

Vain seitsemisen vuotta Kuhamäen kummittelun jälkeen Leppävirralla sattui jälleen outo tapahtuma, tällä kertaa Nikkilänmäellä. Kahden viikona ajan Itkolan talon seiniin ja ikkunoihin sateli kiviä, joiden heittäjiä ei tavoitettu. Kun ilta pimeni, alkoi kivisade, joka rikkoi talosta ikkunat. Tiedon levittyä talon ympärille kerääntyi iltaisin satamäärin ihmisiä. Tämä ei estänyt mellastusta jatkumasta. Illan pimettyä kivet yhä uudestaan särkivät ikkunat, jotka edellisen ryöpyn jäljiltä oli korjattu. Talo sijaitsi peltoaukeamalla, joten metsän suojasta heittäminen ei ollut mahdollista. Epäiltiin, että kiusantekijät käyttivät jonkinlaista linkoa tai sitten heittelivät kiviä ihmettelijöiden joukkoon piiloutuneina.

Mitään muuta poltergeistiin viittaavaa kuin kivien heittely Itkolassa ei tiedetä sattuneen. Tapaus on tietysti saattanut olla pelkkää kiusantekoakin, mutta sen yksityiskohdissa on joitakin piirteitä, jotka viittaavat poltergeistiin. Einari Pursiaisen muistaman mukaan hänen naapurinsa Eetu Lappalainen oli saanut nyrkinkokoisen kiven selkäänsä, mutta kivi ei ollut aiheuttanut Eetulle mitään vammaa.(37) Itkolan poika Veikko Itkonen muistaa isänsä kertoneen samanlaisen tapauksen: eräs räätäli Kärkkäinen oli kerskunut, että hän on vanha sotilas eikä vähästä säikähdä. Kerskurin selkään oli kopsahtanut kivi vahinkoa aiheuttamatta.(38) Sitäkin ihmeteltiin, että kivisade kohdistui taloon joka puolelta, joten se ei voinut olla yhden tai kahden heittäjän työtä. Yrityksistä huolimatta kukaan ei

oikein päässyt selville siitä, mistä kivet tulivat.

Jos kivet oli tosiaan heitetty lingolla kaukaa metsänrajasta, niiden olisi ihmisiin osuessaan pitänyt aiheuttaa aikamoisia vammoja. Monen poltergeistitapauksen yhteydessä kerrotaan heitettyjen kivien oudosti pysähtyneen ennen ihmisiin osumistaan. Tyypillistä on sekin, ettei esineiden tai kivien liikkeelle lähtöä nähdä: ne ilmestyvät näkyviin vasta ollessaan täydessä vauhdissa lähellä kohdettaan.

Itkolan kivisade herätti tietysti monenlaisia arveluja syyllisistä. Veikko Itkonen muistaa silloisen Leppävirran kirkkoherran Pekka Karhun sanoneen isälleen, että hänelle oli eräs vaimo tunnustanut, keitä kivittäjät olivat. Einari Pursiaiselle oli Itkolan vanha isäntä väittänyt, että talonväen kanssa riitaantunut torppari oli aloittanut kivityksen ja sitten jatkanut sitä vahtimiehenä ollessaan.

Ihmetystä herättää, miten kaksi kiviä heittelevää poltergeistia on sattunut mellastamaan samaan pitäjään muutaman vuoden välein. Onko kyseessä sattuma vai oliko tapauksilla yhteinen aiheuttaja? Leppävirran kirkonkirjoista ei löydy Kuhamäen Pekkalan ja Nikkilänmäen Itkolan taloja yhdistävää henkilöä. Itkolan kivisateen malli saattaa kuitenkin olla Kuhamäen tapauksesta haettu. Ehkä talonväkeen suivaantunut naapuri Kuhamäen poltergeistia muistellen päästi "pirun irti" Itkolassa...

Salmisen torpan rienaaja

Tapahtumapaikka: Mynämäki, Kilanmäki, Salmisen torppa

Tapahtuma-aika: 1913

Kesto: joitakin viikkoja

Keskushenkilö: ei tiedossa

Ilmiöt: liikutteli esineitä

Kommunikaatio: ei mainittu

Arkistokertomuksia: 1 kpl

Silminnäkijäkertomuksia: 1 kpl

Muut lähteet: ei ole

Salmisen torpan poltergeistista on arkistossa vain yksi kuvaus. Mutta tämä

Lauri Raution silminnäkijäkertomus sitten onkin niin tarkka, että pelkästään sen takia tapaus ansaitsee tulla kirjatuksi.

"Kun maelman sodan erellä joulukuun alkupäivinä eräänä pyhäamuna naulailin eräitä ilmoituslappuja eri paikkoihin pitäjässämme ja tulin ns. Kilanmäelle, kuulin kerrottavan eräästä omituisesta ilmiötä, joka "riena" sanotun mäen Salmisen torpan huoneissa ja pihalla, joten päätin ottaa asiasta selvää.

Kun sitten saavuin pienen torpan eteiseen, jossa kastuneet ja jäätyneet rappuset jo todistivat jostain, aukaisin tuvan oven ja näin, että torpan isäntä Salminen, n. 70 vuotta vanha, kokoili perunoita, joita oli sinne tänne kierinyt ympäri tupaa, ja lattialla oli suuri läiskä vettä ja sen päällä sammuneita hiiliä. Kun kyselin syytä tämänlaiseen sekamelskaan, vastasi Salminen: "Tein tulen hellaan, aion keittää perunoita. Asetin perunat ämpäriin pesua varten, mutta yhtäkkiä kaasi ämpäriini keskelle lattiaa kuten näet, heitti hellan alta puut ja hiilet päälle."

Käskin sitten miehen kertoa muistakin ilmiöistä ja samalla varoitin pysymään ehdottomasti totuudessa. Samalla sisään astui torpan naapureita. Menin pöydän luokse, otin esiin paperia ja kynän ja aloin merkitä muistiin. Mutta pöydällä oli suuri vaatemytty, siitähän tuo lensikin keskelle lattiaa. Asetin mytyn entiselle sijalleen. Samassa kiroilin, mutta ei se enää siitä liikkunut. Mutta ovenpielessä oli puinen pesupunkka. Tämä siellä nytkähteli, ja sen vieressä oleva tuoli alkoi liikkua keskilattialle päin asettuen taas entiselle paikalleen.

Sitten ukko kertoi naapurien läsnäollessa seuraavaa: Rienaaja meni ensin kattolamppuun, jonka sydän kohosi siten, että alkoi suuri roihu. Ostettiin uusi sydän, vaan ei se siitä asettunut. Sitten vanhaan kelloon, jonka viisarit meni ympäri hätäisesti, siitä astiahyllylle heittäen lautasia keskilattialle. Sitten ukko itse otti loput lautaset ja pisti sänkyynsä polsterin alle ja meni itse päälle, mutta kumminkin ne sieltä yhtäkkiä sujautuivat lattialle menen rikki.

Talon tytär oli sairaana kammarissa, jota hoiteli sairaanhoitaja, Hirstiö nimeltään. Hän tässä tuvassa hauteeksi oli keittänyt pellavasiemenpuuroa ja kun hän sitä alkoi pannusta ottaa, ryöppyi tuo

ympäri tupaa, samoin kukkaismulta. Uunilta tuli lisäksi kylmettynyttä hevoslantaa.

Kammiossakin käänteli lihatiinuja ym. Samoin pihatossa, kun piti viedä lehmille vettä ja viejä laski täysinäiset vesisankonsa maahan avaakseen navetan oven, niin yhtäkkiä olikin vesi sankoista kaadettu tuojan jaloille.

Näin siis kerrottiin asioista. Kun sitten aloin tuvasta tehdä lähtöä, otin askeleita ovensuuta päin, lähti kertomukseni alussa jo mainittu astiapunkka minuun päin tehden kohteljaan kummarruksen ja asettuen paikoilleen, vaan ovi (muuten paksulla laudalla laudotettu ja hyvin tihä) aukeni itsestään minulle, ja kun olin mennyt, meni tuo kiinni jälleen. Ja niin tuo rienaaja sitten vuorokauden, vähän toistakin, tanssii tuon purpurinsa ja läksi sen perästä. Ei ole enään mitään siitä kuulunut. Mutta kumminkin maininkit oli niin valtavat, että monesta maamme kaupunkeista tulivat paikanpäälle katsomaan. Ukko Salminen lopulta pani ovensa kiinni ja lapun oveen, johon oli kirjoittanut: "Piru on lakannut jylläämästä."(39)

Kertomuksen tarkoista yksityiskohdista päätellen Lauri Rautio on kirjoittanut kokemuksensa muistiin pian kummitustorpassa käyntinsä jälkeen (tai jo torpassa, mihin hän itse viittaa). Monista kansankertomuksista poiketen hänen selontekonsa on tyyliältään asiallinen ja pitää tapahtumat ja niiden tulkinnan erossa toisistaan.

Raution kuvailemien ilmiöiden perusteella tapaukselle ei voi osoittaa keskushenkilöä. Mutta poltergeistin tavat tuntien ei voi olla epäilemättä torpan sairasta tytärtä ilmiöiden aiheuttajaksi.

Myllymäen torpan kummitus

Tapahtumapaikka: Koivisto, Humaljoki, Myllymäen torppa

Tapahtuma-aika: 1915

Kesto: noin kuukausi

Keskushenkilö: ei selvää keskushenkilöä

Ilmiöt: koputteli; matki ääniä

Kommunikaatio: vastasi kysymyksiin koputtamalla

Arkistokertomuksia: 6 kpl

Silminnäkijäkertomuksia: 1 kpl

Muut lähteet: Koivisto. Sen vaiheista, asukkaista ja elinkeinoista, s. 375. 1953

Myllymäen poltergeist jäisi varsin hahmottomaksi tusinakummitukseksi, ellei siitä olisi arkistoon kulkeutunut torpan silloisen asukkaan Vappu Leanderin silminnäkijäkuvaus.

"Vappu Muutti 2. maaliskuuta 1915 torppaan, jossa kummitteli. Kummitus löi ensin ikkunaan, sitten seinään. Ensin kolme kertaa hitaasti, sitten kaksi kolmen nopean lyönnin sarjaa. Koputus kuului sisältä jos kuunteli ulkona ja päinvastoin. Kun kertoja kysyi: "Oletko vallankumouksen piru?", vastauksena oli naputus. "Oletko poikapiru?" Sama vastaus. Kun luettiin Isä meidän ja Herran siunaus, lähti piru vähäksi aikaa pois. Mutta lauantai-iltana ei pirua saatu millään pois. Villan Simo ja Oravan Antti olivat Vapun mukana. Palkitkin liikkuivat joskus. Kun pirua pyydettiin sahaamaan, kuului sahausta; kun pyydettiin lakaisemaan, kuului lakaisua.

Kello 11-12 yöllä piru esiintyi. Artturi Myllyniemi omisti torpan ja hänen nukkuessaan kummitus usein esiintyi. Kun anoppi nukkui kamarissa, ei kummitusta ollut, mutta kun Arttu tuli huoneeseen, alkoi piru hakata. Paljon ihmisiä kävi katsomassa silloin, mutta piru ei hakannut kaikille.

Pääsiäisenä jäi kertoja yksin torppaan. Pääsiäisaamuna tuli hirmuisella rominalla jotain katolta alas. Kun käytiin katsomassa, ei nähty mitään. Kohta jyrähti taas, kuin laudat tyhjässä tynnörissä. Silloin kysyttiin: "Vedätkö miehen raatoo?" Silloin piru katosi. Vain kerran kuultiin sen enää hiljaa naputtavan.(40)

Kummitus herätti melkoisesti huomiota Koivistolla. Myllymäen torpan myöhempi asukas kertoo, että piru karkotettiin hakemalla tietäjä, Klementtilän Jaakko, ajamaan sitä pois.(41) Mutta Jaakon perilliset tietävät, ettei Jaakko ollut lähtenyt: hän oli muiden tavoin ollut sitä mieltä, että talonväki oli itse kutsunut pirun ja saisi itse päästä siitä eroonkin.(42) Yleisen käsityksen mukaan nimittäin torpan omistaja Artturi Myllyniemi

oli aiheuttanut mellastuksen pelaamalla Mustalla Raamatulla.

Hautalan talon kummitus

Tapahtumapaikka: Isojoki, Hautalan talo

Tapahtuma-aika: 1915-1917

Kesto: puolitoista vuotta

Keskushenkilö: ehkä talon tytär

Ilmiöt: koputteli; päästi eläimet irti; liikutti esineitä; repi naisten tukkaa

Kommunikaatio: vastasi kysymyksiin koputtamalla

Arkistokertomuksia: 3 kpl

Silminnäkijäkertomuksia: 1 kpl

Muut lähteet: Pihlaja, Mirjami: Isojoen pitäjän kirja, s. 406-407. 1984

Rienaajaa nolattu. Suupohjan Kaiku 3.3.1917

Olavi Kiviniemi teki todellisen kulttuuriteon, kun hän 1971 haastatteli nauhalle kahta vanhan polven isojokelaista, Armas Pajuluomaa ja setäänsä Eino Kiviniemeä. Näissä haastatteluissa nimittäin tallentui kaksi ehkä seikkaperäisintä suomalaista poltergeist-silminnäkijäkertomusta. Armas Pajuluoma kertoi vuosisadan alun Hautalan talon kummittelusta, Eino Kiviniemi Isollajoella 1936 mellastaneesta Mäkisalonsalon talon poltergeististä.

Hautalan talossa Koppelontien varrella lähellä Isonjoen kirkonkylää asui noin 60-vuotias emäntä rippikouluikäisen tyttärensä ja nelitoistavuotiaan poikansa kanssa. Selittämättömät koputukset ajoivat heidät etsimään apua naapuriltaan Armas Pajuluomalta, joka ilmiöiden selittämättömyydestä varmistuttuaan seurasi niitä lähes päivittäin sen puolentoista vuoden ajan, minkä ne kestivät. Pajuluoma kuvaa uskomattomia ilmiöitä, jotka mielellään lukisi hänen mielikuvituksensa tiliin elleivät monet muutkin olisi olleet paikalla niitä todistamassa.

"Täällä oli yksi pappilam mettänvartija, Juha Kivistö. Tuli minul luo ja sano, että tuukkos kuule sinne niin hän tuo Vuorisen Franssin sinne, kun se aina sanoo, että siel ei oo mitää, että se on turhaa pölyä koko juttu. Minä sanon mikäs siinä, mennääv vaaj ja menimme sitte. Minä

ja Juha-vainaa makasimme samassa sängyssä ja Rans Vuorinen, suutarimies, hän makas siellä peräsängyssä ja rupes olemaan tuolla 11:n tienoissa yöllä niin ei ollut kuulunu vielä mitään. Ranssi sitte vitsaili sieltä meille sitte, että siinä sitä oli poikaan kummitukset. Ja pienen aikaa oli, niin oli niinkun olis pudottanu semmosen pellin uunin eteen. Ja pesän suupellit aukes ja tuhkaa tuli lattialle ja kuulu semmonen tohina. Vuorinen otti pian taskulampun, sil oli iso taskulamppu, ja se katto sinne. No ei siellä mitään näkyny. Ja Kivistö-vainaa käski katsoo sen sinne pesähä. Ei siel pesäskääm mitään näkyny. Ja Vuorinen sitte istu hetke aikaa sängyr reunalla. Ja se rupes sitte haparoimaan pitkin seiniä niinkun ois lakassu ja rupes menemään sinne Vuorisen nurkkaan päin. Niin minä sanoin sille Vuoriselle, että kattov vain ettei se vies sulta peittoja lattialle. "Vaan mä pidän kiinni", sano Ranssi.

Samas alkas... Siin oli ompelukone Vuorisen sängyv vieressä. Niin se ompelukone alkas käymään niinkus se olis ollut sähköompelukone. Mä sanoin sille Vuoriselle, että paa kätes siihen koneen kannelle, että minkä vaikutuksen se tekee. Vuorinen sano, ei häm meep paneen. Niin me sovimme sitte Juho-vainaan kans että minä menin ja pistin käten siihen koneem pöydälle. Ja se lakkas heti.

Ja sittes se jyskytti pitkin seiniä ja välikattoa ja... Ja Vuorinen oli hiljanen poika. Ja tuos kahden tienois lakkas jyskyttämästä. Ja aamulla sitted kum me lähdimme sieltä pois, minä poikkesin ennemmin omalle tielleni ja Juha-vainaa ja Vuorinen menivät eri tietä. Niin Juha kysy Vuoriselta, että mitäs nyt sanot? Sano että ei sanaa Vuorinem puhunu, ei sinne eikä tänne. Mutta kun hän sano, että mennähäkö huomenehtoossa, niin se oli sanonu, että kyllä se oli viimeinen kerta, kun hän siinä huushollis kävi...

Sitte siel oli siinä lähellä yksi mummu, joka kuluki joka pyhä kirkos. Ja sil oli vähä semmosia erikoisia fuuruja ku se kävi siäl kirkos. Ni se torpam muija haki sen sitte sinne yhtenä aamuna, oli vielä pimiä, että se olis tullu sitte sinne veisaamaan sille kummitukselle. Tuli sitted ja se alkas sitte, mutta ei se oikein päässy alkua pidemmälle kun virsikirja sen käsistä lensi nurkkaan. Ja mummu otti virsikirjan nurkasta ja niin lähti, ei hyvästis sanonu. Ei tykänny siitä.

Ja sitte siellä yhtenä aamuna, siel oli muistaakseni se Tapanin Juha-
isäntä mun kanssani silloin, niin kun muija meni navettaan, niin se tuli
takasij ja sano, että nyt se on päästänyk kaikki lampaat pitkil lattiaa. Ja
kana oli navetan kynnyks-alla kuolleena. Lampaille ei ollu mitää tehty,
muuta kun aita oli hajotettu, laudat, karsinalaudat oli kaikki pitkil
laattiaa. Ja me menimme ja korjasimme sitte aita, että mummu sai
lampaat sinne uudestaaj ja ...

Ja sitte sillä vaimoosella oli kangaspuut siellä keittiös. Ja niis oli sitte
kangas, että hän oli sitä kutonu. Ja yhtenä iltana se oli sitte pahalla
päällä. Siin oli niitä naapurin emäntiäkin pari kappaletta. Niin
yhtäkkiä kuulu semmonen sihahdus sieltä keittiöstä. Ja kum mentiin
kattomaan niin kankahan loimet oli poikki, ettei ollu muuta kum
muutama oli sev verran, että se piti ne kaiteet ja sellaset siellä
ylähällä. No siinä oltiin ihmeissänsä siinä sitte. Ja ne oli niin ihan
niinku partakoneen terällä leikattu poikki.

Ne makasivat keittiössä, se akka ja tyttö ja poika. Poika oli kaikkein
nuorin. Ja sen akan ja tytön tukas se oli yhtä perin. Aina illalla, kun ne
meni maaten niin se repi sen tukkaa. Ja poika makas niiden kans
kolmantena eikä poikaan koskaan koskenukaan."(43)

Poika oli siis kummittelussa sivustakatsojan osassa: ilmiöt keskittyivät
perheen naisten ympärille. Jos he olivat poissa talosta, loppui mellastuskin.
Paikalla olijat tekivät tarkkoja havaintoja koputuksen syntypaikasta.

- "Mistä se ääni tuli sitte?

- Se kuulu sieltä sitte kun... Esimerkiksi toine piti kättään laattiapuun
alla ja toinem päällä. Ja se sieltä välistä tuli. Ja sen kuuli kätehensä sen
semmosen, niinku värähtelyn... Ja kaikki ihmiset ketkä siellä on ni oli
silmä kovana kahtomassa että... Ja sitte taas ku se lähti sieltä, se meni
seiniin tällailta se (koputtaa) jyskytti seiniä ja meni niinkuin olis
luudalla pyyhkiny pitkin seiniä ja kopisteli siellä. Ja sit oli taas
toisinansa pitkiä tovia ettei se ilmaissu mitään. Mutta kun se oli
pitempää aikaa hiljaa, niin sitte ku se alkas niin se oli sitte sen
pahempaa."

Koputtelu alkoi yleensä seitsemän kahdeksan maissa illalla ja loppui

puolilta öin. Hautalan poltergeistin mielenkiintoisimpia piirteitä oli sen kyky kommunikaatioon sovitulla tavalla koputtamalla; kykyyn näyttää liittyneen jonkinlaista telepatiaakin:

"Ja me siellä sitte kuunneltihi sitä ja kokeiltii. Kyseltiin kaikellaista, kysyttiin että onko monta ihmistä siellä tuvassa ja se nuon (koputtaa) jyskäytti niin monta kuin ihmistä oli. Ja sitten jos kysy että onko mulla monta markarrahaa niin kyllä se napsahutti niim monta kun niitä oli. Että ei se erehtynyk koskaa.

Alfree-vainaa oli innokas minun kanssa siellä käymääj ja me olimme siellä, että melkein saa sanoa että viis yötä viikossa me siellä kuultiij ja se Sorila oli sitte kans siellä. Ja se Sorila sano sitten kans kerran, että hän pettää nys sitä kun se tulee. Ja kysy sitte kun se rupes jyskyttään, että sanos nyt että onko hällä monta markar rahaa taskussa. Ei se jyskyttänyt yhtään. No sano että no onko hällä monta kuparirahaa. No se löi, olikohan neljä vai viis kertaa. Ja Pietarilla oli sev verran. Mutta ei ollu... Se oli pellistä leikannu semmosia ympyriäisiä niinku markar rahoja. Mutta ei ne kelevannu sille ku ne ei ollu markar rahoja."

Kerronnan vauhtiin päästyään Pajuluoma esittää uskomattomimman kuvauksen poltergeistin taidoista, minkä olen SKS:n arkistosta löytänyt:

"Sitte siel oli semmonen tapaus, kun minä olin siellä yhden naapurin isännän, nyt jo kuolleen Juha Tapanin kanssa. Ja istuskelimme siellä keittiössä ja torpan emäntä keitti kahvia ja laitto kahvitarjottimen keittiön päydänkulmalle ja siihen kaato kahvia kuppeihij ja kermat ja kaikki laitto. Ja oli valmis että ei muuta ku siirtyä pöydän ääreen juomaan kahvia. Niin tarjotin nousi pöydältä ja tuvan ovi aukes ja tarjotin meni tuvan pöydälle ja tuvan ovi meni uudesta kiinni. Ja mitään ääntä ei kuulunu, mutta sen me näimme, kun se hiljaa meni sinne. Eikä yhtää ollu mennyk kahvia kupista maahan eikä kermaa liijon. Niin me menimme sitte sinne sisähän kattomahan tupahan ja niin me joimme kahvit siitä huolimatta, että ne oli niin kummallisesti sinnev viety. Ne meinas, että ei tommosille herroille keittiössä saa kahvia antaa... (nauraa)"

Pajuluoman kertomus on ikävä kyllä ainut silminnäkökuvaus Hautalan

poltergeististä. Tapahtumien ja kertomuksen nauhoituksen väliä on viitisenkymmentä vuotta, joten kovin paljon kertomuksen yksityiskohtiin ei voi luottaa. Kuitenkin Pajuluoma kertoo tarkkaan ja johdonmukaisesti ja mainitsee monia tapahtumia todistaneita henkilöitä. Isonjoen pitäjän kirjassa kummituksesta kerrotaan myös ja siinä on maininta, että ompelukone oli yksi sen mellastuskohteista. Alfred Sorila mainitaan yhtenä kummittelun todistajista.

On vaikea uskoa, että esimerkiksi Pajuluoman kuvaus tarjottimen leijailusta perustuisi pelkkään muistivirheeseen. On vaikea uskoa, että hän olisi sepittänyt tapauksen, sillä kummittelusta on Isollajoella niin paljon muistitietoa, että sepitteen olisivat muut kumonneet. Mutta vaikeinta ehken on uskoa, että kaikki tapahtui juuri niin kuin Pajuluoma kertoo...

Kaikki eivät uskoneet Hautalan kummitukseen. Kummitukselle kävi samoin kuin monelle muullekin suomalaiselle poltergeistille: se paljastettiin petokseksi. Suupohjan Kaiku väitti maaliskuun numerossaan 1917, että kummittelu oli järjestetty rahankeruumielessä ja että muutama ulkopaikkakuntalainen sai talossa käydessään torpan tytön kiinni petoksesta ja kummittelun loppumaan.

Pajuluoman kuvailemia ilmiöitä lehden petosteoria ei kuitenkaan riitä selittämään. Pajuluoma esittääkin Hautalan kummitukselle aivan erilaisen loppuratkaisun. Hänen kertomuksessaan vilahtaa Hemmilän kummittelusta tuttu nimi: Maalari-Kustaa Korsberg. Pajuluoma nimittäin kävi Parkanossa Maalari- Kustaalta apua hakemassa. Kustaa oli tiennyt hänen asiansa jo ennen kuin hän ehti sitä esittää, ja oli lohduttanut, että kyllä kummitus hiljaksen lähtee itsestään. Ei se kumminkaan lähtenyt: tarvittiin Parkanon kuuluisan Tilli- noidan apua ennen kuin Hautalan ikimuistoinen poltergeist lopullisesti hiljeni.

Pellosmaan piru - ja hyvät henget

Tapahtumapaikka: Lehtimäki, Pellosmaan torppa

Tapahtuma-aika: 1915-1916 tai 1917-1918

Kesto: joulusta syksyyn

Keskushenkilö: torpan tytär

Ilmiöt: päästi lehmät irti; heitteli esineitä ja kiviä

Kommunikaatio: puhui tyttären kanssa

Arkistokertomuksia: 3 kpl

Silminnäkijäkertomuksia: ei ole

Muut lähteet: Arola, Herman: Lehtimäen asukkaita, s. 185-191. 2.p. 1965

Pellosmaan torpan poltergeist on yksi merkillisimmistä suomalaisista kummittelutapauksista, mutta ei niinkään itse ilmiöiden vuoksi.

Vaikuttavinta siinä on torpan tyttären rooli välittäjänä kyläläisten ja supranormaalin maailman välillä. Pellosmaan Aino-tytär kietoi kymmenet ihmiset statisteiksi ohjaamaansa poltergeistnäytelmään ja pani heidät tekemään uskomattomia temppuja yliluonnollisen lepyttämiseksi.

Merkilliset tapahtumat alkoivat Pellosmaan erämaatorpassa Lehtimäen ja Alajärven rajamailla joskus joulun alla. Talonväki huomasi, että vesikuppi lähti hyllyn reunalta liikkeelle ja kiersi koko tuvan pudoten viimein lattialle. Sitten rauhattomuus siirtyi navettaan. Lehmät päästettiin usein irti ja elikkojen juomavesi sotkettiin lannalla; samaten lehmien eteen kannetut heinät löytyivät lantakasasta. Kun hevonen erään kerran tuotiin tallista, näytti siltä, kuin näkymätön voima olisi vetänyt sitä jaloista eri suuntiin ja hevonen kieri luonnottomassa asennossa ympäri pihaa.

Muutaman viikon häiriönteosta kärsittyään talonväki puhui asiasta naapureille, ja uteliaita alkoi saapua. Talollinen Vihtori Rantakangas oli kuullut lehmien irti päästämistä ja päätti kokeilla mellastajan voimia. Hän toi muassaan kahdet uudet kiinnityskettingit, jotka Pellosmaan navetassa laittoi lehmän kaulaan ja varmistukseksi löi parsihirren läpi suuren aspin, jonka haarat vielä kotkasi syvälle hirteen. Tähän hän kiinnitti ketjut ja palasi tupaan vannoen, ettei itse Vanha Kehnokaan saisi lehmää irti. No, kun Rautakangas sitten jonkin ajan kuluttua meni navettaan, oli lehmä päässyt irti. Ketjut sillä roikkuivat kaulassa, mutta aspi oli reväistänyt hirren läpi. (44)

Pulassaan talonväki kääntyi monenkin merkkihenkilön puoleen.

Lehtimäen kirkkoherra Kalle Mattila piti torpassa seurat, mutta tästä oli vain väliaikaista apua. Paikalle kutsuttiin sitten Leppäkankaalla asustava "Norjan-Jussi", pohjoisilla tuntureilla taikataitoihin perehtynyt Juho Leppänen. Mukana seurannut Kytö-Köpi kuvailee karkoitustoimia:

"Mentyämme Pellosmaahan tarkastimme navetan sisältä kaikki lokerot. Lehmien parsista löysimme luita, joiden alkuperää emme tunteneet. Luut toimme kuistille asettaen muutamia lasille lamalleen ja merkitsimme ne lyijykynällä. Heti alkoi muuan luu liikkua, mutta kun Jussi ärähti sille, niin pysähtyi se heti. Lattialle olevien luiden ympärille hän veti kepillään renkaan. Kaikki menivät tupaan, mutta kun väki hetken perästä meni ulos, niin huomattiin luiden hävinneen, vaikka ketään ei tällä välillä ollut liikkunut ulkona. Ainoastaan renkaan ympärillä luut olivat paikallaan. Muut löysimme lehmien parsista, sillä tunsimme ne tekemiemme lyijykynämerkintöjen avulla."(45)

Odottamaton käänne kummittelussa tapahtui, kun tamperelainen Iisakki Maula kirjeitse tarjoutui antamaan ohjeet mellastajan karkottamiseksi. Neuvottelujen tuloksena väitetään olleen, että Tampereelta saapui neljä hyvää henkeä, yksi tyttö ja kolme poikaa, jotka karkottivat mellastajan. Henget olivat noin 14-vuotiaita; tytön nimi oli Martta ja yhden pojista Matti.

Arkistokertomuksista ei voi päätellä, missä määrin henget olivat Iisakki Maulan tai hänen mielikuvituksensa aikaansaannoksia. Keskeisemmältä tuntuisi Pellosmaan 13-vuotiaan Aino-tyttären osuus. Hänelle henget nimittäin puhuivat ja väittivät, että torpan ympäristöön oli kylvetty hautausmaan multaa, mikä oli aiheuttanut mellastuksen. Ilmiöt saisi lakkaamaan joko käymällä keskiyöllä kirkossa jotain tehtävää suorittamassa tai ajamalla hevosilla kalmamulta sekaisin.

Kirkkoon torpan väki ei uskaltanut vaan kutsui ympäristön hevosmiehet talkoisiin. Timo Välisaari kertoo silminnäkijänä Pellosmaan ikimuistoisista pirunkarkotustalkoista:

"Käskyä kuunnellen laitoin lannanjoreen kesäkelistä huolimatta ja menin metsänvartia Takalan taloon, josta Antti-isännän myöskin piti lähteä Pellosmaahan. Hetken vitkasteltuamme tulikin Pellosmaan lähetti ja ilmoitti: "Ellette pian tule, niin kun piruja oikein tulee, niin vissiin lähette." Anttiin koski uhkaus. Syytteli vähän minun hitauttani, ja niin tehtiinkin. Siirilässä kello yhdeksän aikaan oli joukko koolla, neljä hevosta - minun, Takalan, Rajalan ja Nestori Huhtikankaan. Kustaa Siirilä seurasi ilman hevosta. Matkalla liittyi joukkoon Vikki

Pöytäkangas poikineen ilman hevosta. Niin painuttiin Pellosmaahan. Hevosjonoon liittyi myös talon oma hevonen isännän ajamana.

Joka hevonen odotti käskyä kuulakkaassa kesäyössä. Niin oli kaikki valmiina. Navetan ovella kävi talon tyttö kysymässä, mihin työhön joukon oli ryhdyttävä. "Ajohommaan aletaan", saatiin vastaus. Käskystä aloimme kiertää Pynttärin tien itäpuoleista peltoa kolme kertaa myötä- ja kolme kertaa vastapäivään. Isäntä itse ajoi eri peltoa, mutta kuitenkin niin, että aina oli kulkunen kuuluvilla.

Täytettyämme ensimmäisen työmme odotimme uutta käskyä. Niin saimmekin, että jokaisen - yli kymmenen henkeä - oli käytävä navetan kurkiaisella istumassa yhtä aikaa, kasvot samalle suunnalle. Samaten tallin kurkiaisella kolme kertaa.

Olimme taaskin täyttäneet tehtävämme. Jännittyneinä odotimme, olemmeko jo vapaita. Niin hyvin ei kuitenkaan asia ollut, koska kohta oli meidän käytävä juoksemaan kuusi kertaa pitkän tallirakennuksen ympäri, kolme kertaa myötä- ja kolme kertaa vastapäivään. Edellä juoksi Antti Takala kahden tyttärensä kanssa, sen jälkeen Pöytä-Vikki poikineen, sitten muu väki ja minä seurasin viimeisenä. Vaikka vauhti oli kyllin kova, kiiruhdin siitä huolimatta ja huusin johdossa olevalle Antille: "Juoskaa joutusammin, voi paha keritä ennemmin."

Kello oli jo kolme. Väki oli jo lopen uupunutta. Lepo oli tarpeen ja kaikkien suureksi tyydytykseksi saatiinkin. Sekä ihmiset että hevoset saivat nauttia kesäistä yörauhaa rauhattoman Pellosmaan alueella. Mutta jo viiden aikaan aamulla oli annettu uudestaan käsky ryhtyä ajotyöhön. Oli ajettava talvitietä Räyringin järven rantaan ja sieltä kierrettävä kytötietä takaisin. Hevosten oli oltava edellä, käypäläisten jäljessä.

Lähdimme rantaa kohden, jossa saavuimme tiensuuhun, jota olimme taloon tulleet. Kuiskasin Antti Takalalle: "Lähdetään kotiin, tämä alkaa tuntua hullulta." Talon tytär, huomattuaan aikeemme, sanoi, ettei pidä poistua työstä ennenkuin kello kuusi illalla, muutoin pirut voivat käydä vaivaksi. "Pannaan pirut tasan jos tarvitsee, enemmästä en huoli, mutta kotiin menen!" Ja läksin Antin vielä jäädessä ajotyöhön.

Lukemattomia temppuja Pellosmaassa silloisena ajankohtana tehtiin. Joku kylänmies heitteli nappua korkeassa pihakoivussa, joku kynti Pellosmaan pässillä, joku kävi katolle onkimaan. Pyttäri Pikku-Kusti pyöri pihaveräjän korkeimman riu'un ympäri, putoaa siitä selkensä kiveen ja sairastaa monta päivää."(46)

Pellosmaan mielettömässä näytelmässä tuntuisi olevan kaikki ainekset kansan taikauskon kauhisteluun. Miten aikuiset ihmiset voivat taipua moiseen hullutukseen? Ehkä siksi, ettei heillä ollut muutakaan vaihtoehtoa. He olivat vastaansanomattoman selvästi kokeneet, että yliluonnolliset voimat liikkuvat Pellosmaassa. Maalliset ja hengelliset auktoriteetit olivat tapahtumien edessä neuvottomia. Ainoa yhteys näihin voimiin saatiin Aino-tytön välityksellä; vain hänen kauttaan oli siis toivo saada kummittelu loppumaan. Aino näyttää käyttäneen valtaansa täysin rinnoin. Hänellä on täytynyt olla ruhtinaallisen hauskaa "hyvien henkien" esittäessä aina vain hullumpia vaatimuksiaan.

Perusteellisten karkotusriittien jälkeen tapaus näyttää muuttaneen luonnettaan. Poltergeist-ilmiöt melkein katosivat ja "hyvät henget" alkoivat opastaa ihmisiä heidän ongelmissaan. Itä-Suomesta saakka kävi väkeä kyselemässä kaikenlaista: saisiko kysyjä terveytensä takaisin, miten aiottu maakauppa menestyisi, mitä lääkettä pitäisi juottaa sairaalle lehmälle... Pellosmaan Aino kulki välittäjänä navetan ovelle, ja henget antoivat vastauksensa hänelle. Turhan päiten kyselijä saattoi saada vastauksen: "Joka ilkeydestä utelee, hänen tulee myöskin turha vastaus saada." August Lagerin veli Lauri oli salaa hiipinyt navettaan ja tytön tullessa kyselemään vastailut väittäen olevansa Matti-niminen henki. "Ei sinulla ole Matin ääntä", oli tyttö kummissaan vastannut.(47)

Pellosmaan kummittelu kehittyi sattumanvaraisesta mellastuksesta järjestyneeksi kommunikaatioksi ja henkivaltojen hyödyntämiseksi. Tuskin koskaan poltergeistin keskushenkilötä kuitenkaan on tullut aitoa meediota, joka kykenee jatkuvasti yhteyteen tuonpuoleisen kanssa. Pellosmaassakin mediumistinen vaihe kesti vain parisen kuukautta. Sitten, joskus syyskesällä, niin Pellosmaan piru kuin "hyvät hengetkin" palasivat takaisin tuntemattomaan.

Kiesin kummitus

Tapahtumapaikka: Mäntyharju, Valtola, Kiesin talo

Tapahtuma-aika: 1923

Kesto: pari viikkoa

Keskushenkilö: ei selvää keskushenkilöä

Ilmiöt: kolisteli; särki kiukaan; repi muurista savea

Kommunikaatio: ei mainittu

Arkistokertomuksia: 5 kpl

Silminnäkijäkertomuksia: ei ole

Muut lähteet: Tiitus: Mäntyharjun kummitus. Suuri pakinakirja, s.722- 725. 1950

Arkistoaineiston valossa vähäpätöiseltä vaikuttava tapaus saattaa kuitenkin olla valtakunnallinen sensaatio. Kiesin kummituksesta on kansanrunousarkistossa vain viisi kertomusta, mutta silti tieto siitä levisi nähtävästi sanomalehtien välityksellä pääkaupunkiin saakka, missä pakinoitsija Tiitus väsäsi siitä jutun.

"Mäntyharjun kummitus

Koska päivät tulevat yhä pidemmiksi ja illat ja yöt sikäli lyhyemmiksi, rohkenemme kertoa asiasta lukijalle. Lukija on kuitenkin ystävällinen ja koettaa olla illalla nukkumaanmennessään ajattelematta tätä seikkaa, ettei tulisi levoton yö.

Eräässä talossa Mäntyharjun Valtolassa majaili viime joulun seudussa joitakin "eri uskon lahkolaisia" noin viikon päivät, ja olisivat kernaasti olleet kauemminkin, nähtävästi mieluimmin koko ikänsä, ellei talonväki olisi lopuksi kyllästynyt heihin ja taluttanut heitä ovelle ja potkaissut heitä ahteripeiliin ja sanonut, että lahkolaiset ovat hyvät ja menevät nyt Hiiden Pisaan eivätkä tule koskaan enää takaisin.

Mäntyharjun ja naapuripitäjien kansa kertoo, että lahkolaiset tultuaan täten ulosriepoitetuiksi ja ulkonaiseen pimeyteen heitetyiksi olisivat kääntyneet vielä kerran taloon päin ja kohottaneet kätensä ja kironneet talon ja kaikki, mitä siinä oli, kivijalasta uuninpiippuun asti. Ja

ilmoittaneet, että kyllä me vielä tämän kostamme ja kyllä te tämän vielä nahoissanne tunnette, te Belialin lapset.

Olipa tämän seikan laita kuinka tahansa, niin varmaa ainakin on, että viikon kuluttua siitä, kun lahkolaiset oli ajettu kilometritehtaalle, huomasi talonväki eräänä päivänä näkymättömän olennon kantaneen saunankiukaan keskelle talon pihaa. Kun talonväki oli katsonut tätä ihmettä suu ja silmät auki, kantoi näkymätön kiuaskivet takaisin saunaan latoen ne siellä eri nurkkiin useammiksi pikku kiukaiksi.

Lukija ja suuri yleisö suvaitkoon huomata, ettei tämä ole mitään keksittyä kaunokirjallista jännitysromaanina, vaan täyttä totta. Siitä puhuu tällä hetkellä ei vain koko pitäjä ja kihlakunta, vaan koko se puoli Suomea Kotkaan asti, ja me olemme nähneet asiasta aivan vakavia mainintoja materialistisen maailmankatsomuksen omaavissa sosialistilehdissäkin. Mutta jatkakaamme kertomusta.

Kerran kun kummitus taas mylläsi saunassa, sanoi talon poika, että kyllä tästä nyt loppu tehdään, ja latasi kiväärin kovilla panoksilla ja läksi saunaan.

Saunan ovella hän jonkinverran pamppailevalla sydämellä tähtäsi sinnepäin, missä kuuli kummituksen kupsehtivan, ja kummituskin ajatteli, että jokohan tuo vietävä pamauttaa.

Pamauttihan se.

Mutta samalla kuuli poika näkymättömän olennon raivostuneella äänellä karjaisevan:

- Ampuappas toisen kerran!

Ja se aikamiespoika ei ampunut toista kertaa, vaikka patruunoita olisi kyllä ollut, vaan peräytyi varsin kohteliaasti ja hyvässä järjestyksessä saunan luota ja meni sisään ja ripusti vähin äänin pyssyn seinälle ja rupesi nukkumaan ja veti peiton korkealle pänsä yli.

Kerran päivällä luuli talon palkkapiika nähneensä sen haamun ja kertoi silmät pystyssä ja änkyttäen, että "piru se on, sen ihon peite on

karvainen, ja ikenet olivat irvissä". Tätä selostusta ei kuitenkaan ole yleisemmin uskottu, vaan arvellaan palkkapiian peloissaan nähneen olemattomia.

Aikansa saunassa oleskeltuaan ja metelöityään siirtyi Mäntyharjun kummitus talon asuinhuoneisiin kantaen tullessaan pihasta havuja isot läjät tuvan lattialle ja ruveten sitten häiritsemään talonväkeä kaikenlaisilla koiruuksilla. Kun esim. talon emäntä keskellä päivää kirnusi, niin heitti rietas kirnun emännän käsistä lattialle, ja kirnuun ilmestyivät palvelijattaren törkyiset navettakengät, niin että vointekeminen jäi sillä kertaa sikseen. Ja taas toisen kerran vähän myöhemmin, kun talon koko väki oli sisällä, ilmestyi voita lattialle, ja kaksi likaista kenkää hankasi sitä lattian pintaan.

Silloin isäntä pelosta vapisten turvautui raamattuun ajatellen, että jos jumalansana auttaisi, ja alkoi tärähtelevällä äänellä lukea sitä, mutta heti temmattiin kirja hänen kädestään ja paiskattiin nurkkaan, ja uunista alkoi tulla kiveä ja savea isännän silmille.

Kummituksen elämöimistä on käynyt katsomassa suuret ihmisjoukot, jotka voivat vakuuttaa kaiken tämän ja paljon muuta todeksi, ja jollei lukija vähemmällä usko, niin matkustakoon itse Mäntyharjun Valtolaan, kyllä siellä talo neuvotaan. Spiritisteillä olisi myöskin tässä kiitollinen tilaisuus, jonka pyydämme täten kiinnittää heidän huomioonsa.

Hengenmiehiäkin on pyydetty manaamaan häijyläisiä, ja piispallekin kerrotaan kirjoitetun, mutta mikään ei ole auttanut. Talonväki on kuluneen talven aikana saanut nukkua niukasti, kun jyrinä ja meteli on alkanut klo 7 i.p. ja kestänyt puoleen yöhön, tuonne klo 11-12 korville. Talon isäntä on nyt aikeissa myydä talonsa, jossa ei oikea omistajakaan rauhaa saa, mutta toinen asia on, onko hänen helppo saada ostajaa.

No mitäs tästä sanotte? Voitte näin matkan päästä sanoa sitä taikauskoksi, mutta menkääpäs sanomaan sitä Mäntyharjun Valtolassa, niin saatte näkymättömästä, mutta erittäin anteliaasta kädestä vasten pläsiänne savea ja poroa ja ryöttöisiä navettalapikkaita..."

Ja niin edelleen. Hyvin Tiitus on kansan juttuihin perehtynyt, sillä samat ilmiöt toistuvat arkistokertomuksissakin. Eräälle kertojalle oli Kiesin talon poika vahvistanut, että kyllä piru saunan kiukaan kaatoi ja repi muurista savea, mutta muuten kertomukset ovat kulkupuheita.(48)

Kävin Mäntyharjun Valtolassa kesällä 1984, mutta kummittelu oli vieläkin Kiesin talon väelle niin arka asia, etten saanut haastattelua. Mellastus oli koko itäiselle Suomelle tervetullut sensaatio, mutta talonväelle lähes katastrofi. Nähtävästi kummituksen pelosta vanha asumus purettiin ja pilkottiin polttopuiksi. Kummittelu merkitsi Kiesin perheen vuosikymmeniksi ja katkeroitti vanhan isännän puhumattomaksi. Tuttu kohtalo lähes kaikille poltergeistin kohdanneille.

Loson piru

Tapahumapaikka: Ristijärvi, Loson talo

Tapahuma-aika: noin vuonna 1925

Kesto: pari viikkoa

Keskushenkilö: talon tytär

Ilmiöt: sytytti tulia; aitaa ja puita kaadettu

Kommunikaatio: ei kommunikaatiota

Arkistokertomuksia: 2 kpl

Silminnäkijäkertomuksia: ei ole

Muut lähteet: ei ole

Loson piru on eräs harvoista suomalaisista poltergeisteista, joiden pääasiallinen mellastuksen muoto on tulien sytyttäminen. Tiedot Loson talon poltergeistista ovat lähes yksinomaan peräisin kilometrin päässä asuneelta naapurilta:

"Siitä on jo vuosia ehkä kymmenkunta, kun oli oekeen poutakesä. Silloin se tuli rupesi kummallisesti rikeeroamaan muutamassa torpassa. - - Muutamana perjantai-iltana tuli sen torpan isäntä noapuriin ja alako päevitellä, jotta mitä pahhoo minä lienen tehny ja kenelle, en tiijä itekkää, vaan totta se on joku vihamies, kun puolisetoneaekana tänä päivänä on aettoa koatanna monta syltä ja saonan luona monta pihlajoa sahata jykertännä poekki.

Sitte kun se isäntä meni iltamassa kottiisa, nin veli huuteli kotona, jotta paletaan teällä, tuolla lastukasassa on tuli eikä tietä, kuka sen sytytti. Isäntä jo aijan takan tullessaan ampu pahantekielle peloksi. No nyt on ihme ja kumma, arveli isäntä. Eikä tohtineet yöksi jeähä vaan hakivat noapurin isännän poekineen ja pyssyneen vahtiin. Sitä tulta ei kuitenkaa yöllä ilimestynnä, ja niin ne vahit oamulla mänivät kottiisa.

Vaan sitte se vasta rupesi tuli kummittelemaan. Piikatyttö laetettiin uuvestaan hakemaan vahtie ja sanomaan, jotta polttaa se, ei siinä aota mikkää, ku toas syttyy tuli millon missäe kohti. Millon lastukasassa, millon ruispellossa, millon kuopanpeällä. Toas lähettiin kahtomaan, eikä se enneä valleiksi joutanna.

Oli tullu jo muuvaltae miehiä sitä ihmettä kahtomaan. Kun vaen silimä vältyy, niin tuli sytty. Kerranii se oli sytyttännä nurmilaon perässä muutamiin puukalikoehin. Miehet sammuttivat sen ja syytivät kalikat sinne tänne. Vähän ajan peästä oli ne samat kalikat ollu samassa paekassa läjässä ja tulessa. Toesen kerran oli riihen eissä olevasta nurmilaosta nostettu nurmie ulukopuolelle ja sytytetty tuleen. Tyttö oli nähny kaksi kertoo miehen juoksovan pystyajjasta yli mehtään, vaan muut ei ollu nähny. Toesella kerralla oli se mies ollu halakopinon vierellä mahallaan piippuusa tulta panemassa ja siitä lähtennä juoksemaan. Oli siinä miehet ollu ihmeissään ja vieläpä pelossaanni, jotta mikä hänestä viimenni tulloo, kun sitä pahantekkietä ei muut neä kun tyttö.

Sitä hötäkkeä piisasi lauvantaena puolellepäevin. Tyttö vahtaeli sillaekana, kun miehet mänivät pirttiin kahvelle. Kesken kahvenjuonnin jo piti lähteä sammuttamaan, kun tyttö sano jotta tuolla pallaa jo. Puolempäevän aekaan tuli vielä lisseä miehie. Sitte jo muuvan niistä vastatulleista miehistä rupesi veisoamaan vanhasta virsikirjasta ja luki muutaman rukkouksen. Tulta ei sen perästä enneä näkynnä. Vaan otappas nyt selevä, kumpi sen tulen lopetti, kun muuan mies rupesi sammaan aekaan tyttöä eppäelemmään, jotta sillä taetaan olla tulitikut ja se se sytyttellöö. Se otti tytön käsilleen ja vaekka tyttö ei sanonna hällä olovan tulitikkuja, nin sieltähän se hammein mutkasta putosi tikkuloota, kun mies puistatti hametta. Se otettiin poes tytöltä. Sen jäläkeen kun ei enneä tulta sytyttännä, niin miehet hajosivat kotiloehisa."(49)

Oliko tulien sytyttelyssä jotain yliluonnollista mukana? Siihen ei varmaa vastausta voida antaa. Jotain salaperäistä tapauksessa on täytynyt olla, koska tulitikkujen löytymisen jälkeenkään väki ei yksioikoisesti tuominnut sitä petokseksi:

"Paljohan sitä jäe puhheinaehetta siitäe, jotta mikä se oli sehi sytyttäjä. Toeset sanovat, jotta muorillako lienöö kirkonmullat ja ne ei ou tullu hoijetuksi, jotta ovat soaneet kastui, nin ne rupesivat kummittelemaan. Toeset vaen jallasivat, jotta ihan tyttö pahossa kurissaan sytytteli. Vielä muutamat sanovat, jotta piru sitä teki ja piti tyttöä senverran apulaesenaan jotta sae tytön syylliseksi. Se oesi vaen ihme, että tyttö oesi osannu niin varkaen aena sytytteä, jotta ei kukkaan havannu. Ja vielä senniivvuoksi ihme, jotta se oesi osannu niin varkaen järjesteä, jotta ei huoneita sytyttännä, minkä sielläe nurmilaon eissä kun otti ne nurmet ulukopuolelle. Jos työllä oesi ollu talolle viha, jotta oesi tahtonna polttoa, nin sehän oesi pistännä laon sissään nurmiin tulen. Samoti muuvalla joka paekassa semmoseen paekkaan, josta se ei aenakaan paekalla oesi huoneisiin peässy. Niin jotta se on arvuutus vielä tännäep päevänä se juttu."

Tulileikki Loson talossa siis päättyi kutakuinkin onnellisesti. Mutta toisessa suomalaisessa tapauksessa, jossa tulien sytyttely myöskin oli keskeinen kummittelun muoto, Uudenkirjon Sirkiän talon poltergeistissa, loppu ei ollut näin onnellinen.

"Juoksoo ku Halolan piru uunin rovis"

Tapahtumapaikka: Uusikirkko Vpl., Halola, Sirkiän talo

Tapahtuma-aika: 1936?

Kesto: ei tarkkaa tietoa

Keskushenkilö: talon 6-vuotias poika

Ilmiöt: heitteli kiviä; sytytti tulia

Kommunikaatio: ei mainintaa

Arkistokertomuksia: 3 kpl

Silminnäkijäkertomuksia: ei ole

Muut lähteet: ei ole

Sirkiän talon kummittelun ajoitus perustuu arkistokertomuksiin, joissa mainitaan kummittelun tapahtuneen talon 6-vuotiaan pojan ympärillä. Ville Sirkiän pojat ovat syntyneet 1925 ja 1930. Oletan, että pojista nuorempi on ollut kummittelun keskushenkilö, sillä Halolan kylästä kotoisin ollut Ville Halonen väittää 1939 kummittelun tapahtuneen äskettäin:

"Vaik monet sannoot, jot ei kummituksia ole, mut kyl niitä on. Täst on nyt muutamia vuosia aikaa, kun Halolan kylässä Sirkiän Villen talossa kummitteli, ja sitä käivät kaik ihmiset katsomassa ja näkkiit, miten näkymätöin voima viskeli kiviä ja multaa maasta ihmisien päälle. Se kun heitti hienoja rapakiviäkkii tuvan seinää niin että ropina käi, ja heittäjää ei vaan näkynyt. Ne kivet nousiit maasta itsestää. Meijänkii äiti kun mäni katsomaa, niin hää kerkis sannoo siinä kartanolla ihmisille, että hää ei usko mihinkää sellasee. Ja yhtäkkiä kun lensi hänen selkäheen suur nyrkin kokoinen kivi niin että jyrähti eikä kukkaa nähnyt, mistä se kivi tuli ja jokaisen piti tunnustaa, että "kyl se ol piru mikä viskais".(50)

Kivien heittelystä ei löydy silminnäkökertomuksia, mutta 1957 perinteen nauhoittajat tapasivat Liedosta Halolan kylästä kotoisin olevan Vilhelm Halosen, jolla hänelläkin oli kivisateesta seikkaperäisiä toisen käden tietoja:

"...ol tuota siinä semmosii marjam puhistajii mitkä tuota puhistiit marjoi koneihi kans ku tuota niitä ol kerätty siihe, talloo usiampii kuormii. Ja tuota se alko paiskii sieltä perunamaast semmosii kivvii sielt näkymätö olento, niihe marjam puhistajii pääle ja mihi sattu vaa katole ja kaikkii.

Ja tuota sit yks naapuri mies, vanha mies se tuli meille käymää ja mie kysyin jot onko siinä mittää perrää et tuota siel paha sellai pauhajaa. Ni se sano jot on iha varmast, jot hää mäni katsomaa niitä marjapuhistajjii, nii sielt viskas semmose iso puole nyrki kokose kive, se män häne saapasvarteensa sattu se kivi. Ja siit ne talletti sen kivej ja kouluopettaja sit punnits se kive, vei koululle sinne punnits sen painonki, kui suur se ol ja.

Sitte hoisiit sen kive nuinikkää ja sit se mies sano, et ku se häne

saapasvarteesa tul se kivi ni hyö piiritti sit sen perunamaa, taikka se ol aukial pellol perunaa. Ja tuota hyö piiritti sen iha ympär sen perunamaa niist ne marjampuhdistajist, jot siin ei mistää pääst välist sit mikkää menemää ja huomaamatta mihikää karkuu. Ajattelliit jot jos pikkupojat om perunamaas paiskimas niitä kivvii. Ja siitte rupesiit käymää niinikkää koko perunamaa sillai jot kaks kolme vakkoo vaa väliä ja joka henki män siit siint tuota jottei siel varsiin alustakkaa mittää voint piilos olla. Ja sielt ei löytynt mittää sielt. Mutta ku männiit heti tuota sinne pihale taas töihe ni taas alko kiviä tulla sielt."(51)

Sirkiän talon tapahtumilla on selvää sukulaisuutta Loson piruun, sillä kummassakin tapauksessa lapsi joutuu "pirun" valtaan ja yrittää sytytellä tulipaloja. Sirkiässä vain poika lopulta onnistui:

"Sirkiä talloo ostettii sellane riihi, jossa mies oli hirttäytynyt ja niistä puista tehtiin navetta, ja siitä epäiliit et piru alko riehua talos. Se män pienee kuusvuotisee poikaa.

Se alko kartano takant kivvii heitellä. Ku männiit katsomaa, siel ei olt kettää. Poika tul sellaseks et se etsi ain tulitikkuloi ja yritti sytyttää talon palamaa. Kolme kertaa yritti sytyttää talon palamaa. Kerrakii ku poika ol sisäs varmast, tapas emäntä ulosmennessää tulisen kekäleen pihalta.

Aina kuljetettii poika mukana, kivet lenteliit siel ain, pelkäsiit millo se sattuu, mut ei sattunt kehekää. Kerran olivat syksyllä pellolla ja yks kaks huomattiin pojan kadonneen. Näkkiit et sauvvuu tullee pihast, ja poika itse sano, et hää pan tule olkii. Talo palo ja ku sammutusväkkee tul sinne ni sannoit, et siel istu palon ääres valkia jänis ja lämmittel etukäpäliää.

Ku isäntä tul kottii, sano poika isällee, et älä isä lyö minnuu, mie se sytytin talon palamaa. Isäntä otti pojan syllii ja rupes itkemää.

Tulipalon jälkeen lakkasi kummittelu, pojast tul toine ihmene, se ei ennää tultikkui etsint."(52)

Klassinen poltergeistin temppu Sirkiän talossa oli kivien heittäminen niin,

etteivät ne aiheuttaneet ihmisille vahinkoa. Hieman epäselväksi jää, epäiltiinkö myös tulen syttyneen yliluonnollisella tavalla; tähän viittaisi maininta, että ulkoa löytyi hehkuva kekäle vaikka poika oli sisällä.

Mäkisalonsalon kummitus

Tapahtumapaikka: Isojoki, Leppikylä, Mäkisalonsalon talo

Tapahtuma-aika: talvella 1936

Kesto: useita viikkoja

Keskushenkilö: talons poika

Ilmiöt: heitteli esineitä; koputteli; sytytti tulia; päästi eläimet irti; teleportaatiota; löi pilkkaajia

Kommunikaatio: puhui talons pojalle

Arkistokertomuksia: 3 kpl

Silminnäkijäkertomuksia: 1 kpl

Muut lähteet: Pihlaja, Mirjami: Isojoen pitäjän kirja, s. 407. 1984

Isonjoen toisen kuulun kummittelun, Leppikylän Mäkisalonsalon poltergeistin, tekee tutkimuksellisesti antoisaksi se, että käytettävissä on talossa kahden parhaan kummitteluviikon ajan asuneen Eino Kiviniemen nauhoitettu haastattelu - tai oikeastaan kaksi haastattelua, sillä Olavi Kiviniemi puhutti Einoa 1971 ja uudelleen kesällä 1972. Kertomuksen luotettavuutta vahvistaa se, että yksityiskohdat on kerrottu samalla lailla kummallakin kertaa. Einon veljenpoika Olavi Kiviniemi on selvästikin useasti kuullut tästä kummituksesta ja pyrkii tallettamaan parhaat muistelukset nauhalle.

- Siellä Leppikyläs oli semmonen talo, Mäkisalonsalon talo, jossa vähän kummitteli. Sähän olet ollut siellä... Kuinka sä tulit siihen taloon noin niinku menneheksi?

- Mä menin, ku siä annettiin halakomettää ja mä menin ottaan sitä sitte hakkuuta ittelleni. Menin pyytään siitä talosta kortteeria ja isäntä sano että kyllä kortteerin sais, mutta tääl on sellasta rauhatonta vähän ettei täällä tuu nukkumisesta mitään. Minä sanoin, että kyllä mä nukutuksi saan. En mä tienny mitään, että siä sellasta kummitusta oli.

No mä olin siä sitte. Ei siitä nukkumisesta mitään tullu eikä mun

halakohommistani. Meni siä päivätki, ku siä kävi ihmisiä. Ja se isäntä sitte pyysi mun, että kattosin vähän niiden peräänkin. Ettei siä tapahdu mitään pahaa, ku siä kävi niin paljon väkee. Mä olin siä kaks viikkoo sittej ja... Kylhä se siä sellasia kummallisia temppuja teki. Se poltti navetanki, oli sen polttanu justiisa siinä enne ja minä luulin, että siä on vain tavallinen tulipalo ollu. Siinä meni karjaaki, seittemän kahdeksan lammastaki palo ja kanoja ja...

Sitten ne oli perkaamassa siinä sitte sitä valakian loppua. Ja mä menin sitte sinne vessahaj ja pistin kintaani siihen tarikon ponne päälle ja ajattelin, että ei se mun kintaitani vie, kun se vei aina kaikkia esineitä. Ne oli siinä parin kolmen metrin pääs ne mun kintaani, tarikon ponne päällä kiikku. Ja minä otin kintaani, niin no siä olikin ne vanttuut sisältä... Mä aattelin, mihinkä ne on menny, kun oli niin tyhjät kintaat. Ne oli siä kintaitten nokalla rullalla, käärittynä tiukkaan rullaan (nauraa). Enkä mä yhtään nähny vaikka koko ajan kattelin päältä, niin ei kintaat heilunukkaan.

Joo, sitte se teki kaikemmoista pahaa. Ne lampaakki, kun ne sitte teurastettij ja sellaseen suureen punttuun pantiin sinne porstuasehen ni se meni, yhtäkkiä pirrasti ne pitkin pihaa ne lihat.

- Montako lammasta siin oli?

- Siinä oli... emmä muista, siinä seittemän tai kahdeksan. Sitte ne kerättij ja viruteltij ja laitettiin siihen punttuhun takasij ja isäntä löi oven kiinni kahdella viiden tuuman naulalla. Meinas ettei se pääsen ny enää... Mentiin kymmenen minuutin päästä kattoon ni oli naulat vedetty aivan, ne oli pää suorat, ni oli vedetty, pistetty pöntön kannelle ja lihat oli taas pitkin pihaa.(53)

Eino muistaa, että kummitus oli kova piilottamaan esineitä; niitä sitten löytyi milloin mistäkin, varsinkin riihen takaa. Hänen muisteluksensa huippukohta on tarkka kuvaus heitettyjen esineiden hitaasta ja mutkittelevasta liikkeestä.

- Sitte niitä... Se isäntä luuli enste että siellä on joku semmone joka tekee pahaa ja... kaikemmoisia varaastelee. Kun sieltä meni jyviä ja sitten niitä hakokirveitä, niitä katos ja se teetti uusia aina. Kerranki

viis kappaletta teetti sepällä. Vei kaapin päälle sitte yhdej ja sano että kyl se tuos nyp pysyy. Minä istuin sitte penkillä siinä ovensuus. Ja sitte se lähti sieltä kaapin päältä se hakokirves tulee ja mä kattelin ku se tuli. Siinä oli kattolamppu, sellane iso kattolamppu kiikku, ja se... kilahti siihen lampun pohjaan. Se teki siitä äkkinäisen mutkan ja meni leivinuuniin. Minä sanoin sille isännälle että kyllä se nym meni tuonne uuniin (nauraa). Se meni kattoon ja se oli uunis se hakokirves.

Ja perunoita se heitteli aina pitkin laattiaa. Ja kun peruna lähti tuleen, se teki vinkkelimutkan keskellä huonetta ja lenti tuohon klasin tantarihinki ja vaikka mihinkä. Ja se oli niin mukavaa, niinku sen olis ottanu keskilaattialla joku vastahaj ja heitti toissappäin... ne perunat lenteli niim mukavasti.

- Kuinka nopeaan ne lenti, oliko ne niinku olis heitetty vai oliko ne pikkuhiljaa...?

- Pikkuhiljaa, senhän näki ku ne... Sitte siä oli tuo saarnamies tuli sinne ison virsikirjan kans. Ja luki sieltä virsikirjasta sitte ja siunaali ja sano että kyllä tuo virsikirja nyp pysyy ja vei sen sinne kaapin päälle. Ja kun se pääsi sen virsikirjan tyköö pois, meni istuun ni sillon virsikirja lähti menee ja kaikki lehdet irti, lens ympäri seiniä.

Haastattelussa Eino Kiviniemi väittää nähneensä, kuinka esineitä katosi Mäkisalonsa tuovasta siten, että ne yksinkertaisesti lensivät seinän läpi ulos. Ovi ja ikkunat pysyivät kiinni eikä seinään tullut mitään jälkiä, mutta tavarat saatiin sittenkin käydä keräämässä pihalta. Varsin eksoottisia temppuja poltergeistinkin tekemiksi olivat myös ihmisten lyöminen ja tulien sytyttäminen.

- Sittehä oli se tapaus, kun se yks mies rupes tekeen pilaa siitä...

- Joo. Se Jokikyynyn Jalmari -vainaa. Se käveli siä, se oli Viitaniemen Valten kans siä huonees, ja Valte makas sängys. Ja se käveli laattialla se Jalmari ja sano, että jos se olis naispiru ni mä painisin sen kans. Sillon se löi sitä kohta korvalle niin, että lakki lenti päästä ja Jalmari lähti käveleen sinne ovensuuhun päin, sen pyöri niinkun pääkokonen lankakerä sen jalois, aina sinne kun se meni. Ja se tuli sitte sinne toiseen huoneeseen ja istu siä keskelle laattiaa eikä puhunu enää

mitään (nauraa).

Kiviniemi joutui itsekin kokemaan, että kummituksen huumorintajulla oli rajansa:

- Kerran yölläkin se... kun siinä oli niitä ihmisiä muitakin ja minä menin sitte... Siinä oli semmonen astia. Minä sinne menin heittämään vettä ja pierin lujaa. Ja sitten kun minä menin sänkyyn, niin se nosti sänkyä noin 50 senttiä ylös kohdastaan, ja meitä oli kaksi miestä siinä sängyssä, ja paiskasi laattiaan. Ja sitten koko yön... Siinä oli hellassa sellanen peltinen kuoppa, niin se koputti koko yön siihen sillä puolen huonetta, missä me olimme. Se suuttu minulle niin!

- Ei se tehny mitään vahinkoo ihmisille sitten?

- Ei se kellekkään ihmisille mitään tehny, mutta siä kotona sittes se meinas sitä vissiin polttaa, ku siä eteiseskin oli seinäpaperiis olluv valakia. Ja siä oli pellaviakii vintillä, ja se oli siihen sammunu siihen pellaviin se valakia eikä sitä kukaan sammuttanu. Sitte kerran oli siinä kaapin oves, siinä oli vanhanaikainen kaappi, ja siinä ovesa ol suuri lieska, mutta ei se palanu.

- Oliko se ihan oikia valakia?

- Kyllä se oli niinkun oikia valakia mutta ei se kyllä mustunukkaan yhtään...

- Eikä savua tullu?

-Ei. Siä palo kyllä seinäpaperia siä eteises ja pellavia vähä kärventy.

- Näitkö sinä ne pellavat tai sen, mitä se oli polttanut siellä?

- Näin, ne kiikkuivat siinä... Siihen se oli, se oli kyllä kumma, kun se oli siihen sammunu ja niin hyvää sytykettä oli. Mutta ei kai sillä ollut vain vielä voimaa polttaa sitä.

Jotkin yksityiskohdat viittaavat siihen, että tapauksen keskushenkilö olisi ollut talon poika. Hän oli ainoana paikalla, kun Einon vanttuut vessassa

kiertyivät kintaiden kärkiin. Hän oli hyvin kiinnostunut kummituksen puuhista, jotka joskus kohdistuivat häneen itseensäkin.

- Sitte siellä oli kans, siinä oli nuori poika siinä talos, kuinka vanha?

- Noo, se oli siinä toisella kymmenellä vähäj ja se oli niin utelias, se aina vähän kävi kattelemas mitä se teki. Saunas se pruukas kiviä kiukaalta paasata laattialle se kummitus. Ja se kävi siä saunas sitte kattomas ja sen pisti hakaneleula, kun sillä oli hakaneulalla sukat kiinni housumpuntis, ja se istu saunan kynnykselle ja otti kengän jalaastansa, saappaan. No se saapas lähti siitä, ettei se huomannukkaaj ja ei se löytänys sitä mistään. Mutta kyllä se sitte joskus löydettiin niin... sieltä riihen takaa, juurakkoläjän päältä.

Poika oli ainut, jolle kummitus puhui. Kun poika taas oli mennyt saunaan kummitusta vahtaamaan, se oli möreällä miehen äänellä tiuskaissut: "Muistakkin ettes tuu tänne enää."

Mäkisalokin kummittelu saatiin lakkaamaan vasta tietäjissä käytyä. Parkanon Tilli-noidan poika neuvoi riihestä paikan, mihin taikapussi oli kätketty, ja kun pussi poistettiin, lakkasi mellastus.

Eino Kiviniemi kertoo kahdessa haastattelussa kummittelun yksityiskohdat hyvin samalla tavalla. Esineiden kulkemista seinien läpi hän ei kuitenkaan vuonna 1972 muista mainita; vuoteen kohoaminen taas on kerrottu vain vuoden 1972 haastattelussa.

Sopivasti Kalevalan juhlavuoden kilpakeräyksen jälkeen alkanut kummittelu on SKS:n kerääjille ollut pulmallinen: se kun ei ollutkaan vanhan kansan taikauskoa vaan valistuneen nykyajan tapahtuma, jota lukuisat todistajat väittivät aidoksi. Honkajokelaisen Taavi Laaksosen mietteet lienevät tyypillisiä:

"Kirjotan tähän vähän sellaista, joka ei kuulu keräilytoimistolle. Mutta joka on mielestäni siksi mielenkiintoista, että sietää siitä kirjottaa tieteellisesti oppineillekin. Olen pitänyt piru- y.m. kummitusjutut pelkinä taruina ja mielikuvituksen tuotteina. Mutta näinä päivinä on kerrottu, että naapuripitäjässä Isojoella myllertää itse piru. Tältäkin paikkakunnalta on siellä käynyt suuret ihmisjoukot, jotka kertovat

kaameita juttuja sieltä. "(54)

Turhaan Taavi Laaksonen kursaili: "keräilytoimiston" rutinoitunut väki kiikutti hänen kertomuksensa samaan mellastavien pirujen lokeroon, mihin oli säilönyt aiemmatkin kummitusjutut. Mäkisalon talon poltergeist oli sille jälleen vain esimerkki "perinteen aktuaalistumisesta", jota vähemmän sivistyneesti taikauskoksi kutsutaan...

Uusimmat poltergeisttapaukset

Sotien jälkeisistä mellastajista Vaimosniemen kummitus on jo tullutkäsiteltyä johdantoluvussa. Uudempia poltergeisteja etsittäessä arkistoaineistosta ei ole paljon apua. Luulenkin, että moni viime vuosikymmenien poltergeist jää tässä käsittelemättä. Sen verrankummituksia sodanjälkeiseltä ajalta kuitenkin löytyy, ettei voidaväittää suomalaisen poltergeistin kuolleen y, koska sen juuret ovat ihmislunnon itsessään.

Kitinojan kummitus 1944

Kaikista poltergeisteista ei tule sensaatioita. Monet jäävät niin suppean piirin tietoon, että ne löytää vain hyvällä onnella. Kurkijokelainen-lehdessä oli 1987 tunnetun hevosmiehen Kaarlo Partasen pitkä muistelmasarja ja siitä, ravijuttujen keskeltä, löytyi yllättäen klassinen poltergeist.

"Mutta vaikka paikka (Ylistaron Kitinoja, mihin Partaset olivat siirtyneet evakkoon) oli kaikin puolin hyvä ja rauhallinen, niin ilmeni ajanoloon jotain häiriötäkin, sellaista jota kukaan ei pystynyt ratkaisemaan tai selvittämään. Selvittämättä se on vielä tänäkin päivänä. Joka ilta, kun vaan hämärtyi, alkoi kuulua ajoittain koputusta. Koputus jatkui aina samaan paikkaan, tuvan ikkunan karmiin, niin että ikkuna helisi ja seinä tärisi. Muuta eroa ei ollut kuin voimakkuus. Ääni oli samanlainen.

Päiväsaikaan ei koputusta kuulunut koskaan, mutta kun ilta hämärtyi, niin sitten se saattoi kuulua jo aivan valveaikana. On myönnettävä, ettei se niin oudolta tuntunutkaan valveaikana, mutta yöllä se oikeastaan vähän pelotti. Isäni sanoi, että kun tulee lunta, niin kyllä jäljistä nähdään, onko se mies vai nainen ja mihin päin jäljet vievät.

Eräänäkin pimeänä syksyisenä iltana oli meillä vieraita, Ylistaron Kosken kylästä sisarukset Liisa, Jussi ja Matti Koski. Olimme juuri kahvipöydässä, kun sattui tavallista voimakkaampi koputus, niin että

ikkuna helisi ja seinä tärisi. Vieraamme ihmettelivät, että mikä sellaista ääntä ja tärinää aiheuttaa. Vaikea meidän oli sitä selittää, koska emme itsekään sitä tienneet.

Jo marraskuussa -44 tuli pysyvä lumi, mutta koputtajan arvoitus ei vaan selvinnyt. Ei mitään jälkiä näkynyt ikkunan alla eikä koko seinustalla. Koputtaja toimi aina vaan entiseen malliin. Yhä useammat ihmiset saivat tilaisuuden siihen tutustua. Oli merkillepantavaa, kuinka erilailla eri ihmiset siihen reagoivat. Toiset, jotka kuuluivat tästä asiasta toisten ihmisten kertomana, eivät tahtoneet tätä mitenkään uskoa todeksi vaan selittivät näitä ääniä heikkohermoisten evakoiden harhoiksi. Kaikille vieraille, jotka sattuiivat tämän äänen kuulemaan, ei viitsitty sitä edes sellaiseksi selittää, vaan keksittiin jokin muu selitys, kuten yläkerranasujien sisäänpyrkimiseksi tai muuta sellaista.

Mutta kun kylälle levisi tieto näistä koputteluista, niin teki se ihmiset, ainakin toiset, hyvin uteliaiksi. Niinpä eräänä syksyöyhäisenä iltana, kun luntakin oli jo ainakin nilkkoihin, tuli kolme miestä tupaan, jossa minä juuri nukuin.

Yksi heistä oli kylän poliisi Lauri Kitinoja ja hänellä mukanaan pari riuskaa nuorta miestä. Lauri sanoi: "Tulimme tänne nyt sitä varten, että otamme koputtajan kiinni ja teemme siitä hommasta lopun." - "Tämä olisi meistä erittäin mieluista, että saisitte tämän mysteerin selville."

Kun oli jo iltamyöhä ja nukkumaanmeno aika, kävin itse sänkyyn pitkälleni. Pojille annoin nipun aikakauslehtiä luettavaksi, jos kauankin joutuu koputtajaa odottamaan, kun ei sillä ollut mitään aikataulua. Nostin pyöreän pöydän keskelle lattiaa, että siitä on nopea pinkaista pihalle, kun siihen tulee aihetta. Kolme tuolia asetin pöydän ympärille, joihin kaverit kävivät istumaan. Olen, ja varsinkin olin silloin, nopeauninen, mutta aivan uneenkaan en kerinnyt vaipua, kun voimakas koputus tärisytti seinää ja helisytti ikkunaa. Nopeammin en ole sodassakaan nähnyt miesten ryntäävän korsusta ulos, kun nämä Kitinojan-kylän miehet ryntäsivät pihalle.

Eivät he kovin kauaa siellä viipyneet, ei kymmentä minuuttiakaan, kun tulivat jo takaisin. Sähkölamppu oli heillä joka miehellä kourassa ja sen valossa olivat tutkineet seinänvierustaa ja lähitienoota. "Mitä

näitte?" kysyin heiltä sisääntultuaan. Huomasin jo heidän ilmeistään, että ei varmaankaan mitään. Kyllä nämäkin miehet ihmettelivät asiaa eikä sitä he eivätkä toisetkaan selville saaneet. Koputtaja toimi senkin jälkeen aina niin kauan, kuin asuimme siinä talossa. Mutta onneksi se ei seurannut meitä muualle, vaan oli täysi rauha. Ehkäpä se oli meille evakoille selvä merkki siitä, että teidän on lähdettävä pian näiltä main."(1)

Kaarlo Partasen kertomuksen arvo on siinä, ettei hän pyrikään tarjoamaan koputtelua kummituksen työnä: hän kertoo asian, koska se on selittämättömänä jäänyt hänen mieleensä. Yleensä talonväki joutuu välttämättä sitoutumaan kummittelun yliluonnollisuuteen, jos ei muuten, niin suojautuakseen petossyytöksiltä. Sitoutuminen merkitsee tapahtumien yksipuolista hahmottamista, yliluonnollisten piirteiden korostamista, polemiikkia epäilijöitä vastaan. Partanen on kummittelun sivustaseuraaja, mikä antaa kertomukseen vakuuttavan ja asiallisen tunnun.

Mäkkylän kummitus 1946

Vuoden 1946 syksyllä lehtien otsikot täyttyivät Nürnbergin sotarikosoikeudenkäynnin kuvauksilla. Lokakuun loppupuolella kuitenkin jopa Göringin itsemurha jäi kotimaisen sensaation varjoon: Pitäjänmäen Mäkkylässä oli alkanut kummitella.

Kummittelu alkoi lokakuun kymmenennen päivän tienoilla. Eläkkeellä olevan konstaapelin August Heinosen taloon suuntautui parin viikon ajan selittämätön kivisade. Kiviä alkoi lennellä illan hämärtyessä ja 22:n tienoilla heittäminen lakkasi. Leppävaaran poliisista oli talon ympärillä parhaimmillaan kymmenkunta miestä vartiossa, mutta heittäjiä ei tavoitettu.

Kivisade loppui aikanaan, ja parin päivän ajan mökissä oli rauhallista. Maanantaina 21. lokakuuta kummittelussa kuitenkin tapahtui uusi käänne: selittämättömät ilmiöt siirtyivät sisälle. Talon asukkaat, 75-vuotias August Heinonen, hänen 67-vuotias vaimonsa Maria, heidän tyttärensä Elisa ja tämän 13-14-vuotias poika Martti joutuivat todistamaan esineiden lentelevän torpassa ilman näkyvää syytä. Kerran kukkaruukku lennähti

lattialle. Maria Heinonen nosti sen pöydälle, mutta kun hän kääntyi lähteäkseen, pöytä ruukkuineen päivineen kaatui kumoon. Taulut putoilivat seiniltä. Uunin luukut lennähtivät auki ja uunissa kuivumassa olleet halot paiskautuivat lattialle. Käsisaaha ponnahti lattialle uunin solasta. Silitysrauta lensi Maria Heinosta kohti osumatta kuitenkaan häneen. Kuten kivisade, niin esineiden lentelykin ajoittui iltaan.

Kummittelu tuntui keskittyvän Elisan ja Martti-pojan lähistölle. Kerran kun Martti lojui lattialla lukemassa läksyjään, hyllystä sinkoutui täysinäinen kermakannu ja kaatoi sisältönsä hänen päälleen. Elisa oli keittiössä tiskaamassa, kun astiakaappi sai sellaisen iskun, että katkesi puolittain ja roikkumaan jääneestä yläosasta tippuivat astiat lattialle.(2)

Uskomattomat ilmiöt houkuttelivat kosolti väkeä kummitustaloon ja sen ympärille. Väki aiheutti Heinosille kaikenlaista haittaa. Heitä nimiteltiin Mustan Raamatun lukijoiksi; August Heinonen jopa sai nyrkistä kieltäytyttyään päästämään miesjoukkoa sisälle taloon. Kummitusta tultiin katsomaan kauempaakin. Lappeenrantalainen Juhani Kälviäinen pistäytyi Helsingissä käydessään myös Pitäjänmäellä. Hän pääsi sisälle kummitustaloon seuranaan mm. pappi ja poliisi. Kälviäinen näki kahvipannun lentävän hellalta lattialle. Sitä seurasi kahvikuppi, joka kuitenkin jäi ehyeksi. Poliisin ja Kälviäisen lakit lennähtivät naulasta lattialle.(3)

Mäkkylän kummituksen huomattavimmat saavutukset liittyivät sähkölaitteisiin. Kaikkiaan neljä kertaa se kiersi hehkulampun irti kattokruunusta. Sulakkeet kiertyivät itsestään irti sulaketaulusta. Kerran sulake irtosi sellaisella voimalla, että se singahti kolmen metrin päähän vastapäiseen seinään. Toisen kerran sulake irrottuaan lensi kaarena ulos sulaketaulun puoleisella seinällä olleesta ovesta. Sulaketaulua korjaamaan kutsuttu Malmin sähkölaitoksen asentaja Väinö Pakkanen oli todistamassa, miten sulake itsestään kiertyi irti. Sähköasentaja Väinö Kanteleinen puolestaan näki kahvipannun kaatuvan hellalta, sulakekopan kiertyvän auki ja sulakkeen lentävän kaarena lattialle.

Ehkä luotettavimman todistuksen Mäkkylän kummittelusta on antanut Heinosten poika merimiessaarnaaja Ilmari Heinonen. Parapsykologiselle tutkimusseuralle antamassaan kuvauksessa hän mm. kirjoittaa:

"Eräänä päivänä saapuessani tervehtimään vanhempiani oli tapahtunut jotain yllättävää. Ovet olivat yöllä avautuneet, vaikka ne varmasti oli suljettu illalla. Maitokannu, joka oli seisonut vesiämpärissä, oli noussut kaareissa keittiön nurkassa olevan korkean kaapin päälle. Sisareni poika Martti Rantanen oli istunut tuolilla ja isäni oli antanut hänelle terävän puukon, jolla pojan oli leikattava kynsiään. Silloin oli kuulunut voimakas läiskähdys ja samalla oli näkynyt kuin sähkökipinän aiheuttama välähdys, jonka jälkeen veitsen terä oli tullut käyttökelvottomaksi."(4)

Ilmari Heinonen yritti estää sulakkeita irtoamasta naulaamalla baskerinsa pikku nauloilla tiukasti sulaketaulun päälle. Sulake kuitenkin sinkoutui baskerin läpi lattialle. Arvoituksellisinta tässä oli se, ettei naulaus ollut irronnut eikä baskerissa myöskään ollut reikää.

Lehdistö suhtautui Heinosen perheeseen myötätuntoisesti. Uskovaisen vanhan parin kovaa kohtaloa surkuteltiin eikä kummittelua edes vihjailtu talonväen aiheuttamaksi. Ensimmäisen kerran suomalaista poltergeistia käsiteltäessä tuotiin esiin parapsykologista sanastoa, kun nimimerkki Oliver Helsingin sanomissa arveli tapauksen syyksi telekinesian. Pakinoitsija Arijoutsu piti hauskaa kummituksen kustannuksella. Lauri Simonsuuri antoi kummittelulle perinnetieteellistä taustaa esittelemällä Uudessa Suomessa joukon muita tunnettuja poltergeisteja.(5)

Poliisin aktiivinen rooli kummittelun selvittämisessä nähtävästi päättyi ilmiöiden siirtyessä sisätiloihin. Kivien heittelyn poliisi myönsi, mutta esineiden lentelyn se katsoi olevan sensaationhakuista liioittelua. Kenenkään poliisimiehen ei myönnetty nähneen lentelyä saati sitten uskoneen sen todenperäisyyteen. Vielä lokakuun loppupäivinä poliisi arveli voivansa selvittää tapauksen. Martti Rantasta käytettiin poliisilaitoksella kuulusteltavana, mutta ilmiöt jatkuivat hänen poissa ollessaankin. Sitten, loka-marraskuun vaihteessa, Mäkkylän kummitus lopetti toimintansa ihan itse vajaan kuukauden mellastettuaan.

Mäkkylän kummittelussa on erityisen vaikuttavaa ilmiöiden monipuolisuus ja tapaukseen liittynyt teleportaatio. On sääli, ettei kummittelusta ole käytettävissä muita lähteitä kuin lehtiartikkelit. Jopa yllä mainittu Ilmari Heinosen parapsykologiselle tutkimusseuralle jättämä kuvaus näyttää kadonneen seuran arkistosta. Kriittistä tutkijaa ei

tämäkään tapauksen aineisto siis tyydytä. Martinin poltergeistin muistaen voisi sanoa, että parapsykologisen tutkimuksen kannalta on vahinko, ettei valistuneella 1940-luvulla enää nostettu oikeusjuttuja kummittelutapauksista...

Oijärven koulun kummitus 1946

- Se oli kans tappaus kun me lähettiin sieltä karkuun ja... Niin se tosijaan tuli mejän perässä. Poikain huoneeseen. Viimisen tulijan jälissä se naputus kuulu ja se tuli poikain huoneeseen.
- Niin, se oli siellä ensinnä sängyn alla ja sitte tuli poikiin huoneeseen. Ja minä vielä että minä puukolla pistän. Lähti se muka pois sitte (nauraa). Katottiin ni siihen se naputti vaan ei siinä mittään näkyyny.
- Ja tosijaan ku lujettiinki. Tämmönen pitkä pöytä oli ja siinä läksyjä lujettiin ni se siinä saatto tulla tänne (koputtaa), pöytään naputtaa. Ei siellä mittään näkyynnä mutta se vain se napse kuulu siinä.
- Toisinaan hiljempaa ja toisinaan kovempaa...

Istumme Veikko Takalon tuvassa Kuivaniemen Luola-aavan laitamilla ja muistellemme Oijärven koulun kummittelua. Veikko on soittanut mukaan siskonsa Esterin. Veikko ja Esteri ovat asuneet Oijärven koulun oppilasasuntolassa koko sen ajan, jonka kummitus siellä elämöi. Sisarusten muisteluista alkaa hahmottua kuva neljäkymmenen vuoden takaisesta sensaatiosta, joka pahemman kerran järkytti Pohjois-Pohjanmaan takamaiden asukkaiden rauhallista elämänmenoa.

Kiinnostukseni Oijärven kummitukseen herätti Elli-Kaija Köngäksen 1958 kansanrunousarkistoon lähettämä haastattelu, jossa silloin 16-vuotias Elsa Takalo muistelee kouluaikojensa tapahtumia.(6) Kertomuksessa oli monia perinteisen kummitustarinan piirteitä - valkeaa haamua myöten - , mutta Takalon silminnäkijänä kuvailemat yksityiskohdat paljastivat ilmeisen poltergeistin.

Veikko Takalon ja Esteri Naisniemen haastattelu vahvisti vaikutelman:

Oijärven koulun kummitus kuuluu niihin suomalaisiin poltergeisteihin, joiden aitoutta ei voi helposti kieltää. Satamäärin väkeä - koululaisia, naapureita, kauempaa tulleita uteliaita, poliisi - todisti ilta illan jälkeen selittämättömien ilmiöiden esiintymistä Oijärven koulun tyttöjen oppilajasuntolassa syksyllä 1946.

Takalon ja Naisniemen mukaan tyttöjen asuinhuoneessa oli kuulunut koputtelua pitempäänkin, mutta tapauksen kuuluisuuteen kohottanut jatkuvan kummittelun kausi sattui syksyyn 1946. Tällöin kummitus pääsi kemiläisen Pohjolan Sanomien palstoille. Lehti kirjoitti 29. marraskuuta:

"Kuivaniemen Oijärven kansakoulun oppilajasuntolassa koputteleva kummitus on käynyt yhä ilmeisemmäksi ja suurempaa hämmästyttä herättäväksi. Se on nyt koputtanut yhteen menoon pari kolme viikkoa ollen tästä ajasta vain kolmena iltana äänetön. Koputukset alkavat klo 19 ja ja jatkuvat yöhön klo 12:een. Kummitus koputtaa ainoastaan huoneen ollessa pimeän ja silloin, kun siellä on tyttöjä. Kummitushuone onkin se, missä koulutytöt ovat asuneet, mutta on heidät nyt johtokunnan päätöksellä täytynyt sijoittaa naapuritaloihin asumaan toisten käydessä kotonaan asti. Johtokunnan jäsenet ovat nimittäin saamamme tiedon mukaan olleet toteamassa kummituksen koputukset. Kun siltä oli kysytty, kuinka monta vuotta kummitus on jo talossa ollut, vastasi tämä kahdeksalla koputuksella, eteenpäin koputti olevansa vielä viisi vuotta. Kummitus ei näet puhu mitään, mutta vastaa erilaisiin kysymyksiin koputuksilla. Se on tullut niin kovaääniseksi ja jyriseväksi, että on siirrellyt jopa lasten sänkyjä. Muiden kuin tyttöjen huoneessa se ei esiinny. Ja silloinkin on oltava joku tyttönen mukana huoneessa.

Myös Oijärven poliisi kertoi käyneensä kummitushuoneessa ja sanoi siellä kyllä koputuksia kuulleensa, mutta arveli että lapset pelleilevät. Tätä hän ei kuitenkaan ollut voinut täysin pätevästi todeta enempää kuin ne muut paikalla kävijät, joiden lukumäärä nousee jo satoihin henkiin ja jotka kaikki ovat koputuksia kuulleet. Kahdelle toisen silmänsä sodassa menettäneelle kummitus oli kysyttäessä vastannut heillä olevan vain yhden silmän koputtamalla kerran, kun taas terveysilmäiset saivat säännöllisesti kaksi koputusta. Muihinkin koekysymyksiin kummitus on koputtanut täysin totuuden kanssa yhtäpitävästi. Suurin osa paikalla kävijöistä väittää juttua aivan 100-

prosenttisesti todenperäiseksi epäilemättä lasten konsteja, jotka olisi toki pitänyt huomata, jos sellainen vehkeily olisi kyseessä. Välistä koputus kuuluu oven loukosta, välistä keskeltä lattiaa, lattian alta, seiniltä ja milloin mistäkin."(7)

Koulun tuolloisten oppilaiden haastattelut vahvistivat lehtitiedot. Lapset itse eivät kummituksen kanssa temppuileet, mutta paikalle tulleet aikuiset kyselivät siltä kaikenlaista. Veikko ja Esteri muistivat koputtajan tienneen viereisessä luokkahuoneessa olijoiden määrän ja vahvistivat jutun silmäpuolesta arvuuttajasta:

- Joo, niitä käi pitkän matkan takkaaki, aivan outoja ja... Koputtamalla ne kyseli sillä lailla että koputtamalla heille ni vastataan. Niinku yksiki oli Siltalan Heikki. Kysy että montako silimää hällä on. Niin se yhen kerran napsautti vain. Niin ne nauro jo siinä, että nyt taisi pirulta mennä rätinki sekasin (nauraa). Mutta sillä ei ollukkaa, sillä oli lasisilmä toinen. Se tiesi sen.

- Ja sehä oli, ko ne kuunteli niin kysy että voikko nä liikuttaa jotakin. Sehä nakkas sen sängyn erilleen, tämmösen hetekan. Ja sitte tuon tyynyn.

- Joo, ne kierasi ylläällä mutkan ne tyynytki kun... Että sängyn vain heitti. Ihan nuin vaan sen sängyn...

- Ja siin oli kattojia kymmeniä.

Veikko Takalon ja Esteri Naisniemen mukaan tämä oli ainoa kerta, kun kummitus käskystä liikutteli esineitä. Tytöt säikähtivät sängyn liikkeestä ja tyynyjen lentelystä niin, ettei uusia kokeiluja uskallettu järjestää. Lapset kuitenkin saivat kokea kummituksen voiman ehken vielä pelottavammalla tavalla: se nosteli nukkujien patjoja.

- Ja oliha se... poikai huoneessakin ku tuli jyrymää ni se... sanottii Samppala Alpoks vaikka Puhaka Alpoha se oli ni... Se sano että Veikko, ku minä olin niinko vanahempia ni... Että hänen petiä joku nostaa. Ja siinä ku oli kahta puolen ne sängyt niin minä ku nousin kattoon ni ihan selevästi nousi ja laski. Ja se ei uskaltanu nukkua siinä laijalla ku sehä nosteli.

- Nousiks se sillei hitaasti vai nopeesti?
- Hittaasti nousi ja laski. Nimittäin se... ei se sänky mutta se itte patja.
- Samalla laillaha se teki siellä tyttöi huoneessa. Ja siinähä sitä hääty aina pakopirtille lähteä siitä. Se tosijaan nosteli. Oli ihan niinku ois ihmene ollu siellä alla mutta ei siellä mittää ollu. Aivan tyhyjää se oli.

Kerran Esteri Naisniemi muistaa pirun näyttäneen mahtinsa tytöille: se rankaisi kielikelloa. Kummittelun alettua tytöt olivat päättäneet, ettei siitä saisi kertoa "kyläläisille" eli kotonaan yöpyville tytöille. Eräs tytöistä oli rikkonut lupauksen ja illalla, kauhistuneiden tyttöjen katsellessa, kummitus oli kietonut vuoteessaan makaavan tytön tiukasti vilttiin. Tapaus saattaa olla tyttöjen mielikuvituksen höystämä, mutta hakematta tulee vertailutaustana mieleen Martinin poltergeist, joka kietoi tapauksen keskushenkilön Emma Lindroosin köysiin.

Toinen Esterin kokema tapaus, jonka mielellään tulkitsisi pelästyneen koulutytön mielikuvituksen tuotteeksi, on kummituksen näkyminen karvaisena käärönä.

- Joo. Nehän pelekäsi ne pienemmät. Ja minä nukkuin niinku laijalla, laitapetissä ja... Minuaki rupes jo sitte hirvittää ja minä menin kaverin... seuraavaan pettiin, nukuttiin yhdessä siinä. Ni siihen minun petille niin ilimesty semmonen kääry. Ja minä koittelin sitä. Ja se tuntu jotenkin semmoselle, miten minä nyt sen sanosin. Semmonen pehmyt jotenkin, niinku karvanen. Ja sitte niin äkkiä minä sanon toiselle että kattokaapa tekkii tuohon. Että koitteleppa sinä. Se oli Puhakoita joku...
- Ei, eikös se ollu tämä Eevi, tämä Takalon Eevi?
- No joku se oli. En minä muista henkilöä. Ni seki koittel ja päästi kauhian huuvon sitte ja (nauraa)... Ku hoitaja tuli ni ei siellä mittää näkyny missää. Mutta sen ihan tunsii. Ja se se tuntuki jotenkin kummalliselta. Se tuntu ihan.
- Oliko niin valosaa että sen näki kans?

- Joo, näki sen.

Takalon ja Naisniemen mukaan kummituksen pääasiallisin ilmenemismuoto oli koputtelu. Muista äänistä yleisin oli kenkätelineen kolistelu. Kerran oli keittolan astiakaapista kuulunut ryminää, kuin koko astiasto olisi särkynyt, mutta katsottaessa kaikki oli ehjää. Koputtelu kuului tyttöjen huoneessa, mutta siirtyi joskus poikien puolelle, kun tytöt lähtivät muualle kummitusta pakoon.

Oijärven koulun kummituksen esiintyminen lehdistössä loppui joulukuun kolmantena, jolloin Pohjolan Sanomat julkaisi Kuivaniemen kirkkoherran Kullervo Hulkon lausunnon otsikolla "Paljon turhaa hälyä Kuivaniemen Oijärvellä".

"Seuratessani tapahtumapaikalla asioiden kulkua perjantai-iltana 29.11.1946 en kuullut enkä nähnyt mitään. Samalla huomioin näiden äärimmäisyysilmiöiden perusedellytykset: 1) Koulun asuntolassa asuvien tyttölasten täytyy aina välttämättömästi olla saapuvilla. 2) Huoneen on oltava täysin pimeän. 3) Lisäksi lasten mieluummin on oltava vuoteissaan makaamassa. Jo nämä kolme toteamaani seikkaa osoittavat, että suggestiolla on vahva osuus ilmiöiden syntymiseen. Näin ollen ilmiöillä olisi täysin luonnollinen edellytysperuste." (8)

Jos Oijärven tapausta joutuisi arvioimaan koululaisten todistuksen perusteella, saattaisi hyvinkin yhtyä kirkkoherran näkemykseen. Mutta paikalla kävi myös kummitteluun kriittisesti suhtautuvia aikuisia. Haastattelin Kuivaniemellä käydessäni Pentti Soivuorta, Oijärven yläluokan opettajan poikaa, joka, koululla kun asui, joutui perehtymään tapaukseen perusteellisesti. Tuolloin parikymmenvuotias Soivuori yritti viikkokausia kaikin tavoin paljastaa kummittelun alkuperän.

"Mul oli sitte tosijaan sähkölamppu ja minä sanon että pankaa käjet pöyvällen että tuota joku rapsuttaa siihen pöytään. Se kuulu se ääni sieltä pöyvä alta (koputtaa). Niinku pöytälevyn alta sieltä. Ja minä aattelin että tämmönehän paljastuu hyvin äkkiä, että kun joku siinä rapsuttaa ja minä yhtäkkiä pistän sähkölamppuun valon niin jollakii on käjet siellä pöyvä alla. Kun sen pysty niin paikallistamaan selevästi, että se juuri sinne pöyvä alle rapsuttaa. Ja kaikilla oli nyrkit pöyvällä ja kun minä pistin valot niin ne oli vielä sittekii pöyvällä.

Minä ajattelin ettei tuota niin äkkiä ainakaan tapahus se käjen siirtäminen... Minä kojetin sitä monta kertaa. Minä ajattelin että jos se jotekii tapahtuu nii äkkijä, että joku rapsuttaa ja sitte nostaakii käjet tuonne pöyväle etten minä pääset tietämään siitä.

Ja sitte minä ajattelin että sen ilmijön voimakkuutta ja kovvuuttakkin olis syytä koittaa ja käskin koputtaa kovemmin ja kovemmin. Ni se niinko ikkunan vuorilautaan kopisteli sitte sillä niinko kynsillä. Se oli sitte niinko olis nyrkillä lyöty siihe ikkunan vuorlautaan. No ne rupes ne tytöt sitte, kun ne oli lapsiahan ne nyt oli, koululaisia, niin tuota nehän tietysti rupes pelekäämään sitä hommelia, kun se alko olla vähä liian kovaäänistä ja outoa. Niin semmonen voimakkuuskokeilu täyty minun lopettaa siihen sitte, ettei ne tytö peljänny siellä. Mulla nyt ei olisi tietenkää vielä huimannus sillo ja jos minä olisin saanu siellä olla sillo, niin minä olisin purattanut talon, jos se olis kerran kyennys siihen. Mutta sekin kopistelu oli jo liikaa, kun ne tytöt oli siellä huoneessa asu, nukkumahommissa.

Se siltä illalta jäi minulle selvittämättä. Se jäi silleen sillä kertaa ja minä jäin epäuskoseksi siitä huolimatta vaikka se multa kyllä jäi pimijäksi sillä kertaa.

No sitte siellä sattui sitä, että ne tytöt ei oikein oisi siellä keskenään tahtonu nukkua, niin minä olin monena monena yönä, ei yhteen viikkoon varmaankaan sovin ne yöt mitä minä olin sitte siellä mörönsyöttinä sitte niille tytöille siellä huoneessa. Aina menin sinne illalla ja joskus saaton herätä ittekki sieltä vasta aamulla, mutta joskus olin siäl niin kauvan että tytöt pääsi nukkumaan ja kun ne nukku niin ei ne tienny siitä kum minä lähin pois ja ne jäi rauhassa nukkumaan ja minä menin kans nukkumaan sinne toiselle puolelle. Ja minä monta kertaa ajattelin, että kyllä se siellä selviää. Minä olin... ettei siellä olluk kettään muuta kun ne tytöt. Ja kun, siellä kierti ympäri sitä huonetta, siellä oli vissiin olikohan parikymmentä semmosta pientä huvilasänkyä jois oli semmoset jousipohjat. Se joskus rapsutteli niitä jousia, niitä sängyn pohjajousia. Ja sängyn päähän rapsutti (koputtaa), sen tunsu ihan selvästi että kynsillä, niinkun tällä lailla sormilla lyyvään.

Niin minä monta kertaa, kun ne tytöt nukku kaikessa rauhassa siel

sitte ja se rapse kuulu sieltä sitte niinku olis ihan minulle essiinnytty kum minä olin siellä. Niin sieltäkii sängyn pohjista kun kuulu rapsetta niin minä menin sinne sängyn alle, kun siellä sopi hyvin liikkumaan, konttaamaan tai ryömimään siellä sängy alla. Minä menin sinne sängy alle ja ryömin siellä. Niinkun minä tulin tarpeeksi lähelle, semmosen metrin päähän, niin se siirty seuraavaan sänkyyn. Minä saaton kiertää koko renkaan, koko huoneen ympäri siellä ja se meni semmosen metrin välimatkan päässä minun eellä se ääni. Minä saaton kiertää koko huoneen ja se sama rapsutus kuulu. Se rapsutteli sinne sängyn pohjaaj ja välliin sängyn päähäl löi. Minä kiersin myötäpäivään ja vastapäivään monta kertaa joskus sen huoneen siellä pimiässä. Tytöt ei tiennä mittään, kun ne nukku siellä kaikessa rauhassa kun ne oli väsyneitä, kun sitä yleisöä tahto olla vähäl liikaakin siellä että ne ei tahtonu ne tytöt päästä nukkumaankaan sillä lailla kun olis koululaisten sopinut päästä.

Mutta ei siinä mittään koskaan näkyny, en minä ainakaan nähny. Eikä sitä nähny kukkaan muukaan. Eikä sitä sinne kukkaan tuonu. Eikä sitä kukkaan sieltä vieny. Että se tuli ja meni, hävisi sieltä... Tuli tietämättä ja hävis tietämättä. Ja minä en siihen ainakaan minkäänlaista selitystä löytäny siihen ääneen eikä siihen löytäny kukkaan toinenkaan. Enkä tänäkään päivänä jos joku sanoo että kuuluu semmosia ihmeellisiä koputuksia, en minä suoralta kädeltä suinkaan uskos sitä, että nyt siellä joku kummitus on, vaan minun täytyy saaha usijampi viikko tutkija sitä ennenko minä rupijan ollenkaan uskomaan. Minä pijän leikkinä semmosta hommaa, mutta kyllä minä vain kuolenki siihe uskoon, että kyllä tyhyjäki paukahtaa, ei siitä mihinkään pääse."

Soivuorikin vahvistaa kummituksen erikoisen taidon tietää asioita, joita sen ei pitäisi. Toisaalta hänellä ei ole kovin korkeata käsitystä kummituksen järjenkyvyistä, sitä kun saattoi taitavalla johdattelulla pettää.

- Kun äiti oli opettajana siellä toisella puolen pihhaa, toisessa rakennuksessa, kymmeniä vuosia oli opettajana siellä, samon ku se alakoulun opettajakin. Ja ne oli tunteneet toisensa jo kymmeniä vuosia siihen mennessä. Niin äiti kysy siltä kummitukselta, että montako häll on veljiä. Niin se nappuutti kolme kertaa. Niin se alakoulun opettaja sano, että nythän se vastasi väärin. Etteihän sul oo kun kaks veljiä.

Äiti sano että kyl se ihan oikein vastasi, että kyllä häl kolme veljiä on. Niin se alakoulun opettaja vain sano, että kyl se on ihmeellistä että vaikka näin kauvan on tunnettu toisensa, kymmeniä vuosia, niin hankää ei oo tienny että sinulla on kolme veljiä. Niin äiti sano, että näin se vain asija on, että kolme hällä veljiä on muttei yhtään siskoa (nauraa).

- Työ tietysti kokkeilitte siltä kysyvä et mikä oot miehiäs?

- Kyllä. Ja sitä alkuperrää koitettiin selvittää kaikilla keinoilla. Mutta heti kun siihen tekstiin mentiin, että olis se alkuperä saatu selville ja jotaki tietoa sen olemuksesta nin ne vastaukset loppu kyllä siihen. Se meni sellaseksi se rapsuttelu. Se myönti ja kielti ja teki vaikka mitä. Saatto ruveta rapsuttelemaan omija aikojaan siellä. - - Joskus oikeen valmiiksi ajattelin semmosen renkaan. Sitä utelijaisuutta koitin siihen laittaa omasta mielestäni että eikö sieltä minkäänlaista lipsausta tuu mutta kyllä sen sai erehtymää, ei siinä mittää. Kyllä se erehty vastaamaan ristiinki sillä lailla ettei, jos minulta olis kysely niin en olisi sanonut niin. Mutta sitte kun minä rupesin perruuttamaan ja perräämään sitä juttuva että mitenäs sinä nuin sanot, myönnit tuolla lailla tuommosen asijan niin siitöpäs ei tullukkaa enää selvää. Ei sitä kuulusteltu. Ei sitä päässy kuulustelemaan niinku tavallista kaverija kuulustellaan, että sanotaan että kahella lailla ei saa sanova sitä asijata. Se sai sanova niin monella lailla kun se halusiki sen (nauraa).

Kaiken penkomisen jälkeen Soivuori siis joutui myöntämään, ettei hän löytänyt tapaukselle selitystä. Asuntolan tyttöjen täytyi kummittelun aikana olla läsnä, mutta muita säännönmukaisuuksia oli niukalti. Koputukset eivät erikoisesti seuranneet ketään tytöistä. Koputukset saattoi selvästi paikantaa, mutta koputtelukohta voi siirtyä minne tahansa huoneessa: pöytään, lattiaan, ikkunanpieleen, sängyn pätyyn. Senkin kummitus saattoi tehdä, että se pyydetessä siirtyi koputtamaan esimerkiksi ikkunanpielestä pöytälevvyyn, missä koputuksia oli helpompi seurata.

Oijärven koulun kummittelu päätyi tuttuun tilanteeseen: "virallinen taho" epäili petosta tai joukkosuggestiota, koputuksia seuranneet pitivät tapausta selittämättömänä. Jälkeenpäin tarkasteltuna tapaus on yhtä vahvasti - tai heikosti! - todennettu kuin monet muutkin suomalaiset poltergeistit. Mutta

vieläkin Kuivaniemeltä voi tavata kymmenittäin paikalla käyneitä, jotka Pentti Soivuoren tavoin ovat kummituksen testanneet ja aidoksi havainneet. (9)

Hautakiviveistämön kummitus 1954

1940-luvun maineikkaiden kummitusten jälkeen suomalaisesta poltergeististä ei ole paljon kertomista: hiljaisuuden katkaisevat vain vuoden 1954 syksyllä mellastanut jyväskyläläisen hautakiviveistämön kummitus ja kaksikymmentä vuotta myöhemmin Lahden kummitus.

Kummittelu alkoi syksyllä 1954 jyväskyläläisessä kiviveistämössä, ränsistyneessä lautarakenteisessa hökkelissä lähellä vanhaa kaljatehdasta. Kaksi pitkää päivää tekevää kivityömiestä, Ensio A. ja Veikko J., huomasivat syyskuun 23:n päivän iltana, että työtilassa lenteli kivensiruja. Kynnen kokoiset kivenpalat osuivat kumpaankin nuorukaiseen eikä kumpikaan tunnustanut niitä heittäneensä. Pian kivien lentely sai seurakseen oudon ääni-ilmion: jostain vaikeasti määriteltävästä paikasta alkoi kuulua surinaa tai vihellystä, kuin kuuloketta nostettaessa kuuluvaa puhelimen valintaääntä. Aikansa kuunneltuaan miehet huomasivat, että äänen kanssa saattoi kommunikoida, sillä se vastasi kysymyksiin sovitun koodin mukaisesti. Vastauksista hahmottui synkeä murhajuttu: mies ja nainen oli surmattu veistämörakennuksessa ja haudattu sen maalattiaan. (10)

Veistämön johtajalta miehet saivat kuulla, että tämä oli havainnut samanlaisia ilmiöitä jo kuukautta aikaisemmin. Veistämön konttorissa johtaja oli nähnyt kivensirujen lentävän, vaikkei niitä konttorin puolella pitänyt olla ollenkaan; hän oli myös kuullut selittämättömiä koputuksia ja nähnyt konttorin oven aukeavan itsestään.

Kertomuksista ja lehtijutuista ei selviä, montako miestä veistämössä oli töissä eikä sitäkään, havaitsivatko ilmiöitä muut kuin Ensio A., Veikko J. ja veistämön johtaja. Joka tapauksessa kummitus laajensi toimintansa suurempiinkin esineisiin: vasara lensi hyllyltä lattialle, konttorin puolella lenteli pieniä marmorilaattoja, tahko pyöri itsekseen. (11)

Lokakuun alussa kummittelu oli paisunut sellaisiin mittoihin, että tapaus nousi julkiseksi. Ensio A:n äiti tunsu Helsingin Sanomien Jyväskylän aluetoimittajan Vaajakallion ja toi poikansa tämän luokse selostamaan kummittelua. Vaajakallio kävi miehensä ja Kasvatusopillisen korkeakoulun lehtorin Eero Valovirran kanssa kahtena iltana paikalla ja juttu ilmestyi Helsingin Sanomissa 6. lokakuuta.

Vaajakallion pariskunta ja Valovirta lienevät jo aiemmin olleet kiinnostuneita parapsykologisista ilmiöistä, sillä kaikki kuuluivat Jyväskylän parapsykologiseen kerhoon. Helsingin Sanomien juttu ei ota suoraan kantaa ilmiöiden laatuun, mutta rivien välistä voi lukea, että kirjoittaja pitää tapausta aitona. Jutulla on kiistatonta arvoa, sillä siinä on silminnäkiäkuvaus poltergeist-ilmiöistä:

"Todellinen kauhumaishama oli vastassani niinä kahtena iltana, jolloin kirjeenvaihtajamme oli tutustumassa itse paikalla outoihin ilmiöihin. Kiviveistämö törrötti aavemaisena pimeydessä kummitusmaisine nostureineen. Ensimmäisenä iltana tutkimme rakennusta ulkoa turvallisen välimatkan päästä. Leikkisäksi heittäytynyt schäferi taisi sotkea kaikki piirustukset, sillä kummituksesta ei kuulunut mitään. Sen sijaan kuului yön pimeydestä selkäpiitä karmiva humalaisen ääni, joka nauroi yössä kulkeville.

Summerin ääni ja laimea kivisade oli seuraavan illan kokemuksissa. Tällöin oli veistämöllä kaikkiaan kahdeksan henkilöä, heidän joukossaan juttuun kiinnostunut ja asiantuntijaksi pyydetty tri Valovirta, joka muiden tavoin sai heti vastaansa summerinäätä muistuttavan heikon, vähitellen illan mittaan voimistuvan äänen. Se toisti halutun luvun, vastasi kysymyksiin ja päästi vihdoon klo 23.30 tienoilla hätähuutoa muistuttavan valituksen, joka nostatti vilunväreet selkään.

- Äänenkin voisi vielä selittää, vaikka olenkin varmistunut siitä, ettei se voi olla mikään hyönteisen ääni, sanoi tri Valovirta tutkiessaan muiden miesten kanssa seinää, josta ääni kuului - mutta kivien lentely on jotain, mille ei voi löytää selitystä - ei vielä. Hän oli koonnut taskuunsa joukon kivensiruja, jotka olivat lentäneet ensin kattoon sitten lattialle pahvilla tiivistetyssä (konttori)kopissa."(12)

Vuonna 1971 Olavi Kiviniemi haastatteli Antamo Vaajakalliota, joka kertoi omat muistonsa käynnistä kummittelupaikalla:

"Me sovimme sitten tohtori Eero Valovirran kanssa, joka oli Jyväskylän tähtitieteellisen yhdistyksen puheenjohtaja ja Kasvatusopillisen korkeakoulun opettajainvalmistuslaitoksen luonnontieteen lehtori, että hän lähtee sitten rouvansa kanssa matkaan sinne. Rouva oli itsekin opettaja, hän oli Jyväskylän tyttölyseon luonnontiedon lehtori, filosofian maisteri ja kaikin puolin järkevä, molemmat jalat maassa seisova ihminen hänkin.

Ja näin me sitten menimme yhtenä yönä joka oli... taikka iltana, kello yhdeksän aikaan. Se oli erittäin synkkä, tarkoitukseen oikein hyvin sopiva, semmoinen sumuinen, synkkä, tihkuinen yö. Ja me läksimme sitten, otimme meidän koiramme mukaan - meillä oli saksanpaimenkoira - ihan kurillamme, että miten koira suhtautuu tämmöiseen paikkaan. Koira oli levoton tosiaan siinä veistämön ulkopuolella, se oli silminnähtävän poikkeuksellinen sen käytös. Ja sisään se ei tullut ollenkaan, se kieltäytyi itsepintaisesti menemästä sisään vaan jäi sinne ulos makaamaan aika pitkän matkan päähän rakennuksesta.

No sisällä oli, olikohan siellä kaksi kolme miestä, pari näitä veistämön työmiehiä, jotka olivat silloin olleet siellä illalla töissä. Olivat siinä vähän pois lähdössä siinä jo ja tuntuivat olevan vähän niinkuin jotenkin vaivautuneita. No, silloin nyt ei tapahtunut yhtään mitään, veistämö oli kaikin puolin semmoinen salaperäisen ja synkän näköinen. Siellä oli muutamia harvoja yksinäisiä lamppuja ilman mitään varjostimia ja ne löivät semmoiset kovot, terävät varjot, mustat varjot, ja kaikki oli vähän noin tosiaankin kummitusmaisen näköistä.

Ja siinä sitten kun me keskusteltiin, niin sitten rupesi kuulumaan todellakin tätä ulinaa, ja silloin minä totesin, että joo, se on aika samantyylistä kun puhelimen kuuloke nostetaan ja sieltä tulee se vapaaääni, mutta se oli voimakkaampi ja se oli huomattavasti terävämpi se ääni.

Ja sitten minä rupesin tenttimään aivan samalla tavalla kuin tämä edellinen kertoja tentti. Minulla oli myöskin markan lantteja sekulia

rahaa taskussa ja minä hoksasin ne. Minä laskin ne käsissäni, sitten totesin, että niitä oli, oliko niitä nyt viisi kappaletta. Ja minä helistelin sitten niitä rahoja taskussani ja kysyin sitten että voitkos sanoa, kukahan lienetkin, että montako rahaa, kolikkoa minun taskussani on. Ja heistelin näin niitä että se kuuli sen helinän. Ja se vihelsi viisi kertaa.

Hyvä, se meni siis aivan kohdalleen. Ja sitten minä kysyin, en muista mitä minä kysyin sitten, ja sain vastauksia. Sitten toistin samat kysymykset ruotsiksi ja mitään vastausta ei tullut. Se ei siis ilmeisesti osannut ruotsia. Minä toistin vielä saman saksaksi, ei myöskään tullut vastausta. Se meni vallan mykäksi.

No sitten siinä, ellen väärin muista, vähän kaikki tentti siltä yhtä sun toista satunnaista, mutta se ei ilmeisesti ollut mieleen tälle hengelle, koska se rupesi sitten vallan villiksi ja rupesi ulisemaan se ääni. Se oli hermostunut ja se ääni kävi erittäin epämiellyttäväksi. Minä lopulta sanoin että kuule, ole hyvä ja lopeta, ei tämä ole hauskaa kuultavaa. Ja jonkin ajan perästä se loppui.

Koko sen ajan tohtori Valovirta oli kulkenut ympäri seiniä ja koputellut ja hakenut onttoa paikkaa, mutta ei siellä ollut mitään onttoa paikkaa. Se oli todellakin lautarakennus, sahanpuruilla täytetty. Ei sieltä löytynyt mitään, ja sitä ääntä ei myöskään voitu paikallistaa. Mitään johtoja ei havaittu, että mitään summereita siellä ei ollut. Se tutkittiin sekä sisä- että ulkopuolelta ja todettiin, että ei siinä ilmeisesti vilppiä ole. Eikä niistä kavereista kukaan... ne istuivat kuin kivipatsaat, yksikään heistä ei liikkunut mihinkään, ja se tuntui että siinä ei ollut mitään vilppiä."(13)

Lokakuun seitsemäntenä Helsingin Sanomien lukijat saivat edelleen täyden annoksen paranormaaleja ilmiöitä:

"Hautakiviveistämön kummitus ei enää tiistaina ja keskiviikkona tyytynyt vain pieniin kivensiruihin ja koputuksiin. Aamusta lähtien se näinä päivinä on nakellut marmorikiven kappaleita ja suuria parinkymmenenkin senttimetrin mittaisia muttereita. Keskiviikkoamuna se ryskytti veistämön seinää niin, että sahajauhott lensivät huoneeseen.

Näinä päivinä ei enää kukaan veistämön työntekijä ole jäänyt hämärän tulon jälkeen veistämölle töihin, sillä henkimaailma on ryhtynyt hallitsemaan siellä liian kovin ottein. Tri Valovirran käydessä keskiviikkona valokuvaamassa näitä kummitusmaisemia pudotti outo ilmiö parinkymmenen senttimetrin mittaisen ruostuneen ruuvin hänen jalkoihinsa. Veistämön väki kertoi, ettei tätä ruuvia ole käytetty pitkiin aikoihin eikä sen nykyisestä säilytyspaikasta ole varmaa tietoa. Tri Valovirtaa varten olivat miehet keränneet myös ruokatunnin aikana lentäneet viisi kiveä konttorihuoneena käytettyyn tiivistettyyn koppiin. Kun niitä hetkeä myöhemmin mentiin hakemaan, ne olivat kadonneet, vaikka aivan varmuudella tiedetään, ettei kukaan ole käynyt kopissa sen jälkeen, kun kivet oli koottu pöydälle. Tässä pienessä puulattiaisessa huoneessa lentelee yhä kiviä, vaikka esim. sieltä on kaikki kivet siivottu tarkasti pois."(14)

Lokakuun kahdeksannen päivän lehti toteaa jo "Jyväskylän kummitusrintamalla hiljaista", mutta lisää kummitteluun vielä muutaman veistämön työntekijöiltä kuullun ilmiön: seinällä riippunutta suurta viivotinta oli heilautettu voimakkaasti, lähistöllä ollut tanko oli itsestään pyörähtänyt ja lattialle oli paiskautunut noin viiden kilon lyijypuntti.(15)

Lokakuun 15:n Helsingin Sanomissa oli Parapsykologisen tutkimusseuran varapuheenjohtajan T.K.Laakson pitkä artikkeli, jossa Jyväskylän tapaus selitettiin poltergeist-ilmiöksi. "Jyväskylän tapauksessa jatketaan vielä tutkimuksia sopivaa meediota apuna käyttäen", toteaa Laakso juttunsa lopussa. (16)

"Sopiva medio" oli helsinkiläinen selvänäkijä Terttu Blaschkow, joka sitten Laakson kanssa kävi paikalla. Hän muistelee käyntiään Aikki Perttola-Flinckin kirjassa "Ihmistiedon rajamailla" otsikolla "Sidoin kiviveistämön kummituksen savipalloon":

"Kun Jyväskylän kiviveistämöllä kummitteli, Parapsykologisen seuran puheenjohtaja pyysi minua lopettamaan oudot ilmiöt. Lensimme Jyväskylään, ja jo pari vuotta opettajanani ollut mieshenkilö saneli minulle kaavan, jolla minun piti sitoa levottomat henget. Insinööri T.K. Laakso istui vieressäni, kirjoitti ja piirsi kaavan muistiin. Kun tulimme veistämön pihaan näin ovella miehen ja naisen ja tiesin heidän olevan murhatut ja nyt kummittelevat henget. Sisällä ei ollut

ketään, pimeääkin siellä oli, mutta tahko pyöri, kivet ja taltta lensivät ilmassa. Mukanani oli henkien pihamaalle paiskaama kaivertaja ja hän ihmetteli, miksi henget nakkelivat häntä, joka sentään uskoi, eikä sitä toista työntekijää, joka juoksi karkuun."

Blaschkow sitoi henget saamansa kaavan mukaan tulen, ilman, maan ja veden avulla savipalloihin ja vei pallot mukanaan.

"Toimme siis savipallot Helsinkiin, mutta teimme niillä useita kokeita ennen niiden lopullista rauhoittumista. Päästin henget vapaiksi ja ne menivät oitis Jyväskylään ja veistämölle. Paikalla oli todistajana myös muuan Helsingin sanomien toimittaja. Kokeet tapahtuivat siten, että minä olin Helsingissä ja soitin veistämölle ja kerroin minutillleen, milloin päästän henget vapaiksi. Varoitin myös kyseistä toimittajaa menemästä liian lähelle tahkoa, koska murha-ase voi lentää sinne. Tahko alkoi pyöriä ja samassa taltta lensi sitä kohti, toimittaja korjasi sen talteen ja toi kotiinsa. Mutta ei hän pitänyt sitä huoneessaan yhtä yötä kauempaa. Seuraavana päivänä hän soitti minulle viettäneensä kamalan yön! Tällä hetkellä taltta on T.K. Laakson hallussa." (17)

Antamo Vaajakallio vahvistaa Blaschkowin kokeilut henkien kanssa. Hän oli soitellut veistämölle ja kysynyt, jatkuvatko ilmiöt ja niin vai oli käynyt, että ilmiöitä esiintyi vain silloin, kun Blaschkow oli vapauttanut henget.

Blaschkow ei ollut ainoa meedio, joka kävi hautakiviveistämössä. Vaajakallion mukaan Hollannista tuli Mulder-niminen selvänäkijä, joka Blaschkowin käynnistä tietämättä vahvisti tämän diagnoosin: kummittelun aiheuttivat veistämössä murhatut mies ja nainen, jotka oli haudattu maalattiaan.

Hautakiviveistämön kummitus koki tyypillisen poltergeistin kohtalon: se nousi nopeasti kuuluisuuteen ja katosi yhtä nopeasti. Jyväskyläläinen lehdistö, joka oli pahasti myöhästynyt tapauksen uutisoinnissa, nousi vastustamaan Helsingin Sanomien kummitusta ymmärtävää otetta. Jyväskylän Sanomat totesi, että "nykyaikainen journalistiikka vaatii myös tieteellistä todistusaineistoa" ja leimasi kummituksen humalaisten toilailuksi. (18)

Oliko hautakiviveistämön kummitus sitten petosta vai aito poltergeist?

Olavi Kiviniemi, joka on tarkimmin tutkinut tapausta, toteaa:

"Aukoista huolimatta aineistoa on kertynyt niin paljon, että pidän Jyväskylän kiviveistämön kummitusta varteenotettavana tapauksena. Eri lähteistä kootut tiedot vahvistavat toisiaan. Erot yksityiskohdissa ovat pieniä ja sellaisissa yhteyksissä, että ne on helppo ymmärtää. Tapahtumien runko on selkeä eikä muodollisesti anna suuriakaan mahdollisuuksia virhetulkinnoille."(19)

Tapaukseen liittyy kuitenkin jälkiepiso, joka oikeuttaa petosepäilyt. Antamo Vaajakallio kertoo:

"Useita vuosia sen jälkeen, kun kaikki tämä oli tapahtunut ja juttu oli ilmeisesti jo vaipumassa unhoon, tuli jutun alkuunpanija, tämä kiviveistäjä Ensio A., meidän kotiin ja alkoi erittäin pontevasti perua koko tapahtumaa sanoen, ettei siellä yhtään mitään tapahtunut, mitään yliluonnollista. Että kaikki oli hänen itsensä järjestämää. Hän oli heilutellut ohkaisilla langoilla niin sahoja kuin pyöriteltyjä tahkoja.

Mutta kun sitten käytiin toteamassa tämän tahkon rakenne ja ne mahdolliset vipuvarret - hän vielä sanoi, että hän paperinarun kiersi tahkon akselin ympärille ja sitten hän hiljaa selän takaa veti niin, että tahko pyöri ja se kampi rupesi kiertämään - totesimme sen, että se oli kyllä täysi mahdottomuus, sillä se tahkon laakeri oli niin tavattoman huono, että se kitka ja se tavattoman huono vääntömomentti, mikä siinä syntyi kun noin ehkä tuuman vahvuiselle akselille kierretään paperinarua, niin ei mikään mahti maailmassa saa näillä vehkeillä sitä narua pyörimään. Sen lepokitka on niin suuri, että se naru katkeaa varmasti.

Että kaikesta tuntuu siltä, että tässä oli aivan siis harkittu kieltö. Mistä syystä tämä katumus sitten näin pitkän ajan kuluttua oli tullut näin voimakkaasti, että hänen täytyi tulla perumaan tätä puhetta, niin minä en jaksa käsittää. Oliko hän sitten joutunut itse joihinkin henkilökohtaisiin vaikeuksiin ja koetti saada peruutusta, se ei koskaan selvinnyt. Mutta ilmeistä oli, että hän koettaessaan tehdä tätä mahdollisimman luonnolliseksi ja koettaessaan keksiä rationaalisia selityksiä kaikelle sille, mitä oli tapahtunut, niin hän puhui vastoin parempaa tietoaan."

Antamo Vaajakallio saattaa olla oikeassa epäillessään Ensio A:n tunnustusta. Jyväskylän kummituksen aitous jää kuitenkin kyseenalaiseksi. Hautakiviveistämön ilmiöistä juuri ne on kuvattu ylimalkkaisimmin, jotka parhaiten todistaisivat tapauksen aidoksi. Näistä ilmiöistä - esineiden liikkumisesta, kivensirpaleiden lentelystä -- tarvittaisiin seikkaperäisiä silminnäkijäkuvauksia, ennen kuin petosepäilyistä voitaisiin luopua.

Lahden kummitus 1974

Vuoden 1974 keväällä, kun kaikessa rauhassa pengoin kansanrunousarkiston pölyisiä poltergeistlipukkeita, pamahti julkisuuteen Lahden kummitus, viimeisin laajempaa kohua aiheuttanut suomalainen poltergeist.

Kummituksen keksi Ilta-Sanomat, joka toukokuun puolessavälissä varmisti sillä parinkin numeronsa myynnin. Pian mukaan liittyivät Helsingin Sanomat ja tietenkin Etelä-Suomen Sanomat, jonka kotinurkissa kummittelu tapahtui. Maineensa huipulla kummitus oli toukokuun 20:n päivän tienoilla, jolloin muistan kuulleen viranomaisien vakuuttavan radion Tänä iltapäivällä - lähetyksessä, ettei mitään syytä paniikkiin ollut - tilanne oli poliisin hallinnassa. Ja niin kävikin, että kuun lopulla lehdet enemmän tai vähemmän suoraan kertoivat poliisin löytäneen kummittelun aiheuttajan. Taas kerran oli julkisuudenkipeä talonväki sortunut järjestämään "selittämätöntä" koputusta lehtimiesten ja poliisien ihmeteltäväksi.

Jostain syystä en ollut ollenkaan innokas tutkimaan poltergeistia itse teossa, valvomaan öitä ventovieraitten asunnossa poliisien lehtimiesten, pappien, meedioitten, lahkolaisten ja sensaationhakijoiden joukossa. Ajattelin odottaa, että pahin mekkala menee ohi ja käydä sitten keräämässä tapauksen jälkeensä jättämän kertomusaineiston, jonka käsittelyssä tunsin olevani varmallalla pohjalla.

Elokuussa harhailin sitten Lahdessa Uskontotieteen jaoston nauhuri olkapäällä ja etsin kummitustaloa. Kaupunginosan tiesin ja muutaman kyselyn jälkeen seisoin Sammonkatu 26:ssa vanhan kahden perheen puisen omakotitalon pihalla. Asiani kuultuaan Märtha M., noin 60-vuotias

keväisen kummittelun keskushenkilö ohjasi minut naapuriin poikansa Kalevin puheille.

Pian kävi ilmi, että Kalevi hoiti kummittelun PR-puolen. Hän oli keväällä tuonut tapauksen julkisuuteen ja valinnut sitä seuraamaan päässeet henkilöt. Aloin vakavasti epäillä jutun todenperäisyyttä, kun Kalevi kertoi, että hän oli kiinnostunut parapsykologiasta ja oli käyttänyt tapausta todistaakseen yliluonnollisen olemassaolon. Kun kuitenkin olin Lahteen tullut, purin nauhurin pöydälle ja aloitin tapauksen penkomisen Kalevin haastattelulla.

Tapaus oli alkanut toukokuun neljäntenä. Silloin Märtha M.:n 22-vuotias huumeita pitkään käyttänyt poika Pertti hirttäytyi Sammonkadun-kotinsa ulkorakennuksessa. Samana iltana noin 11:n aikaan Märtha M.:n kodin ikkunaan koputettiin terävästi kolme kertaa. Ikkuna oli sama, johon Pertti oli tavannut koputtaa tullessaan ilman avainta kotiin. Selittämätön koputus toistui kolmen viikon ajan lähes joka ilta. Koputus alkoi illalla 23:n aikoihin ja jatkui pitkälle yli puolen yön.

Varmistuttuaan koputuksen selittämättömyydestä Kalevi kutsui poliisit paikalle. Hän otti myös yhteyttä Keski-Lahden seurakunnan kirkkoherraan Mauri Malkavaaraan, joka saapui paikalle pastori Rantakarin ja komisario Eero Reijosen sekä konstaapeli Pauli Silventoisen kanssa. Rantakari oli tuonut mukanaan poikansa, Ilta-Sanomien Lahden aluetoimittajan Tapio Rantakarin. Vieraat istuivat sisällä pienessä kahden huoneen huoneistossa. Kalevi oli ulkona autossa toisen poliisimiehen kanssa. Hän kertoi kuulleen lehtien rapinaa, ikään kuin raskaat asekeleat olisivat kulkeneet pihan poikki. Sitten alkoi koputus, jonka sekä sisällä että ulkona olijat voivat kuulla. Koputtajaa vain ei voitu nähdä sen enempää sisältä kuin ulkoakaan, vaikka talon ulkoseinä oli kirkkaasti valaistu. Seuraavana päivänä Ilta-Sanomat julisti etusivullaan: "Kuolleen kotona kummittelee - kirkkoherra ja poliisi kuuntelevat koputuksia." Tiettävästi poliisit aikoivat avata seinän, josta koputuksia kuului, mutta luopuivat ajatuksesta seuraavana päivänä pidettävien hautajaisten takia.

Poliisi toimi rivakasti, sillä jo 21. toukokuuta saatettiin julistaa tutkimukset päättyneiksi. Tapaus, jota aluksi oli pidetty hieman epätavallisena kotirauhan rikkomisena, hahmottui poliisin katsannossa talonväen itsensä aiheuttamaksi. "Perhe saa naputella keskuudessaan niin paljon kuin

haluaa, kunhan ei toiminnallaan häiritse poliisin työrauhaa", oli komisario Reijosen kommentti lehdistölle. Poliisin epäilykset olivat suuntautuneet Märtha M.:ään, koska hänen läsnäolonsa oli aina tarpeen koputuksen käynnistymiseksi. Häntä kuulusteltiin ja kehoitettiin tunnustamaan, mistä Kalevi vielä syksylläkin oli katkera.

Kalevin mukaan kummitus ei suostunut uskomaan poliisin tulkintaa itsestään: ilmiöt eivät suinkaan loppuneet vaan jatkuivat aiempaa monipuolisempina. Kummittelu oli nyt siirtynyt sisälle, missä koputusten lisäksi pikkuesineet iltaisin lentelivät. Itse asiassa ilmiöitä oli viimeksi esiintynyt edellisenä iltana. Kalevi, joka tässä nähtävästi näki tilaisuuden saada korvausta viranomaisten ymmärtämättömyydestä, kutsui minut yöpymään kummitustalossa. Ja niin olin tilanteessa, josta olin keväällä yrittänyt livetä: edessä oli henkilökohtainen tutustuminen poltergeistiin.

Palasimme takaisin Sammonkatu 26:een. Kummitustalossa asuivat Märtha M., hänen eläkkeellä oleva miehensä Antti sekä Märthan 19-vuotias poika Risto. Haastattelin tunnin verran Märtha M.:ää ja aloin hiljalleen vakuuttua, että tapauksessa oli muutakin kuin virkavallan hännäämistä ja julkisuudenkipeyttä. M.:n pariskunta oli aika surkeassa tilassa pitkään jatkuneiden häiriöiden takia. Ilmiselvästi he tiesivät tapauksen syistä yhtä vähän kuin ulkopuolisetkin. Rouva M. piti selvänä, että Pertti yritti kuolemansa jälkeen ottaa häneen yhteyttä. Mutta mistä syystä yhteydenotto tapahtui jatkuvana kiusaamisena ja miten sen saisi loppumaan, sitä hän ei tiennyt. Paikalla oli käynyt kaksi meediota, seurakuntanuoria, vapaakirkkolaisia, Jehovan todistajia, joilla kaikilla oli oma tulkintansa tapahtuneesta. Joku oli sanonut, ettei kiusanteko loppuisi ennen kuin kaikki Pertille kuuluneet tavarat olisi poltettu, ja rouva M. mietti tuskaisesti, pitäisikö hänen luopua rakkaista muistoesineistään. Entäpä jos kummittelu ei lakkaisikaan, vaikka hyväkuntoiset vaatteet ja paljon maksaneet valokuvat hävitettäisiin?

Minua tietysti kiinnosti poltergeist-ilmiöiden kehittyminen ensi viikkojen koputusjakson jälkeen. Toisen meedion, turkulaisen Mirja Reiman, käynnin jälkeen ilmiöt olivat siirtyneet sisälle ja koputusten sijaan oli tullut pikkuesineiden lentely. Märtha M.:n mukaan huoneistossa lenteli esineitä päivittäin: askartelussa käytettyjä muovihelmiä, pullonkorkkeja, Antin kuulokojeen paristoja, kyniä, ruuveja. Erään kerran "se" heitti pöydältä kaksi sokeripalaa. Rouva M. vei palat keittiön kaappiin, mutta

hetken kuluttua ne lensivät sieltä, vaikka kaapin ovi oli kiinni. Myöskin helmiä saattoi lentää keittiöstä olohuoneeseen, vaikka väliovi oli kiinni. Kalevi sanoi keränneensä muovihelmet talosta tarkkaan pois huomattuaan kummituksen kiinnostuksen niihin, mutta jostain niitä kuitenkin jatkuvasti ilmaantui.

Tämä viittasi teleportaation mahdollisuuteen. Tutkin välioven ja huomasin, että suljetun oven ja karmin väliin jäi sentin rako, josta pikkuesineet kyllä mahtuivat.

Helmiä oli lennellyt myös Hymy-lehden toimittajan ja valokuvaajan vieraillessa talossa. Helmet olivat pyörineet lattialla jotenkin omituisesti. Risto ja valokuvaaja olivat puolen tuntia yrittäneet heittelemällä matkia helmien pyörintää mutta epäonnistuneet.

Risto väitti huomanneensa mielenkiintoisen piirteen esineiden lentelyssä: lähes jokaisen heiton edellä tuntui kylmä tuulahdus. Hänen mukaansa useat paikalla käyneet olivat havainneet saman ilmiön.

Ääni-ilmiöt olivat kesän mittaan monipuolistuneet. Aluksi kummittelu oli ollut koputusta ikkunaan, mutta kesän aikana kummitus oli alkanut matkia muitakin ääniä. Joitakin kertoja oli kuultu oven käyvän vaikkei tulijaa näkynyt. Kun vapaakirkkolaisten ryhmä oli käynyt talossa, oli vintiltä kuulunut askeleita. Rukoilemalla askeleet oli saatu lakkaamaan, mutta sitten keittiön nurkasta oli alkanut kuulua omituista murinaa. Olohuoneessa oli pikku ruletti, jonka pyörimisestä aiheutuvaa ääntä kummitus oli myös matkinut. Joitakin kertoja oli kuultu kellon kilahduksia. Eniten Märtha M. sanoi pelänneensä kaameaa, harakan naurua muistuttavaa ääntä. Kummitus oli myös matkinut lasin helinää niin taitavasti, että talonväki oli todella uskonut ikkunan särkyneen. Yleensä ilmiöt tapahtuivat kuten ennenkin myöhään illalla ja alkuyöstä.

Yhdentoista maissa M.:n pariskunta laittoi vuoteensa olohuoneen sohvaan ja Risto kävi nukkumaan keittiöön. Valot sammutettiin, mutta katuvalo piti huoneiston sen verran valoisana, että ihmiset ja huonekalut selvästi erottuivat. Minä, kummituksen metsästäjä, istuin olohuoneen nurkassa nauhuri vierelläni ja odotin. Keittiön ovi oli auki, joten saatoin tuolistani nähdä kaikki nukkujat. Puolenyön maissa huomasin Riston nukahtaneen. M.:n pariskunta jutteli silloin tällöin muutaman sanan ja sitten Anttikin

nukahti. Meidät havahdutti terävä rapsahdus olohuoneen seinään pariskunnan vuoteen yläpuolelle; sitten lattialta kuului pikkuesineen pomppimista. Panimme valot ja poimimme lattialta muovihelmen, joka nähtävästi oli lentänyt avoimesta keittiön ovesta. Sama uudistui vajaan puolen tunnin kuluttua, kun valot oli taas sammutettu. Näiden välillä Antti M. väitti helmen lentäneen kaulaansa. Poimimme helmen hänen vuoteestaan, mutta mitään havaintoa sen lentämisestä minulla ei ollut.

Yhden ja kahden välillä edessäni olevasta sohvapöydästä kuului vaimeita napsahduksia. Voimakkaimmat napsaukset täräyttivät pöytää niin, että saatoin tuntea ne lattian kautta jaloissani. Vähän ennen kahta asetin mikrofonin pöydälle saadaksen napsahdukset nauhalle, mutta siihen ne loppuivat.

Kello 2.50 hätkähdimme, kun katon rajasta kuului hyvin terävä napautus. "Sehän täräytti lujaa", huomautti Märtha M.

Kello alkoi olla sen verran, ettei uusia ilmiöitä ollut odotettavissa. Aloin tehdä lähtöä aamujunalle. Rouva M. halusi keittää minulle kahvit. Joimme kahvia keittiössä, ja rouva itki ja kertoi Pertti-pojastaan. Hän pelkäsi kummittelijan lopulta käyvän väkivaltaiseksi perhettään kohtaan. Yritin parhaani mukaan lohdutella. Taisin tarjota rouvaparalle vielä yhden selityksen medioiden ja lahkolaisten runsaan annin jatkeeksi: että hän mahdollisesti itse tiedostamattaan aiheutti ilmiöt. Puhellessamme kuulin ulko-oven käyvän, kuin joku olisi tullut sisään tai mennyt ulos. Tiesin hyvin oven olevan lukossa, joten en edes käynyt tarkistamassa, oliko ketään liikkeellä. Rouva M. ei näyttänyt kuulleen mitään. Liitin mielessäni tämänkin mahdollisten kummitteluilmiöiden joukkoon, koska sekä Risto että rouva M. olivat aiemmin väittäneet kuulleensa samaa. Vasta jälkeinpäin aloin epäillä, että ääni olisikin kuulunut viereisen huoneiston ulko-ovesta. Mene tiedä.

Syyskuussa kävin Lahdessa uudemman kerran. Haastattelin taas Metson perhettä ja lisäksi kirkkoherra Malkavaaraa. Ristolle jätin havaintovihkon, johon pyysin häntä merkitsemään vastaisuudessa sattuvat kummittelut. Riston päiväkirja antaa kuvan Sammonkatu 26:n viimeisistä kummittelupäivistä:

18.9.1974 Kaksi mustaa helmeä lensi klo 23.10 keittiöstä kamariin.

Tämän jälkeen kuului koputuksia. Kaikki kolme asukasta olivat paikalla. Muuten yö oli rauhallinen.

19.9.1974 Kalevi kävi kylässä Sammonkadulla. Hänen lähtönsä jälkeen ulko-ovi kävi. Rouva M. meni katsomaan, muttei nähnyt mitään. Yöllä kuului naputus klo 22.30 ja sen jälkeen vielä pari kertaa. Koputus kuului olohuoneesta.

20.9.1974 Yö oli rauhallinen. Vain muutama napaus kuului olohuoneesta klo 23: n aikaan.

21.9.1974 Klo 22.06 kuului vintiltä raskaita askeleita, kuin hyvin kookas ihminen olisi siellä kävellyt - kattolaudatkin narahtivat voimakkaasti. Naapurihuoneistossa ei ollut ketään kotona. Klo 00.30 kuului olohuoneesta muutama napaus ja nukkumaan käytyä myös keittiöstä.

22.9.1974 Klo 23.20 kuului kahdeksan peräkkäistä napautusta ja jonkin ajan kuluttua viisi lisää. Äänet kuuluivat vain M.:n pariskunnalle olohuoneeseen. Risto keittiössä ei kuullut mitään.

23.9.1974 M.:t kuulivat naputuksia olohuoneessa puoli yhdestätoista yhteen. Keittiön pöydältä sokerikupista lensi sokeripala olohuoneeseen M.:n pariskunnan vuoteeseen. Yhdestä puoli kolmeen Antti M., joka ainoana oli hereillä, kuuli outoa kilinää, kuin laakereita olisi kaadettu astiaan. Risto ei nähtävästi ollut paikalla, vaan oli kuullut tapahtumista äidiltään.

24.9.1974 "Olimme kaikki menneet nukkumaan, niin silloin lensi kellon sisärengas. Ja sitten lensi nappi. Se lensi keittiöön kamarin oven vasemmalle puolelle ja rengas kamarin pöydän alle. Sitten tuli Kalevi ja eräs nainen. Sillä aikaa, kun ne oli, niin naputus kuului kamarista ja lensi keittiöön äidin kultasormus. Ja vielä sen jälkeen lensi pennin raha kamariin äidin sängyn päähän. Kalevi ja nainen oli ihan ymmällä, sillä he kuulivat saman, mutta eivät keksineet, mistä ja kuka heitti. Kellon rengas oli keittiössä lipaston päällä ja ovi oli kiinni. Sitten se lensi kamariin. Tämä kaikki tapahtui klo 23.20-1.00."

25.9.1974 Yö oli rauhallinen.

26.9.1974 Vintiltä kuului askeleita klo 20.30.

7.10.1974 "Äiti ja Antti muutti Hakosiltaan 29.9. Siitä asti on ollut Sammonkatu 26:ssa rauhallista. Mutta 7.10. noin klo 23.20 oli äidin luona auennut ruokakaapin ovi ja sitten oli lentänyt rististä ketju, mutta risti oli pöydällä. Ketju oli lentänyt leposohvalle Antin viereen."

Loppuvuodesta kummitus koki toisen julkisuuden kautensa, kun aikakauslehdet havaitsivat, että kummittelu edelleen jatkui. Tapauksen vaiheista vuoden 1974 jälkeen minulla ei juuri ole tietoa. Annoin vuonna 1977 Hilikka Hummastille uskontotieteen seminaariesitelmän aiheeksi Lahden kummituksen. Hän lähetti Kaleville asiasta kyselyn ja sai vastauksen, että kummittelu M.:n pariskunnan uudessa kodissa edelleen jatkui joskin hieman laantuneena.

Jälkeenpäin olen kuunnellut Lahden-nauhoituksiani(20) ja miettinyt, mikä minut sai vakuuttuneeksi siitä, että kysymyksessä oli aito poltergeisttapaus. Objektiivisesti katsoen ilmiöt eivät tulleet läheskään yhtä vahvasti todistetuiksi kuin vaikkapa Martinin poltergeistissa 1885. Lopputulos oli sama kuin useimpien muidenkin suomalaisten poltergeistien kohdalla: kukaan monista paikalla käyneistä ei pystynyt löytämään ilmiöiden alkusyytä. Märtha M.:ää ei koskaan saatu kiinni petoksesta, mutta niin tarkkoja tutkimuksia asiasta ei suoritettu, että petoksen mahdollisuus olisi voitu sulkea pois.

Varmuuteni Lahden kummituksen aitoudesta perustuu pikemminkin psykologiseen intuition kuin itse ilmiöiden todistusvoimaan. Ilmiöt, joita itse olin todistamassa, olisi hämärässä huoneessa helposti voitu aiheuttaa petoksella. Olen kuitenkin varma siitä, ettei Märtha M., yksinkertainen kansanihminen ja 85 prosenttia näkövammaisen, mitenkään olisi pystynyt järjestämään Sammonkatu 26:ssa koettuja ilmiöitä. Jos poliisi pystyi pitävästi osoittamaan, ettei kummittelu ollut ulkopuolisten aiheuttamaa, niin mielestäni Riston ja Kalevin äänitteet Lahden ilmiöistä ovat vaikuttava todiste siitä, ettei talonväkikään tiennyt ilmiöiden alkuperää. Nauhoilla kuuluu ehkä ensimmäistä kertaa Suomessa aitoa poltergeistin koputusta, mutta mielenkiintoisinta niissä ovat kokijoiden reaktiot. Epäilykseni Lahden kummittelun tietoisesta lavastamisesta haihtuvat, kun kuuntelen, miten Märtha M. parahtaa itkuun koputuksien alettua tai miten Risto hyppää vanhempiensa sänkyyn koputuksia pakoon.

Ehkä vaikuttavin vihje Lahden kummittelun aitoudesta on kuitenkin se, ettei kummittelu ei Märtha M.:n elämässä ollut laatuaan ensimmäinen. Jo kahdesti aikaisemmin rouva M. oli ollut täysimittaisen poltergeisttapauksen keskushenkilönä. Noin vuonna 1950 hänen Työmiehenkadun asunnossaan kummitteli vajaan vuoden ajan lähes joka ilta. Vintiltä kuului askeleita ja saunassa liikkui hiilikoukku. Poliisit kävivät tutkimassa tätäkin kummittelua. Märtha M. muisteli, että poliisien kahvinjuonti loppui lyhyeen, kun vintillä alkoi töminä. Hän tiesi myös syyn kummitteluun: myöhemmin taloa purettaessa lautavuorauksen alta kuului löydetyn lapsen ruumis.

1960-luvun alussa kummitteli rouva M.:n Rahikankadun asunnossa.

"Tuolla Rahikankadulla myö asuttii nähkääs vanhassa kaupungin talossa... Siinä kyllä heitteli, kahvikupitkin siirtyvätten pöyvällä nähkääs ja... Tää nuorin poika oli silloin pikkupoika, silloin leikkivä poika, ei vielä koulussakaan. Ni sen leikitavarat meni pitkin nurkkia yöaikana. Ja minun lipastonlaatikko oli lukossa, mun rintakorut lensi kaikki sieltä pitkin seiniä. Ja se oli lukossa kumminkin. Miten ne voi lukon takaa...? Joka tapauksessa lukon takaakin ne saavat."

Kalevi muisti myös Rahikankadun kummittelun ja vahvisti leikkikalujen lennelleen. Märtha M. oli käynyt hakemassa apua kirkkoherralta ja tämä oli toimistostaan siunannut kodin. Syyksi kummitteluun rouva M. tiesi talon aiempien asukkaiden harrastaman spiritismin peluun.

Kolme erillistä tapausta, kolme erilaista syytä - rauhaton lapsivainaja, spiritismin peluu, itsemurha. Mutta kaikkien tapausten keskipisteenä sama nainen, jonka lähistöllä kuuluu koputuksia, esineet liikkuvat ja kulkevat ovien läpi. On vaikea uskoa, että Märtha M. olisi petoksella järjestänyt tapaukset. Hänellä ei ole ollut tähän sen enempää motiivia kuin tarvittavia taitojakaan. Kaikissa tapauksissa hän on pikemminkin etsinyt maallisten ja hengellisten auktoriteettien apua kuin hakenut julkisuutta. Nähtävästi hän on aivan vilpittömästi uskonut tapauksille keksityt kansanuskon mukaiset selitykset eikä ole tullut ajatelleeksikaan, että hänellä itsellään olisi ollut jotain yhteyttä kummittelun alkamiseen.

Näen Märtha M.:ssä psykokineettisesti lahjakkaan ihmisen, joka on reagoinut elämänsä kriiseihin aiheuttamalla tiedostamattaan poltergeist-

ilmiöitä. Jos hänellä tietoisien minuutensa tasolla olisi ollut valinnanvaraa, hän varmasti olisi jättänyt ilmiöt aiheuttamatta, sillä joka kerran ne ovat pikemminkin vaikeuttaneet kuin helpottaneet hänen asemaansa. Papit, poliisit ja lehdistö ovat edelleen viimeiset, joille nyky-Suomessa kannattaa kertoa kiusallisesta kotikummituksesta!

Kummituksen kokokuva

Yritän tässä luvussa sijoittaa suomalaiset mellastajat poltergeistitutkimuksen kehyksiin. Vertailuaineistona käytän kirjallisuudesta poimittuja ulkomaisia tapauksia.

Kansankertomukset eivät ole parasta mahdollista aineistoa, kun "mitä todella tapahtui?" -kysymyksiä käsitellään. Parapsykologisen tutkimuksen kannalta antoisia yksityiskohtaisia mellastuskuvauksia löytyy arkistoaineistosta harvoin. Kerääjien tarkoituksena on ollut koota perinnettä, ei tarkkoja historiallisia kuvauksia. Kuvausten yleisluonteisuus aiheutuu varmasti siitäkin, että valtaosa kertomuksista on tallennettu kymmeniä vuosia kummittelun jälkeen. Satojen poltergeistkertomusten läpikäynti antaa kuitenkin mahdollisuuden esittää joitain tosia yleistyksiä suomalaisesta poltergeististä.

Poltergeistin yleisyys

Kansanrunousarkiston kokoelmista löytyy viitisenkymmentä tyypillistä poltergeistitapausta - niin tyypillistä, ettei ole vaaraa sekoittaa niitä "tavalliseen" kummitteluun.

Voidaanko olettaa poltergeist niin harvinaiseksi ilmiöksi, että Suomessa viimeisten kahdensadan vuoden aikana on sattunut vain puolisensataa tapausta? Enpä usko. Kieltämättä poltergeist on harvinainen, muttei **niin** harvinainen. Arkistoaineisto antaa viitteitä, että lukuisa joukko varsin tunnettujakin tapauksia on jäänyt SKS:n kerääjäverkon ulottumattomiin. Monesta paikallisesta sensaatiosta on arkistossa vain yksi kertomus - kuinka monesta ei yhtään?

Johdantoluvussa korostin poltergeistitapausten kuuluisuutta ja mellastuksen sensaatioarvoa. Tähän mennessä on kuitenkin käsitelty tapauksia, esimerkiksi Kaarlo Partasen kuvaama Ylistaron Kitinojan koputtelija, jotka ovat jääneet melkein kummitustalon perhepiiriin paisumatta sen suuremmiksi sensaatioiksi. Tällaisia pienen piirin tietoon jääneitä poltergeisteja mahtuu Suomeen toki enemmän kuin puolensataa.

Poltergeistin suhteellisen yleisyyden puolesta puhuu se, että silloin tällöin

törmää tapauksiin, joista kansanrunousarkistossa ei ole tietoa. Kallolan siltapalkin nostelijan löysin sattumalta Säkkijärvi-lehden vanhasta vuosikerrasta. Karjala-lehdestä löytyi samoin sattumalta pakina "Perkjärven pirusta", Muolaassa 1928 mellastaneesta poltergeististä. "Karjalan" pakinoitsija väitti pirun saapuneen junalla Viipurista, koskapa se aloitti mellastuksen puolilta öin junan saavuttua! Pirun kerrottiin muun mellastuksen ohessa jopa pölyttäneen mattoja. Ja tietysti ilmiöt tapahtuivat nuoren tytön lähetyvillä.(1)

Poltergeist yritetään lähes aina salata. Salailussa vain on suuria vaikeuksia ilmiöiden laadun ja pitkän keston vuoksi. Kootessani Kangasniemellä kertomuksia Vaimosniemen kummituksesta sain vihjeen uudemmassa, salassa pidetystä kummittelusta. 1960-luvun lopulla nuoripari oli sekaantunut riitajuttuun ja kun juttua puitiin oikeudessa, alkoi talossa tapahtua kummallisia. Nuori emäntä kertoi nähneensä yksin kotona ollessaan uunikoukun tanssivan itsekseen lattialla. Iltaisin alkoi välikatolta kuulua raskaita askeleita. Selittämätön rapina kulki tuvan seinillä edestakaisin. Isäntä tyhjensi ullakon, muttei löytänyt mitään epätavallista. Pahimpina epäjärjestyksen aikoina hän yritti pienoiskiväärillä ampuen karkottaa mellastajan. Mellastus loppui, kun riitajuttu oli oikeudessa saatu päätökseen.

Nuorenparin sukulaiset ja lähinaapurit, jotka vieraisilla käydessään olivat seuranneet kummittelua, olivat ainoat, jotka tiesivät tapauksesta. Tiedustelin, eikö talonväki ollut harkinnut poliisin tai kirkkoherran kutsumista paikalle. Kyllä he olivat, mutta leimatuksi tulemisen pelko oli saanut heidät pitäytymään kotikonsteihin kutsumatonta vierasta karkotettaessa.

Selvin todiste piiloon jääneistä tapauksista on kuitenkin se, että tässä kirjassa esitellyt tapaukset ovat kahta lukuunottamatta maaseudulta. Missä ovat kaupunkien poltergeistit? Niitä ei SKS:n kerääjäverkko ole tavoittanut.

Kaiken kaikkiaan poltergeist-ilmion yleisyys on arvailujen varassa. Se on tietysti selvää, että yksityisten ihmisten kannalta kyseessä on ainutkertaisen harvinainen ilmiö.

Aineistoni tuntuisi osoittavan, että poltergeistin esiintymistiheys on ajan

myötä vähentynyt. Viime vuosikymmeninä ei Suomessa ole tullut julki likikään samaa määrää poltergeisteja kuin vaikkapa 1800-luvun lopussa. Viimeisten 30 vuoden ajalta en tiedä muita valtakunnalliseen kuuluisuuteen kohonneita poltergeisteja kuin Lahden kummituksen. Luulen kuitenkin, että nykyään kotikummitukset pyritään salaamaan vielä visummin kuin vanhaan aikaan, jolloin yliluonnollisen osallistumista arkiseen elämänmenoon sentään pidettiin luonnollisena. Ehkä kokokuva meidän aikamme poltergeisteista muotoutuu vasta sitten, kun SKS:n kerääjäverkon kautta siivilöitynyt pienryhmätieto on saatu puhtaaksikirjoitettua ja luokiteltua tutkijoiden käyttöön. Näinhän itse asiassa kävi 1800-luvun lopunkin poltergeisteille: valtaosa niitä koskevasta tiedostamme on peräisin vasta Kalevalan riemuvuoden kilpakeräyksestä vuodelta 1935.

Poltergeist-ilmiöiden luokittelu

Jos otamme poltergeistin vakavasti, joudumme vielä ratkaisemaan, miten pitkälle siihen uskomme. Tarjolla on toinen toistaan uskomattomampia ilmiöitä. Jos uskon koputukset, uskonko esineiden syyttä liikkuvan? Esineet ehken liikkuvat, mutta voivatko ne kulkea kontrolloidusti, esteitä väistellen? Voivatko esineet jälkeä jättämättä kulkea seinien ja ikkunoiden läpi? Voivatko koputukset tosiaan toimia viestintävälineenä kummituksen ja sen yleisön välillä? Jos tällainen viestintä hyväksytään, miten suhtaudutaan tapauksiin, joissa kummitus suorastaan puhuu?

A.R.G.Owen on poltergeist-ilmiöitä ryhmitellessään päätenyt nelikenttään, jossa ilmiöt jaetaan niiden psykologisen ja fysikaalisen monimutkaisuuden perusteella.(2)

	korkeammat psykologiset	alemmat psykologiset
korkeammat fysikaaliset	<i>teleportaatio, johon liittyy kontrolloitu esineiden liike</i>	<i>teleportaatio</i>
alemmat fysikaaliset	<i>kontrolloitu esineiden liike mielekkäät koputukset puhe</i>	<i>liike ääni lämpö</i>

Korkeammat psykologiset ilmiöt ovat sellaisia, joiden takana tuntuu olevan järki, ajatus, tietoinen päämäärä. Korkeampia fysikaalisia puolestaan ovat ilmiöt, joita nykyfysiikka ei tunne. Nelikentässä "perusmellastus" eli enemmän tai vähemmän sattumanvaraiset ääni- ja liikeilmiöt, on joutunut oikealle alas. Teleportaatio, esineiden selittämätön ilmestyminen suljettuun tilaan tai ulos suljetusta tilasta, on fysiikalle tuntemattomana ilmiönä määritelty korkeammaksi fysikaaliseksi, kun taas suora puhe, vaikka siinä selvästi olisi ajatusta takana, on fysikaalisessa mielessä helposti selitettävää ääniaaltojen värähtelyä.

Itselleni on ollut vaikeinta hyväksyä korkeampien psykologisten ilmiöiden todenperäisyyttä. Esineitä heittelevästä poltergeististä selviää hyväksymällä psykokinesian olemassaolon, mutta jos ottaa täydestä puhuvan poltergeistin, voi melkein samalla vaivalla uskoa piruihin, haltioihin, vuorenpeikkoihin tai vähintäänkin henkimaailmaan. Mutta minkäs teet: puhuvia poltergeisteja on olemassa! Yritän selvittää niistä ottamalla vauhtia vähemmän eksoottisesta poltergeistin perusmellastuksesta.

"Perusmellastus"

Erilaiset koputukset ja esineiden selittämätön liikkuminen liittyvät lähes kaikkiin poltergeisteihin. Monessa tapauksessa esiintyy kumpaakin, mutta löytyy myös kummittelijoita, jotka keskittyvät jompaan kumpaankin "perusmellastuksen" muotoon. Vaimosniemen kummituksen esimerkiksi ei tiedetty muuta kuin koputelleen; Härösen pirun ja Könnin pirujen yhteydessä taas ei koputusta mainita ollenkaan.

Suomalaisen poltergeistin mellastus on äkkiä katsoen sattumanvaraista. Se voi kohdistua lähes mihin tahansa esineisiin, joita suomalaisesta taloudesta löytyy. Kummituksella on kuitenkin joitain mieltymyksiä ja rajoituksia, jotka tekevät siitä leimallisesti poltergeistin.

Colin Wilson huomauttaa, että poltergeistkummittelut poikkeuksetta alkavat mitättömän tuntuisilla ilmiöillä ja paisuvat vasta vähitellen huomattavaan mittaan. Ensin kuullaan epämääräistä rapinaa, sitten koputuksia; myöhemmin alkaa lennellä kiviä ja pikkuesineitä, sitten huonekalut alkavat liikkua. Vasta kummittelun loppupuolella on todella eksoottisten ilmiöiden, esimerkiksi puhuvan kummituksen, vuoro.⁽³⁾ Suomalaiset tapaukset tuntuvat sopivan varsin hyvin tähän kaavaan. Moni kummittelu on ainakin jaettavissa selvästi erottuviin jaksoihin. Koprlassa tapaus alkoi kivien heittelynä ulkona ja siirtyi myöhemmin sisätiloihin. Vielä selvemmin muutos näkyi Mäkkylässä, missä kiviä lensi taloa kohti kahden viikon ajan ennen kuin mellastus talossa alkoi. Lahden kummitus aloitti koputtamalla ikkunanpieleen. Koputus lähes taukosi myöhemmin, mutta sen sijaan alkoi lennellä esineitä.

Poltergeist voi olla yllytyshullu. Usein se tekee ikään kuin voimaansa osoittaakseen juuri sitä, mistä sitä epäillään tai varoitetaan. Hauskin esimerkki on Turvan torpasta: piru vei ratamestari Härköselä konjakin pullosta juuri, kun Härkönen oli ennättänyt ääneen aavistella tällaista temppua. Pellosmaan piru repi kuin uhalla irti lehmänkytkeyeen aspin, jonka naapurin isäntä voitonvarmana oli takonut hirren läpi. Isollajoella Mäkisalon isäntä pani uuden hakokirveen seinälle ja vannoi, että siellä se pysyy. Tietysti kirves lähti heti kohta leijailemaan. Kummitus sai päähänsä polttaa Väliiveräjän torpan vasta, kun onneton Kuppar-Eeva oli käynyt moista ennustamassa.

Vaikka suomalaisissa kummitustaloissa pauketta ja jyrinää riittääkin, poltergeistin mellastus yltyy harvoin niin kovaksi, että talon rakenteet kärsivät. Kuitenkin Alajärven Saukolla kummittelija repi karjasuojan katon irti. Väliiveräjän torpan poltergeist tempasi tuvan seinähirret irti nurkkasalvoksesta ja repäisi halki tuvan savupiipun. Pellosmaassa pirun oli täytynyt käyttää melkoisesti voimaa saadakseen parsihirren läpi isketyn aspin reväistykseksi irti. Mäkkylässä kummitus tempaisi astiakaapin irti seinästä niin, että se puolittain katkesi. Muuten suomalaisten tapausten osalta voi yhtyä tutkijoiden käsitykseen, ettei poltergeistin voimankäyttö

juuri ylitä saavutuksia, joihin keskushenkilö ylittäisi luonnollisin keinoin (ja ehken hyvillä työkaluilla varustettuna, ei aspia muuten puun läpi vedetä).

Poltergeistin psykologisen tulkinnan kannalta on mielenkiintoista, miten mellastus usein näkyy lapsellisena kiusantekona, josta lapsia varmasti on lukemattomat kerrat varoitettu ja jonka he tietävät olevan äärimmäisen tuomittavaa. Mustanojan röppä ja monet muut pilasivat ruuat heittämällä niihin sontaa tai hiekkaa. Pohjoismaen ja Pyykinmäen pirut sotkivat lantaa eläinten rehuun. Kopralan piru heitteli lehmänlantaa maitoastioihin ja navetassa olijoiden päälle. Pellosmaan navetassa piru sotki lantaa lehmien juomaveteen.

Poltergeistin tyypillinen kiusoittelijan rooli näkyy siinä, ettei se uhkaavan näköisistä tilanteista huolimatta juuri koskaan vahingoita kohdettaan. Pieniä kolhuja monet ovat saaneet poltergeistin käsittelyssä, vakavampia vammoja tuskin kukaan. Huonoiten taisi käydä Könnin piikatytölle, jonka pirut "heittivät" takkaan niin, että häneltä paloivat kasvot. Tässäkin saattaa mieluummin olla kyse keskushenkilön henkisestä häiriötilasta kuin ulkoapäin tulevasta poltergeistin toiminnasta.

Yleinen vaikutelma suomalaisista poltergeisteista on, että ne ovat iltaeläjiä. Aamuun tai keskipäivään ajoittuvia ilmiöitä on kuitenkin niin paljon, ettei tästä ole syytä tehdä ehdotonta sääntöä.

Iltakummittelu on luonnollista, jos ajatellaan, että sen aiheuttaja on joku talonväestä. Päivällä väki puuhaa kukin omissa töissään, mutta illalla kokoonnutaan yhteen ja on aikaa seurusteluun. Ihmissuhdeongelmat pääsevät nousemaan esiin - ja torjutut ihmissuhdeongelmat purkautumaan poltergeist- ilmiöinä. Monen poltergeistin mellastus on ollut parhaimmillaan (tai pahimmillaan!kun keskushenkilö on maannut vuoteessa unta odottamassa,(4) joten unta lähenevä, rentoutunut mielentila saattaa olla ilmiöille normaalia arkitajuntaa suotuisampi.

Ilta-aikaan liittyy joissain tapauksissa havaittu poltergeistin valonarkuus. Ojalan kummitus aloitti koputuksen illalla, kun valot sammutettiin. Kun tehtiin valkea, koputus lakkasi, mutta alkoi uudelleen tulien sammuttua. Takalan kummituksella oli sellainen vaihe, että se lopetti mellastuksen, kun tehtiin valkea. Oijärven koulun kummitus koputti vain puolipimeässä. Koputus loppui, jos huoneeseen tuotiin valoa. Moni ulkomainen mellastaja

on tieteen opetettu sietämään valoa.(5) Tällaista harjoitusta sai myös Kuhamäen piru, joka uransa alussa jyskytti vain pimeässä, mutta loppuaikoina rymisti jo reilusti lampun valossa.

Tutkijoiden yleinen kanta on, että poltergeist-ilmiöitä sattuu vain silloin, kun keskushenkilö on valveilla. Esimerkiksi William Roll teki tämän havainnon Seafordin poltergeistia tutkiessaan ja yleistää sen koskemaan muitakin tapauksia.(6) Oletus sopii suomalaiseseenkin aineistoon ja selittää sen, miksi mellastus yleensä loppuu puolilta öin. Pienen varauksen säännön ehdottomuuteen voisi panna, sillä Oijärven kummitus koputti Pentti Soivuoren kertoman mukaan silloinkin, kun keskushenkilöt nukkuivat, ja Lahden nauhoituksissa on kohta, jossa Märtha M. herää koputuksen alkamiseen.

Sen enempää kummittelun keskittyminen iltaan kuin joidenkin kummittelijoiden valonarkuus eivät muuta sitä seikkaa, että poltergeist eroaa muista kummituksista nimenomaan harvinaisen rohkeutensa ja itsepintaisuutensa suhteen. Hyvään kummittelun vauhtiin päässyt poltergeist ei säikähdä edes skeptistä tutkijaa, joka tavallisesti pystyy hyydyttämään ympäristössään kaiken parapsykologiaan vivahtavankin.

Ääni-ilmiöt

Lähes kaikkien poltergeistitapausten perustana ovat selittämättömät äänet: koputus, rapsutus, jyskytys tai erilaisten äänien taitava matkiminen.

On kai oletettava, että kaikki poltergeistin tuottamat äänet ovat matkimista, koputuksetkin. Poltergeistillahan ei tietävästi ole mitään fyysistä välinettä jolla koputella. Colin Wilsonin mukaan nauhoitettujen koputusten äänikäyrä poikkeaa selvästi tavallisesta. Normaali koputus näkyy graafisesti kuvattuna loivina käyrinä, mutta kummituksen koputuksessa käyrä nousee ja laskee äkkijyrkästi. Wilson huomauttaa, että ainakin joissain tapauksissa koputuksissa on muutakin outoa: ne eivät aiheuta värinää ympäristössään vaikka olisivat voimakkaitakin.(7)

Wilsonin oletus koputusten erikoislaadusta ei ainakaan tärinän puuttumisen osalta saa vahvistusta suomalaisista poltergeisteista. Useissa suomalaisissa tapauksissa ääni-ilmiöt nimittäin ovat niin voimakkaita, että ne aiheuttavat havaittavia seurauksia. Vaimosniemen aitan lattiaan

kummitus löi kuin lekalla, jolloin viereisessä aitassa astiat helisivät. "Normaalitkin" koputukset tuntuivat värinänä seinässä. Samoin Hautalan talon lattiasta kuuluva koputus tuntui värinänä kokeilijan käteen. Ojalan kummituksen koputtaessa koko tupa tärisi ja astiat liikkuiivat. Rakennus tärisi ja ikkunat helisivät, kun Salkko-Niilan piru ja Kuhamäen piru mellastivat parhaimmillaan. Samanlaista tärinää ja helinää on Kaarlo Partanen kuvannut Kitinojan tapauksessa.

Jotain outoa koputteluissa kuitenkin saattaa olla. Vaimosniemeläinen silminnäkijä kertoo:

"Se koputus oli sen tyylistä että niinko... Ei sitä ihminen olis saanu semmosta. Em minä tiijä millä konstilla se sitte sellaseks saatii. Jos nyt minä koputan tällä tavalla puuta (koputtaa), niin tään tuntee jokkaine et tää om puun koputtamista. Mut siin ol sellane oma sävysä siinä, että se ei ollu näi kovvaa koputusta. Minäkii sanoin sillo että tuoha on ihan niinku se jostai henkimaailmasta tulis tuo koputus."(8)

Koputtajalla saattaa olla mielipaikkansa kuten Lahden kummituksella ikkunanpieli tai Vaimosniemen kummituksella aitan väliseinä. Yleisemmin kuitenkin koputus kuuluu eri puolilta huoneistoa ja voimakkuudeltaan vaihtelevana. Usein kertojat nimenomaan mainitsevat koputuksen kulkeneen pitkin seiniä ja latioita. Hautalan talossa koputus saattoi alkaa lattiasta ja siirtyä sitten pitkin seiniä, välillä kuin luudalla pyyhkien. Oijärven koulun kummitus siirtyi rapsuttamaan sängystä toiseen. Sen voi kutsua koputtamaan paremmin tarkkailtavaan paikkaan. Koputus seurasi tyttöjä, kun nämä vilistivät poikien puolelle pakoon.

Härösen piru osasi matkia paikalla olijoiden hullunkurisia äännähelyitä. Luksanniemen piru turkkiaan paikatessaan matki neulan suihketta kankaan läpi. Myllymäen torpan kummitus osasi matkia sahauksen ja lakaisun ääntä. Uudemmissa poltergeisteista Lahden kummitus matki askelten ääntä, ruletin pyörintää ja kellon kilahtelua sekä särkyvän lasin helinää. Suomalaisista poltergeisteista parhaimpia matkijoita ovat kuitenkin olleet Salkko-Niilan ja Mikkolanahon poltergeistit, joille äänen matkiminen pyydetessä oli keskeisintä mellastuksen sisältöä. Salkko-Niilan piru osasi jäljitellä rahojen kilinää, veden valumista, kortinläiskettä, askelia, sahaamista ja puiden pilkkomista. Suoritus vetää hyvin vertoja Tedworthin kuuluisalle rummuttajalle tai sveitsiläiselle Stansin kummitukselle (1860-

1862), joiden ohjelmistoon rahojen helistäminen myös kuului (ja Stansin kummitus matki myös halonhakkuun ääntä).(9)

Kirjallisuus tuntee monia musiikillisesti lahjakkaita poltergeisteja. Tedworthin kummitus soitteli rummullaan marsseja. Myös Cidevillen pappilan kummitus, joka mellasti vuonna 1850, osasi rummuttaa monia kappaleita. Sitä pyydettiin yrittämään teemaa oopperasta "Wilhelm Tell". Se ei osannut, mutta kun joku hyräili sille melodian, sen kuultiin harjoittelevan sitä päivän mittaan.(10) Musikaalisuudessakaan suomalaiset mellastajat eivät häviä ulkomaisille, sillä Mikkolanahon renki sai pirunsa matkimaan paitsi "kyrvän lerkutusta" myös viulua, harmonia ja urkuja. Kopralan piru kannattaa erityisesti mainita, sillä se osasi matkia vihellystä eikä livennyt nuotista vaikeissakaan kappaleissa.

Esineiden liikkuminen

Ilmiönä esineiden liikkuminen ilman näkyvää liikuttajaa on jopa vaikuttavampi kuin koputukset, joille voi toki helpommin kuvitella luonnollisen selityksen. Vaikuttavuutta lisää se, ettei liike suinkaan aina ole summittaista vaan hyvinkin kontrolloitua.

Monen poltergeistin todistajat kertovat esineiden liikkuneen oudon hitaasti, ikään kuin näkymättömän käden kannattamina. Alajärven Saukolla Henrik Aspegren näki pyydettyjen esineiden tulevan ulottuville leijaillen toiselta puolen huonetta. Samalla tavoin Rasion torpassa kovasin leijaili huoneen poikki kevyesti kertojan syliin. Väliiveräjän torpassa aikuiset näkivät ikkunalasin kohoavan ilmaan ja iskeytyvän kiveen; lapset väittivät nähneensä miehen ikkunaa kannattamassa.

Martinin torpassa, missä sattui lähes kaikkia kuviteltavissa olevia poltergeist-ilmiöitä, havaittiin myös hyvä valikoima esineiden outoja liikkeitä. Kynttilänjalka leijaili hitaasti pyörien ilmassa ja mutkitteli mennessään. Päreet leijuivat selittämättömästi. Puukko suhahti kuusi kertaa Efraim Eerolan pään ympäri.

Mikkolanahossa nähtiin sangon ensin kiertävän pitkin lattiaa ja sitten nousevan kattoon. Pellosmaassa vesikuppi nousi hyllyltä ja kiersi koko tuvan. Mäkisalon hakokirves leijaili seinältä tuvan keskelle, kolahti lamppuun, teki äkkinäisen mutkan ja sukelsi leivinuuniin; perunat

lentelivät mutkitellen lattialla. Mäkkylän kummitustalossa sulake kiertyi irti sulaketaulusta ja sinkoutui kaarella ulos samalla seinällä olevasta ovesta.

Armas Pajuluoman kertomus täyteen lastatun kahvitarjottimen leijailusta Hautalan tuvassa on lajissaan ylittämätön. Parempaan liikkeen hallintaan ei tiettävästi mikään ulkomainenkaan kummitus ole kyennyt. Lähimmäs pääsee romanialainen Talpan poltergeist, joka leijutti vettä täynnä olevaa ruukkuja tipankaan läikkymättä.(11)

Monessa tapauksessa näkyy esineiden heittelyllä olleen selvä tarkoitus säikähdyttää tai nolata joku paikalla olija. Maironiemen piru heitti Tiaisen Mikko-poikaa puukolla otsaan nähtävästi vakavampaa vahinkoa aiheuttamatta. Anna Eeva -tytärtä se paukautti perunalla päähän. Kankaanpään piru paiskasi puukon seinään vierasmiehen korvan ohitse; toista uteliasta se paiskasi leivänpuolikkaalla. Martinin piru kierrätti puukkoa Eerolan isännän pään ympärillä. Halolan Sirkiän talossa kummitus heitti nyrkinkokoisella kivellä epäilijää selkään. Mäkisaloon kummitus läimäytti vierailijaa, joka puhui siitä halventavasti.

Seafordin poltergeistia tutkiessaan William Roll huomasi, että 64:stä havaitusta ilmiöstä 40 oli sellaisia, joissa sama esine liikkui kaksi, kolme tai neljäkin kertaa.(12)

Suomalaisellekin poltergeistille tuntuu vakiintuvan suppeampi tai laajempi ohjelmisto, jota se kummittelun kestäessä toistuvasti esittää. Mustanojan röpän, Hemmilän pirun, Nikkarin pirun ja Luksanniemen pirun mielipuuhaa on ollut karjan päästäminen irti. Martinin poltergeist oli mielistynyt kynttilänjalkaan, jota se monen paikalla käyneen kertoman mukaan heitteli - tai oikeammin kantoi -- paikasta toiseen. Maironiemen piru heitteli pärepuukkoa. Takalan kummitus siirteli aina samoja vasaraa, hohtimia ja veistä. Loson piru kokosi ja sytytteli samoja kalikoita moneen kertaan. Uudemmissa kummittelijoista Mäkkylän kummitus oli mieltynyt sulaketauluun ja Lahden kummitus muovihelmiin.

Ulkomaisessa poltergeistkirjallisuudessa mainitaan usein esineiden lähtevän liikkeelle huomaamatta: jos johonkin usein liikkuu esineeseen esineeseen vasiten kiinnitetään huomiota, se ei liiku, mutta kun katsojien tarkkaavaisuus hetkeksi herpautuu, esine nähdään taas lennossa. Kopralan

poltergeistin silminnäkijät kertoivat spontaanisti juuri tästä erikoispiirteestä.

Kivien heittäminen

Ehkä poltergeistin yhteydessä pitäisi puhua mieluummin kivien kantamisesta kuin heittelemisestä. Kivet eivät nimittäin läheskään aina seuraa normaalia heitetyn esineen lentorataa. Ulkomaisessa poltergeistkirjallisuudessa kerrotaan kivien lentävän usein epänormaalin hitaasti, lähes leijuen, ja joko sivuuttavan ihmiset tai osuessaan ihmisiin tai esineisiin aiheuttavan tuskin ollenkaan vahinkoa. Kiviä lentelee joka suunnalta, ne ilmestyvät näkyviin usein vasta lähellä kohdettaan ja joskus katoavat maahan pudottuaan. Näin kävi mm. Younghalissa 1661, missä kummittelun keskipisteenä oli muuan Mary Longdon. Hänen miehensä vannoi kuulustelussa "nähtävänsä kivien lentävän ikään kuin ne olisi heitetty Marya kohti, toisten taas ikään kuin ne olisi tiputettu hänen päälleen. Hän oli nähnyt niitä suuret määrät ja kun ne olivat osuneet Maryyn, ne putosivat maahan ja katosivat niin, ettei niitä kukaan löytänyt." (13)

Suomen kuuluisimpaan kiviä heittelevään poltergeistiin, Kuhamäen pirttiin, on liitetty juuri yllä kuvattuja ominaisuuksia. Sehän heitti kiviä talon ulkoseinään. Suurimmat kivet olivat noin miehen pään kokoisia, mutta seinään ei tullut niistä jälkeä. Maahan tiputtuaan kivet hetken kuluttua katosivat (mihin? - uudelleen kierto on kummituksen ammusvaraston täydennykseksi?). Nikkilänmäen talon ikkunat rikottiin nyrkinkokoisilla kivillä. Tällainen kivi osui paikalla olijan selkään aiheuttamatta mitään vahinkoa, vaikka olisi luullut peltoaukeaman toiselta puolen heitetyn kiven olevan osuessaan tuhoisa. Kiviä sateli taloa kohti monelta suunnalta yhtäaikaan. Halolan pirtti heitti talon seinään hienoja rapakiviä. Epäilijää se paiskasi nyrkinkokoisella kivellä selkään vammaa aiheuttamatta, mutta muuten kivet eivät koskaan sattuneet ihmisiin, vaikka niitä lenteli ylenäköä.

Alan Gauldin tutkimista 500:sta eri maista kootusta tapauksesta 18:ssa havaittiin, että heitetty kivi tai muut kummituspaikalle ilmestyneet esineet olivat kuumia. (14) Tämä harvinainen piirre on liitetty myös Kuhamäkeen, missä kerrottiin kivien vesiastian pudotessaan sihahtaneen. Kuumista kivistä on vain yksi, ei välttämättä kovin luotettava kertomus.

Mutta kertoja ei taatusti tiennyt yhdestäkään Gauldin 18:sta tapauksesta. Mistä hän sai tietonsa ellei todella tapahtuneesta?

Kuhamäen kivien kuumuus ja salaperäinen ilmestyminen tai katoaminen viittaavat teleportaatioon. Ulkomaisesta aineistosta löytyy useita tapauksia, joissa heitettyjen kivien on sanottu ilmestyneen näkyviin vasta lähellä kohdettaan, kuin tyhjästä. Jotain salaperäistä heitettyjen kivien alkuperässä on suomalaisissakin tapauksissa ollut, sillä missään ei ole saatu selville, mistä kivet oikein tulivat.

Tulenteko

Suomalaisista kummittelutapauksista kahdeksassa kerrotaan tulen syttyneen joko itsestään tai sitten poltergeistin keskushenkilön sytyttämänä. Näistä kolme tapausta - Härösen, Väliiveräjän ja Halolan - päättyi kummitustalon tuhoutumiseen tulipalossa.

Loson ja Halolan tapauksissa on selvää, että tulipalot aiheutti keskushenkilö ainakin osaksi vanhalla kunnan tulitikkumenetelmällä. Losossa tosin osa väestä oli yliluonnollisen sytyttäjän kannalla vielä sittenkin, kun tytön taskusta oli löydetty tulitikut. Halolan tulien sytyttäjä oli selvästi talon poika. Hän sitten lopulta poltti koko talon. Tulentekoa ei nähtävästi pidetty yliluonnollisena, kivien lentelyä kylläkin. Vain kerran pihamaalta löytyi kekäle, vaikka poika varmasti oli sisällä talossa.

Muissa tapauksissa näin ilmeistä yhteyttä ei ole osoitettavissa. Härösen Tiina Niemimäki oli selvästi ilmiöiden keskuksena, mutta kukaan kertojista ei epäile hänen sytyttäneen tulipaloja, vaikka Härösen piru sytytteli tulia ylenaikaa ja poltti lopulta koko talon. Kankaanpäässä, Martinilla, Pienessämäessä ja Mäkisalossa tulen syttymistä on pidetty yhtä lailla yliluonnollisena kuin muitakin ilmiöitä.

Poltergeistin sytyttämiin tulipaloihin pätee sama sääntö kuin muuhunkin mellastukseen: paloissa ei tiedetä kenenkään kuolleen. Toinen tyypillinen piirre on, että tulia syttyy siellä täällä peräperää: kun jossain on saatu tuli sammumaan, huudetaan sammuttajia jo toisaanne.(15)

Sinnikkään hämäräpuolen asioiden tutkijan Charles Fortin mielestä kummittelujen tulipaloilla on paranormaaleja rajoituksia: ne tapaavat

tukehtua syttymäkohtaansa aiheuttamatta laajempaa vahinkoa tai peräti rakennuksen tuhoutumista.(16) Eräänä esimerkkinä Fortilla on Findleyn poltergeist Ohiossa 1889. Siellä kaksi sänkyä paloi tuhkaksi vahingoittamatta ollenkaan ympäristöään - jopa lattia sänkyjen alla säilyi vahingoitta. Toisen kerran vaatteita täynnä oleva kirstu paloi sytyttämättä mitään ympäristössään.

George Owen ei yhdy Fortin kantaan vaan pitää poltergeistitapausten tulipaloja tavallisina, vaikkakin paranormaalisti sytytettyinä. Fortin hypoteesin tueksi voisi suomalaisista tapauksista tuoda vaikkapa Härösen pirun, joka poltti ladosta heinät, mutta jätti ladon itsensä polttamatta. Mäkisalon kummitus sytytti tulen talon vintille, eteisen seinäpapereihin ja kaapin oveen. Vintillä oli pellavia, mutta tuli sammui niihin itsestään. Kaapin ovesta näkyi suuri lieska, mutta silti ovi ei palanut. Mäkisalon kertomuksesta saa vaikutelman, että kertoja ihmettelee samaa kuin Fortkin - tulen sammumista vaikka tulenruokaa olisi ollut yllin kyllin. Vaikka kyllähän Mäkisalon kummitus alkajaisiksi poltti navetan eläimineen tulen rajaamisesta ollenkaan välittämättä...

Suomalaistenkin tapausten osalta voidaan yhtyä tutkijoiden käsitykseen, ettei tulenteko ole poltergeistin tavanomaista toimintaa, jos ei aivan harvinaistakaan. Kansainvälisestä vertailuaineistosta löytyy kuitenkin myös pyromaaniummituksia, joille tulen teko on ainut toimintamuoto. Suomalaisista tapauksista Loson piru kuuluu tähän poltergeistin tyyppiin.

Teleportaatio

Teleportaatio on poltergeist-ilmiöistä vaikeimmin uskottavia. Ei riitä että hyväksytään esineiden voivan liikkua ilman näkyvää aiheuttajaa - täytyy hyväksyä sekin, että esineet voivat kadota olemattomiin ja ilmestyä näkyviin jossain toisessa paikassa. Onko poltergeistin historiassa perustetta näin epätoivoiselle uskonhypyille?

Vaikuttavin suomalainen teleportaatiokuvaus löytyy Aikki Perttola-Flinckin Ihmistiedon rajamailla -kirjasta, missä otsikolla "Huoneeseen satoi tyhjästä selvää rahaa" kerrotaan Helsingissä noin vuonna 1917 sattuneesta tapauksesta. Useiden henkilöiden läsnäollessa kerrostalohuoneistoon ilmestyi tyhjästä kolikoita, kaikkiaan toistakymmentä tuolloista markkaa.(17) En ole esitellyt sitä suomalaisten

poltergeistien yhteydessä, koska tapaus kesti vain yhden illan ja koskei siinä esiintynyt muuta kummittelua.

Varsinaisessa poltergeist-aineistossa on kolmenlaisia ilmiöitä, jotka panevat epäilemään teleportaation tapahtuneen.

Joskus esineitä katoaa selittämättömästi ja ne löytyvät sitten milloin mistäkin. Kylmänojalla löydettiin arkussa säilytettyjä vaatteita usein sieltä täältä läheisestä metsästä. Väliiveräjän torpan poltergeist vei vintillä säilytetyt vaatteet metsänlaitaan puiden oksille. Maironiemen Tiaisen taloon ilmestyi viiden litran lasipullo naapurin tuvan vinniltä. Mäkisaloon kummitus kantoi tavaroita talosta kaikkialle ympäristöön. Kiesin kummitus toi pihalta havuja tuvan lattialle.

Toinen ryhmä ovat tapaukset, joissa kummitustalossa lentelee sisätiloihin kuulumatonta ainesta. Alajärven Saukolla soraa lensi uunista. Mistä se tuli? Eihän uunissa tavallisesti soraa säilytetä. Rasion tuvassa kertoja sai multaa silmilleen suututettuaan pirun. Salmisen torpan uunilta sinkoili tupaan hevosenlantaa. Martinin torpan lattialle karisi rappausta kymmeniä litroja, mutta kukaan ei saanut selville, mistä se tuli.

Näiden kahden ryhmän tapahtumista useimmat voisi hyvinkin selittää ilman teleportaatiohypoteesia. Jos esineitä yöllä katoaa ja ne löytyvät aamulla metsänreunasta, syytä etsii luonnostaan vaikkapa pahankurisista pikkulapsista. Eikä ole täysin varmaa, ettei joku isäntä voisi uuninpankollaan säilyttää hevosenlantaa, jota kummitus sitten harrastuksissaan hyödyntää. Mutta on olemassa kolmas ryhmä oletettuja teleportaatiotapauksia, jossa kertojat tietten vakuuttavat esineiden ilmestyneen suljetusta tilasta tai suljettuun tilaan lukkojen avautumatta tai rakenteiden vaurioitumatta.

Martinin torpan teleportaatioilmiöistä vaikuttavimpia oli papereiden lentäminen lattialle kirjoituspöydän lukitusta laatikosta. Maironiemen piru toimitti pärepuukon kahden lukon takaa aitasta tuvan seinärakoon. Öljypullon se siirsi lukitun oven lävitse eteisestä tupaan ja vauhtiin päästyään rumautti samaa tietä kolme kivenjärkälettä. Mäkisaloon talossa esineet siirtyivät tuvasta seinän tai ikkunan lävitse pihalle. Takalan kummitus kuljetti vasaran, hohtimet ja veitsen kolmen suljetun oven lävitse kamarin oven alle (sitä ei tosin mainita, olivatko ovet lukossa).

Kopralan piru kuljetti vaatteita ulos lukitusta aitasta. Mäkkylän kummitustalossa naulattiin baskeri sulaketaulun päälle, mutta siitä huolimatta sulake sinkoutui lattialle nauлаusta irroittamatta tai tekemättä baskeriin reikää. Lahden kummitus heitti sokeripalat kaapista ovia avaamatta. Muovihelmiä lensi keittiöstä olohuoneeseen, vaikka väliovi oli kiinni. Aiemmin Märtha M:n Rahikankadun asunnossa poltergeist heitti rouvan korut ulos lukitusta korurasiasta.

On kysymyksenalaista, voiko teleportaatiolla selittää muutamat kertomukset, joissa mellastaja väitetään nähdyn (oikeammin tässä yhteydessä pitäisi kai puhua **apportaatiosta**, esineen syntymisestä tyhjästä). Yleensä näkyvä mellastaja paljastuu kansan kertomataiteeksi: tarinoiden kaviojalkaista herrasmiestä ei kukaan ole poltergeistitalossa nähnyt. Joihinkin silminnäkiäkertomuksiin on kuitenkin suhtauduttava vakavasti. Eino Kiviniemi väitti nähneensä Mäkisalon talossa päänkokoisen lankakerän, joka pyöri Jokikyynyn Jalmarin jaloissa. Lampussa oli ollut valkea, ja tuvassa istuva Eino oli nähnyt harmaan kerän selvästi, kun se oli seurannut Jalmaria. Kerä oli ollut "kröpöinen" kuin lankakerä. Omituisen samanlainen on Esteri Naisniemen muistuma Oijärven koulusta: hän oli nähnyt viereisessä sängyssä pehmeän, karvaisen käärön, joka kosketettaessa oli tuntunut kummalliselta. Kun vielä muistamme, että Kylmänojan paara pyöri lankakeränä talon tyttären edellä, alkaa olla lähellä oletus, että poltergeist-energia todella voi materialisoitua näkyvään muotoon. Onko näillä kokemuksilla yhteys poltergeistin alkuperään vai ovatko ne hallusinaatioita, se jää tulevan tutkimuksen ratkaistavaksi.

Silminnäkiäkuvaus teleportaatiosta on Martinilta, Mäkisalosta ja Mäkkylästä sekä Lahden kummittelusta. Martinin ja Mäkisalon tapahtumien todistajat ovat pysyneet teleportaatioväitteessään vaikka heiltä on nimenomaan kysytty, olisiko ilmiöt voitu selittää muulla tavoin. Vankasta todistusaineistosta ei suomalaisten tapausten kohdalla siis voi puhua, mutta ei teleportaatiota voi suoraan poiskaan mahdollisten ilmiöiden joukosta pyyhkäistä, semminkin kun monesta ulkomaisesta tapauksesta löytyy huomattavasti vankempaa näyttöä.

Esineiden tunkeutumisesta suljettuun huoneeseen on kerrottu kautta vuosisatojen. Viimeisimmät hyvin dokumentoidut teleportaatiotapaukset tulevat Saksasta, missä Freiburgin professori Hans Bender on tutkinut

useita poltergeisteja. Dramaattisin niistä oli Nicklheimin poltergeist vuodelta 1968. Neljän kuukauden ajan kolmihenkistä perhettä kiusasivat koputukset ikkunoihin, lentävät esineet ja huoneisiin katon ja seinien läpi tunkeutuvat kivet. Paikallinen pastori yritti lopettaa ilmiöt siunaamalla talon. Ovet ja ikkunat oli suljettu, mutta kesken siunauksen välikaton läpi ilmestyi kivi, joka tuntui lämpimältä, kun pastori poimi sen käteensä.

Talonväki kertoi myös, että talosta kadonneita esineitä myöhemmin löytyi ulkopuolelta. Ilmiötä tutkittiin sijoittamalla merkittyjä pulloja keittiöön. Ovet ja ikkunat suljettiin ja kaikki menivät ulos. Hetken kuluttua pullot ilmestyivät ilmaan katon korkeudelle ja sitten leijailivat mutkitellen maahan.

Professori Benderin takki oli ilmeisesti yksi teleportaation kokeneista esineistä. Bender istui sisällä haastattelemassa talonväkeä ja hänen takkinsa riippui vaatehuoneen naulassa. Talon rouva meni päästämään kissan sisään ja tuli takaisin huutaen, että Benderin takki lojui ulkona lumessa. Ulko-ovi oli lukossa, joten ainoa mahdollinen selitys näytti olevan, että rouva ovea avatessaan olisi heittänyt takin ulos. Bender tutki, paljonko aikaa olisi mennyt vaatehuoneen oven avaamiseen ja takin viemiseen ulos ja havaitsi, että se olisi ollut mahdotonta niinä kahdeksana ja puolena sekuntina, jotka rouva oli ollut poissa (aika voitiin mitata tarkkaan, sillä Benderillä oli nauhuri käynnissä tapauksen sattuessa).

Bender sijoitti usein liikkuneita esineitä laatikkoon ja viritti kamerat kuvaamaan, kun esine liikahtaisi. Laatikon yksi sivu oli avoin ja siihen oli rakennettu fotoelektroninen "verho", joka sytyttäisi punaisen lampun aina, kun esine kulkisi verhon läpi tai kun joku yrittäisi koskea esineisiin. Benderin ja talonväen ollessa ulkona kamerat laukesivat: jokin esine oli liikkunut. Sisällä Bender havaitsi, että laatikkoon pantu Beatles-kuva oli lennähtänyt lattialle, mutta suojaverhon merkkivalo ei kuitenkaan ollut syttynyt. Kameran filmin kehittäminen ei antanut mitään selitystä ilmiölle. Teleportaatio selittäisi sen, ettei verhon merkkivalo ollut syttynyt, vaikka sen kautta oli ainoa ulospääsy laatikosta.(18)

George Owenin mielestä teleportaation esiintyminen ajallisesti ja paikallisesti hyvinkin kaukaisissa tapauksissa on vahva todiste ilmiön todenperäisyydestä. On hämmentävää ajatella, että tällainen oikullinen ja mieletön ilmiö olisi pelkkä harhanäky. Jos nähdään esineen ilmestyvän

tyhjästä, miksei harhassa näy heittäjää saman tien? Toisekseen tyhjästä ilmestyvät esineet ovat aivan jokapäiväisiä: nappeja, kiviä, ruosteisia nauvoja - ei koskaan aavenuolia, tykinkuulia tai muita mielikuvitusta kiihottavia kohteita. (19)

Teleportaatio saattaa olla aito paranormaali ilmiö, mutta sen selitys on vielä kauempana kuin tavallisen kummittelun. Owen pitää todennäköisimpänä oletusta neljännestä ulottuvuudesta, jonne esine voi aineellistua ja josta se voi uudelleen putkahtaa kolmiulotteiseen todellisuuteemme.

Kommunikaatio

Monessa poltergeisttapauksessa tapahtuu sellainen kehitys, että alkujaan sattumanvaraiset ilmiöt ajan kuluessa taipuvat noudattamaan tiettyä kaavaa. Parhaiten tämä näkyy ihmisten ja kummittelijan välisen kommunikaation lisääntymisenä. Tuonpuoleiseen saadaan yhteys joko koputusten tai suoraan puheen välityksellä ja siltä yritetään kaikin tavoin saada tietoja, jotka auttaisivat kriisitilanteen ratkaisussa. Joistain poltergeisteista tulee hauskuuttajia, jotka ilta illan jälkeen kokoavat täyden tuvan yleisöä enemmän tai vähemmän päättömiä juttujaan kuulemaan. Toiset päätyvät selvänäkijöiksi tai ennustajiksi ratkomaan avuntarvitsijoiden ongelmia. Kävi miten kävi, mikä tahansa yhteys kummittelijaan vähentää paikalla olijain ahdistusta, sillä puheyhteys merkitsee myös valtaa vaikuttaa tapahtumien kulkuun: ihmisistä tulee aktiivisia osallistujia, vaikka he alussa olivat yli ymmärryksen käyvien tapausten avuttomia uhreja.

Suomen harvat puhuvat poltergeistit - Hemmilän piru, Rasion piru ja mahdollisesti Kylmänojan paara - ovat kaikki viime vuosisadalta ja aika on vienyt paljon yksityiskohtia, joita tarvittaisiin luotettavan kartoituksen tekemiseen suomalaisen poltergeistin puheenlahjoista. Varmaa kuitenkin on, että ainakin Hemmilän piru osasi puhua. Se puhui hiljaisella mutta kuitenkin selvällä äänellä. Ääni tuntui seurailevan talon piikaa, mutta kuului milloin ylhäältä katonrajasta, milloin lattian alta. Mahdollisesti myös Kylmänojan paara osasi puhua. Sen äänen sanottiin tulevan milloin mistäkin ja se kertoi päivällä julki edellisen yön sattumuksia. Kyselijöille se sanoi olevansa kolmentoista ikäinen tyttö. Rasion pirun puheista on vain yksi paikalla olleen kertomus, joka kyllä vaikuttaa luotettavalta joskin

turhan ylimalkaiselta.

Erilaisia juttuja on kyllä pantu monen muunkin suomalaisen poltergeistin suuhun, mutta lähemmin tarkastellen ne paljastuvat kulkutarinoiksi, jotka elävät pikemminkin sattuvan sisältönsä kuin todenperäisyytensä ansiosta. Piru, joka paljastaa karkottamaan tulleen papin synnintekijäksi, on yleisin poltergeistin tarina-aihe. Ulkomaisesta aineistosta tämä piirre löytyy jo vuodelta 1595, jolloin sveitsiläisessä Schiltachin kaupungissa kummitus sanoi vähät välittävänsä kahden paikalle tulleen papin karkotusyrityksistä, koska toinen heistä juoksi naisten perässä ja kummatkin olivat varkaita.(20)

Schiltachin kummituksen puhe saattaisi kyllä olla aitoa poltergeistin jutustelua, sillä sekä ulkomaisten että suomalaisten tapausten todistus on yksimielinen: poltergeist käyttää puhekykyään melkein vain törkeyksien latelemiseen. Sen puhe on samaa tasoa kuin teotkin. Sitä kiinnostavat muut ihmiset vain sikäli, kuin se saattaa loukata heitä tai paljastaa heidän salaiset syntinsä.

Raision piru kuuluu puhuneen naapurin emäntävainajan äänellä. Ulkomaisista poltergeisteista löytyy monia vastaavanlaisia matkijoita. Masconin paholainen Burgundista vuodelta 1612 oli paha suustaan. Parhaat suhteet sillä oli palvelustyttöön, jonka kanssa se jutteli juoruillen lähiseudun tapahtumista ja kiusoitellen tyttöä. Tyttö oli viereisestä Bressen provinssista kotoisin ja kummitus matki mielikseen hänen leveää murrettaan. Kummitus kykeni kuitenkin matkimaan myös sellaisten ihmisten puhetyyliä, joita se ei ollut koskaan tavannut. Tämä tietysti viittaa jonkinlaiseen telepatiaan tai selvänäköisyyteen, mutta on toisellakin tapaa merkillistä, sillä palvelustyttö itse osasi ainoastaan Bressen murretta.(21)

Ainakin Raision ja Hemmilän tapauksista voidaan päätellä pirun saaneen puhetaisonsa vasta hyvän aikaa mellasteltuaan. Muuallakin poltergeistin puhekyky kehittyi yleensä vähitellen, oppimisen tuloksena. Kirjallisuudesta löytyy kuvauksia siitä, miten poltergeist on kärsivällisesti kouluttamalla saatu puhumaan. Kuuluisa Bellin noita Tennesseeessä 1817 aloitti puhumisen siten, että sen huomattiin päästelevän nieleskelyä, yskimistä ja maiskuttelua muistuttavia ääniä. Pian havaittiin, että kummitus vastasi puhutteluun aloittamalla tai lopettamalla kulloisenkin toimintansa. Tämän jälkeen kummitusta opetettiin joka ilta puhumaan.

"Vihdoin se alkoi viheltää, kun sille puhuttiin, matalalla särkyneellä äänellä, ikään kuin yrittäen puhua viheltävällä äänellä, ja tällä tavoin se edistyi niin pitkälle, että viheltävä ääni muuttui heikoksi, horjuvaksi kuiskaukseksi, joka lausui epämääräisiä sanoja. Kuitenkin ääni vähitellen kasvoi vahvemaksi ja pian ilmaisut muuttuivat selväksi joskin heikoksi kuiskaukseksi, joka oli ymmärrettävissä, jos oli muuten hiljaista. Puhe kuului sekä valaistussa että pimeässä huoneessa ja vihdoin päivälläkin, milloin tahansa."(22)

Kuten Masconin paholainen, myös Bellin noita kuuluu olleen taitava matkija. Se siteerasi sujuvasti Raamattua matkien seurakunnan pastorin ääntä.

Oikeista puhuvista piruista pitää erottaa sellaiset, jotka puhuvat vain tietylle henkilölle. Moni suulaan maineessa oleva poltergeist on tarvinnut puhetorvekseen ihmisen, joka välittää puheen kaikelle kansalle. Kummituksen ääni onkin kaikunut vain tapauksen keskushenkilön tajunnassa! Suomalaisista tapauksista tähän ryhmään kuuluvat Mustanojan röppä, Pyykinmäen piru, Luksanniemen piru ja Pellosmaan piru.

Kommunikaatio mellastajan ja ihmisten välillä voi olla myös sanatonta. Alkeellisimmillaan se on yksipuolista niin, että mellastaja tekee mitä käsketään: heittää jonkin esineen, koputtaa tietyn määrän koputuksia jne. Molemminpuoliseksi tiedonvaihto muuttuu, kun mellastaja koputtamalla sovitun koodin mukaisesti vastaa kysymyksiin. Niinpä Riita-ahon piru vastasi koputtamalla, kun siltä kysyttiin, kuinka monta henkilöä huoneessa oli. Samaan kykeni Hautalan poltergeist. Myllymäen kummitus vastasi koputuksin, kun sen alkuperää tentattiin. Myös Oijärven koulun kummitus vastasi kysymyksiin koputtamalla.

Kummittelutilanne näyttää luonnostaan johtavan siihen, että kommunikaatiota yritetään. Jos yhteys tuonpuoleiseen syntyy, luonnollinen jatko tuntuu olevan, että aletaan tutkia mellastajan mahdollisia yliluonnollisia kykyjä: onko sillä tietoja, joita se luonnollisin keinoin ei olisi pystynyt hankkimaan? Ja voidaanko näitä tietoja käyttää hyväksi?

Telepatia, selvänäköisyys

Mahdollisuus, että poltergeist saa selvänäköisyyden, telepatian tai ennaltatietämisen avulla tietoja ympäristöstään, on otettava vakavasti, sillä Suomessakin tämä piirre esiintyy monessa erillisessä tapauksessa. Esimerkiksi Kylmänojan paaran tiedettiin aamulla kertoneen edellisen yön tapauksista. Alajärven Saukon poltergeist kertoi läsnäolijoiden iän koputtamalla. Hemmilän piru tunsu taloon tulleet vieraat ja kertoi heidän elämästään salaisia yksityiskohtia. Luottamus sen tietoihin oli niin suuri, että siltä kyseltiin syyllisiä paikallisiin rikostapauksiin. Pirun väitettiin myös ennustaneen oikein tapaturmaisen kuolemantapauksen. Oijärven kummitus tunnisti kahden vierailijan silmäproteesin koputtamalla vain kerran, kun kysyttiin heidän silmiensä lukua. Kummitus osasi kertoa viereisessä huoneessa olijoiden lukumäärän, joka muille selvisi vasta, kun huoneessa olijat vastauksen jälkeen laskettiin. Se tiesi, kuinka monta veljeä koulun opettajalla oli, vaikkei opettaja ollut kertonut asiaa kellekään paikalla olijoista.

Hautalan ja Jyväskylän kiviveistämön kummitukset osasivat kertoa, montako kolikkoa kysyjällä oli taskussaan. Hautalan kummitus selvisi myös väärillä kolikoilla tehdystä petosyrityksestä. Tapaukselle löytyy mielenkiintoinen vertailukohde Derrygonnellyn poltergeistista vuodelta 1877. Sir W.F.Barrett tutki tapausta paikan päällä:

"Sitten pyysin sitä mielessäni, sanaakaan sanomatta, koputtamaan tietyn määrän koputuksia ja se teki niin. Päästäkseni täyteen varmuuteen asiasta pistin käteni takkini sivutaskuihin ja pyysin sitä koputtamaan niin monta kertaa kuin minulla oli sormia suorana. Se onnistui tekemään niin. Sitten toistin kokeen neljä kertaa peräkkäin vaihdellen suorina pitämieni sormien määrää ja neljä kertaa sain täsmälleen oikean vastauksen."(23)

Poltergeistin persoonallisuus

George Owenin mielestä kommunikaation vakuuttavin piirre on ehken se, että eri tapauksissa kommunikoijan persoonallisuus on samanlainen. Tuonpuoleinen on leikkisä ja usein herjaava. Se keskittyy sekä käyttäytymisessään että puheissaan normaalisti kiellettyihin asioihin. Sen henkilöllisyys on epämääräinen. Joskus se väittää olevansa demoni, joskus

hyvä henki.

Kuva, joka kommunikaation ja keskushenkilöiden kertomusten perusteella poltergeististä muodostuu, on tosiaan erinomaisen hämärä. On tyypillistä, että keskushenkilön kuvaus kummituksen ulkomuodosta yhtenäin vaihtelee. Pohjoismaiden tytär näki kummituksen saapuvan kahtena hirvittävän näköisenä miehenä, jotka sisään päästyään muuttuivat lepakoiksi. Myöhemmin hän näki sen milloin rumina akkoina, milloin lepakoina. Nikkarin torpan pirun lapset näkivät milloin pukin, milloin vuohen näköisenä; väriltään eläimet olivat milloin mustia, milloin punaisia tai kirjavia. Pellosmaassa pirut muuttuivat kesken kaiken hyväksi hengiksi.

Kun kummituksen ulkonäkö pysyy samana, se on tyypillisesti mahdollisimman pelottava. Väliweräjän torpan poltergeist oli muodoltaan pitkä, mustanaamainen, riippuvakorvainen mies, joka puukko kädessä uhkasi lapsia. Luksanniemen piru oli iso mies, jolla oli vain yksi silmä keskellä otsaa ja turkki nurinpäin päällä. Lumijoen kummittelun keskushenkilöä kiusasivat unessa "monenlaiset hirveät olennot".

Kummituksen ja lasten välille muodostuu helposti läheinen suhde, mikä ei suinkaan ole ihme, jos poltergeist on lapsen mielestä lähtöisin. Kummitus ei tällöin ole pelottava tunkeilija vaan "yksi meistä", tosin ihastuttavan tuhmansorttinen. Kylmänojan kummitus sanoi olevansa "kolmentoista vanha likka". Raison puhuva piru väitti talon näkijätyttöä kummilapsekseen. Pellosmaahan saapuneet "hyvät henget" olivat torpan 13-vuotiaan tyttären ikätovereita.

Joissakin tapauksissa - Hemmilässä esimerkiksi - poltergeistin kykyjä on käytetty ratkomaan ihmisten ongelmia, mutta vain Pellosmaassa tällainen mediumismi kehittyi laajaan mittaan, lyhytaikaisesti tosin sielläkin.

Oijärven kummitus vastaili hyvin kysymyksiin, mutta kun alettiin kysyä sen alkuperää, se muuttui vältteleväksi ja koputti miten sattui. Samanlaisia ovat ulkomaisetkin poltergeistit. Bellin noita antoi epämääräisiä ja vaihtelevia selityksiä alkuperästään: "Olen henki, aikoinaan onnellinen mutta nyt vaivattu." Tai: "Olen henki, kotoisin kaikkialta, taivaasta, helvetistä, maan päältä, minut on luotu miljoonia vuosia sitten." Joskus kummitus väitti olevansa intiaanin henki, jonka luut oli siroteltu hajalle, toisinaan se väitti olevansa paikallisen kylähullun palveluksessa oleva

noita. Se esitteli myös "perheensä", neljä henkeä, jotka kaikki puhuivat erilaisella äänellä. (24)

Poltergeistin keskushenkilö

Noin kahdelle kolmasosalle esitellyistä tapauksista läytyy ilmeinen keskushenkilö. Todennäköistä kuitenkin on, että kaikilla tapauksilla on ollut aiheuttajansa; aina vain ei ole huomattu henkilöä, jota ilman kummittelu ei käynnisty.

Suomalaisten poltergeistien keskushenkilöistä voi turvallisesti tehdä kolme yleistystä: 1) he ovat nuoria ja useammin tyttöjä kuin poikia, 2) he ovat pikemminkin yliluonnollisen uhreja kuin sen hallitsijoita ja 3) poltergeist on heille ainutkertainen kosketus supranormaaliin maailmaan.

Kaksi jälkimmäistä ominaisuutta erottavat poltergeistin keskushenkilön meedioista ja muista yliluonnollisen ammattilaisista. Ikä kuitenkin erottaa heidät ehkä selvimmin omaksi ryhmäkseen. Täysikasvuiset keskushenkilöt ovat todella harvinaisia. Muutama esimerkki kuitenkin löytyy: Kuokkaniemen isäntä oli aikuinen mies, Takalan emäntä päälle nelikymppinen nainen ja Lahden kummituksen keskushenkilö 60-vuotias.

Keskushenkilöiden sukupuolijakautuma ei ole yhtä selkeä kuin ikäjakautuma. Tutkijat ovat laskeneet, että tyttö on keskushenkilönä kaksi kertaa yleisempi kuin poika.(25) Suomalaiset tapaukset vahvistavat ainakin tämänvertaisen tyttöjen yliedustuksen.

Sukupuolijakautuman tarkkaa määrittämistä hankaloittaa se, että usein keskushenkilön erottaminen lapsijoukosta on mahdotonta: koko "rippikoulun käymättömien" katras tuntuu näkevän kummituksen tai seurustelevan sen kanssa. Tämä lasten kollektiivi on askarruttanut erityisesti Herbert Thurstonia. Häneen on tehnyt vaikutuksen se, että monissa tapauksissa lapset kuvailevat kummituksen ulkomuotoa ja käytöstä yhdenmukaisesti, ikäänkuin kummitus olisi todella olemassa. Thurston pappismiehenä olettaa, että lapset saavat tietonsa henkimaailmasta telepaattisesti, jolloin he tosiaan kaikki näkevät saman näyn.(26)

Näyttää siltä, että mitä pienemmistä lapsista on kysymys, sitä

värikkäämmäksi mellastajan hahmo heidän kertomuksissaan käy. Thurston kirjoittaa aivan kuin olisi kuullut kerrottavan Pohjoismäen tai Nikkarin piruista:

"On selvää, että huomattavan lukuisissa tapauksissa kummitus, vaikkakin on jäänyt näkymättömäksi aikuisille, on paljastanut itsensä, usein mielikuvituksellisessa muodossa (esimerkiksi tuntemattomana miehenä, vanhana noitana, mustana koirana jne.), jollekulle tapauksen syntyyn vaikuttaneelle lapselle."(27)

Keskushenkilö erottuu muista tietysti sen takia, että kummitus seuraa häntä. Mutta, kuten Thurston huomauttaa, aivan yhtä usein huomio on kiinnittynyt lapseen, joka näkee kummituksen ja pystyy keskustelemaan sen kanssa. Muutamassa tapauksessa - Hemmilässä ja Mikkolanahossa - keskushenkilö erottuu kyvyllään saada kummitus tottelemaan komentoja. Neljännen ryhmän muodostavat henkilöt, joita kummitus erityisesti kiusaa. Tällöin ei useinkaan ole helppoa erottaa, mikä tapahtumissa on ulkoista hyökkäystä ja mikä sisäsyntyistä häiriintyneisyyden ilmausta.

Keskushenkilöiden henkiset häiriötilat, silloin kun niitä esiintyy, näyttävät kuitenkin olevan olevan varsin lieviä ja ohimeneviä. George Owen luokittelee häiriintyneisyyden lähinnä neuroottiseksi ja löytää mielenkiintoisen yhtäläisyyden neuroosien ja poltergeistin välillä: kummatkin vaivaavat tyttöjä kaksi kertaa useammin kuin poikia.(28) Alan Gauldin havaintojen mukaan keskushenkilöistä vain 15 % on ollut selvästi häiriintyneitä jo ennen kummittelun puhkeamista.(29) Useimmiten häiriötila syntyy ja häviää poltergeistin myötä, ja keskushenkilö viettää normaalin loppuelämän. Olen löytänyt vain yhden suomalaisen tapauksen, jossa keskushenkilö oli selvästi mielisairas:

"Kertoja oli n. 38 vuotta sitten ollut palvelijana Kallioniemen talossa, nyk. Kannonkosken pitäjän Vuoskosken kylässä, kun näinä aikoina talossa tapahtui ikävä kuolemantuottamus. Talon nuori miniä sai äkillisen mielenhäiriökohtauksen tullen myöhemmin vaikean raivohulluuden vaivaamaksi. Kun hän oli aika ajoittain selvempänä ja rauhallisempana, niin sai hän aina olla vapaana, lievemmän silmälläpidon alaisena. Tällaisen tilanteen aikana hän kerran syyskesän aikana kivellä moukaroiden otti hengen anopiltaan, ijäkkäältä vanhalta emännältä - järven rannalla kartanon

läheisyydessä, mihin hän oli kätkeytynyt vaanimaan jotain toista talon perheeseen kuulunutta naista. Teon tehtyään tuli nainen kerrassaan pahanhengen riivaamaksi. Vahva miesjoukko sai hänet nyt tihutekonsa tehtyä nuoriin sidotuksi.

Tuntui kuin pahat henget olisivat sen jälkeen ottaneet koko talon valtoihinsa. Pimeän ajan ryski ja paukkui kaikkialla, missä ei tiettävästi mitään luonnolista ollut meteliä aiheuttamassa. Pahimmin ryski aina sen huoneen välikatolla, missä tihutyön tehnyttä mielipuolta säilytettiin. Eräänä myöhäisenä sunnuntai-iltana ryski talon avaran tuvan välikatolla tavallista kovemmin. Mielipuoli miniä istui vahvaan pakkopaitaan sidottuna tuvassa ainoana vartijanaan tällä kertaa kertoja Jauhiainen. Heikomman metelin tauottua seurasi äkillinen rysähdys, kuin olisi koko välikatto pudonnut alas. Silloin meni mielenvikaisen muoto "pirulliseen virniin". Puhjeten isoääniseen nauruun hän kummitusta tarkoittaen virkkoi: "Lyö nyt jo nyrkkis saveen. Se on tehty mikä on tehty." Sen jälkeen kummitus lakkasi talossa metelöimästä. Mutta mielisairas miniäkin saatettiin hoitolaitokseen juuri näinä aikoina. "(30)

Totta vai tarua

Poltergeistin synnystä puhuttaessa ensimmäinen kiistanaihe on tietysti, ovatko ilmiöt ollenkaan aitoja - ovatko ne "yliluonnollisia" vai löytyykö niiden takaa luonnollinen selitys. Jos yliluonnollisuus hyväksytään, joudutaan sitten pohtimaan, onko kummittelun alkusyytä etsittävä ihmisen tuntemattomista kyvyistä vai henkimaailmasta.

Olisi toivoton tehtävä yrittää suomalaisten mellastuskertomusten perusteella sitovasti todistaa poltergeistin aitous. Tietoa on säännöllisesti liian vähän. Mutta jos hyväksymme sen, että poltergeistin aitous on jo todistettu muutamilla hyvin tutkituilla ulkomaisilla tapauksilla, voidaan luotettavuuden kriteerejä laskea ja poimia joukosta todennäköisimmin aidot poltergeistit. Vai onko joukossa edes todennäköisesti aitoa tavaraa?

Poltergeistille on tarjottu kolmentyyppisiä luonnollisia selityksiä: hallusinaatiot, petos ja luonnollisten ilmiöiden väärintulkinta.

Hallusinaatioteoria

Ensimmäinen näistä selityksistä on helpoin kumota. Monet kummitteluilmiöt voidaan helposti selittää mielikuvituksen aikaansaannoksiksi, mutta poltergeistia ei. Ilmiöt näkyvät yhtä hyvin uskojan kuin epäilijänkin silmään. Sikäli kuin hallusinaatioita ja näkyjä esiintyy, ne ovat poltergeist-ilmiöiden aiheuttamia: kun esine lentää itsestään, ihmismieli liittyy helposti mukaan olennon, jonka kädestä heitto on lähtenyt.

Petosteoria

Suomalaisten perinteentutkijain käsitys näyttää olevan, että moni poltergeist on aikanaan saanut luonnollisen ratkaisun, kun petos on paljastettu. Kylmänojan kummittelu johtaa Lauri Simonsuuren seuraavanlaiseen pohdintaan: "Kansa unohtaa helposti kiintoisan tapahtuman luonnollisen selityksen ja muovaa siitä kertovan tarinan oman käsitystapansa mukaiseksi, paikallistaa sen, antaa sille uskottavia piirteitä, mutta tekee sen samalla salaperäiseksi, kiinnostavaksi." (1)

Silminnäkijäkertomukset kyllä osoittavat, että poltergeistin kohdalla todellisuus on tarua ihmeellisempi: uskomattomimpia ilmiöitä kuvailevat kummituspaikalla käyneet. Tarinat taas jättävät itse mellastuksen vähemmälle ja keskittyvät luomaan ilmiöiden ympärille perinteenmukaiset kehykset.

Varsin moni suomalainen poltergeist on kieltämättä paljastettu petokseksi. Kylmänojan paara, Turvan piru, Loson piru, Hautalan kummitus kokivat nolon lopun, kun tarkka sivustaseuraaja sai keskushenkilön kiinni itse teossa. Vaimosniemen ja Jyväskylän kiviveistämön kummittelujen keskushenkilöt jopa itse tunnustivat syyllisyytensä. Kaikkia muita tapauksia on enemmän tai vähemmän perustellusti epäilty petokseksi.

Poltergeistin paljastuminen petokseksi näyttää noudattavan yhtenäistä kaavaa. Selittämättömät ilmiöt kummastuttavat rahvasta viikko- ja kuukausikaupalla. Sitten paikalle tulee valistunut ulkopuolinen, joka yhdessä illassa paljastaa petkuttajan ja palaa kotiinsa naureskelemaan kansanmiehen hyväuskoisuutta.

Petos saattaa olla oikea selitys joillekin tapauksille, mutta ei voi välttyä epäilyltä, että moni poltergeist on todistettu petokseksi väkisin. Kummituspaikalla pistäytyjä voi helposti tarttua johonkin epäilyttävään yksityiskohtaan ja - vähän kun tietää tapauksen historiasta - olettaa että homma on sillä selvä: petos mikä petos. Tapausta läheltä seuranneita petosselitys ei kuitenkaan yleensä ole tyydyttänyt, sillä he ovat ennättäneet tuloksetta kokeilla kaikki luonnollisen selityksen mahdollisuudet. Tutkin tätä petokseksi pakottamisen prosessia tarkemmin "Yliluonnollisen psykologiaa" -luvussa.

Kansa voi unohtaa kummittelujen luonnolliset selitykset, mutta on esimerkkejä siitäkin, että tutkija leimaa poltergeistin petokseksi ainoana perusteenaan se, ettei kuvatuolaisia ilmiöitä ole voinut sattua. Pekka Laaksonen tulkitsee Hemmilän poltergeistin kansan kuumenneen mielikuvituksen tuotteeksi. "Perinteentutkijat eivät yleensä ole katsoneet asiakseen yrittää keksiä kummittelutapahtumille luonnollisia selityksiä", toteaa hän sitten anteeksi pyydellen ja kiiruhtaa selittämään myös Suomen parhaiten todennetun poltergeistin, Ylöjärven Martinin kummittelun: "Martinin pirujen aiheuttajaksi tai paremminkin Pirkkalan seudun pirutarinoiden aktuaalistajaksi todettiin sairaaloinen, huomionkipeä

tyttö."(2) Siitä, kuka palvelustytön syyllisyyden on todennut, Laaksonen syystäkin vaikenee. Jokainen Martinin kummittelun oikeudenkäyntipöytäkirjoihin tutustunut joutuu nimittäin toteamaan, ettei kuolemansairas palvelustyttö Emma Lindroos mitenkään voinut aiheuttaa mellastusta; tästä on monen silminnäkijän valahtoinen todistus. Kukaan ei todennut Emma Lindroosia syylliseksi - häntä ei edes vakavasti epäilty.

Aineistooni sisältyvät poltergeistin keskushenkilöiden kertomukset (Pohjoismäestä ja Väliiveräjältä) viittaavat vahvasti siihen, että kummittelun aiheuttaja on autuaan tietämätön osuudesta mellastukseen, aiheuttipa hän sen sitten petoksella tai psykokineettisesti. Ulkomainen tutkimus tukee tätä huomiota. Jos poltergeist-ilmiot aiheutuvat kestävämmän perhetilanteen paineista ja paineet jatkuvat aitojen ilmiöiden lakattua, on luonnollista, että keskushenkilö yrittää jatkaa niitä petkuttamalla, sanoo William G. Roll. Aina ei oikeastaan edes voi puhua petkutuksesta. Roll tutki vuoden 1961 Newarkin poltergeistia ja vakuuttui sen varhaisten tapahtumien aitoudesta. Hän vei keskushenkilön, 13-vuotiaan Ernien, Duken yliopiston parapsykologian laboratorioon psykologisiin testeihin. Ernietä tarkkailtiin toiselta puolen läpinäkyvän peilin kautta. Ollessaan huoneessa yksin hän kätki pari pikkuesinettä paitansa alle ja sitten muiden läsnäollessa sinkautti ne nopeasti lentoon muka aitoina poltergeist-ilmioina. Merkillistä kuitenkin oli, ettei Ernie tunnustanut selvää asiaa. Jopa syvässä hypnoosissa hän näytti olevan tietämätön osuudesta ilmiöihin. Valheenpaljastustestikin osoitti Ernien puhuvan totta. Tutkijoiden johtopäätös oli, että Ernie esineitä heittäessään oli jakautuneessa tietoisuuden tilassa: heittäjä oli sama sivupersoonana, joka aiemmin oli aiheuttanut aidotkin ilmiöt ja Ernie arkitajunnassaan oli tietämätön osuudesta kummankin lajin ilmiöihin.(3)

Myös kahdessa Hans Benderin tutkimassa saksalaisessa tapauksessa ilmeni alun aitojen ilmiöiden lisäksi selvää petosta. Nicklheimin vuoden 1968 tapauksen keskushenkilö 13-vuotias Brigitte saatiin kiinni ainakin yhdestä petosyrityksestä: professori Bender löysi hänen sormenjälkensä lautasesta, jonka tyttö oli väittänyt poltergeistin heittäneen ikkunasta.(4)

George Owenkin kuvailee useita tapauksia, jotka luotettavat todistajat ovat kuvanneet selittämättömiksi, mutta joissa myöhemmin on selvästi käytetty petosta. Ilmeisen aitona alkanut tapaus, joka jatkuu erilaisten petkutusten voimalla on niin yleinen, että se melkein muodostaa klassisen kaavan,

sanoo Owen.(5) Luonnollinen kehityskulku poltergeisttapauksessa on: 1) Lapsi joutuu aitojen poltergeist-ilmidiöiden keskipisteeksi. 2) Tämä on jännittävää ja tuo hänelle palkitsevaa julkisuutta. 3) Houkutus parannella ja pitkittää ilmiöitä petoksella käy liian suureksi. Näin ollen se, että tapauksen myöhemmässä vaiheessa paljastuu petos, ei välttämättä merkitse, että kaikki on ollut petosta. Tästä syystä ei myöskään pitäisi suhtautua liian vakavasti lapsilta saatuihin tunnustuksiin.(6)

Luonnonilmiöiden väärintulkinta

Kolmas selitys on, että ilmiöt aiheutuvat harvinaisista luonnonilmiöistä, jotka virheellisesti tulkitaan yliluonnollisiksi.

G.W.Lambert esitti 1955 teorian, jonka mukaan poltergeistin aiheuttaa pohjaveden liike maaperässä. Hän pyrki osoittamaan, että poltergeist liittyy vuoroveden läheisyyteen, runsaisiin sateisiin ja kalkkikivestä koostuvaan kallioperään. Vuorovesi ja runsaat sateet työntävät pohjaveden paineella kallioperän onkaloihin, joista se sitten jonkin esteen antaessa perään äkillisesti vapautuu ja liikuttaa lähellä olevia rakenteita.

Lambert etsi poltergeistin takaa myös muita maaperän liikkeitä, esimerkiksi maanjäristysaaltoja. Maaperän liikkeet aiheuttavat "kummitustaloon" jännityksiä, jotka äkillisesti vapautuessaan liikuttavat esineitä. Suuretkin huonekalut saattavat nytkähtää eteenpäin, esineet tippuvat takanreunukselta jne. Näin Lambert selittää jopa usein kuvailun esineiden mutkittelevan lentoradan: lattian liikkua havaittavat liikkuvat ylös alas, jolloin saman liikkeen ilmaan sinkauttamat esineet näyttävät mutkittelevan.(7)

Owen myöntää Lambertin teorian ehkä selittävän joitakin poltergeisttapauksia, mutta kiistää sen yleisen selitysvoiman. Hyvin harvoissa tapauksissa on kerrottu seinien tai lattian liikkuneen. Monasti esineet lentävät hallitusti ja hitaasti esteitä väistellen ja laskeutuvat ehyinä lattialle; tällaista tuskin voisi odottaa rakenteiden rajusti liikkua. Liikkeiden, jotka heittelevät esineitä, täytyy olla niin voimakkaita, että ne jättävät jälkiä kantaviin rakenteisiin, mutta rakenneaurioita havaitaan harvoin. Viimeinen niitti geofysikaaliselle teorialle on se, että poltergeist-ilmidiöt eivät välttämättä ole paikkasidonniaisia, vaan seuraavat keskushenkilön mukana hyvinkin kauas.(8)

Lambertin teoriaa on kokeellisesti testattu. A.D.Cornell ja A.Gauld saivat käyttöönsä purettavaksi tuomitun rakennuksen ja johtivat siihen eri vahvuisia värähtelyjä. Tärinästä seurasi kuitenkin vain rakennuksen vaurioituminen eikä juuri ollenkaan poltergeistille tyypillisiä ilmiöitä.(9)

F.A.Luukko sorvasi oman geofysikaalisen teoriansa väittäessään Alajärven Saukon tapauksen aiheutuneen kuumenneesta kalkkikivestä. Kuten Lambertin, niin Luukonkin teoria selittää vain osan silminnäkijöiden kuvailemista ilmiöistä. Kuumeneva kalkkikivi selittää esineiden hallitun lentelyn yhtä huonosti kuin pohjaveden liike.

Vaikuttavimmat suomalaiset poltergeistit

Poltergeistin selittäminen laidasta laitaa hallusinaatioiksi, petkutukseksi tai luonnollisten ilmiöiden väärintulkinnaksi on uskonvarainen ja tässä kirjassa esiteltyjen tapaustenkin perusteella myös epätodennäköinen ratkaisu selittämättömän kummittelun ongelmaan.

Suomalaiset poltergeistitapaukset ovat siinä mielessä samanlaisia, että kaikki ovat aikanaan jääneet selittämättömiksi: luonnollista aiheuttajaa ilmiöille ei ole pystytty osoittamaan. Yksittäisinä tapauksina suomalaiset kummitukset eivät kuitenkaan välttämättä vakuuta. Ainoastaan Martinin kummittelusta on niin paljon tietoa, että voidaan käydä pohtimaan, onko luonnollisen selityksen mahdollisuus aukottomasti suljettu pois.

Suomalaiset tapaukset ovat vaikuttavia sen vuoksi, että ne toistavat samaa epätodennäköistä ja uskomatonta kaavaa, vaikkei tapauksilla ole yhteyttä keskenään. Kansanperinne tai tavalliset henkiset häiriötilat eivät riitä selittämään sitä, että nuorten henkilöiden ympärillä toistuvasti kuuluu koputuksia, esineet liikkuvat, kiviä heitetään, tulipaloja syttyy. Monen tapauksen keskeltä löytyy "ilkeä pikkutyttö", joka arkipäivän logiikan mukaan petkutuksella aiheuttaa ilmiöt, kun niitä kerran ei satu muualla kuin hänen läheisyydessään. Mutta onko asia näin ongelmaton? Kulttuuriantropologi Andrew Lang ihmettelee, mistä "ilkeät pikkutyöt" ympäri maailman keksivät nämä aina samanlaiset temppunsa? Tutkivatko he historiallisia arkistoja vai saavatko he tietonsa suullisesta perintestä?(10) Tuskinpa vain. Tällöin selitys joudutaan etsimään parapsykologisesta poltergeistitutkimuksesta.

Erityisen vaikuttavia ovat tapaukset, joissa väitetään esiintyneen esineiden mutkittelevaa, leijailevaa lentoa tai teleportaatiota. Nämä ovat ilmiöinä niin uskomattomia, että on vaikea kuvitella täysijärkisen petkuttajan tai jutunsepittäjän liittävän niitä kummittelun yhteyteen. Varsinaisesta kansanperinteestä, laajalle levinneistä poltergeisttarinoista, nämä ilmiöt nimittäin puuttuvat tyystin. Kun niitä kuitenkin toistuvasti silminnäkökertomuksissa esiintyy, ei ole juuri muuta mahdollisuutta kuin että ne ovat todella tapahtuneet.

Aitoja kummittelutapauksia etsiessämme päädyimme siis paradoksaaliseen johtopäätökseen: uskomattomimmat tapaukset ovat todennäköisimmin paranormaaleja. Aitojen poltergeistien listan kärkipäässä ovat tällöin vaikkapa Martinin piru, Maironiemen piru, Kopralan piru, Kuhamäen piru, Salmisen piru, Hautalan kummitus, Mäkisalons kummitus ja Mäkkylän kummitus, joissa kaikissa kerrotaan esiintyneen teleportaatiota tai esineiden mutkittelevaa lentoa.

Kertomuksen psykologinen vakuuttavuus on piirre, jota on vaikea tarkkaan määritellä. Esimerkiksi Hautalan ja Mäkisalons tapaukset voi selittää luonnollisesti vain väittämällä, että kertojat ovat patologisia valehtelijoita, mutta nauhat kuunneltuani luulen, ettei näin ole. He ovat yksinkertaisia kansanihmiä, jotka yrittävät mahdollisimman tarkkaan kuvata näkemänsä mielettömät ilmiöt. Sama aitouden tuntu on vaikkapa kertomuksissa Väliiveräjän, Salmisen ja Haapalan kummituksista. Mutta aina löytyy todellisuudentajuisia epäilijöitä, joilla on minkä tahansa poltergeistin murskaava peruste: he eivät itse ole olleet sitä katsomassa.

Parapsykologiset poltergeistteoriat

Poltergeistitutkijat oivalsivat jo 1800-luvulla, että kummittelun aiheuttajaa ei tarvitse välttämättä etsiä henkimaailmasta. Useimmissa tapauksissa löytyy lihaa ja verta oleva henkilö, jonka läheisyyteen ilmiöt keskittyvät.

Siitä, miten keskushenkilö ilmiöt aiheuttaa, ei tutkimuksella ole vielä paljoa sanottavana. Fysiikka ei tunne psyykkistä energiaa, joka voisi muuttua liike-energiaksi ja vaikuttaa aineelliseen ympäristöön. Paremmassa puutteessa parapsykologit ovat joutuneet olettamaan tällaisen **psi-energian** olemassaolon (nimi tulee kreikan mieltä tarkoittavan sanan psyche ensimmäisestä kirjaimesta psi). William Roll olettaa, että keskushenkilön ympärille muodostuu psi-kenttä, joka aiheuttaa kummitteluilmiöt. Jos kenttä on samanlainen kuin tunnetut energiakentät, sen tulee heikentyä keskushenkilöstä kauemmas mentäessä. Tällöin olettaisi myös poltergeist-ilmiöiden vähenevän jyrkästi etäisyyden lisääntyessä.

Miamin poltergeist antoi Rollille tilaisuuden testata hypoteesiaan. Miamilaisessa lahjatavaraliikkeessä sattui kaikkiaan 32 ilmiötä, joissa etäisyys liikkuvan esineen ja keskushenkilön välillä oli tarkkaan tiedossa. Roll jakoi ilmiöt kuuteen luokkaan etäisyyden perusteella. 0-1,5 metrin etäisyydellä sattui 10 tapausta, samoin 1,5-3 metrin etäisyydellä. 3-4,5 metrin etäisyydelle osui kahdeksan tapausta, 4,5-6 metrin välille kaksi ja 6- 7,5 metrin sekä yli 7,5 metrin päähän yksi tapaus.

Myöhemmin Roll totesi, että ilmiöt vähenivät tilastollisesti merkittävästi keskushenkilöstä kauemmas mentäessä myös Seafordin tapauksessa.(11)

Koska esineiden liikuttaminen niihin koskematta ei ole joka pojan tempu, on luonnollista yrittää etsiä poltergeistin keskushenkilöstä erikoisia luonteenpiirteitä, jotka selittäisivät, miksi juuri hän aiheuttaa ilmiöt. Monia viime vuosikymmenien poltergeistien keskushenkilöitä on tutkittu psykologisin testein ja tulokset ovat olleet samansuuntaisia. Miamin poltergeistin aiheuttajan Julion, 19-vuotiaan Kuuban pakolaisen, keskeisiä luonteenpiirteitä olivat: varhaislapsuuden kasvatus korkeisiin moraalisiin periaatteisiin; arvottomuuden, syyllisyyden ja hylätyksi tulemisen tunteet; yleinen passiivisuus, tyytymättömyys ja välinpitämättömyys; taipumus sanoutua irti omista tunteista, erityisesti aggressiivisuudesta.(12)

Tuloksista voitaisiin johtaa päätelmä, että Julion torjuttu aggressio muovautui tiedostamattomalla tasolla sivupersonaksi, joka ohjasi kiukun psykokineettisiksi purkauksiksi.

Keskushenkilön luonteenpiirteiden analysointi erillään hänen ympäristöstään ei riitä: ratkaiseva osa poltergeist-ilmiöiden puhkeamiseen on usein henkilön elämäntilanteella. Nuoria keskushenkilöitä tutkiessaan William Roll huomasi, että 63 prosenttia heistä asui poissa kotoaan ilmiöiden alkaessa ja kotona asuvistakin 17 prosentilla oli elossa vain toinen vanhemmista. (13) Rollin selitys tälle on, että mellastus on nuoren yritystä saada huomiota osakseen. Teoria selittäisi mukavasti senkin, että yhteisöstä syrjään työnnettyjä vanhuksia on alkanut viime aikoina esiintyä poltergeistin keskushenkilöinä aiempaa enemmän. (14)

Sosiaalipsykologisen poltergeistteorian mukaan kummittelu siis on keskushenkilön reaktio ympäristön paineisiin. Kotimaisten tapausten taustoista on niin vähän tietoa, että voidaan vain arvailla, mikä nimenomainen tilanne on laukaissut kummittelun. Yleensä suomalaisten poltergeistien keskushenkilö on alistetussa asemassa - lapsi, miniä, piika. Joskus syytä voi arvailla tarkemminkin. Koskelan ja Hoppulan tonttu alkoi riehua, kun talon poika toi vanhempiansa kiusaksi ei-toivotun nuorikon. Kangasniemen 1960-luvun kummittelun ehkä aiheutti nuortaparia stressaava oikeusjuttu. Lahden kummittelua edelsi keskushenkilön pojan itsemurha. Kukaties vanha kansa ei ollut niinkään väärässä keksiessään monen mellastuksen syyksi ihmisten väliset ristiriidat. Tässä mielessä on oikeastaan sivuseikka, että ennen kummittelun varsinaista toteuttajaa nimitettiin piruksi, tontuksi, vuorenpaikoksi ja nykyään spontaaniksi psykokinesiaksi.

Henkiolento vai psykokinesia?

Tutkijat joutuvat myöntämään, etteivät esitetyt teoriat kovin hyvin sovi koko kummitteluilmiöiden kirjoon. Poltergeist-ilmiöt ovat voimakkuudeltaan aivan toista luokkaa kuin psykokinesiakokeissa saavutetut mitättömät tulokset. Rollin kenttäteorialla ei ole mitään sanomista poltergeistin älyllisistä suorituksista. Esineiden liikkuminenkin on usein uskomattoman kontrolloitua: ne kulkevat esteitä väistellen keskushenkilön näköpiirin ulkopuolella, esineitä ilmestyy tiloista, joihin keskushenkilöllä ei ole näköyhteyttä jne. Poltergeistin hyväksyminen

todeksi merkitsee mielen voimien laajentamista niin uskomattomiin suorituksiin, ettei puhe itsenäisistä hengistä tuntuisi juurikaan uskomattomammalta.

Colin Wilson, jonka ajatuksen lentoa akateeminen painolasti ei rasita, väittääkin, että spiritistinen henkimaailma selittää poltergeistin huomattavasti paremmin kuin psykokinesia. Poltergeistin aiheuttaja on peräisin alemmasta henkimaailmasta; kun se löytää ihmisen, jonka psyykkisessä energiakentässä on "vuoto", se ottaa energian omaan huvittelukäyttöön. Ihmisen kontrollin ulottumattomiin vuotanut energia on kuin jalkapallo, jota huligaanihenget potkivat rikki samalla huonekaluja ja ikkunoita. (15)

Psykokinesiateoria saa kuitenkin tukea harvinaisista tapauksista, joissa poltergeist-ilmioita on aiheutettu tietoisesti. Daniel Dunglas Home (1833-1886), joka parinkymmenen vuoden ajan hämmästytti Eurooppaa erilaisilla ihmetöillä, mm. leijaillemalla ilmassa, aloitti uransa poltergeistpoikana. Homen nimiin on pantu myös tietoisesti aiheutettu poltergeisttapaus. Homen ystävä oli valittanut, ettei hänen vuokralaisensa maksa vuokriaan. Home lupasi järjestää vuokralaisen pois asunnosta. Hän vaipui transsiin. Hetken kuluttua vuokra-asunnosta kuului hälinää. Vuokralainen ryntäsi kadulle ja väitti, että talossa kummitteli. Hiilihanko ja hiilipihdit olivat alkaneet tanssia takan edessä. Vuokralainen ei halunnut jäädä taloon enää hetkeksikään. (16)

Matthew Manning on oman aikamme esimerkki siitä, että tietoisuuden ulottumattomissa olevista mellastusilmiöistä saattaa jalostua hallittuja paranormaaleja kykyjä. Englantilainen Manning joutui poltergeistin keskushenkilöksi vuonna 1967 ollessaan 11-vuotias. Muutaman vuoden kuluttua kummitteluilmiöt uusiutuivat aiempaa suuremmalla voimalla Manningin siirryttyä sisäoppilaitokseen. Poikien makuusalin raskaat sängyt liikkuiivat, seinistä kuului koputuksia, esineitä katosi ja ilmestyi seinien ja ikkunoiden läpi. Tapausta tutki mm. alan auktoriteetti George Owen. Manning huomasi pian itse aiheuttavansa ilmiöt. Jos hän vihastui johonkukaan, tämän ympärillä alkoi tuotapikaa kummitella. Tiedosta ei vain ollut apua kummittelun lopettamiseksi. Manning sai poltergeist-ilmiot lähes loppumaan vasta alettuaan harjoittaa automaattikirjoitusta. Poltergeistpojasta tuli kuolleiden viestien välittäjä. Kun metallin taivuttaminen hengen voimalla Uri Gellerin myötä tuli muotiin, Manning

huomasi, että hän pystyi käyttämään psykokinesiakykyään myös tietoisesti. Lusikat, rautanaulat ja avaimet taipuivat hänen käsissään, mutta ilmiöt karkasivat helposti hallinnasta ja muuttuivat taas mellastukseksi.(17)

Ainakin kerran tavalliset ihmiset, joilla ei ollut mitään paranormaalia erityiskykyjä, ovat tietoisesti tuottaneet poltergeist-ilmiöitä - ja jopa "hengen", joka ne aiheutti! George Owenin vaimo Iris kokosi Torontossa 1972 ryhmän, joka ilta illan jälkeen kokoontui luomaan sepitteellistä henkiolentoa "Philipiä". Ryhmä keksi Philipille elämäntarinan. Päätettiin, että hän olisi 1600-luvun Englannissa elänyt aatelismies. Philip pantiin kylmään vaimoonsa tuskastuneena ottamaan rakastajatar, jonka vaimo sittemmin tuomitutti noitana ja poltatti roviolla. Philip, joka ei ollut uskaltanut puolustaa rakastajatariaan, pantiin päättämään päivänsä kotilinnansa tornista heittäytymällä.

Viikkokausia ryhmä keskittyi Philipin elämäntarinaa ja persoonallisuuteen, kunnes hän alkoi tuntua yhtä todelliselta kuin kuka tahansa todella elänyt henkilö. Philipiin yritettiin yhteyttä pyytämällä häntä liikuttamaan pöytää, jonka päälle läsnäolijat olivat asettaneet kätensä. Eräänä iltana ryhmäläiset tunsivat pöydässä kuin koputuksen tai raapimisen aiheuttamaa värinää. Vähitellen koputus muuttui kuultavaksi ja pöytä alkoi liikkua ryhmän jäsenten käsien alla. Kun koputtajaan yritettiin yhteyttä - yksi koputus merkitsi kyllä, kaksi ei - , kukapa muukaan tuonpuoleisesta tulijaksi paljastui kuin ryhmän luoma Philip! Philip osasi vastata kaikkiin kysymyksiin, jotka kohdistuivat sille sepitettyyn elämäkertaan, mutta jos kysyttiin jotain, mitä elämäntarinassa ei ollut sovittu, vastaus oli epämääräinen sahaava ääni. Kanssakäymisen myötä Philipin persoonallisuus syveni ja monipuolistui. Se opetteli myös vastaamaan monin tavoin: milloin koputtamalla, milloin liikuttamalla pöytää edestakaisin, milloin keikauttamalla pöydän yhden jalan varaan. Kahteen otteeseen pöytä nousi kokonaan ilmaan. Kokeilut Philipin kanssa jatkuivat vuoteen 1977. Normaalit varotoimet petoksen paljastamiseksi eivät antaneet aihetta epäillä, että joku ryhmän jäsen olisi tietoisesti järjestänyt koputukset.(18)

Jos poltergeist on henkimaailmasta kotoisin, henkimaailman täytyy olla varsin kehittymätön ja kaoottinen paikka. Helpommin nieltävältä tuntuisi oletus, että kummitus on keskushenkilön tajunnasta erilleen lohjennut

sivupersoonallisuus, joka tietoisien minuuden kontrollista päästyään voi esteettä purkaa kaunojaan. Sivupersoonan itsenäisyys vaihtelee tapauksittain, mutta korkeampaan henkiseen toimintaan se harvoin pystyy. Sen persoonallisuus on häilyvä ja epäjohdonmukainen eikä se ole valmis tapauksen alussa vaan kehittyy vähitellen. Saattaa olla, että kummituksen kehittyneisyyden määräävät läsnäolijat omalla käytöksellään. Ehkä kummituksesta kuin kummituksesta saisi kärsivällisesti kouluttamalla Hemmilän pirun kaltaisen puhevirtuoosin.

Poltergeist - villiintynyt holoni

Poltergeistin aiheuttajasta voidaan Alan Gauldin tavoin sanoa: "Nopea vastaus kysymykseen 'Mitkä voimat tuottavat poltergeist-ilmiot?' on tämä: meillä ei ole pienintäkään aavistusta." (19) Mutta vaikka itse poltergeistvoima jääkin selittämättömäksi, voimme toki etsiä ajatusmalleja, jotka yhdistävät kummittelun mielekkään kokonaisuuden osaksi.

Arthur Koestler on esittänyt maailmanhahmotuksen, joka luontevasti kattaa myös poltergeistin kaltaisen paranormaalien ilmiön. Hän kiinnittää huomion siihen, että maailma on kaikkialla jakautunut hierarkkisiin kokonaisuuksiin, jotka toisaalta toimivat itsenäisesti, toisaalta ovat suuremman kokonaisuuden osia. Koestler nimittää näitä kokonaisuuksia **holoneiksi**. Tyypillisiä holoneja ovat vaikkapa atomit, molekyylit ja solut tai elimet ja kokonaiset eliöt. (20)

Koestler loi mallinsa osoittaakseen behaviorismin tapaisten mekanististen teorioiden kyvyttömyyden selittää todellisuutta. Hän yrittää osoittaa, ettei kokonaisuus ole pelkästään osiensa summa: mitä korkeammalla holonihierarkiassa edetään, sitä monimutkaisempia, joustavampia ja toiminnoiltaan vaikeammin ennakoitavia holonit ovat. (21)

Koestlerin holonimaailmassa ei ole olemassa yksilön ehdotonta itsenäisyyttä. Holonit tosin näyttävät kiinteiltä kokonaisuuksilta, mutta tarkemmin tutkittaessa ne sekä ovat laajemman kokonaisuuden osia että jakautuvat sisäisesti alakokonaisuuksiksi. Holonit pyrkivät sekä säilyttämään itsenäisyytensä että liittymään kokonaisuuden osaksi.

Myös ihmisyksilö on holoni. Hän muodostaa biologisen holonihierarkian

huipun; alapuolella ovat elimet, lihakset, solut jne. Toisaalta hän on sosiaalisen holonihierarkian pienin yksikkö. Sosiaalisessa hierarkiassa hän on osa perhettään; perhe kuuluu sukuun, suku heimoon, heimo kansakuntaan.

Hierarkkisten kokonaisuuksien sarja näkyy myös ihmistietoisuuden kohdalla. Normaalisti koemme itsemme itsenäisiksi minuuksiksi, erillisiksi yksilöiksi. Psykologinen tutkimus kuitenkin paljastaa minuuden koostuvan alakokonaisuuksista. Transaktioanalyysissä esimerkiksi minuus jaetaan vanhemmaksi, aikuiseksi ja lapseksi nimetyiksi alakokonaisuuksiksi. Ja Reima Kampmanin tutkimukset tuntuvat osoittavan, että tuotamme spontaanisti sivupersonallisuuksia, jotka normaalitilanteissa jäävät tiedostamattomiksi. (22)

Koestlerin hahmottelema holonien hierarkia on kummastakin päästään avoin: pienempään ja suurempaan päin voidaan edetä rajattomasti. Koestler olettaa, että telepatia, selvänäköisyys jne. olisivat vilahduksia laajemmasta tietoisuudesta, jonka osia yksittäiset minuudet ovat; samaan suuntaan viittaavat spontaanit mystiset kokemukset, joille on tyypillistä tunne minuuden sulautumisesta laajempaan kokonaisuuteen.(23)

Poltergeistin syntyä pohdittaessa on otettava huomioon mentaalisen holonihierarkian kolme tasoa: ihmisyksilön normaali tietoisuus, sen alapuolella tietoisuuden torjutuista aineksista koostuvat mentaaliset kompleksit ja sivupersonat ja yläpuolella ylipersonallinen paranormaalien ilmiöiden taso.

Normaalisti hierarkiatasot ovat sopusoinnussa: holonien itsenäisyyttä korostavat ja kokonaisuuden osaksi alistuvat piirteet ovat tasapainossa keskenään. Kriisitilanne saattaa kuitenkin järkyttää tasapainoa.

"Stressitilanteessa jokin elin saattaa vapautua toimintaansa rajoittavista kontrollimekanismeista ja korostaa itsenäisyyttään kokonaisuuden kustannuksella; se saattaa jopa omaksua kokonaisuudelle kuuluneita tehtäviä. Näin tapahtuu myös, jos kokonaisuutta ylläpitävät voimat ovat niin heikentyneet, vanhuuden tai vammautumisen johdosta, ettei kokonaisuus enää kykene kontrolloimaan osiansa toimintaa."

"Eivät vain ruumiinjäsenet saata stressitilanteessa pitää puoliaan kokonaisuuden kannalta haitallisin tavoin - sama pätee myös mentaaliin rakenteisiin. **Idee fixe**, poikkeavan henkilön pakkomielleet, ovat valloilleen päässeitä kognitiivisiä holoneita. On olemassa koko joukko mentaalisia häiriöitä, joissa mielen hierarkian alistetussa asemassa oleva osa alkaa tyrannisoida kokonaisuutta; skaala ulottuu verrattain harmittomasta hullaantumisesta johonkin mieliteoriaan "torjuttujen" kompleksien (joita Freud kutsui "autonomiseksi komplekseiksi", koska ne ovat egon kontrollin ulottumattomissa) salakavalan ylivallan kautta kliinisiin psykooseihin, joissa suuret osat persoonallisuutta näyttävät lohkeavan irti kokonaisuudesta ja toimivan näennäisen itsenäisesti." (24)

Poltergeistin voisi ajatella syntyvän silloin, kun kriisitilanne heikentää keskushenkilön tietoista minuutta niin, ettei se pysty täysin kontrolloimaan alakokonaisuuksiaan. Sivupersona alkaa käyttäytyä itsenäisen minuuden tavoin. Kummittelu on oire holonihierarkian tasapainohäiriöstä; poltergeist on mentaalinen holoni, jossa itsenäisyyttä korostava pyrkimys on voittanut pyrkimyksen alistua kokonaisuuden osaksi.

Miten poltergeist-holoni sitten saa yliluonnolliset kykynsä? Parapsykologinen tutkimus osoittaa, ettei normaali arkitajunta ole suotuisa paranormaalien ilmiöiden kannalta. Varsinkin korkeampia henkisiä kykyjä, käsitteellistä ajattelua ja ongelmanratkaisua, vaativat tilanteet ovat parapsykologiakokeiden kannalta toivottomia. Telepatian ja psykokinesian kaltaiset ilmiöt voimistuvat, kun kokeet tehdään muuntuneissa tietoisuudentiloissa: mietiskellessä, rentouduttaessa, hypnoosissa, unessa. (25) Korkeampien henkisten kykyjen tilapäinen pois sulkeminen siis näyttää voimistavan paranormaaleja ilmiöitä.

Koestlerin termein tämän voisi sanoa niin, että arkitajunnan itsenäisyyttä korostavat piirteet ovat niin voimakkaita, ettei yhteyttä holonihierarkian ylipersonalliselle tasolle voi muodostua. Koemme olevamme täysin itsenäisiä. Meillä ei ole kokemuksellista tuntua mielen yhteydestä laajempaan kokonaisuuteen; samoin mielen alakokonaisuudet jäävät tiedostamattomiksi.

Poltergeist-holonilla ei ole vastuksinaan kehittynyttä persoonallisuutta, käsitteellistä ajattelua eikä selviä minuuden rajoja. Se pystyy tietoisien

minuuden kontrollista päästyään ilmeisen vaivattomasti luomaan yhteyden tasolle, jolla saavutetaan paranormaalien ilmiöiden hallinta, mutta tätä hallintaa se käyttää vain ilmaistakseen toiminnallaan tietoisien minän torjumia vihantunteita.

Henkimaailmaa ei ehkä tarvita selittämään poltergeist-ilmiöiden voimakkuutta suhteessa psykokinesiakokeissa saavutettuihin vaatimattomiin ilmiöihin. Riittävä selitys saattaisi olla se, että koetilanteessa paranormaalin vaikutuksen täytyy siivilöityä vahvan tietoisien minuuden kautta, kun taas poltergeist, joka toimii tietoisien minuuden ulkopuolella, pääsee suoraan yhteyteen ylipersoonallisen tason voimien kanssa. Samanlaista tietoisien minuuden tason ohittamista käyttävät hyväkseen alan ammattilaiset, meediat, vaipuessaan transsiin, joka vapauttaa henkiolentoina esiintyvät sivupersoonat haravoimaan holonihierarkian korkeamman tason viestejä.

Poltergeistin tutkijoita on pitkään askarruttanut se, että mellastus useimmiten keskittyy murrosikäisten läheisyyteen. Poltergeist on yhdistetty nuoren seksuaaliseen heräämiseen: kummittelu tulkitaan torjutun seksuaalienergian purkamiseksi paranormaalein keinoin. Holonihahmotelmaa voitaisiin ehkä käyttää täydentämään tätä selitystä.

Pieni lapsi elää Jean Piaget'n termein symbioottisessa suhteessa ympäristöönsä. Lapsen maailmassa ei ole eroa minän ja muun maailman välillä. Ero syntyy vasta noin seitsemän vuoden iässä, kun lapsi pystyy hahmottamaan maailmansa käsitteellisen ajattelun kautta. Henkisen kehityksen myötä lapsi oppii myös torjumaan tietoisuudestaan ne piirteet, joita ympäristö pitää hänessä sopimattomina.

Parapsykologinen tutkimus antaa viitteitä, että paranormaalit kyvyt olisivat yleisempiä lapsilla kuin aikuisilla.(26) Holonihahmotelman valossa tämä on odotettavissakin, sillä pieni lapsi ei vielä ole rakentanut minuutensa suojaksi muureja, jotka sulkevat ulos tietoisuuden ylipersoonallisen tason.

Poltergeist ei kuitenkaan viihdy aivan pienten lasten läheisyydessä. Ja eläimiä, joiden tietoisuus varmasti on lastakin avoimempi, poltergeist ei näytä vaivaavan ollenkaan. Selitys tähän löytyy, kun tulkitsemme mellastuksen persoonallisuuden torjuttujen osien aiheuttamaksi. Eläimet ja pikkulapset eivät käytä torjuntaa maailmassa selviytyäkseen, joten heidän

persoonallisuuteensa ei myöskään muodostu jännitteitä, joista poltergeist saa voimansa.

Poltergeistin esiintymisedellytykset - toisaalta jäykkä, torjuntaan turvautuva persoonallisuus ja toisaalta avoimuus yliluonnollisten ilmiöiden suuntaan - ovat selvästi ristiriidassa keskenään. Ei ihme, että poltergeist on harvinainen ilmiö! Ihmisen henkinen kehitys kulkee pikkulapsen rakenteettomasta, avoimesta minuudesta aikuisen suljettuun, korkeasti rakenteiseen minuuteen. Voisi kuvitella, että murrosiässä ihmistajunnan erillisyyttä korostavat ja kokonaisuuden osaksi alistuvat piirteet ovat sellaisessa suhteessa, että syntyy "poltergeist-ikkuna", taipumus ilmaista kriisitilanteessa tietoisuuden torjuttuja piirteitä paranormaalilla tavalla. Aikuisen valmiiksi muovautunut persoonallisuus sitten jo estää yhteydet mielen ali- ja ylipersonaalisten tasojen välillä.

Poltergeistia voidaan siis pitää holonihierarkian tasapainohäiriönä: jotkin hierarkian tasot ovat liian heikkoja tai vahvoja suhteessa muihin tasoihin. Tässä avautuu mahdollinen selitys sille, että poltergeist, ainakin suomalaisen aineiston valossa, on käynyt aiempaa harvinaisemmaksi.

Perinteinen maaseutuyhteisö satoi jäsenensä tiukkoihin rooliodotuksiin. Sosiaalisessa holonihierarkiassa yhteisötaso oli voimakas suhteessa yksilöön: muuttumattomat normit määräsivät, mikä oli sopivaa ja mikä ei. Sopimattomasta käyttäytymisestä saattoi odottaa saavansa ankaran rangaistuksen. Poltergeist oli perinteiseen muottiin puristetun yksilön tiedostamaton protesti yhdenmukaisuuden paineen liian ankaraa likistystä vastaan. Niinpä kummittelua esiintyi tyypillisesti siellä, missä paine oli voimakkain: palkollisten ja nuoren väen keskuudessa.

Nykyään yhteisö ei yhtä tiukasti sanele yksilön käyttäytymisnormeja. Elämme yksilöllisyyden, privatisoitumisen, vieraantumisen aikaa. Yhteisötason heikennyttyä häiriökäyttäytyminen onkin siirtynyt holonihierarkiassa ylöspäin, alipersonaaliselta tasolta tietoisuuden tasolle. Nuoret eivät tarvitse poltergeistia ilmaistakseen protestinsa - he tekevät sen itse: joka perjantai-ilta he vellovat kaduilla ja heittelevät kiviä, särkevät ikkunoita ja tarvekaluja, päästävät lehmät irti, pilaavat ruuat, haukkuvat pappeja huorintekijöiksi... Vapaa kasvatus on tappanut poltergeistin!

Yliluonnollisen psykologiaa

Tässä kirjassa esitettyjen silminnäkökertomusten perusteella poltergeist on varsin irrallinen ja järjenvastainen ilmiö. Sen kokijoilla on helposti tunne, että arkimaailman lainalaisuudet ovat pettäneet ja kaaos on päässyt vallalle. Tällainen tilanne on psykologisesti kestämaton niin kummitustalon asukkaiden kuin heidän yhteisönsäkin kannalta.

Poltergeist aiheuttaa maailmankatsomuksellisen kriisitilanteen, joka on tavalla tai toisella ratkaistava. Pelkkä kummittelun lakkaaminen ei riitä: irralliset ilmiöt on sijoitettava mielekkään kokonaisuuden osaksi. Se, miten tämä tapahtuu, kertoo paljon sekä menneestä kansankulttuurista että omasta valistuneesta, tieteeseen ja rationaaliseen ajatteluun perustuvasta kulttuuristamme.

Kansankertomukset eivät niinkään kuvaa todella tapahtunutta: ne heijastelevat yhteiskunnallista todellisuutta, yhteisesti omaksuttuja käsityksiä, uskomuksia, pelkoja. Jos tiedämme tarkkaan, mitä kummitustalossa todella tapahtui, voimme ilmiöitä kuvailevista kertomuksista päätellä, mihin suuntaan kertomusten **sosiaalinen todellisuus** kampeaa historiallista todellisuutta.

Kesällä 1974 nauhoitin kolmisenkymmentä kertomusta johdantoluvussa esitellystä Kangasniemen Vaimosniemen kummituksesta. Kertomukset osoittavat, ettei poltergeistin historiallisella todellisuudella ja siitä kerrontaprosessissa muodostuneella tulkinnalla välttämättä ole paljoakaan yhteistä. Vaimosniemen kummitus, kuten muutkin suomalaiset poltergeistit, on kesytetty harmittomaksi sattumukseksi, joka ei järkytä kenenkään mielenrauhaa.

Vaimosniemen kummituksen kesyttäminen

Historiallisen todellisuuden tasolla Vaimosniemen kummituksen arvoitus ei koskaan ratkennut. Kaksiviikkoisen koputuksen aiheuttajaa ei saanut selville sen enempää talonväki kuin satalukuinen uteliainen joukko.

Kummitusaitan arvoitus yritettiin tietysti selvittää monin tavoin koputusten vielä jatkuessa. Ensiksi talonväki tutki luonnollisen selityksen

mahdollisuudet. Aitta tyhjennettiin moneen kertaan ja keskushenkilöiden, Pulkkisen lasten, käytöstä valvottiin tarkkaan. Kun kävi ilmi, että tapauksen täytyi olla yliluonnollinen, alettiin etsiä selitystä supranormaalin maailman lainalaisuuksista. Evald Pulkkinen kuuli huhun, että aitan alle saattaisi olla kätkettynä lapsen ruumis, ja pisteli aitan alustan rautatangolla kalmon löytääkseen. Vanha isäntä Otto puolestaan muisteli, että kummitusaittaan oli talletettu hänen lapsena kuolleen siskonsa tukka; kummittelun mahdollinen syy olisi ehken ollut, että tukka aittaa siivottaessa hävitettiin.

Vaikkei kummittelun syy varsinaisesti koskaan selvinnyt, todellisuus taipui jonkin verran talonväen sille hahmottelemiin reitteihin - tosin vasta koputusten jo aikoja lakattua. Evald Pulkkinen kertoo:

"Sitten seuraavana vuonna katettiin se aitta, laitettiin nimittäin uuteen pärekattoon. Siihe aikaa se ol semmosena tuohikattona. Sitte kum myö puretti sitä kattova ni sitte oli siitä naapurista se yks N.N. purkamassa sitä kattova. Siinä oli sen kattotuolij ja sen lauvav välissä semmone niinku tuppu, kankaasta, niinku naisilla on semmosia suojahammeita, mutta se oli tavallisesta kankaasta. Se löys se N.N. sen sitte sen tupun ja ja se heitti minulle sitte sen tupun, kum minä olin toisessa kohassa, ja sano että mikäs tuo on. Minä vasarav varrella pyyhkäsin sen pois sen tupun siintä katolta. Ja seuraavalla viikolla sen tuli jalaka... nii hirmune polte jalakaan sitten, kaikki ruvelle ja nilelle se jalaka. Sitä sitte ruvettii ajattelemaa, että jospa siinä oli siinä tupossa jotakii semmosta, joka oli laitettu semmosessa tarkotuksessa."(1)

Taikapussi, joka kansanuskossa on monen pahan takana, siis paljastui mahdolliseksi Pulkkisen aitan koputuksenkin aiheuttajaksi. Siitä, kuka pussin aitan kattoon olisi pannut, ei Pulkkisilla ollut selvää käsitystä. Epäiltyjä olivat niin aitassa asuneet palvelijattaret kuin lähistön tunnettu tietäjämies Vilppu Närväinen.

Tieto kummittelusta kulki paikalla käyneiden mukana pitäjän toiselle laidalle. Kauempana historiallinen tapahtumien kulku ei enää sitonut kummittelun syyn pohtijoita. Täällä ei pohdiskeltu hypoteeseja vaan esitettiin kummittelun selitys täytenä totena. Varmana tietona kerrottiin, että koputtaja oli rauhaton vainaja. Kummittelu aiheutui petoksesta.

Kummitustalon isäntä oli luvannut kuolemansairaalle rengilleen panna ristin tämän haudalle. Rengin kuoltua isäntä oli kuitenkin unohtanut lupauksensa, ja koputus oli vainajan muistutus, että hän oli kärsinyt vääryyttä.

Jotain tällaista olin perinnetieteilijän-koulutukseni perusteella olettanutkin. Vaimosniemeläisiä haastateltuani tiesin hyvin, ettei moista petosdraamaa koskaan ollut tapahtunut, mutta pitäjän toisella puolella asuvat eivät sitä tienneet. He muokkasivat historiallisen todellisuuden sopimaan perinteiseen kansanuskoon.

Koulutukseni ei kuitenkaan ollut valmistanut minua siihen, että sama todellisuuden muokkausta harjoittivat myös tapausta petoksena pitävät. Yliopiston tutkijamaailmassa epäilijät ovat sankarin osassa. He paljastavat totuuden harhaisten uskomusten takaa. Mutta ainakin Vaimosniemen kummituksen tapauksessa epäilijät vääristelivät totuutta yhtä estottomasti kuin uskojatkin.

Vaimosniemen kylässä kummitusta pidettiin yleisesti petoksena. Lähellä tapahtumapaikkaa asuvia haastateltuja kiusasi kovin se, ettei petos kuitenkaan ollut koskaan paljastunut. Korvikkeeksi kuulin tukun olettamuksia siitä, miten kummittelu oli järjestetty. Pulkkisten naapuritalon isäntä kuvaili tarkkaan mekaanisen laitteen, joka aitasta varmasti olisi löytynyt, jos olisi kyllin perusteellisesti etsitty:

"Helpollaha se suahaa semmone. Sanotaan nyt vaikka siltalautaan pannaan semmone pien kosketus. Nehän keikkuu ne vanahat suuret palakit. Se on koholla, mut ku sanotaan et istu siinä tai ole siinä kohassa, sitä sattuu varpaalla painamaa sitä määrättyvä lautoo. Ku se saa sen kosketuksen ni silloha se alkaa jossain jokkii napsamaa."(2)

Markku-pojan täytyi tietysti olla "koneenkäyttäj", koska koputus kuului vain hänen paikalla ollessaan. Isännälle oli selvillä myös kummittelun motiivi: koputuksilla yritettiin pelottaa tunnetusti taikauskoinen vanha isäntä luopumaan talonpidosta poikansa hyväksi. Petoksesta todisti isännän mielestä sekin, että koputtelu loppui, kun siitä alkoi tulla talolle vahinkoa (vieraat tallasivat kukkapenkkejä ja varastelivat omenoita). Tapaus säilyi ratkaisemattomana vain siksi, että paikalla käyneet olivat heikkohermoisia ja taikauskoisia.

Samaa linjaa noudattivat monet muutkin vaimosniemeläiset. Tapauksesta valikoitiin esiin petoksesta todistavat piirteet ja koputuksen selittämättömyyteen viittaavia vähäteltiin. Muisteltiin, että Pulkkisen poika oli taitava rakentelemaan mekaanisia laitteita. Joku arvuutteli koputuksen loppuneen, koska poliisit olivat tulossa paikalle.

Kauempana tapahtumapaikalta epäilijöille avautui mahdollisuus saada kummittelu paremmin sopimaan petosteoriaan. Eräs rouva kertoi, että kummittelu oli ollut kylän poikien työtä: he olivat kiviä heittelemällä kiusanneet aitassa yksin nukkunutta Pulkkisen tytärtä, ja isäntä oli järjestänyt "kummituksen" varjellakseen tyttärensä mainetta.(3)

Yllättävintä oli, että joissain kertomuksissa tapahtumien kulkua suoraan muutettiin niin, että tapaus todisti itse itsensä petokseksi. Vihaven kylässä asuva emäntä väitti, että muuan Juvonen oli näyttänyt taskulampulla pimeään kummitusaittaan ja paljastanut lapset koputtajiksi.(4) Toinen kertoja muisteli, että petkuttaja oli ollut vanha Otto Pulkkinen. Hän oli rakentanut kepeistä koputuslaitteen, ja poliisit olivat sen löytäneet.(5)

Vaimosniemen kummitus jätti jälkeensä kolmenlaisia ihmisiä:

- 1) Lähimpää tapausta seuranneille kummittelu monista teorioista huolimatta jäi selittämättömäksi.
- 2) Hieman kauempana tapaus vaikutti ihmisiin niin voimakkaasti, että he muotoilivat sen uudelleen paremmin sopimaan maailmankuvaansa. Syntyi perinteinen mellastava kummitus ja - yhtä perinteinen -- petokseksi paljastettu kummitus.
- 3) Kauimpana ihmiset valitsivat jomman kumman perinteisistä tulkinnosta. Tapaus unohtui hiljaksen, koska se ratkaistuna ei tarjonnut enempää ajattelemisen aihetta.

Kangasniemeläisten tuumataalkoot siis tuottivat onnellisen lopputuloksen, joka tyydytti muita paitsi kummittelua liian läheltä seuranneita. Kaksi lopputulosta, petokseksi paljastettu kummitus ja rauhattoman vainajan kosto, eivät kuitenkaan yleisessä mielipiteessä olleet tasavertaisia. Tapauksen yliluonnollisuuteen uskoivat vain ne, jotka olivat saaneet koputtelusta niin varmaa tietoa, etteivät voineet hyväksyä petostulkintaa.

Vallitsevan mielipiteen mukaan koputtelu oli petosta, ja tapausta aitona pitävät haastatellut olivat tästä selvästi tietoisia. Vaimosniemen kylässä, missä tapaus oli pahiten järkyttänyt ihmisiä, kaikki kertojat Pulkkisen väkeä lukuun ottamatta esittivät oitis petosselityksen. Näin teki aiemmin siteeratun Pulkkisten naapuritalon isännän veli, joka oli käynyt paikan päällä koputusta seuraamassa. Vasta kerronnan edetessä paljastui, että hän kuitenkin piti tapausta aitona:

- No jos työ kertositte tästä Vaimosniemen tappauksesta noi niiku pääpiirteissää että mite se oli.

- Onhan ne jo kertonu sen tietysti... ne toisetti sen mistä tämä kummitus aiheutu?

- Onhan ne jottai kertonu.

- Se ol tällanen se olettamus että... Tässä talossa ol vanha isäntä ja hänellä ol poika ja sitte vielä pojampoika ja tämä vanhan isännän poika yritti saaha sitä vanhaa isäntää pois siitä talosta ja saaha se talo niiku omiin nimmiin ja siinä mielessä hän totennäkösesti järjesti tämän kummitusjutun sitte. Se ol mikäli se nyt näin sivulliset sitä päättelivät että se ol jollakii tuommosella teknillisellä laitteella tehty kummitus, että se ei ollu mikkää sen kummempi.

- - -

- Mitähän nää ihmiset niiku ajatteli täst koputuksest siellä paikam päällä?

- Kyllä kuka sen kuul ni kyllä ne varmasti hyvin moni usko että joku kummitus tosijaa on siinä kysymyksessä. Minäkii olin kyllä sillo aivav var... melko varma siitä, että se on nyt joku tuollane salaperäne koputtelija. Se koputus oli sen tyylistä että niinko... Ei sitä ihminen olis saanu semmosta. Em minä tiijä millä konstilla se sitte sellaseks saatii. Jos nyt minä koputan tällä tavalla puuta (koputtaa), niin tään tuntee jokkaine et tää om puun koputtamista. Mut siin ol sellane oma sävysä siinä, että se ei ollu näi kovvaa koputusta. Minäkii sanoin sillo että tuoha on ihan niinku se jostai henkimaailmasta tulis tuo koputus.

- Missä vaiheessa se sitte levis se käsitys että tää olis ollu tuota... jekku kysseessä tässä?

- Se pani sen ajattelemaa ku se loppu sitte justiin ku ne poliisit siihem puuttu siihe asiiaan. Että pan arvelemmaa että jos se oikee kummitus ois ollu ni ei kai se polissija ois pelänny. Mutta jos minun henkilökohtasta mielpijettä kysytään ni em minä ainakaa voi mennä väittämää että se olis nyt tekemällä tehty. Kyllä se niin kummalliselta se koputus sillon tuntu. Ja sitä paitsi siellä aitassa oli silläki kertoo ni siellä ol kolme neljä vierasta ihmistä jotka sanovat että ei se poika koputellu. En minä tiijä, en tiijä sitte mikä se on (naurahtaa)(6)

Vaimosniemen kummituksesta voi sanoa, että yleinen mielipide jyräsi poltergeistin matalaksi: enemmistö päätöksellä alkujaan selittämätön tapaus julistettiin petokseksi. Kummittelun aitouteen uskoneet joutuivat mukautumaan yleiseen mielipiteeseen välttääkseen taikauskoisen tai hermoheikon leiman.

Mielestäni Vaimosniemen kummitusta voidaan pitää tyypillisenä suomalaisena poltergeistina ja sen ympäristössään aiheuttamaa reaktiota suomalaisten tyypillisenä suhtautumisena yliluonnollisiin ilmiöihin. Jos näin on, niin Vaimosniemen kummitus romuttaa käsityksen, että paranormaaleihin ilmiöihin kielteisesti suhtautuvat olisivat puolueettomia tarkkailijoita, jotka viileän analyysin keinoin osoittavat yliluonnolliseen uskojien harhat. Kangasniemeläisten kertomukset tuntuvat osoittavan, ettei historiallinen totuus poltergeistin tapaisesta ilmiöstä tyydytä sen enempää uskojia kuin epäilijöitäkään.

Poltergeistin ja kansanuskon suhde ei ole millään tavoin ongelmallinen. Perinteistä kansanihmistä eivät yliluonnolliset ilmiöt sinänsä ollenkaan kummastuta. Lauri Simonsuuren sanoin:

"Kansa, joka tietää kertoa runsain määrin värikkäitä tarinoita enteistä, kummituksista, oudoista näyistä, kotonakulkevista vainajista, surmatuista lapsista, haltijoista, varallisuuden kartuttajista, väkeviä voimia omaavista noidista, kaikkialla touhuavasta paholaisesta jne., ei erikoisemmin ihmettele sitä, että salattuja voimia on olemassa ja että yliluonnollisia asioita tapahtuu, mutta se haluaa selittää syyn, miksi jotain erikoista tapahtuu." (7)

Poltergeist on erityisen ongelmallinen ihmisille, jotka ovat omaksuneet valistuneen länsimaisen, enemmän tai vähemmän tieteellisen

maailmankuvan, jossa yliluonnolliset ilmiöt on sijoitettu jo ohitettuun kehitysvaiheeseen. Kangasniemeläisten kertomukset tuntuvat osoittavan, että kun tällainen valistunut nykyihminen törmää yliluonnolliselta vaikuttavaan ilmiöön, ei enää vanhoissa kansankertomuksissa vaan omassa arkielämässään, hänen reaktionsa on kaikkea muuta kuin järkiperäinen: yliluonnollinen pyritään torjumaan tarvittaessa vaikka historiallista todellisuutta vääristämällä.

Kangasniemeläiset taltuttivat poltergeistinsa samalla tavoin, kuin kaikki suomalaiset poltergeistit on taltutettu ja siirretty arkiston hämäriin harmittomaksi kansanperinteeksi. Vaimosniemen kummituksen kohtalon voi yleistää koskemaan kaikkia paranormaaleja ilmiöitä ja jopa tieteellistä parapsykologista tutkimusta: niin vakuuttavaa ilmiötä tai tieteellistä koetta ei löydy, että se aukaisisi yliluonnolliselle sijan "virallisessa" maailmankuvassamme. Mistä moinen torjunta johtuu? Mistä syystä kulttuurieliittimme ainoa vastaus yliluonnollisen kohdanneiden kysymyksiin on: sellaista ei voi tapahtua?

Tiede ja parapsykologia

Tiedeyhteisölle parapsykologiset kysymyksenasettelut ovat edelleen silkkaa taikauskoa. Muuten ei voi selittää sitä, että Pekka Laaksonen kuittaa viidentoista silminnäkijän vaikuttavat kuvaukset Martinin poltergeistista "pirutarinoiden aktuaalistumisena". Laaksonen huomautus, että Martinin kummittelun aiheuttajaksi todettiin huomionkipeä palvelustyttö, on periaatteessa samanlaista historiallisten tosiseikkojen vääristelyä kuin kangasniemeläisten puheet Vaimosniemen petokseksi paljastetusta kummittelusta. Laaksonen ei ole kannassaan yksin: viime aikoihin saakka tiedeyhteisö on selvinnyt parapsykologiasta joko vaivautuneesti vaieten tai aktiivisesti tuomiten.

Tieteentekijöiden kriittinen suhtautuminen paranormaaleihin ilmiöihin on osaltaan ihan tervettä. Koko joukko yliluonnollisilta vaikuttavia ilmiöitä paljastuu luonnon väärintulkinnaksi tai suorastaan petokseksi, kun noudatetaan Humen puntariksi kutsuttua ajatussääntöä:

"Mikään todistus ei ole riittävä varmistamaan ihmettä, ellei todistus ole sitä laatua, että sen erheellisyys olisi vielä ihmeellisempi kuin se seikka, jota se koettaa varmistaa. - - Kun joku kertoo minulle

nähneensä vainajan palanneen elämään, niin minä heti harkitsen itsekseni, kumpi on todennäköisempää, se että tämä ihminen joko pettää minua tai on tullut itse petetyksi vai se, että hänen kertomansa seikka tosiaan on tapahtunut. Vertaan yhtä ihmettä toiseen - - ja aina hylkään suuremman ihmeen."(8)

Humen puntari tuntuu puhtaan järjen riemuvoitolta. Asioita punnitaan viileästi ja ratkaisuun päädytään puolueettoman harkinnan jälkeen. Mutta millä perusteella ratkaistaan, kumpi on suurempi ihme, yliluonnollisen ilmiön tapahtuminen vai sen todistajien erehtyminen? Jos ihminen pystyisi puolueettomasti analysoimaan koko olemuksensa ja toimintansa motiivit, voisimme luottaa siihen, että Humen puntari mittaa olevaisuutta oikein. Mutta Humen kaltaisen epäilijänkin harkintaa ohjaa persoonallisuus, joka on ympäröivän kulttuurin muovaama ja sisältää suuren määrän objektiivisen analyysin ulottumattomiin jääviä ennako-oletuksia. Vaimosniemen kummituksen kohtalo osoittaa, että epäilijänkin puntaria saattavat pahan kerran heiluttaa länsimaisen korkeakulttuurin itsestäänselvyyksinä hyväksymät ennako-oletukset. Humen puntaria käytetään torjumaan paranormaalit ilmiöt "virallisesta" todellisuudestamme, ei niinkään siksi, että ne olisivat tieteen tutkimustulosten vastaisia, vaan siksi, että ne loukkaavat perusolettamuksia, joiden varaan tieteentekijöiden itsensä persoonallisuus rakentuu.

Ajattelun tiedostamattomien peruslähtökohtien loukkaaminen aiheuttaa paitsi älyllisiä myös tunnereaktioita. Parapsykologian tutkijat kuvailevat usein vahingoniloisina tiedemieskollegojaan, joiden tieteellinen viileys on pahasti pettänyt, kun on tullut puhe parapsykologiasta. Tunnettu on suuren saksalaisen fysiologin Hermann von Helmholtzin puuskahdus telepatiaista: "Eivät kaikkien Kuninkaallisen tiedeakatemian jäsenten todistukset eivätkä edes omien aistieni antamat todisteet saisi minua uskomaan ajatuksen siirtoa henkilöltä toiselle tunnettujen aistien ulkopuolella."(9)

Lawrence LeShan hahmottelee länsimaisen ihmisen psykologista tilannetta, joka pakottaa hänet torjumaan paranormaalit ilmiöt:

"Psi-ilmiöt (telepatia, selvänäköisyys, ennaltatietäminen ja psykokinesia) näyttävät uhkaavan modernin ihmisen maailmankuvan peruskäsitteitä. Tunnettu elävämme lain ja järjestyksen maailmassa;

perättäisten syiden ja seurausten maailmassa; maailmassa jota paikka ja aika rajoittavat. Tämän näkemyksen varaan olemme rakentaneet persoonallisuutemme, toiminta- ja reaktiomallimme ja turvallisuudentunteemme. Se ei ehkä ole mielestämme ihanteellinen maailma ja saatamme jopa pahoitella sen rajoittuneisuutta, mutta sen on 20: nnen vuosisadan maailma ja meidän kotimaamme. Entä jos näitä maailmankaikkeuden peruskäsitteitä uhataan? Entä jos joudumme kohtaamaan todisteita, että ne saattavat olla harhaa - että paikka ja aika voidaan joskus jättää huomiotta ja saattaa esiintyä tapahtumaketjuja, jotka eivät noudata syyn ja seurauksen logiikkaa?" (10)

Tietääkseni länsimainen korkeakulttuuri on ainut, joka on tehnyt paranormaaleista ilmiöistä itselleen ongelman. Intialaisperäisissä uskonnoissa ihmeet ovat arkipäivää; on itsestään selvää, että pyhä mies pystyy lukemaan ajatuksesi, materialisoimaan esineitä tyhjästä, levitoimaan, tietämään tulevaisuuden tapahtumat. Varhaiskantaisissa yhteisöissä magia on hyväksytty osa elämää ja käytettävissä on yliluonnollisen maailman spesialisteja - shamaaneja, tietäjiä, noitia - , jotka opastavat jokamiestä tuonpuoleisen lainalaisuuksissa. Suomessakaan tavallisella rahvaalla ei ole ollut ongelmia hyväksyä paranormaaleja ilmiöitä - ongelma on pikemminkin ollut siinä, että ne on hyväksytty kritiikittä! Mutta kulttuurieliittimme, niin tiedemiehet kuin kirkonmiehetkin, on yliluonnollisen kohdatessaan lähinnä kiusaantunut; saa vaikutelman, että yliluonnollisista kokemuksista puhuminen on paremmissa piireissä yhtä paha käytösvirhe kuin vaikkapa omien seksuaalitottumusten kuvailu.

Torjunnan peruslähtökohtia on mielestäni etsittävä siitä, miten länsimainen ihminen hahmottaa omat rajansa, sillä juuri tässä on selvä ero esimerkiksi lännen ja idän ihmisen välillä. "Ajattelu on olemisen funktio", sanoi Aldous Huxley. Olemistamme ohjaavat yllättävän sitkeästi vuosituhantisen kulttuurikehityksen luomat, perimmältään myyttiset käsitykset omasta itsestämme. Monelta menneisyyden taikauskon naurajalta jää huomaamatta, että hän on itse myyttinen olento, joskus yhtä uskomattomasti hahmotettu kuin kentauri tai yksisarvinen. Tieteellisen maailmankuvan keskustasta, sen sokeasta pisteestä, löytyy yllättäen vanhatestamentillinen pikkumies, jolle kaikki persoonallisuuden rajat ylittävät kokemukset ovat kauhistus.

Myyttinen dissosiaatio

Kulttuurien erilainen tapa hahmottaa maailmaa paljastuu parhaiten niiden myyteissä. Länsimaisen ihmisen erikoislaatu palautuu lähi-idässä parisentuhatta vuotta eKr. alkaneeseen kulttuurikehitykseen. Lähi-idän uskontojen myytit kehittyivät suuntaan, joka jyrkästi poikkesi ihmiskunnan aiemmasta maailmanhahmotuksesta.

Kaksoisvirtainmaan alueella vallitsi pronssikaudella mytologia, jolle oli tunnusomaista maaäidin palvominen korkeimpana jumaluutena. Kaikkiällisen Äidin helmassa ihmiset syntyivät ja kuolivat; hän oli heidän ruumiidensa, elämänsä ja ajatustensa muovaaja ja heidän kuolemansa vastaanottaja. Kaikki maailmassa, jumalat mukaan luettuina, olivat hänen lapsiaan.

Vähitellen alueelle tunkeutui seemiläisiä paimentolaisheimoja, jotka toivat mukanaan oman patriarkaalisen mytologiansa. Matriarkaalisen, orgaanisen, ei-sankarillisen maaäitimytologian korvasivat miehiset soturijumalat. Seemiläiset lainasivat käyttönsä paikallisia myyttejä, mutta taivuttivat ne miehiseen makuunsa. Vanhan testamentin alkuhirviö Leviatan on demoniksi muutettu maaäiti, jonka soturijumala Jahve kukistaa. Vanhan sumerilaisen maaäitimyytin mukaan maailman synnytti jumalatar omasta ruumiistaan. Uudempi babylonialainen versio jo väittää, että miehinen soturijumala Marduk loi maailman tapetun jumalattaren Tiamatin ruumiista; ja tuoreimmassa israelilaisessa hahmotelmassa Maaäiti on kokonaan kadonnut: Jahve luo maailman tyhjästä!(11)

Ihmisen suhde luontoon ja jumaliin muuttui lähi-idässä perusteellisesti. Joseph Campbell tiivistää muutoksen vertailemalla lähi-idän uskontojen maailmankäsitystä intialaiseen, joka jatkaa aiempaa pronssikautista perinnettä:

INTIALAISET	SEEMILÄISET
1. Perimmäinen mysteeri on määrittelemätön, mutta silti immanenttinen , kaikessa ja kaikkialla läsnä.	1. Myyttinen dissosiaatio: jumala on transsendenttinen, maailmasta erillään, ja luonto pelkkää tomua ja tuhkaa eikä missään mielessä pyhä.
2. Uskonnon tarkoitus on, että ihminen omassa itsessään kokisi perimmäisen mysteerin.	2. Kukin heimo tai kansa on saanut jumalaltaan erityisen ilmoituksen , jonka noudattaminen takaa pelastuksen.
3. Maailma ja kaikki siinä oleva on ilmausta samasta pyhästä, ikuisesta järjestyksestä: se ilmenee niin yksilöissä (mikrokosmos), yhteisössä (mesokosmos) kuin maailmankaikkeudessa (makrokosmos). Jumalallinen ilmoitus ei ole erityinen vaan yleinen.	3. Sosiaalinen identifikaatio: heimo on siis valittu kansa , johon kuuluminen on pelastuksen ehto ja jonka ulkopuolelle jääminen vastaavasti merkitsee kadotusta.
4. Naisilla on rituaaleissa osansa, joka voi olla miesten osuutta tärkeämpikin, sillä universumin ykseyttä symboloi Suuri Jumalatar.	4. Koska naiset edustavat pikemminkin luontoa kuin pelastavaa jumalallista ilmoitusta, he eivät voi toimia pappeina; myöskään myyteissä ei ole sijaa naispuolisille jumaluuksille.
5. Koska perimmäistä mysteeriä on mahdotonta määritellä, kaikki myyttiset hahmot ovat vain symbolisia viittauksia. Tässä mielessä kaikkien uskontojen myytit ovat tasa-arvoisia.	5. Heimon myytit on tulkittava historiallisesti, kirjaimellisesti tosina, ei symbolisesti; vertailuja muiden uskontojen myytteihin ei suvaita.(12)

Zenbuddhalainen filosofi D.T.Suzuki sanoo länsimaisesta ihmisestä: "Lännessä ihminen on jumalaa vastaan, luonto on jumalaa vastaan ja ihminen ja luonto ovat toisiaan vastaan." Pikakierros myyttien maailmaan paljasti, että tämän erikoislaatunne taustalla ovat lähi-idästä

saadun kristinuskon perusolettamukset.

Ei ole liioittelua sanoa, että lähi-idässä tapahtunut "myyttinen dissosiaatio" merkitsi olemukseltaan radikaalisti erilaisen ihmistyypin syntyä. Ihminen heräsi pitkästä unestaan Suuren Äidin kaikkiallisesta sylistä ja katsoi ensi kerran maailmaa tietoisena omasta erillisyydestään. Paratiisin ovi oli häneltä suljettu ja sitä vartioi enkeli välkkyvä miekka kädessään. Aiempien kulttuurien ihmiset olivat tavallaan "takaa auki", olemukseltaan yhteydessä maailmaan. Myyttinen dissosiaatio kuvastaa sellaisen persoonallisuuden syntyä, joka samastuu maailmasta erilliseen, maailmaa ulkopuolisena tarkkailevaan minuuteensa.

Kristinuskon toi länsimaihin käsityksen maailmasta ja jumalasta erillisestä ihmisestä. Länsimainen tiede ei suinkaan ole hävittänyt tätä maailmankuvamme levanttilais-kristillistä perusasetelmaa. Itse asiassa, kuten mm. Jacques Monod on huomannut, (13) kristillinen kulttuuri on ollut hedelmällinen tieteen kasvualusta juuri sen vuoksi, että kristinuskon ja tieteen perusolettamukset ovat osittain samat.

Fyysikko Erwin Schrödingerin mukaan tieteellisen tarkastelutavan perustana on kaksi olettamusta. Ensimmäinen on oivallus, että luontoa ylipäätään voidaan rationaalisesti tarkastella - ettei luonto ole jumalien leikkikenttä vaan tiettyjä säännönmukaisuuksia noudattava kokonaisuus. Toinen on **objektivoinnin periaate**, jonka mukaan luonto on olemassa ihmisen tajunnasta erillään ja siitä riippumatta. (14) Yhteys kristilliseen perintöön on helppo nähdä. Mahdollisuus ymmärtää luontoa avautui myyttisen dissosiaation myötä, kun jumala erotettiin maailmasta. Luonto nähtiin pelkkänä turvallisen materiaana, suurena koneena, jota voitiin mielin määrin analysoida ja pilkkoa osiin. Maailman objektiivinen havainnoiminen tuli mahdolliseksi, kun sosiaalinen identifikaatio synnytti ihmistyypin, joka samastui yksinomaan tietoiseen, yhteiskunnalliseen, luonnosta erilliseen minuuteensa.

Voisikin väittää, ettei kirkon vallasta vapautuva tiede suinkaan hylännyt kristillistä maailmankuvaa: se omaksui siitä maallisen puolen ja jätti maailmasta erillisen jumalan tarpeettomana hypoteesina pois. (15) Näin tieteellisessä maailmankuvassa vietiin loppuun kehitys, jonka lähi-idän kulttuurit aloittivat. Jumala, vaikkakin maailmasta erillinen, symboloi kuitenkin jollain tasolla ihmisen ja luonnon ykseyttä. Jumalan poistaminen

merkitsi kaiken yhteyden poistamista ihmistajunnan ja maailman väliltä. Perimmäiseen ykseyteen viittaavat mystiset ja paranormaalit ilmiöt, jotka kristillinen kirkko tuomitsi paholaisen aikaansaannoksiksi, tiede johdonmukaisesti mitätöi kokonaan.

Tieteen paradoksi

Kirjassaan "Sattuma ja välttämättömyys" Jacques Monod väittää, että olemme hyväksyneet tieteellisen maailmankuvan vain puoliksi: sovellamme sitä kylläkin luontoon muttemme omaan itseemme, arvoihimme ja moraaliimme. Animistinen "vanha liitto" eli inhimillisten päämäärien projisoiminen luontoon tulisi korvata "uudella liitolla", tiedon etiikan ottamisella kaiken tiedonhankinnan pohjaksi, sen myöntämisellä, että itseämmekin tarkasteltaessa perustana voi olla vain tieteellisen tiedonhankinnan menetelmä. Pitäisi myöntää, että ihminen on kuten luontokin sattumalta syntynyt ja tarkoitukseton olento. Ja mitä tästä seuraa:

"Jos ihminen hyväksyy tieteen sanoman sen koko merkityksessä, hänen täytyy herätä tuhatvuotisesta unestaan ja nähdä täydellinen yksinäisyytensä, perinjuurinen outoutensa. Nyt hän tietää elävänsä kuin mustalainen sen universumin laidalla, jossa hänen on eletävä. Universumin, joka on kuuro hänen musiikilleen eikä piittaa hänen toiveistaan, kärsimyksistään ja rikoksistaan." (16)

"Tiedon etiikan" ottaminen ihmiskuvan perustaksi paljastaa tieteen tiedostamattomat myyttiset lähtökohdat. Tiedehän jos mikä korostaa maailmankaikkeuden ykseyttä, missä samat luonnonlait määräävät toisistaan näennäisesti hyvinkin kaukana olevia ilmiöitä. Miten on mahdollista, että tieteellisen maailmankatsomuksen omaksuminen tuottaa "täydellisen yksinäisyyden" kokemuksen, "kuin mustalainen universumin laidalla"? Kuka on yksin, jos samat luonnonlait määräävät sekä atomien liikkeitä että ihmisen sielunelämää? Yksinolija on tieteellisen maailmankuvan sokeassa pisteessä istuva myyttinen pikkumies, ikuinen ulkopuolinen, sivullinen tarkkailija.

Monod on oikeassa väittäessään, että modernin ihmisen sielua piinaa kahtiajako tieteellisen tiedon ja elämälle merkitystä antaneiden myyttien välillä: tieteellinen tarkastelu on osoittanut myytit inhimillisiksi

luomuksiksi, ei jumalallisiksi totuuksiksi maailmankaikkeuden luonteesta. Monodin tarkastelussa vain jää huomiotta se, että myös maailmasta erillinen ihminen, joka sepitti jumalaistarut lohdukseen, on myyttinen luomus. "Uusi liitto" voidaan pystyttää vasta, kun vanhat myytit on tältäkin osin purettu, muuten tieteellinen maailmankuva tuottaa vain vieraantuneisuutta ja hiljaista epätoivoa.

Tiede kyllä paljastaa olevaisen ykseyden teoriatasolla, mutta tieteelliseen tarkasteluun viehtynyt ihmistyyppi näyttää olevan viimeinen kokemaan tuon ykseyden omassa olemisessaan. Paradoksin aiheuttaa tieteelliseen tiedonhankintaan itsestänselvyytenä kuuluva objektivoinnin periaate, jonka avulla tutkija asettaa itsensä maailmankaikkeuden ulkopuolelle sen puolueettomaksi tarkkailijaksi. Erwin Schrödinger kuvaa tiedostamatonta - ja virheellistä - päättelyketjua, joka johtaa objektivoinnin periaatteen hyväksymiseen:

1. Ruumiini, johon tietoisuuteni on kiinteässä yhteydessä, on osa ulkoista maailmaa.
2. Myös muiden ihmisten ruumiit ovat osa maailmaa.
3. Minulla on hyvä syy olettaa, että muiden ruumiit ovat omani lailla tietoisuuden kehoja.
4. Kuitenkaan minulla ei ole suoraa kosketusta muiden tietoisuuksiin.
5. Siksi olen taipuvainen pitämään muiden tietoisuutta jonain objektiivisena, osana ulkoista maailmaa.
6. Koska minun ja muiden välillä ei ole olennaista eroa, oletan että omakin tietoisuuteni on vain maailman osa - vaikka maailma on tietoisuuteni konstruktio!(17)

Tätä päättelyä tiedemiehen ei ole tarvinnut itse tehdä - myyttisen dissosiaation omaksunut kulttuurimme on tehnyt sen hänen puolestaan. On helppoa nähdä, miten vaikkapa telepatia romuttaa koko ketjun iskemällä kohdan 4. oletukseen tietoisuuksien erillisyydestä. Tässä on syy siihen, että ukko Helmholtz menetti malttinsa, kun tuli puhe parapsykologiasta!

Nyt voimme täsmentää LeShanin ehdotusta, että paranormaalit ilmiöt uhkaavat länsimaisen ihmisen henkistä turvallisuutta. Uhka ei niinkään aiheudu siitä, että kausaliteettiä rikotaan. Uhanalaiseksi joutuva "näkemys jonka varaan olemme rakentaneet persoonallisuutemme" on vanha levanttilainen myytti luonnosta ja jumalasta erotetusta ihmisestä.

Paranormaalit ilmiöt torjutaan kulttuurissamme, koska ne viittaavat olemuksemme siihen puoleen, joka ei koskaan ole eronnut universumin kokonaisuudesta ja jota sen vuoksi käsitteellinen ajattelu ei tavoita. Pelkäämme olemuksemme tätä puolta, koska sen ja maailman - tai jumalan - välillä ei olekaan rajoja. Jos myöntäisimme paranormaalin aitouden, joutuisimme samalla myöntämään, ettei maailmankaikkeus olekaan mekaaninen koneisto, joka sattuman oikusta on synnyttänyt itsestään tietoisia olentoja. Joutuisimme myöntämään, että maailmankaikkeus on elävä kokonaisuus ja tajuntamme kuuluukin tälle kokonaisuudelle eikä omalle turvalliselle pikku minällemme.

Tieteellinen lähestymistapa vaatii olemisen muotoa, joka tekee selvän eron havaittajan ja kohteen välillä. Kaikki, mikä näyttää uhkaavan tätä "tervettä" ja "täysi-ikäistä" maailman kokemista, torjutaan patologisena. Vaihtoehtoiset kokemisen muodot näyttävät vievän jo ohitetuille kehityksen tasoille, missä tietoisuus sammuu sokean luonnon kylmään syleilyyn. Näin tulkitsisin vaikkapa Matti Häyryn myyttisiä kuvia maalailevan kannanoton paranormaaleihin ilmiöihin:

"...uskojat ja epäilijät elävät eri arvomaailmoissa. Toiselle ryhmälle todellisuus näyttäytyy unissa ja näyissä ja se on perimmäiseltä luonteeltaan ihmeellinen ja selittämätön. Toiselle taas todellisuus on pääpiirteissään ihmisjärjen ymmärrettävissä, eikä sen selittämättömyyksiä kannata pitkäksi aikaa kerrallaan jäädä miettimään. Uskojat ovat yön kulkijoita, jotka haluavat ympäröidä itsensä varjoilla ja pimeydellä. Epäilijät puolestaan ovat päivän vaeltajia, jotka kirkkaassa auringonvalossa luottavat mieluiten omiin aisteihinsa. Jokaisen oma asia on tietenkin tehdä valintansa näiden kahden katsantokannan välillä. Mutta niiden, jotka valitsevat yön ja pimeyden, ei pidä valittaa, kun he hämärän harhoissa kolhivat itsensä kiviin ja joutuvat susien saaliiksi."(18)

Maailma on kuitenkin sellaiseksi rakennettu, että objektiiviseen

tarkasteluun antautuvan päivänpuolen lisäksi siinä on myös yöpuoli, johon ajatus ei helposti pääse kiinni, koska tarkkailija on itse sen osa. Perinteisesti tieteentekijät ovat jättäneet yöpuolen huomiotta. Ben Furman kirjoittaa Medisiinari-lehden parapsykologianumerossa:

"Entinen Harvard-professori Richard Alpert kirjoittaa viimeisessä kirjassaan *Grist for the Mill* seuraavasti: "Muistan kuinka sosiaalitieteilijänä tutkin sitä, mikä oli tutkittavissa. Sillä mikä on tutkittavissa ei ollut mitään tekemistä sen kanssa mitä minussa tapahtui, mutta sitä voitiin tutkia. Analogiana on juopunut, joka etsii rannekelloaan katulyhdyn alla. Joku tulee auttamaan häntä etsimisessä, mutta lampun alta ei löydykään mitään ja niinpä tulija lopulta kysyy: "Missä tarkkaan ottaen hävititte kellonne?" Ja juopunut vastaa: "Hävitin sen tuolla pimeällä kujalla, mutta täällä on enemmän valoa. "

On ilmeistä että tieteellinen ajattelumme ja asennoitumisemme hyvin usein on tuo katulyhty, joka helposti ohjaa ja määrää käsitystemme ja kokemustemme rajoja pois niistä kultajyvistä, joita rannekello tarinassa edustaa. Sanotaanhan että pystymme havaitsemaan vain sen, minkä voimme käsittää ja ehkä juuri siinä piilee ihmisen rajallisuus."(19)

Aiemmin esitelty Koestlerin holoniteoria auttaa ymmärtämään myös tieteentekijöiden ongelmallista suhdetta paranormaliin. Tieteellisen todistamisen vaatima toistettavuus on nimittäin sitä helpompi saavuttaa mitä kauempana toisistaan holonien hierarkiassa tiedemiehen tietoisuus ja tutkimuskohde ovat. Tästä syystä fysiikka on ollut mallitiede muille. Mutta kun fyysikaalisen kokeen yksinkertaista poikki-halki-pinoon -rakennetta yritetään soveltaa vaikkapa ihmisiin sosiaalipsykologiassa, törmätään kaikenlaisiin vaikeuksiin. Kokeenjohtajan ärsyttävä hymy saattaa vääristää muuten hyvin suunnitellun kokeen tulokset.

Sosiaalipsykologisen kokeen toistettavuus on vaatimaton, koska tutkimuskohteena on atomien sijasta ihmistietoisuus, joka holonihierarkiassa on samalla tasolla kuin tutkimuksen tekijänkin tietoisuus. Toistettavuuden saavuttaminen muuttunee mahdottomaksi, kun yritetään tieteellisesti tutkia arkitietoisuuden **yläpuolella** olevia ylipersonallisia tasoja, joiden voi olettaa aiheuttavan paranormaalit

ilmiöt.

Myyttinen dissosiaatio on karsinut tieteen ihmiskuvasta ylipersonalliset tasot. Tästä syystä tiedeyhteisö voisi hyväksyä paranormaalit vain, jos se olisi hierarkiassa tiedemiehen tietoisuutta **alempana** eli alistuisi hänen hallintaansa. Mutta paranormaalit ilmiöt eivät alistu mekaanisesti toistettaviksi, koska ne romuttavat tieteellisen koejärjestelyn, joka perustuu oletukseen tutkijan ja tutkimuskohteen erillisyydestä. Parapsykologiakokeissa kokeenjohtaja saattaa esimerkiksi tiedostamattaan käyttää telepaattista kykyään helpottaakseen tai vaikeuttaakseen koehenkilöiden yrityksiä. Ilmeinen kokeenjohtajan vaikutus onkin kriteeri, jolla parapsykologiakokeet usein mitätöidään.

Usein psi-ilmiöt myös katoavat, kun koejärjestelyjä tiukennetaan. Ei olekaan ihmeellistä, ettei ylipersonallisen tason - mystikkojen käsityksen mukaan myös kauneuden, harmonian, pyhyiden tason - vaikutus aineellistu ilmapiirissä, joka on mahdollisimman kielteinen, vihamielinen ja vankilamainen.

Paranormaalien ilmiöiden pysyvä hallinta on nähtävästi mahdollista vain siellä, missä ihmistietoisuus on laajentunut ylipersonalliselle tasolle. Eri uskontojen mystikot ja pyhimykset voisivat kertoa tieteentekijälle, että hänen kaipaamansa toistettavuus on saavutettavissa vuosikymmenien hengellisen harjoituksen sivutuotteena. Ikävä vain, ettei yliluonnollisen tieteellinen todistaminen tämän valmennuksen jälkeen enää tunnukaan kovin tärkeältä...

Saattaa tuntua tarpeettomalta motkottaa kovapäisille tieteentekijöille parapsykologian laiminlyömisestä, kun Vesimiehen aika kirjoissa, lehdissä ja uskonnollisissa liikkeissä suoltaa uskottavaksemme aina vain laajemman kirjon yliluonnollisia ilmiöitä: guruja, henkiparannusta, ruumiistapoistumista, shamanismia, jälleensyntymistä, astrologiaa, magiaa, saatananpalvontaa... Mutta eikö älykköeliittimme kielteinen suhtautuminen persoonallisuuden rajat ylittäviin kokemuksiin juuri jätä kentän vapaaksi kaiken maailman huijareille? Jos tieteen ainoa vastaus epätavallisia kokeneen kysymyksiin on: sellaista ei voi tapahtua, mihin muuhun tavallinen ihminen voi turvautua kuin sensaatiolehtiin, itseoppineisiin kansanihmisiin tai tietoisiin huijareihin.

S. Albert Kivinen saattaa olla oikeassa olettaessaan, ettei paranormaaleja ilmiöitä ehkä koskaan pystytä tieteellisesti todistamaan.(20) Mutta hän on oikeassa siinäkin, että niitä siitä huolimatta pitäisi tutkia, koska meillä ei ole perusteita olettaa kaiken olevaisen antautuvan laboratorio-oloissa suoritettavaan testaukseen. En kuunaan pysty pitävästi osoittamaan, että mummovainajan haamu kävi viime yönä luonani. Jotta kokemuksella olisi tieteellistä pätevyyttä, mummorukan pitäisi ravata tykönäni aina, kun skeptinen tiedemies sitä haluaisi. Edes poltergeist, joka sentään on paranormaaliksi ilmiöksi ällistytävän sitkeä, ei jaksakaan koputella niin kauan, että kaikki epäilijät ehtisivät käydä sitä tutkimassa. Humen puntarilla punnittuna kyseessä on äärettömän epätodennäköinen ilmiö, joka tarvitsisi tuekseen äärettömän pitävät todisteet, ennen kuin se otettaisiin täydestä. Toisin sanoen paranormaalit ilmiöt voidaan tieteellisesti todistaa vasta, kun ne lakkaavat olemasta paranormaaleja ja muuttuvat yhtä tavanomaisiksi ja rajattomasti toistettaviksi kuin vaikkapa laboratoriorottien käyttäytyminen. Näin tuskin käy - maailma ei kerta kaikkiaan ole sellainen. Todennäköisempää onkin, että tieteellinen maailmankuva vähitellen avartuu törmätessään myyttisistä perusolettamuksistaan aiheutuviin paradokseihin.

Uuteen ihmiskuvaan

Kun maailma jaetaan kahtia subjektiksi ja objektiksi, "yliluonnolliset" ilmiöt ovat kiusallinen jakojäännös, joka kertoo, ettei kokonaisuus ole hallinnassa.

Schrödingerin ratkaisu objektivoinnin periaatteen tuomiin hankaluuksiin on maailman ja sen tarkastelijan välisen eron kieltäminen. Maailmaa ei ole annettu kahdesti, ensin objektina ja sitten sitä tarkastelevana subjektina. Maailma on annettu vain kerran jakamattomana kokonaisuutena. Subjektin ja objektin erottaminen ei ole maailman ominaisuus vaan kulttuurillisesti sovittu yksinkertaistus, joka mahdollistaa maailman käsitteellisen hallinnan.

Schrödingerin mukaan tietoisuus ei ole maailmankaikkeuden lieveilmiö vaan maailman erottamaton ominaisuus. Siinä meni "mustalainen maailman laidalla". Ja Schrödingerille tietoisuuksia on vain yksi, joten siinä meni myös aimo osa länsimaista individualismia.

Kristinusko on koko olemassaolonsa ajan joutunut taistelemaan erilaisia harhaoppeja vastaan, jotka eivät ole hyväksyneet sen myyttisiä perusolettamuksia ainoiksi oikeiksi. Samoin näyttää nyt käyvän länsimaiselle tieteelle. Tieteessä uskonpuhdistuksia sanotaan paradigmanmuutoksiksi. Millainen on tieteen uusi paradigma, joka hylkää oletuksen maailman ja tieteentekijän erillisyydestä?

Tutustuminen kulttuureihin, joihin levanttilainen myyttisen dissosiaation periaate ei ole vaikuttanut, tuo sekä uskontoon että tieteeseen tuoreita näkökulmia. Länsimaiden pahimman lähetyssaarnaajainnon mentyä ohi kulttuurivaikutusten virta on kääntynyt. Tämä näkyy esimerkiksi intialaisperäisten "new age"-uskontojen leviämisenä länteen. Monet kristillisetkin teologit (vaikkapa Paul Tillich) esittävät ajatuksia, jotka eivät juuri poikkea idän uskontojen oivalluksista. Tieteen alueella erityisesti moderni fysiikka näkyy tuottavan tiedemiehiä, jotka asettavat vanhat perusolettamukset kyseenalaisiksi. Kun suurimmilla mahdollisilla kojeilla tutkitaan pienimpiä mahdollisia hiukkasia, paljastuu, että maailman jakaminen osasiin on vain rajoitetusti mahdollista, samaten tarkkailijan erottaminen tarkkailun kohteesta. Erwin Schrödingerin filosofia on palautettavissa Upanisadien lauseeseen "**tat tvam asi**", se olet sinä, sinä ja maailma olette yhtä. Fritjof Capra hahmottelee kirjoissaan "Fysiikka ja tao" sekä "The turning point" vaihtoehtoa mekanistiselle newtonilais- kartesiolaiselle tieteenkäsitykselle. Hän pyrkii osoittamaan, että moderni fysiikka, joka länsimaisen filosofian kielelle käännettynä aiheuttaa sovittamattomia paradokseja, on kuin kotonaan idän filosofian kehyksissä.

Psykologiassakin on syntynyt koulukuntia, jotka idän ja lännen tietämyksen yhdistäen auttavat ymmärtämään sekä paranormaaleja ilmiöitä että niihin kohdistunutta torjuntaa. Transpersoonallisen psykologian hahmottamana ihminen on vasta kehityksensä puolivälissä. Hän on edennyt henkisen evoluution esipersonallisista vaiheista persoonallisiin; jäljellä on vielä kehitys ylipersonallisille tasoille, joille pyhimykset ja mystikot pioneereina näyttävät tietä. Ken Wilberin mukaan persoonallisten tasojen jälkeen seuraa Sambhokagaya, astraalimaailma, josta mm. paranormaalit kyvyt, mystiset kokemukset ja uskonnollinen inspiraatio ovat peräisin. Tällä tasolla tietoisuus on laajenemassa ylipersonalliseksi ja ylikäsitteelliseksi.(21) Tietoisuuden laajenemisen esteeksi Wilber näkee sen, että samastuminen laajempaan kokonaisuuteen

merkitsee nykyisen persoonallisuuden kuolemaa: vaikka tunnemme että tietoisuutemme juuret yltävät maailman perustaan, emme voi luopua nykyisestä olemisen muodosta, koska se on ainoa tuttu ja turvallinen. Transpersoonallisen psykologian mukaan paranormaalien ilmiöiden torjunta on yritystä paeta omaa itseään, tarrautua tuttuun, pysäyttää henkisen evoluution kehitys.

Colin Wilson on eräs niistä akanvirtaan kulkijoista, jotka ovat kritisoineet länsimaisen ihmistyyppin rajoittuneisuutta. "The Occult"-kirjansa johdannossa hän väittää, että yksi tie on kuljettu loppuun: olemme saaneet kaiken, mikä tieteellä nykymuodossaan on tarjottavana. Käsitteellisen analyysin myötä maailmasta on hävinnyt merkityksellisyys ja mysteerin tuntu. Olemme saavuttaneet maailman hallinnan, mutta samalla rajanneet itsemme "ajatteleviksi kääpiöiksi". Jos aiomme ihmisinä kehittyä edelleen, meidän on pyrittävä yhdistämään tieteellinen lähestymistapa siihen kaikkisyhteyden kokemukseen, joka varhaiskantaisilla ihmisillä on luonnostaan. Voimme löytää todellisen minuutemme ja maailman merkityksellisyyden uudelleen vain kääntymällä tutkimaan "sisävaruutta", oman mieleemme rajattomia mysteereitä. (22)

Olemme avioerolapsia. Isä Jumala otti aikanaan eron Äiti Maasta ja tästä aiheutunutta traumaa kannamme kaikki. Vuosisadat Isä on vakuuttanut meille, että Äiti olikin huono nainen, josta on syytä pysyä kaukana. Olemme uskoneet, että kaikki Äidistä lähtenyt on kartettavaa ja ainoa pelastus on Isän sanassa. Kuuliaisesti olemme muovanneet itsestämme Isälle kelvollisia järkiolentoja ja kuitenkin salaa tienneet, että olemme paljon laaja- alaisempia kuin isäukko olisi halukas myöntämään. Nyt olemme täysi-ikäisiä. On jo aika katsoa, mitä äidinperintöömme kuuluu.

Viittaukset

Johdatus

- (1) Carrington, Hereward & Fodor, Nandor: Haunted people, s. 24-83. New York 1951.
- (2) Crowe, Catherine: The night side of nature. London 1848.
- (3) Lang, Arthur: The poltergeist, historically considered. P.S.P.R. 17, feb. Lainaus teoksessa: Tyrrel, G.N.M.: Parapsykologi, s. 163. 1972.
- (4) Owen, A.R.G.: Can we explain the poltergeist, s. 236-240. New York 1964.
- (5) Hall, T.H.: The Wesley poltergeist. International journal of parapsychology 1960, 2, spring. Sitwell, Sacheverell: Poltergeists, s. 183-188. New York 1959.
- (6) Owen, s. 129-170.
- (7) Bender, Hans: Neue Entwicklungen in der Spukforschung. Zeitschrift für Parapsychologie und Grenzgebiete der Psychologie 1970, 1.
- (8) Bender, Hans: Verborgene Wirklichkeit, s. 49. Olten 1973.
- (9) Roll, W.G. & Pratt, J.G.: The Miami disturbances. Journal of the American Society for Psychical Research 1971, 4. Roll, William G.: The poltergeist, s. 104-133. London 1976.
- (10) Playfair, Guy Lyon: This house is haunted. The investigation of the Enfield poltergeist. London 1980.
- (11) Saarijärvi. Otto Harju 159. 1938. Kertoja Toivo Sironen.
- (12) Saarijärvi. Heidi Halttunen KRK 69:37. Kertoja Anna Honkonen.

Vanhimmat mellastajat

- (1) Kuhmoinen. Toivo Luoto 4. KT 50. 1938. Kertoja Helena Koskinen, synt. 1851.
- (2) Kuhmoinen. Eila Pennanen 388. 1939. Kertoja Aleks Tikkanen, synt. 1864.
- (3) Kuhmoinen. Eila Pennanen 452. 1939. Kertoja Iida Edqvist, synt. 1868.
- (4) Jämsä. Otto Harju 2494. 1938. Kertoja Salomon Hagren, synt. 1861.
- (5) Hausjärvi. HAKS 5900. 1937.
- (6) Loppi. Eelin Ketonen. KRK 59:11.
- (7) U.I. Pyhäjärvi. M. Saarto 925. 1945.
- (8) Forssa. J. Rantanen. KRK 64:121.

- (9)Pulkkila. Hanna Aho 6. KT 183. 1938. Kertoja Antti Junno.
- (10)Rantsila. Janne Simojoki 2508. KRK 224. Kertoja Aapeli Kärki.
- (11)Vesilahti. Frans Kärki 2618. 1947. Kertoja Arvo Kaunisto.
- (12)Ruovesi. August Merinen. KT 254:8. 1946.
- (13)Tyrvää. Frans Törmä 9. KT 33. 1937.
- (14)Tyrvää. Satakunnan nuorisoseurain liitto (Frans Törmä) 38. 1937.

1800-luvun lopun poltergeistit

- (1)Saarijärvi. Saarijärven yhteiskoulu 3552. 1932.
- (2)Saarijärvi. Vilho Mäilä 11. KT 65. 1938.
- (3)Rautalampi. J. Jalkanen, 13. 1887.
- (4)Haapavesi. J.R. Ritola 778. KRK 218.
- (5)Kärsämäki. E. Keränen 42. 1883.
- (6)Virrat. Eino Mäkinen 3072. 1937. Kertoja Jussi Rakennus.
- (7)Jouko Hautala, Lauri Simonsuuri A 269:8. 1954. Kertoja Vilho Lahdentausta
- (8)Anton Kallioniemi VK 34:22b. 1909. Kertoja Matti Laurikainen.
- (9)Anton Kallioniemi VK 34:22a. 1909. Kertoja Justiina Iivari.
- (10)Virrat. Eino Mäkinen 462. 1937.
- (11)Jouko Hautala, Lauri Simonsuuri A 269:8. 1954.
- (12)Jouko Hautala, Lauri Simonsuuri A 273:12. 1954. Kertoja Kalle Urho.
- (13)Nurmijärvi. Uno Häkkinen 6. KT 62. 1936.
- (14)Nousiainen. F. Leivo 1873. 1936.
- (15)Nousiainen. F. Leivo 1083. 1912.
- (16)Keuruu. Lassi Utsjoki 81-83. 1936.
- (17)Ikaalinen. Eero Järventausta 2504. 1950. Kertoja Toivo Simpsiö.
- (18)Martinin kummittelun painetut lähteet:

Aamulehti 22.1., 31.1., 26.3. 1885.

A.H.: Ylöjärven kuuluisat kummitukset. Suomen kuvalehti 1935, s. 438-439.

Carrington, Hereward & Fodor, Nandor: Haunted people, s. 48. 1951.

Gauld, Alan & Cornell, A.D.: Poltergeists, s. 71-76. London 1979.

Fahler, Jarl: Parapsykologia, s. 65-77. 3.p. 1975.

Färm, K.H.: Kummitushistorian ajoilta. Ylöjärvi 1936:4.

Henkimaailman salaisuudet III. Toim. Isak Julin. 1908.

Itkonen, Vilho: Korkia veisu Ylöjärven ihmeistä, joissa... Lauluja 1912 17 (Helsingin yliopiston kirjaston arkkiveuskokoelma)

Kangas, Jussi: Ne Ylöjärven kummitukset. Kansan kuvalehti 1953:15.
 Karehka, Lea: Ylöjärven poltergeist-ilmio. Harjoitusaine, Helsingin yliopiston kansanrunoustieteen laitos.
 Kaukovalta, K.V.: Hämeen läänin historia II, s. 1171-1173. 1931.
 Martin, A.: Ylöjärven kummitukset. 3.p. 1947.
 M.N.: Martinin pirujen mellastelu Ylöjärvellä. Kansan lehti 1955:139.
 Murros, Kaapo: "Ylöjärven pirut." Mitä niiden mekastamisesta voidaan arvella. Tammerkoski 1945, s. 84-88.
 Muuan 50-vuotismuisto. Kun paholainen mellasteli Ylöjärvellä. Tampereen sanomat 1935:10.
 Pahat henget eli Kuuluisa Ylöjärven kummitusjuttu. Oikeuden pöytäkirjain mukaan kirjoitettu. 1903.
 Pellervo: Ylöjärvi - "pirujen pitäjä". Uusi kuvalehti 1954:7.
 Owen, A.R.G.: Can we explain the poltergeist, s. 105. 1964.
 Saarinen, E.K.: Kaksi laulua. Ensimmäinen: Ylöjärven pirusta. Lauluja 1885, 13 (Helsingin yliopiston kirjaston arkkiveisukokoelma).
 Schrenck-Notzing, A. von: Der Spuk in Ylöjärvi (Finnland). Gesammelte Aufsätze zur Parapsychologie, s. 263-283. 1929.
 Seppä, Matti: Ylöjärven piru. Esitelmä uskontotieteen proseminaarissa 4.4.1977. Helsingin yliopiston uskontotieteen jaosto.
 Spökerierna i Ylöjärvi. Finland 28.3.1885.
 Tammerfors aftonblad 27.1., 30.1., 6.2., 31.3., 22.9.1885.
 Tampereen sanomat 24.1., 29.1., 31.1., 19.2., 26.2., 26.3.1885.
 Tonttujen teuhaaminen Ylöjärvellä. Hämäläinen 1.4.1885
 50 vuotta Ylöjärven "kummituskäräjistä". Ylöjärvi 1932:12.
 Viljanen, V.M.J.: Ylöjärven kummituksista ja vähän muistakin. Helsingin sanomat 1945:47.
 Ylöjärven kummittelusta 60 vuotta. Uusi Suomi 1945:47.
 Ylöjärven kuuluisat kummitusjutut, joista kihlakunnan oikeus antoi päätöksen viidentoista valantehneen todistajan puheiden perusteella. Suomennos oikeuden päätöksistä, todistajain kertomuksista y.m. asiakirjoista. 1891.

(19) Pahat henget eli kuuluisa Ylöjärven kummitusjuttu, s. 10-12.

(20) Birkkala sockens dombok, lehti 156. Lainaukset oikeudenkäyntipöytäkirjoista on saatu Matti Sepän tutkimuksesta.

(21) Birkkala sockens dombok, lehti 157.

(22) Birkkala sockens dombok, lehdet 151-152, 154, 157-158.

(23) Birkkala sockens dombok, lehdet 155-157.

- (24)Schrenck-Notzig: Gesammelte Aufsätze zur Parapsychologie, s. 278-279
- (25)Parkanon ja Kihniön kirja, s. 407.
- (26)Saarijärvi. Otto Harju 284. 1938. Kertoja Iivari Hänninen.
- (27)Saarijärvi. Otto Harju 158. 1938. Kertoja Toivo Sironen.
- (28)Saari. Veikko Haakana 3. 1952.
- (29)Saari. Veikko Haakana 4. 1952. Kertoja Olli Haakana.
- (30)Savonlinna. Aleks Seppänen 164. 1934.
- (31)Sortavala. Juho Hyvärinen 52. KRK 141. Kertoja Juho Simpanen.
- (32)Kuopio. Abel Kukkonen 428. 1938.
- (33)Jaakkima. Tyyne Rätty. KRK 137:63.
- (34)Jaakkima. Tyyne Rätty. KRK 137:69.
- (35)"Riita-ahon kummajainen". Toivakan pitäjätseuran haastattelut. Julkaisematon moniste.
- (36)Toivakka. HAKS 5905. 1937. Kertoja lukkari Ukkonen.
- (37)Kälviä. Haapaveden kansanopistolaiset (Aino Nissi) b) I.2. 1912. Kertoja Jooseppi Nissi.
- (38)Kälviä. O.E. Uusitalo 27. KRK 204. Kertoja Fiia Maunumäki.
- (39)Pusula. Anja Kuujo 910-913. 1949. Kertoja Janne Venho.

1900-luvun alun kummitukset

- (1)Ii. HAKS. L.Wahe 33836. 1946. Kertoja eräs rouva Riihimäeltä.
- (2)Jaakkima. Kilpiö 9. 1937. Kert. Ristolaiset, Jaakkima, Kesvalahden Vitsalahti.
- (3)Karstula. Otto Harju 2755. 1938. Kertoja piirimies Akseli Eira, synt. 1893.
- (4)Pomarkku. Iisakki Haapala 4. KT 16. 1936.
- (5)Suistamo.Sanni Aalto 3. KRK 140. Kertoja Maria Below, 50 v., Suistamo.
- (6)Ilmajoki. John Lind 1. KT 243. 1939. Kertoja Maija Lemponen.
- (7)Seinäjoki. Martti Honkavaara 46. KT 165. 1936.
- (8)Inari. Aili Kekoni 7. 1948. Kertoja Niila Kitty.
- (9)Inari. S. Paulaharju b) 13904. 1930. Kertoja Antti Nuorgam.
- (10)Enontekiö. S. Paulaharju b) 13887. 1930. Kertoja Henrikki Ylikyrö.
- (11)Inari. Aili Kekoni 7. 1948. Kertoja Niila Kitty.
- (12)Esim. Kittilä. P.Alaranta 45. 1948. Kertoja Kalle Kangas.
- (13)Kittilä. P. Alaranta 30-35. 1948. Kertoja Ales Lompolo.
- (14)"Silloin putosi pirtin lattialle ikään kuin suuri rahapussi, josta rahoja

- vyöryi pitkin tuvan lattiaa. Kun tulet otettiin, ei näkynyt mitään." Rovaniemi. Valo Nuotio. KRK 246:6. 1935.
- (15) Kittilä. S. Paulaharju b) 13909. 1930. Kertoja Pekka Koskenniska.
- (16) Inari. K. Teräsvuori 101. 1910.
- (17) Enontekiö. S. Paulaharju b) 13907. 1930.
- (18) Enontekiö. Päiviö Alaranta 894. 1951.
- (19) Muolaa. Maria Virolainen 1523,1533. 1948.
- (20) Muolaa. Kyllikki Karppinen 306. 1952. Kertoja Heikki Rämö
- (21) Kaavi. K. Teräsvuori 209. 1911.
- (22) Mouhijärvi. E. Järventausta 1503. 1938. Kertoja Hilma Lehtimäki.
- (23) Mouhijärvi. K. Laitakari 290. 1936. Kertoja Juho Maja Hämeenkyrön Mahnalan kylästä.
- (24) Mouhijärvi. K. Laitakari 291. 1936. Kertoja Oskari Lehtimäki Hämeenkyrön Mahnalan kylästä.
- (25) Mouhijärvi. K. Laitakari 288. 1936. Kertoja Kalle Nieminen.
- (26) Pohjois-Pirkkala. K. Laitakari 236. KRK 32. Kertoja A. Lehtiniemi.
- (27) Leppävirta. Hannes Koskinen. KRK 105:710. Kertoja Anna Koistinen.
- (28) Leppävirta. Hannes Koskinen. KRK 105:708. Kertoja Pekka Iivanainen.
- (29) Vehmersalmi. Aino Iivanainen. KRK 97:33. Kertoja Aarne Staven.
- (30) Leppävirta. Ulla Kauhanen Kn 145. 1967. Kertoja Antti Karvonen.
- (31) Leppävirta. Sylvi Sääski 181. 1937. Kertoja Pekka Sikanen.
- (32) Vehmersalmi. Aino Iivanainen. KRK 97:32. Kertoja Juho Iivanainen.
- (33) Saarijärvi. Otto Harju 159. 1938. Kertoja Toivo Sironen.
- (34) Saarijärvi. Albert Rautiainen 2276. 1950. Kertoja Aukusti Jokinen.
- (35) Viitasaari. Otto Harju 1899. 1938. Kertoja Eedla Tiilikainen.
- (36) Pylkönmäki. Otto Harju 1556. 1938. Kertoja Vihtori Tiilikainen.
- (37) Leppävirta. Annikki Kaivola. Kn 119. 1967. Kertoja Einari Pursiainen.
- (38) Leppävirta. Ulla Kauhanen. Kn 199. 1967. Kertoja Veikko Itkonen.
- (39) Mynämäki. Lauri Rautio 4. KT 10. 1937.
- (40) Koivisto. Erkki Kansanen 101. 1935. Kertoja Vappu Leander.
- (41) Koivisto. Ulla Mannonen 7740. 1938. Kertoja A. Jussi-Pekka.
- (42) Koivisto. Ulla Mannonen 2384. 1937. Kertoja S. Kana.
- (43) Isojoki. Olavi Kiviniemi SKSÄ 81. 1973.
- (44) Lehtimäki. Aug. Lager 2. KT 169. 1936.
- (45) Lehtimäki. Väinö Yli-Suokko 111. KT 245. 1940. Kertoja Timo Välisaari.
- (46) Lehtimäki. Väinö Yli-Suokko 111. KT 245. 1940.

- (47)Lehtimäki. Aug. Lager 2. KT 169. 1936.
- (48)Virrat. Eino Mäkinen 3311. 1938. Kertoja työnjohtaja Riittinen
- (49)Ristijärvi. Katri Koskelo 78. KKK 237.
- (50)Uusikirkko. Ulla Mannonen 10736. 1939. Kertoja Ville Halonen.
- (51)Lieto. Marja Alhava ja Eeva Putus 1957. SKSÄ 418/15. Vilhelm Halonen 69 v.
- (52)Jääski. Maria Virolainen 1367. 1948. Kertoja Elsa Lukkaroinen.
- (53)Isojoki. Olavi Kiviniemi SKSÄ 81. 1973.
- (54)Honkajoki. Taavi Laaksonen 1. 1936.

Uusimmat poltergeisttapaukset

- (1)Kaarlo Partanen muistelee. Kurkijokelainen 16.10.1987, n:o 42.
- (2)Helsingin sanomat 26.10.1946, 29.10.1946.
- (3)Etelä-Saimaa 27.10.1946.
- (4)Mäkkylän kummitus. Elämäni vuodet : ajankuvia vuosilta 1946-1986, s. 46-47. WSOY 1986. Lainausta on kirjan toimittajien mukaan saatu lehtiartikkelista. Ilmari Heinosen alkuperäistä selostusta ei valitettavasti löytynyt Helsingin parapsykologisesta tutkimusseurasta keuhäällä 1989.
- (5)Uusi Suomi 26.10.1946, 27.10.1946, 30.10.1946, 1.11.1946
- (6)Kuivaniemi. Elli-Kaija Köngäs 153-157. 1958. Kertoja Elsa Takalo 16 v.
- (7)Pohjolan sanomat 29.11.1946, n:o 276. Ensimmäisen kerran lehti kirjoitti tapauksesta edellisenä päivänä 28.11.
- (8)Pohjolan sanomat 3.12.1946, n:o 279.
- (9)Veikko Takalon, Esteri Naisniemen ja Pentti Soivuoren haastattelut on tehty Kuivaniemellä 30.6.1988. Niitä säilytetään SKS:n äänitearkistossa.
- (10)Antamo Vaajakallion haastattelu. Tehnyt Olavi Kiviniemi 24.8.1971. Säilytetään SKS:n äänitearkistossa.
- (11)Kiviveistämöllä kummittelee. Helsingin sanomat 6.10.1954.
- (12)Helsingin sanomat 6.10.1954.
- (13)Antamo Vaajakallion haastattelu.
- (14)Jyväskylän kummitus jatkaa pommitustaan. Helsingin sanomat 7.10.1954. Samassa lehdessä on aiheesta Arijoutsin pakina "Vuoden kummitus on valittu".
- (15)Jyväskylän kummitusrintamalla hiljaista. Helsingin sanomat 8.10.1954.
- (16)Jyväskylän kummittelu ns. poltergeist-ilmio? Helsingin sanomat 15.10.1954.

- (17)Sidoin kiviveistämön kummituksen savipalloon. Perttola-Flinck, Aikki: Ihmistiedon rajamailla, s. 88-93. Tammi 1972.
- (18)Jyväskylän sanomat 8.10. ja 16.10.1954.
- (19)Kiviniemi, Olavi: Jyväskylän kiviveistämön kummitus. Ultra 1981:7-8, s. 44-45.
- (20)Nauhat 74/10-14 KAN Helsingin yliopiston uskontotieteen jaoston nauha-arkistossa. Muut Lahden kummituksesta kertovat lähteet:
 Anna 28.5.1974.
 Apu 24.5.1974, 31.5.1974, 7.6.1974, 11.10.1974, 6.12.1974.
 Etelä-Suomen sanomat 18.5.1974, 21.5.1974, 22.5.1974, 24.5.1974,25.5.1974.
 Helsingin sanomat 18.5.1974.
 Hummasti, Hilikka: Lahden kummitus. Esitelmä uskontotieteen proseminaarissa 9.5.1974. Helsingin yliopisto.
 Ilta-Sanommat 17.5.1974, 18.5.1974, 20.5.1974, 21.5.1974.
 Koti-Posti 1974:11.

Kummituksen kokokuva

- (1)Karjala 15.1.1928, s. 6.
- (2)Owen, A.R.G.: Can we explain the poltergeist?, s. 125. New York 1964.
- (3)Wilson, Colin: Poltergeist!, s. 125-126. Kent 1982.
- (4)Owen, s. 359-360.
- (5)Owen, s. 320
- (6)Roll, William G.: The Poltergeist, s. 20, 160. London 1976.
- (7)Wilson, s. 220-221.
- (8)Tikkala, Heikki: Poltergeist kognitiivisen dissonanssin aiheuttajana, s. 155. Uskontotieteen pro gradu, Helsingin yliopisto 1976.
- (9)Gauld, Alan & Cornell, A.D. Poltergeists, s. 13, 49-50. 1979.
- (10)Owen, s. 249.
- (11)Gauld & Cornell, s. 128. Alunperin: Wassilko-Serecki, Z.: Der Spuk von Talpa, s. 20-21. München 1926.
- (12)Roll, s. 15.
- (13)Owen, s. 222.
- (14)Gauld & Cornell, s. 111.
- (15)Owen, s. 182, 267.
- (16)Owen, s.188.
- (17)Perttola-Flinck, Aikki: Ihmistiedon rajamailla, s. 83-84. Hki 1972.

- (18)Roll, s. 93-94. Alkujaan: Bender, Hans: New developments in poltergeist research. Proceedings of the Parapsychological association, no 6/1969, s. 81-102.
- (19)Owen, s. 268.
- (20)Owen, s.238.
- (21)Owen, s. 237-240.
- (22)Owen, s. 243.
- (23)Owen, s. 251.
- (24)Owen, s. 243.
- (25)Owen, s. 368.
- (26)Gauld & Cornell, s. 111, Owen, s. 317.
- (27)Gauld & Cornell, s. 111.
- (28)Owen, s. 369.
- (29)Gauld & Cornell, s. 350.
- (30)Kannus. Jalmari Leppänen 121. KRK 183.

Totta vai tarua

- (1)Simonsuuri, Lauri: Kansa tarinoi, s. 48. WSOY, 1950.
- (2)Laaksonen, Pekka: Parkanon seudun kertomuserinnettä. Parkanon ja Kihniön kirja, s. 402-407. 1971.
- (3)Roll, William G.: The poltergeist, s. 39-50. London 1976.
- (4)Roll s. 94.
- (5)Owen, A.R.G.: Can we explain the poltergeist, s. 85. New York 1964.
- (6)Owen, s. 79.
- (7)Lambert, G.W.: Poltergeists: a physical theory. Journal of the Society for psychical research 1955:June.
- (8)Owen, s. 11-14.
- (9)Cornell, A.D. & Gauld, Alan: The geophysical theory of poltergeists. Journal of the Society for psychical research 1961:September.
- (10)Owen s. 84.
- (11)Roll, s. 145-150.
- (12)Roll s.154.
- (13)Eysenck, Hans J. & Sargent, Carl: Selittämätön todellisuus, s. 110. Hämeenlinna 1983.
- (14)Rollin tutkimusta siteeraa Eysenck & Sargent, s. 110.
- (15)Wilson, Colin: Poltergeists!, s. 154. Kent 1982.
- (16) Owen, s. 407.
- (17) Manning, Matthew: Linkki tuntemattomaan. Hki 1975.

- (18)Rogo, D. Scott: Mind over matter : the case for psychokinesis, s. 111-116. Wellingborough 1986.
- (19)Gauld, Alan & Cornell, A.D.: Poltergeists, s. 337. 1979.
- (20)Koestler, Arthur: The ghost in the machine. London : Pan books, 1975.
- (21)Koestler, s. 346.
- (22)Kampman, Reima: Et ole yksin. Jyväskylä 1974. Kuka minä olen. Jyväskylä 1975.
- (23)Koestler, s. 219.
- (24)Koestler, s. 231-232.
- (25)Eysenck & Sargent, s. 65-100. Keskustelua paranormaaleiden ilmiöiden vaatimista tajunnantiloista on myös Leea Virtasen Telepaattiset kokemukset -kirjassa, s. 66-. Porvoo 1977.
- (26) Bonin, Werner F.: Lexikon der Parapsychologie und ihrer Grenzgebiete, s. 19. Bern und München 1976. Eysenck & Sargent, s. 59-62.

Yliluonnollisen psykologiaa

- (1)Tikkala, Heikki: Poltergeist kognitiivisen dissonanssin aiheuttajana, s. 147-148. Uskontotieteen pro gradu Helsingin yliopistossa 1976.
- (2)Tikkala, s. 167.
- (3)Tikkala, s. 170.
- (4)Tikkala, s. 89.
- (5)Tikkala, s. 180.
- (6)Tikkala, s. 153-155.
- (7)Simonsuuri, Lauri: Kansa tarinoi, s. 46. Porvoo 1950.
- (8)Paholaisen asianajaja : opaskirja skeptikoille, s. 10-11. Hki 1989.
- (9)Eysenck, Hans & Sagan, Carl: Selittämätön todellisuus, s. 183-184. Hämeenlinna 1983.
- (10)LeShan, Lawrence: Some psychological hypotheses on the non-acceptance of parapsychology as a science. International journal of parapsychology 1966, vol. 8, number 3, s. 373.
- (11) Campbell, Joseph: The masks of God: Occidental mythology, s. 86. Penguin 1976.
- (12)Campbell, Joseph: The masks of God: Creative mythology, s. 627. Penguin 1977.
- (13)Monod, Jacques: Sattuma ja välttämättömyys, s. 177. Porvoo 1984.
- (14)Schrödinger, Erwin: What is life & Mind and matter, s. 126.

Cambridge university press 1977.

(15) Ajatus on muistaakseni Alan Wattsin, mutten millään löydä lähdettä.

(16) Monod, s. 175.

(17) Schrödinger, s. 127-128.

(18) Häyry, Matti: Ihmeet ja niiden kokeminen. Paholaisen asianajaja : opaskirja skeptikoille, s. 78. Ursa 1989.

(19) Furman, Ben: Kello katulyhdyn alla. Medisiinari 1977:5, s. 7.

(20) Kivinen, S. Albert: Paranormaalit ilmiöt. Paholaisen asianajaja, s. 44.

(21) Wilber, Ken: The Atman project, s. IX. Theosophical publishing house 1980.

(22) Wilson, Colin: The Occult, s. 25-41. Granada 1981.

© 1993 Heikki Tikkala
Julkaistu 2004 *ParaDocs*issa, <http://www.paranet.fi/paradocs/tutkimuksia.html>